

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (อาชีวศึกษา)

ปริญญา

อาชีวศึกษา

สาขา

อาชีวศึกษา

ภาควิชา

เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Community Participatory Encouraging Supplementary Occupation in Ecotourism

นามผู้วิจัย นายวิทยา จิตรมาศ

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ไพรงศ์ ทิพนาค, Ph.D.)

กรรมการ

(อาจารย์พุทธชาติ ชูณสาคร, Ph.D.)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์กุลขนิษฐ์ ราชนบุญวัฒน์, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(รองศาสตราจารย์ไพรงศ์ ทิพนาค, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ธีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Community Participatory Encouraging Supplementary Occupation in Ecotourism

โดย

นายวิทยา จิตรมาศ

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (อาชีพศึกษา)

พ.ศ. 2552

วิทยา จิตรมาศ 2552: การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (อาชีวศึกษา) สาขาวิชาอาชีวศึกษา
ภาควิชาอาชีวศึกษา ประธานกรรมการที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์พิรพงศ์ ทิพนาค,
Ph.D. 302 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการสร้าง
อาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และผลของการมีส่วนร่วม โดยแบ่ง
การศึกษาออกเป็น 3 ระยะ ระยะแรกศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระยะที่ 2 สังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพ
เสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ ระยะที่ 3 ศึกษาผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้าง
อาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาจาก
กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในชุมชนบ้านคำเดือย อำเภอ
ขานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 144 คน ใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และเครื่อง
บันทึกเสียง เป็นเครื่องมือในการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติพื้นฐาน และค่าไคสแควร์
(Chi-square test)

ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่หมู่บ้านคำเดือย มีทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และประเพณี
ที่เป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งมีผู้นำชุมชนที่ชาวหมู่บ้านคำเดือยให้ความเชื่อถือ เคารพ และศรัทธา
มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาและส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ให้ประสบความสำเร็จได้ สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริม
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 3 ระยะ ประกอบด้วย การศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการสร้างอาชีพเสริม
การวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริม และการศึกษาผลการมีส่วนร่วม
ในการสร้างอาชีพเสริม ผลการศึกษาเกิดอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน
21 อาชีพ โดยผู้ประกอบการกลุ่มที่มีส่วนร่วมมาก ประสบผลสำเร็จสูงกว่ากลุ่มที่มีส่วนร่วม
ปานกลางและน้อย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

Wittaya Jitmart 2009: Community Participatory Encouraging Supplementary Occupation in Ecotourism. Doctor of Philosophy (Vocational Education), Major Field: Vocational Education, Department of Vocational Education. Thesis Advisor: Associate Professor Peerapong Tipanark, Ph.D. 302 pages.

The objectives of this research were to determine the community potential participating in the encouraging of the supplementary occupation in ecotourism in order to synthesize the participation of the community in ecotourism and output. The study comprised of 3 phases. In the first phase, the study involved the investigation of the community potential in encouraging supplementary occupation in ecotourism. In the second phase, the study involved the synthesis of community participation concerning the supplementary occupation in ecotourism. In the third phase, the study investigated of the results of the community participation in encouraging supplementary occupation. The participatory action research was used in this study. The sample was 144 people who had the supplementary occupation in ecotourism of Ban Kam Douy Community, Chanuman district, Amnatcharoen province. The instrument used for collecting data included the questionnaire, in-depth interview form and the sound recorder. Descriptive statistics and chi-square were used for data analysis.

The major findings were as follows: Ban Kam Douy Community had the potential in encouraging and managing ecotourism because it has the unique ecotourism resources. Furthermore, the leader of the community was strongly keen on the community development which led to a community participatory development. The participation in encouraging the supplementary occupation was divided into three phases. In the first phase, it involved the investigation of the potentiality of the community participation in encouraging the supplementary. The second phase involved the synthesis of the procedure in getting the community to get involved in encouraging of community supplementary occupation in ecotourism. In the third phase, the study involved the syntheses of the results the participation of the community in encouraging supplementary occupation concerning ecotourism. Twenty-one supplementary occupations were developed. The comparison of the success in encouraging the supplementary occupation. Showed that the group with high motivation was much higher than the other groups with moderate and less motivation at the level of .05 significance.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาเป็นอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ ดร. ไพพงษ์ ทิพนาค ดร. พุทธชาติ ชุนสาครและรองศาสตราจารย์ ดร. กุลณิษฐ์ ราชนบุญวัฒน์ ที่ได้ให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา ได้ให้แนวทางการจัดทำ อุทิศเวลาในการตรวจข้อบกพร่อง วิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำแก้ไข จนวิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ เป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอบคุณ ชาวคำเดือย นายประสงค์ เหล่าหมื่น ผอ.ประสิทธิ์ สุขกุล ผู้นำชุมชนและผู้นำชาวคำเดือยทุกคนที่ให้การสนับสนุนและร่วมมือในกิจกรรมตามโครงการ วิจัย จนทำให้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและการศึกษาที่มีคุณค่ายิ่ง ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลคำเดือย อบจ. องค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ และอำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการ

ขอบคุณคุณพิเชษฐ์ เดชะคำภู ที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการโครงการวิจัยและเป็นผู้เชี่ยวชาญ จนทำให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการจนประสบผลสำเร็จ ขอขอบคุณอาจารย์ สิริพร หงส์พันธุ์ ดร.เรวัตต์ จันทร์วิญญูรักษ์ ผู้เชี่ยวชาญที่ให้คำแนะนำ ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และชี้แนะการวิจัยจนสำเร็จด้วยดีทุกประการ

ขอบคุณคุณสุภารัตน์ นันทวงศ์ ที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการเรียน มีความมุ่งมั่นพยายามฟันฝ่าอุปสรรคทั้งหลายด้วยตนเองจนประสบผลสำเร็จในการเรียนและเชี่ยวชาญในสถิติขั้นสูง ผู้วิจัยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและซึมซับแนวทางการเรียนนั้นโดยไม่รู้ตัว นับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ เข้าใจในสถิติขั้นสูงและการวิจัยอย่างถ่องแท้

ขอบคุณ คุณแม่แพ่ง คุณพ่อทองและครอบครัวจิตรมาศทุกคนที่เป็นกำลังใจ สนับสนุนให้ ผู้วิจัยฟันฝ่าอุปสรรคทุกอย่างตลอดการเรียนที่ยาวนานนี้ คุณงามความดีและพระคุณของทุกท่านทั้งหลายผู้วิจัยขอเทิดทูนไว้ตลอดไป

วิทยา จิตรมาศ

มิถุนายน 2552

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(5)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
คำถามการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	7
นิยามศัพท์	7
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	10
การมีส่วนร่วมของชุมชน	10
งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	25
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	34
นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	55
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	58
อาชีพ	68
ทฤษฎีการวัดความสำเร็จในการประกอบอาชีพ	75
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ	80
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	86
ระยะที่ 1 ศึกษาศักยภาพของพื้นที่ ในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับ	
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	87
ระยะที่ 2 สังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริม	
เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	91

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างชีพเสริม เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	123
บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	131
ตอนที่ 1 ศักยภาพของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	131
ตอนที่ 2 การสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้าง อาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	144
ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	157
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	172
สรุปผลการวิจัย	172
ข้อเสนอแนะ	198
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	200
ภาคผนวก	217
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	218
ภาคผนวก ข ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	232
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม	248
ภาคผนวก ง กรณีศึกษา การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการอาชีพเสริม	279
ประวัติการศึกษา และการทำงาน	302

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	กิจกรรมการสำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม	95
3.2	กิจกรรมการประเมินความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม	101
3.3	กิจกรรมการสนองตอบความต้องการของลูกค้า	107
3.4	กิจกรรมการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม	112
3.5	กิจกรรมการสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมและประเมินผล	119
4.1	รายชื่อผู้ใหญ่บ้าน บ้านคำเดือย จากอดีตถึงปัจจุบัน	135
4.2	คณะกรรมการบริหารกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ฯ บ้านคำเดือย	145
4.3	ระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านคำเดือย	149
4.4	ระดับความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมของกลุ่มเป้าหมาย	151
4.6	คุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาและการประกอบอาชีพเสริม	158
4.7	ความคาดหวังในอาชีพเสริม	164
4.8	จำนวนผู้ประกอบอาชีพเสริมจำแนกตามระดับการมีส่วนร่วม	166
4.9	จำนวนผู้ประกอบอาชีพเสริมจำแนกตามระดับความสำเร็จ	166

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.10	แสดงความสัมพันธ์ของระดับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมกับ ระดับการมีส่วนร่วม	167
4.11	คำร้อยละของการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำแนกในแต่ละประเด็น	168

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	การแสดงวงจรการมีส่วนร่วม	17
2.2	ลักษณะพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	47
2.3	แผนภูมิความหมายของอาชีพของ Super	72
2.4	โมเดลความสำเร็จในอาชีพทางการบริหาร ของ Judge <i>et al.</i>	76
2.5	โมเดลคุณลักษณะงานของ Hackman and Oldham (1975)	77
4.1	บันไดแห่งความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ	156

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ความยากจนของประชากร นับว่าเป็นปัญหาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในระดับโลก ระดับชาติ และระดับชุมชน เป็นผลทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย อาทิเช่น เด็กในวัยเรียนไม่สามารถเรียนต่อในระดับสูงขึ้นได้ มีการขายบริการทางเพศ ชุมชนแออัดไม่น่าอยู่ มีการลักขโมย การจี้ปล้น การย้ายถิ่นฐานอพยพไปหางานทำที่อื่น เป็นต้น สำหรับประเทศไทยก็เช่นกัน ที่รัฐบาลทุกยุคสมัย ได้กำหนดให้การแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นนโยบายสำคัญเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการนับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับปัจจุบัน (รัชนี มุขแจ้ง, 2548: 1-2) จากข้อมูลสัดส่วนคนจน ประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2531-2544 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า เส้นความยากจนเฉลี่ยทั้งประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 473 บาท/คน/เดือน ในปี พ.ศ. 2531 เป็น 916 บาท/คน/เดือน ในปี พ.ศ. 2544 และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นๆ เป็นลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน โดยเฉพาะ โครงสร้างประชากรและราคาสินค้าอุปโภคบริโภค สัดส่วนคนจน (head count ratio) หมายถึงจำนวนคนจนเมื่อคิดเป็นสัดส่วนกับจำนวนประชากรทั้งหมด นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา สัดส่วนคนจนมีแนวโน้มลดลงมาโดยตลอด แต่หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ส่งผลให้สัดส่วนคนจนกลับเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 11.4 ในปี พ.ศ. 2539 เพิ่มขึ้นร้อยละ 13.0 ในปี พ.ศ. 2541 ร้อยละ 15.9 ในปี พ.ศ. 2542 และในภาพรวมกล่าวได้ว่าประชาชนยังมีความยากจน และในจำนวนมากที่สุดถึงประมาณร้อยละ 80 ของคนจนทั้งหมดจะอาศัยอยู่ในชนบท จะเห็นได้จากปี พ.ศ. 2544 มีคนจนอยู่ในชนบท 7.1 ล้านคน จากจำนวนคนจนทั้งหมดจำนวน 8.2 ล้านคน เป็นต้น (ข้อมูลจากเอกสารการสัมมนาเรื่องยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนของ สศช. มี.ย. 2545) เมื่อพิจารณาจำแนกตามภาค พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคนจนอาศัยอยู่มากที่สุด ประมาณ 5.2 ล้านคนหรือร้อยละ 63.4 ของจำนวนคนจนทั้งประเทศหรือคิดเป็นร้อยละ 24.5 ของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด ในขณะที่ในเขตกรุงเทพและปริมณฑลมีคนจนอยู่เพียงร้อยละ 0.8 เท่านั้น จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นภาคที่มีคนจนอาศัยอยู่มากกว่าภาคอื่นๆ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ความยากจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ได้รับ

ผลกระทบมากกว่าภาคอื่นๆ โดยมีจำนวนคนจนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่นเดียวกับการพิจารณาจำนวนคนจนจำแนกตามการกระจายตัวของคนจนในแต่ละจังหวัด โดยเรียงลำดับจากจนมากไปน้อยพบว่าตั้งแต่ลำดับที่ 1-14 แรก ล้วนเป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีจำนวนคนจนรวมกัน ประมาณร้อยละ 60 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) สำรวจเมื่อ ปี 2546 ประชาชนชาวคำเดือย หมู่ที่ 2 และ 8 ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประชากรจำนวน 403 ครอบครัว พบว่ามีคนจนอยู่จำนวนมากถึง 219 ครอบครัว มีรายได้เฉลี่ย 18,711 บาท/คน/ปี คิดเป็นร้อยละ 54.34 (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน, 2546) จากการรวบรวมข้อมูลสาเหตุความยากจนของชาวบ้านคำเดือยนี้ พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำนาข้าวปีละครั้งเท่านั้น มีบางครอบครัวที่ประกอบอาชีพเสริมทำไร่มันสำปะหลัง เก็บของป่าขาย และเริ่มปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน แต่ยังไม่มีผลผลิต (ประสงค์ เหล่าหมั่น, 2548) การทำนาของชาวคำเดือยส่วนมากจะพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก อาศัยน้ำฝนธรรมชาติ ทำให้ชาวคำเดือยต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของธรรมชาติ เช่น ความแห้งแล้งเพราะฝนไม่ตกตามฤดูกาลหรือน้ำท่วม ถ้าปีใดแห้งแล้งหรือน้ำท่วมจะทำให้ได้ผลผลิตน้อย ผลผลิตทางการเกษตรจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณฝนเป็นหลักประกอบกับพื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก ไม่มีระบบชลประทาน การทำนาจึงต้องไถ่ปุ๋ยจำนวนมากจึงจะได้ผลผลิต ดังนั้นการทำนาของชาวคำเดือยจึงลงทุนสูง เงินที่ได้จากการขายข้าวได้นำไปใช้หนี้ค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง ค่าจ้างแรงงาน ชาวคำเดือยจึงมีเงินไม่พอใช้หนี้ ไม่มีเงินเก็บออม ไม่มีเงินลงทุนประกอบกิจการใดๆ ดังนั้นเมื่อเสร็จสิ้นการทำนาหรือเก็บเกี่ยวข้าวชาวคำเดือยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 โดยเฉพาะวัยแรงงาน ได้แก่ พ่อแม่หรือคนหนุ่มสาวจึงย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพหรือเมืองใหญ่ (ประสิทธิ์ สุกุล, 2548) การย้ายถิ่นและการทำนาจะหมุนเวียนเป็นวงจรอย่างต่อเนื่องและอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวคำเดือยยากจนคือพวกเขาไม่มีอาชีพเสริมเนื่องจากขาดความรู้ ขาดทักษะในการประกอบอาชีพเสริม ไม่รู้วิธีการนำสิ่งที่มีคุณค่าที่มีในชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์นำไปเป็นวัตถุดิบในการสร้างอาชีพเสริม (ประสงค์ เหล่าหมั่น, 2548)

การย้ายถิ่นในประเทศไทย มีลักษณะเป็นการย้ายถิ่นชั่วคราวที่อาจรวมเอาการย้ายถิ่นช่วงสั้นๆ ตั้งแต่ 1 เดือนขึ้นไปมีประมาณ 1 ใน 3 ของการย้ายถิ่นทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับแบบแผนการย้ายถิ่นของประเทศต่างๆ ในเอเชีย เช่น จีน อินเดีย อินโดนีเซียและเวียดนาม สำหรับการย้ายถิ่นชั่วคราวในประเทศไทยพบว่ามีมากขึ้นกับผู้ที่มีที่ดินถือครองน้อยและผู้ย้ายถิ่นมักมุ่งหวังเพียงเพื่อหารายได้

เพิ่มขึ้นให้พอใช้จ่ายเท่านั้น (Vanwey, 2003: 121 อ้างใน มนตรี พิริยะกุล, 2549: 29) จากข้อมูลการย้ายถิ่น พ.ศ. 2547 มีผู้ย้ายถิ่นทั่วประเทศประมาณ 4 ล้านคน โดยมีผู้ย้ายออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากถึง 8.9 แสนคน เมื่อพิจารณาพื้นที่ปลายทางของการย้ายถิ่นออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าร้อยละ 58 ย้ายอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเอง ร้อยละ 21 ย้ายเข้าภาคกลางโดยมากจะเป็นจังหวัดในกรุงเทพฯ และเขตปริมณฑลและร้อยละ 15 ย้ายเข้ากรุงเทพมหานคร สาเหตุการย้ายถิ่นที่สำคัญคือการย้ายติดตาม การย้ายเพื่อหางานทำ หารายได้ ผู้ย้ายถิ่นจะส่งเงินกลับบ้านเฉลี่ยประมาณร้อยละ 23 ของรายได้ ซึ่งได้รับประมาณเดือนละ 3,500 บาท ผู้ย้ายถิ่นจะเป็นชายมากกว่าหญิง มีอายุระหว่าง 15-24 ปี และ 25-34 ปี เป็นส่วนใหญ่ เป็นผู้สมรสแล้ว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2545 อ้างใน มนตรี พิริยะกุล, 2549: 37-38) ส่วนเหตุผลการย้ายถิ่นกลับ เหตุผลแรกคือความรักถิ่นฐาน รักครอบครัว รักคนในครอบครัว จึงมีจำนวนผู้ที่ย้ายกลับภูมิลำเนา ย้ายติดตามผู้อื่นและย้ายเพื่อไปดูแลผู้อื่นสูงกว่าเหตุผลอื่นซึ่งต่างจากภาคอื่นๆ

การย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพฯ ของชาวคำเดือย ส่วนใหญ่เป็นการติดต่อกับญาติหรือคนคุ้นเคยที่เคยไปทำงานที่นั่นมาก่อนเป็นผู้ฝากงานให้ งานที่ทำส่วนใหญ่เป็นงานใช้แรงงานเป็นหลัก เพราะมีระดับการศึกษาต่ำ เช่น งานบ้าน เสิร์ฟอาหาร ยามรักษาความปลอดภัย กรรมกรก่อสร้าง ที่พักส่วนใหญ่พักรวมกันเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย โดยเฉลี่ยค่าใช้จ่ายกัน ผู้ชายส่วนมากมีอาชีพเป็นกรรมกรก่อสร้าง ยามรักษาความปลอดภัยตามโรงงานอุตสาหกรรม เขตก่อสร้าง โรงแรม คอนโดมิเนียม ได้ค่าจ้างวันละ 230 บาท ผู้หญิงส่วนใหญ่จะทำงานบริการทำความสะอาดในโรงแรม เย็บผ้าในโรงงาน เสิร์ฟอาหาร หาบเร่แผงลอย กรรมกรก่อสร้าง และ งานบ้าน เป็นต้น มีชาวคำเดือยบางส่วนย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพรับจ้างที่มีการประกอบธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่ เช่น จังหวัดชลบุรี กาญจนบุรี กำแพงเพชร เป็นต้น รับจ้างตัดอ้อย เก็บมันสำปะหลัง โดยมีตัวแทนเจ้าของไร่นำรถมารับที่หมู่บ้าน ได้รับค่าจ้างเหมาแล้วแต่จะตกลงกัน (ประสิทธิ์ สุกุล, 2548) ส่วนค่าแรงงานผู้ชายจะได้มากกว่าผู้หญิง เช่น กรรมกรก่อสร้าง ผู้ชายได้วันละ 230 บาท ผู้หญิงได้วันละ 170 บาท ค่าทำงานนอกเวลา ชั่วโมงละ 20 บาทเท่ากัน ผู้หญิงที่ทำงานรับใช้ตามบ้านได้เงินเดือนละ 3,500-5,000 บาท ส่วนค่าแรงทำงานในโรงงานทอผ้าหรือเย็บผ้า เสิร์ฟอาหาร ได้ค่าแรงวันละ 150 บาท ส่วนกลุ่มประกอบอาชีพหาบเร่หรือล้อเงินขายอาหาร น้ำดื่มตามแหล่งชุมชนหรือสถานีหมอซิดหรือหัวลำโพง จะมีรายได้ไม่ต่ำกว่าวันละ 300 บาท การย้ายถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ประมาณครั้งละ 2-4 เดือน หลังจากเสร็จสิ้นการทำงานในราวเดือนมกราคม – มีนาคมและหลังการเก็บเกี่ยวข้าวในราวเดือนพฤษภาคม (ประจวบ สายสมุทร, 2548)

ปัญหาสำคัญของชาวคำเด้อยที่ย้ายถิ่นไปหางานทำ คือต้องปรับตัวเข้ากับงานที่ไม่เคยทำมาก่อนปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงานที่มาจากคนละถิ่น ปรับตัวด้านอาหารที่แตกต่างไปจากเดิม ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น ที่พักซึ่งอยู่รวมกันหลายคน มีห้องนอน ห้องนั่งเล่นรวมกันซึ่งไม่มีความเป็นส่วนตัว ไม่มีความสะดวกสบายเหมือนกับอยู่ที่บ้าน ต้องปรับตัวในการเดินทางไปทำงาน โดยขึ้นรถเมล์ รถสองแถว และอยู่ในที่อากาศไม่บริสุทธิ์ เป็นต้น บางคนในช่วงที่ไปใหม่ๆ ไม่สามารถปรับตัวได้ จะมีการเจ็บป่วยต้องกลับบ้านก่อนที่จะได้รับเงินเดือนก็มี (ประจวบ สายสมุทร, 2548) ชาวคำเด้อยหนุ่มสาวที่ย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพฯ ฯ หลายคนเป็นโรคเอดส์ เมื่อกลับบ้านคำเด้อยได้แพร่ระบาดไปยังชาวบ้านอื่น ๆ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้วได้จัดสรรงบประมาณตั้งกองทุนให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ จำนวน 20 คน (เกศินี คำทวี, 2548: 29-30) ส่วนปัญหาด้านครอบครัวพบว่าบางครอบครัวที่พ่อแม่ย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่ในขณะที่ลูกๆ พักอาศัยอยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย ในชนบท เมื่อลูกมีปัญหาการเรียนหรือปัญหาอื่นๆ จึงขาดพ่อแม่คอยชี้แนะ ตักเตือนหรือแก้ปัญหาให้ บางคนกลายเป็นเด็กเกเร หลบหนีโรงเรียน มีผลการเรียนตกต่ำ นักเรียนมัธยมศึกษาบางคนมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเรียน ตั้งครรภ์ขณะเรียนทำให้ต้องออกกลางคัน (เกศินี คำทวี, 2548: 29-30) นับว่าเด็กที่พ่อแม่ย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพฯ ฯ หรือนอกบ้านจึงเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะตัดสินใจผิดพลาดและก่อปัญหาสังคมต่อไป ประกอบกับหมู่บ้านคำเด้อยอยู่ใกล้กับแม่น้ำโขง ที่ชาวบ้านทั้งไทยและลาวติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้ากันโดยไม่ผ่านกระบวนการของศุลกากร ดังนั้นเด็กที่พ่อแม่ย้ายถิ่นไปทำงาน จึงเสี่ยงต่อการถูกล่อลวงหรือเป็นเครื่องมือของกลุ่มมิจฉาชีพ เมื่อเด็กเหล่านั้นมีความต้องการใช้เงินและอาจก่อปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาการลักขโมย ปัญหาการเสพติด ปัญหาอาชญากรรม (ประสิทธิ์ สุกุล, 2548) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องหาวิธีการแก้ปัญหาความยากจน ป้องกันการย้ายถิ่น โดยการสร้างอาชีพเสริมให้ชาวคำเด้อยมีงานทำในหมู่บ้าน

ชาวคำเด้อยเป็นชนกลุ่มน้อยเรียกว่าตนเองว่าชนเผ่าภูไท บรรพบุรุษอพยพมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีการศึกษาคำ พุทธภาษาไทในการสื่อสาร มีประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ บ้านคำเด้อยมีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม มีป่าไม้ที่ยังสมบูรณ์ มีภูเขาและแหล่งน้ำรอบๆ หมู่บ้าน ยิ่งกว่านั้นชาวคำเด้อยได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาทำเครื่องใช้ในครัวเรือน ทำเครื่องมือการเกษตร เช่น ใช้สมุนไพรรักษาโรค นำไม้ไผ่มาจักสานเป็นภาชนะใช้ในครัวเรือน นำผักป่า ป่าสัตว์ป่าเป็นอาหาร นำใบไม้อ่อนมาเป่าเป็นเสียงเพลงประกอบกับเครื่องดนตรีอื่นเพื่อสร้างความบันเทิงในหมู่บ้าน ชาวคำเด้อยนับถือผี มีข้อห้ามมิให้ประพาศิติดิประพาศิชั่ว เช่น ห้ามผู้หญิงตั้งครรภ์ก่อนแต่ง ถ้าฝ่าฝืนจะถูกผีลงโทษ

ถึงตายหรือถูกขับออกจากหมู่บ้าน เป็นต้น ความเชื่อเรื่องผีจึงถือเป็นกฎหมายทางธรรมชาติที่ทำให้ชาวคำเดืยปฏิบัติอยู่ในจารีต ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องจนกลายเป็นประเพณีที่ดีงาม ยิ่งไปกว่านั้นหมู่บ้าน คำเดืยยังมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น ที่ภูเขาใกล้หมู่บ้านซึ่งชาวบ้านเรียกว่าเนิน 420 พบว่ามีถ้ำขนาดใหญ่ที่เคยเป็นฐานปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์ในอดีต ซึ่งยังคงมีหลักฐานปรากฏอยู่ ถือว่าแหล่งประวัติศาสตร์ที่น่าศึกษา (สาเม็ง ปักจีพันธ์, 2548) นอกจากนี้หมู่บ้านคำเดืยยังมีทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้เป็นต้นทุนในการสร้างอาชีพเสริม สามารถแก้ปัญหาความยากจนและลดอัตราการย้ายถิ่นไปทำงานนอกหมู่บ้านของชาวคำเดืยได้ ดังนั้น “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” จึงมีความสำคัญที่จะชี้นำการสร้างอาชีพเสริมสำหรับชาวชนบท ที่มีคนยากจน โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสอดคล้องวิถีชีวิตประชาธิปไตยมาเป็นทฤษฎีพื้นฐานในการนำทางการสร้างอาชีพเสริมเพื่อแก้ปัญหาความยากจนนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ:

1. ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. ศึกษาผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะเป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ผลการศึกษาวิจัยช่วยให้ทราบสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบของปัญหาของคนชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด มีข้อมูลในการจัดทำโครงการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสุขภาพและปัญหาอื่นๆ ของประชาชนในชนบทได้
2. ผลการศึกษาวิจัยช่วยให้ทราบแนวทางการสร้างอาชีพเสริมโดยการนำทรัพยากรที่มีในชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนา ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัดสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด มีข้อมูลเพื่อประกอบการจัดทำโครงการแก้ปัญหาคือความยากจนโดยส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริม
3. สถาบันการศึกษาสามารถนำองค์ความรู้ที่ค้นพบจากงานวิจัยนี้ไปประกอบการศึกษาและอ้างอิงทางวิชาการได้

คำถามในการวิจัย

1. ศักยภาพของชุมชน สามารถนำมาพัฒนาเป็นอาชีพเสริมของท้องถิ่นได้หรือไม่
2. กระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้เกิดการสร้างเสริมอาชีพในท้องถิ่นได้หรือไม่
3. กระบวนการมีส่วนร่วมควรมีลักษณะ และผลเป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านคำเดือย ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอขามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ
2. ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาเฉพาะชาวคำเดือยที่มีฐานะยากจนหรือมีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท/ปี ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2546 จำนวน 367 คน
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ใน 4 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมสรุปผล

นิยามศัพท์

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมสรุปผลในกิจกรรมของชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่จัดให้นักท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือเพื่อพักผ่อน โดยมีการอนุรักษ์และรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว และมีการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่น มีอาชีพเสริม มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม เกิดจิตสำนึกในการรักษาระบบนิเวศและ ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น

ระดับการมีส่วนร่วม หมายถึง ระดับของการมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอนคือ การมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมสรุปผล ในกิจกรรม การสร้างอาชีพเสริม การจัดการท่องเที่ยว เพื่อศึกษานำร่อง การจัดการท่องเที่ยวครั้งแรก การก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท โดยจัดแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ มีส่วนร่วมมาก ปานกลาง และน้อย โดยใช้เครื่องมือวัดที่กำหนดวัดค่าออกมาเป็นคะแนน ซึ่งมีคะแนนเต็มเท่ากับ 4 คะแนน ระดับคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วม ใน 4 ขั้นตอนในกิจกรรมการประชุมอบรม การจัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง การจัดการ

ห้องเที่ยวครั้งแรก และกิจกรรมการก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท ระดับการมีส่วนร่วมมาก หมายถึง มีคะแนนเฉลี่ย ระหว่าง 2.33 - 3.00 การมีส่วนร่วมปานกลาง หมายถึง มีคะแนนเฉลี่ย ระหว่าง 1.67 - 2.32 และการมีส่วนร่วมน้อย หมายถึง มีระดับคะแนนเฉลี่ย ระหว่าง 1.00 - 1.66

ทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม หมายถึง วัตถุดิบที่สามารถนำมาเป็นต้นทุนในการสร้างอาชีพเสริมที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้

ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม หมายถึง การที่กลุ่มเป้าหมายมีทักษะ มีทุน และเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านสถานการณ์ในการประกอบอาชีพเสริม

ทักษะในการประกอบอาชีพเสริม หมายถึง มีความสามารถหรือมีความชำนาญหรือในการผลิตสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพ สามารถขายหรือให้บริการลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจในสินค้าหรือบริการได้

ทุนในการประกอบอาชีพเสริม หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน บุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงานที่สามารถให้การสนับสนุนในการประกอบอาชีพเสริมได้

สถานการณ์ในการประกอบอาชีพเสริม หมายถึง ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งในการจำหน่าย ราคาสินค้าหรือบริการ แหล่งที่จะฝึกฝนทักษะ และข่าวสารความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเสริม

การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพเสริม หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ทักษะคิดด้านการประกอบอาชีพเสริมแก่กลุ่มเป้าหมายจนสามารถนำไปประกอบอาชีพเสริมได้

การสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้มีกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวหรือศึกษาในชุมชนและกลุ่มเป้าหมายสามารถประกอบอาชีพเสริมได้

ผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง หมายถึง บุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงานที่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของชาวชนบท เช่น ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด พัฒนาการจังหวัด พาณิชย์จังหวัด ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น

ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารโรงเรียนและผู้นำธรรมชาติที่มีในชุมชนนั้นๆ

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบและขอบข่ายในการทำวิจัย โดยมีประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. อาชีพ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

การมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่เริ่มต้นทางรัฐศาสตร์ที่ใช้ในการปกครองของผู้ปกครองและประชาชนโดยต้องการให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขได้มีการประยุกต์ใช้ในศาสตร์ต่างๆ ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาชุมชนและงานสังคมสงเคราะห์ (จุฑารัตน์ พูลเกษ, 2545: 25) มีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาลตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารและทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้นอีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ได้เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง (ถวิลวดี บุรีกุล, 2547: 11)

ประเทศไทยตั้งแต่ ปี พ.ศ.2525 เป็นต้นมารัฐบาลไทยมีความตระหนักในความสำคัญของแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ เริ่มต้นด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้ระบุไว้แน่ชัดว่าจะสนับสนุนเร่งรัดให้องค์กรเอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในสวัสดิการสังคมมากขึ้น ในส่วนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้กำหนดให้มีแผนงานการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแผนงานหนึ่งในแผนปรับปรุงกลไกการพัฒนาสังคม สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ในส่วนของการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของชนยากจนในชนบทสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรประชาชน และประชาชนในการแก้ไขและพัฒนาสังคมชนบท และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2550) ได้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543: 23) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 87 บัญญัติไว้ว่ารัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมรวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะรวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ (ชัยยุทธ วัชรานนท์, 2550: 28)

แนวคิดการมีส่วนร่วมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ เกิดความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชน เป็นแนวทางที่จะนำมาใช้ในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นและส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมในชุมชนด้วย

ความหมายของการมีส่วนร่วม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1142) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น มีนักวิชาการได้ให้ความหมายที่คล้ายกันและแตกต่างกัน ดังนี้การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม

ในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวของประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชนขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจในว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและการชี้แนะที่ถูกทาง (ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526: 25) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กรรณิกา ชมดี (2524: 11) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ กระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์และสอดคล้องกับแนวคิดของ สุเมธ ทรายแก้ว (2536: 15) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินการนั้นๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับ ประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

นาคม ชีรสุวรรณจกร (2541: 23) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นหรือมีบทบาทในเรื่องการศึกษาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตามและประเมินผลตลอดจนการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาเกี่ยวกับโครงการพัฒนาการจัดสรรทรัพยากรหรือเรื่องใดๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอันเป็นไปในทิศทางที่ต้องการและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ส่วนทองนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2540: 30) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ประการ คือ เป็นกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ ความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เป็นกระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและได้ใช้โอกาสที่ได้รับ แสดงออกซึ่งความรู้สึกรักใคร่ แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขามี แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขาต้องการ แสดงออกซึ่งปัญหาที่กำลังเผชิญและแสดงออกซึ่งวิธีแก้ปัญหาและลงมือปฏิบัติโดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด เป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน ส่วน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 138-139) ให้

ความหมายการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการ พัฒนาโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ พัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกัน ค้นหาปัญหาการวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าว จะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

ส่วนนักวิชาการต่างประเทศได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้คล้ายคลึงกัน ได้แก่ Wisarajono (1978: 66) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ให้ประชาชนหลุดพ้นจากการเป็นสิ่งที่ต้องการพัฒนา เป็นตัวนำของการพัฒนาและหมายถึง การเปลี่ยนแปลง ซึ่งประชาชนจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ส่วน Hackman and Oldham (1975 cited Eugene, 2000: 119-120) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของความเกี่ยวข้องนั้นเป็นเหตุผลให้เกิดการกระทำที่บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มและทำให้เกิดความรับผิดชอบของกลุ่ม White (1982: 181) ให้จำกัดความว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติด้วยกัน คือ มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำและทำอย่างไร มิติที่สอง การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่สนใจ มิติที่ 3 มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และยังได้เพิ่มเติมว่าสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมประการที่ 4 ที่นำมาพิจารณาคือการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สรุปว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นกระบวนการที่ให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคล เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมร่วมกัน ด้วยความสมัครใจ โดยร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำงาน และร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ โดยเป็นไปอย่างอิสระและเสมอภาค เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

รูปแบบขั้นตอนและลักษณะการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการได้ศึกษารูปแบบ ขั้นตอนและลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ มีทั้งแนวคิดที่คล้ายกัน และแตกต่างกัน ดังนี้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 188) กล่าวถึง รูปแบบของการมีส่วนร่วม อาจจำแนกออกได้ 3 ประการตามลักษณะการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน เช่น การร่วมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่างๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่ม หรือชุมชน กรรมการกลุ่มเลี้ยงไหม กรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

อคิน รพีพัฒน์ (2527: 320) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2526: 10) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล

อรุณ รัทธธรรม (2536: 270) กล่าวถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วมว่ามีหลายรูปแบบ ดังนี้

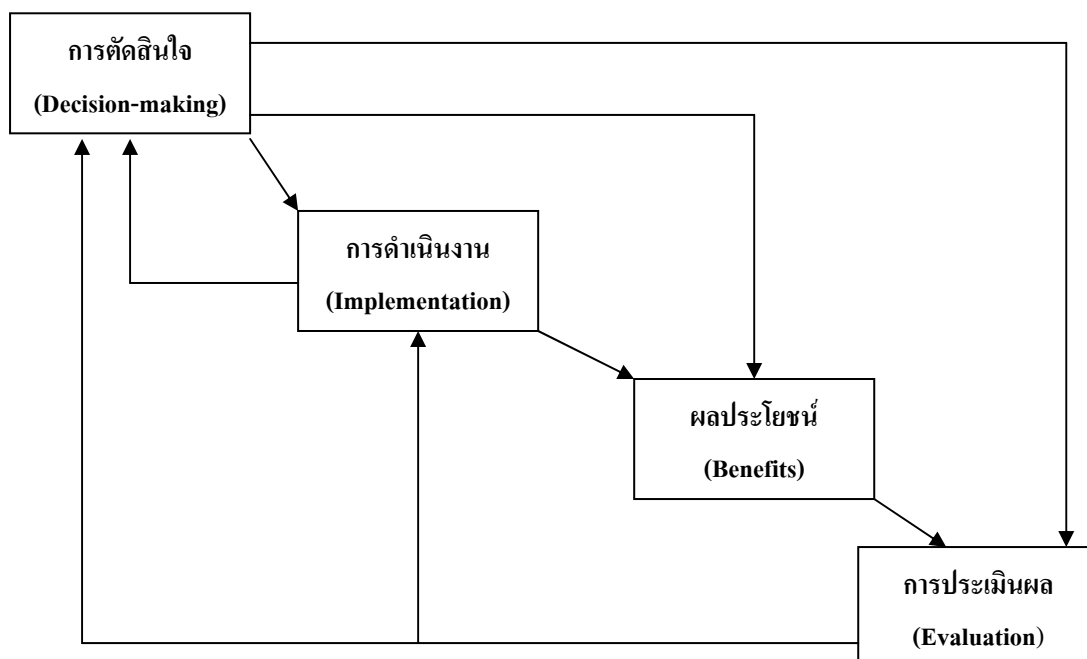
1. การมีส่วนร่วม โดยพิจารณาที่กิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ในการติดต่อกับผู้อื่น ในการประท้วงการเป็นสมาชิก หัวคะแนนในพรรคการเมือง เป็นต้น
2. การมีส่วนร่วม โดยพิจารณาจากระดับการบริหาร การมีส่วนร่วมในประเด็นนี้เป็นการมีส่วนร่วมได้ 3 ระดับ คือ ในระดับแนวราบ เป็นการมีส่วนร่วมโดยไม่จริงจัง การมีส่วนร่วมในแนวดิ่ง เป็นการมีส่วนร่วมกับผู้มีอำนาจมากกว่าหรือผู้ที่มีผลประโยชน์มากกว่า และการมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องทั้งในแนวดิ่งและแนวราบ
3. การมีส่วนร่วมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีอำนาจและการควบคุม ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 8 กลุ่ม ด้วยกันคือ

- 3.1 กุศโลบาย เป็นการเข้ามาเพียงเพื่อประชาสัมพันธ์ตนเอง ไม่ได้มุ่งหวังการมีส่วนร่วม
- 3.2 การรักษา คล้ายกับกุศโลบายแต่เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกัน และมีพฤติกรรมตามที่ผู้นำต้องการเท่านั้น
- 3.3 การบอกกล่าว เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย
- 3.4 การให้คำปรึกษา เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามคอยพิจารณาถึงข้อคิดเห็นต่างๆ แต่ไม่ได้บังคับให้ผู้ตามต้องทำตามการมีส่วนร่วมของผู้ตาม
- 3.5 การปลอมปน ลักษณะเหมือนกับการเห็นอกเห็นใจคล้อยตามแต่ในใจ ไม่ได้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติตามเลย
- 3.6 การเป็นหุ้นส่วน หมายถึง การมีส่วนร่วมนั้นจะมีลักษณะร่วมกันคิดร่วมกันทำและร่วมตัดสินใจมากขึ้น
- 3.7 การมอบอำนาจ เป็นการที่ผู้นำมอบอำนาจให้ผู้ตามปฏิบัติแทนซึ่งเป็นการเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของผู้ตามมากขึ้น
- 3.8 อำนาจและการควบคุมอยู่ในมือของผู้ตาม เป็นการที่ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทอย่างแท้จริง

สุพรรณิ ไชยอำพร และ สมิต สมักรการ (2535: 37) สรุปว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมสามารถแยกออกเป็นประเภทได้ คือลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ถ้าหากไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ ส่วนการมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เช่น ร่วมลงแรงในการทำโครงการ ร่วมบริจาคเงิน หรือสิ่งอื่นๆ เป็นบางส่วน หรือร่วมบำรุงรักษาโดยไม่ได้ตัดสินใจ

Cohen and Uphoff (1980: 213) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นขั้นเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมทางความคิดในการกำหนดและการประเมินทางเลือก และการเลือกทางเลือกที่เกี่ยวกับการกำหนดและการประเมิน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การตัดสินใจในระยะเริ่มแรก การตัดสินใจในช่วงกิจกรรม การตัดสินใจในการดำเนินงาน
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ เป็นการที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการตามหลักเกณฑ์ของโครงการ โดยการมีส่วนร่วมที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านทรัพยากร การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารและประสานงาน การมีส่วนร่วมในการกำหนดแผน หรือระยะเวลาในการทำกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ทั้งประโยชน์ทางด้านสังคมหรือประโยชน์ส่วนบุคคล โดยระยะเวลาในการดำเนินโครงการ สามารถได้รับผลประโยชน์จากผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินโครงการทั้งหมด รายละเอียดตามภาพที่ 1

ภาพที่ 2.1 การแสดงวงจรการมีส่วนร่วม

ที่มา: Cohen and Uphoff (1980: 213)

Hirsch (1990: 85-186) กำหนดให้การมีส่วนร่วมมีจุดเด่น 3 ด้าน คือ ด้านบริบท การมีส่วนร่วมเป็นการนำคนในท้องถิ่นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนอย่างแท้จริงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ทำให้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาและทำให้ประชาชนมีโอกาใช้ความสามารถของตนเองในการร่วมกันทำงานทั้งในรูปของความคิด การตัดสินใจและการกระทำอย่างเต็มที่รวมทั้งมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชนและต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนมากกว่าการนำโครงการที่กำหนดเรียบร้อยแล้วทุกอย่างจากภายนอกชุมชนแล้วจึงนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งจะ使人ในชุมชนปฏิเสธและหลีกเลี่ยงที่จะให้ความร่วมมือ ด้านจิตใจ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีสิทธิในการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตน

Shadid and others (1992: 107-122) กล่าวว่ากระบวนการมีส่วนร่วมมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ การวางแผนและการตัดสินใจปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นการมีส่วนร่วมในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากรการบริหารงาน ประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็นชอบและความคาดหวัง ซึ่งมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

Davis and Newstrom (1989: 243-248) ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ 7 รูปแบบ ดังนี้

1. การที่ผู้บริหารใช้วิธีการปรึกษาหารือกับบุคลากรเพื่อกระตุ้นให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นก่อนที่ผู้บริหารจะตัดสินใจ
2. การที่ผู้บริหารให้อำนาจการตัดสินใจแก่บุคลากร
3. การปรับสภาพการทำงานในรูปแบบของคณะกรรมการ ประกอบด้วยลูกจ้างและฝ่ายบริหาร
4. การกระตุ้นบุคลากรแต่ละคนให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงงานซึ่งจะเน้นการแก้ไขปัญหาลงไปที่บุคลากรแต่ละคนมากกว่าการแก้ไขปัญหากลุ่มโดยรวม
5. การใช้กลไกของกลุ่มเพื่อปรับปรุงการมีส่วนร่วมของผู้บริหารระดับกลางในการบริหารองค์การระดับสูง

6. การกำหนดของรัฐบาลให้คนงานมีส่วนร่วมได้หลายระดับในองค์การเป็นการให้มีส่วนร่วมในการบริหารผ่านกลไกทางสถาบัน

7. การมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ เพื่อกระตุ้นให้พนักงานมีส่วนร่วมอย่างสูงในกระบวนการตัดสินใจ

สรุปว่า รูปแบบขั้นตอนและลักษณะการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ประชาชนจะเข้าร่วมเมื่อใดและสิ้นสุดเมื่อใด มีการนำไปประยุกต์ใช้ตามงานของตนอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการส่งเสริมการประกอบอาชีพของกลุ่มอาชีพในชนบท ผู้วิจัยจะทำการศึกษาใน 4 ขั้นตอน คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำและร่วมสรุปผล

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีหลายปัจจัย มีนักวิชาการได้ศึกษาไว้ดังนี้

อคิน รพีพัฒน์ (2531: 57-59) ได้กล่าวว่าปัจจัยด้านนักพัฒนา จะต้องมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีให้กับชุมชน นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงโครงสร้างอำนาจของผู้นำท้องถิ่นและผลประโยชน์ด้วย

สากล สถิตวิทยานันท์ (2532: 166-167) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน เกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญเห็นพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนร่วม

2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีอยู่ต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้พุ่งไปสู่การร่วมกลุ่มวางแผนและลงมือทำงานร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงและมากพอที่จะทำให้เกิดความริเริ่มกระทำการที่สนองต่อความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นๆ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์
2. ความเกรงใจบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย ทั้งที่ยังไม่มีความศรัทธาหรือความเต็มใจ
3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ เช่น บิบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส ฯลฯ

วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540: 17) แบ่งปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม เป็น 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยทางบุคคลและทางด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย เพศ อายุ ภูมิฐานะ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส สถานภาพในครอบครัว ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ สถานที่ทำงานและระยะเวลาในการประกอบอาชีพในชุมชน
2. ปัจจัยทางด้านสังคม ประกอบด้วย ความต้องการเกียรติยศเป็นที่ยกย่องจากบุคคลอื่น การได้รับการชักจูงจากผู้นำในชุมชน การได้รับการชักจูงจากเพื่อนบ้าน การได้รับการชักจูงจากเจ้าหน้าที่ในโครงการ ความต้องการเป็นสมาชิกกลุ่ม การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีของคนมาชุมชน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 155-156) กล่าวถึงเงื่อนไขที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา มี 6 เงื่อนไข ได้แก่

1. เงื่อนไขทางการเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ได้แก่ การกระจายอำนาจทางการเมือง การปกครองออกไปในทุกระดับและกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้ประชาชน สภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและกายภาพของชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมสิทธิ ความเป็นพลเมือง
2. เงื่อนไขของโครงการพัฒนา ได้แก่ โครงการพัฒนามีความสอดคล้องกับประชาชนที่เข้าร่วม มีการกระจายความรับผิดชอบ ชาวบ้านร่วมกันเป็นเจ้าของ การมีพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำและ มีการเสริมด้านวิชาการแก่สมาชิกกลุ่ม
3. เงื่อนไขของนักพัฒนา ได้แก่ ความตั้งใจ ความมุ่งมั่นในการทำงานพัฒนาและความพร้อมทั้งกายและใจที่จะทำงานกับประชาชน การรับฟังปัญหาและการร่วมทุกข์ร่วมสุขของประชาชน ศึกษาชุมชนร่วมกับประชาชน การสนับสนุนด้านกำลังใจเพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในการแก้ปัญหา การสนับสนุนด้านวิชาการและเทคโนโลยี
4. เงื่อนไขของผู้นำ ได้แก่ มีประวัติการทำงานเพื่อส่วนรวม มีความจริงใจและตั้งใจในการปรับปรุงสภาพของชุมชน ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้าน มีความสามารถในการกระตุ้นชาวบ้านให้เห็นถึงปัญหา
5. เงื่อนไขในการบริหารจัดการ ได้แก่ การประสานการดำเนินงานกับองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคเอกชน ศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการ การมีกองทุน หรือทรัพย์สินที่สมาชิกในกลุ่มร่วมกันเป็นเจ้าของ
6. เงื่อนไขทางสังคมและจิตวิทยา ได้แก่ ความสนใจ ความห่วงกังวลร่วมกัน ความเดือดร้อน ความไม่พึงพอใจร่วมกัน การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนในทิศทางที่ปรารถนา การเห็นประโยชน์ในการเข้าร่วมกัน การมีอิสรภาพและมีเวลาที่จะมีส่วนร่วม แรงจูงใจจากความสำเร็จของกลุ่ม

สรุปว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางสังคม รายได้ ความรู้ ทักษะของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมให้ประชาชน จะทำให้ทราบภูมิหลังและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโครงการ

ปัญหา อุปสรรคของการมีส่วนร่วม

ปัญหา อุปสรรคของการมีส่วนร่วมมีหลายปัจจัย มีนักวิชาการได้ศึกษาไว้ดังนี้

ไพรัตน์ เจริญมิตร (2527: 16) กล่าวถึง ปัญหา ข้อยกีดกันในการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. นโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนส่วนใหญ่ ขึ้นอยู่กับระบบราชการเป็นฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนและจัดให้มีขึ้น
2. ประชาชนคุ้นเคยกับการรับคำสั่ง การยอมรับความถูกต้องของข้าราชการและการยอมรับคอยการช่วยเหลือแทนการช่วยตัวเอง การคิดเองและหลีกเลี่ยงการโต้แย้งกับข้าราชการ
3. กิจกรรมหรือโครงการที่ได้เข้าร่วมส่วนใหญ่ให้ร่วมเฉพาะตอนเสนอโครงการและตอนลงมือปฏิบัติ โครงการไม่มีการร่วมแบบครบวงจร
4. องค์กรอาสาสมัคร สมาคม มูลนิธิและชมรมต่างๆ มีมากมายแต่ส่วนใหญ่ยังขาดผู้มีความรู้ ขาดเป้าหมาย หลักการที่แน่นอน ขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ขาดแกนกลางของรัฐบาลและองค์กร ที่จะประสานติดต่ออย่างเป็นทางการในทุกระดับ
5. องค์กรประชาชนส่วนใหญ่มักจะคอยดูแลผลประโยชน์และขยายผลประโยชน์ไปให้กับกรรมการหรือสมาชิกในสังกัดมากกว่าถึงมือประชาชนโดยทั่วไป

เจมส์ คี ปิ่นทอง (2527: 226) กล่าวว่า เจ้าหน้าที่และระบบราชการเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ด้าน คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับตัวชาวชนบทเอง อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์หรือพึ่งบุคคลภายนอกจนเกินไป เลือกผู้นำที่สามารถอุปถัมภ์ตนเองได้

2. ปัญหาเกี่ยวกับตัวของเจ้าหน้าที่และระบบราชการ ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน มีลักษณะ ดังนี้

2.1 นโยบายในระบบราชการมักจะมีมาจากเบื้องบน

2.2 การจัดสรรงบประมาณทำมาจากส่วนกลาง คำนึงถึงเฉพาะกิจกรรมที่ส่วนกลางกำหนด

2.3 ระบบราชการและเจ้าหน้าที่ระดับต่างๆ ขาดการประสานงานและรับปฏิบัติเฉพาะนโยบายหลักของหน่วยงาน

2.4 มีความสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่ ผู้น้อยมักจะเชื่อว่าตัวเองมีฐานะสูงกว่าชาวชนบท

2.5 เจ้าหน้าที่ราชการ ชอบทำงานกับสำนักงาน

2.6 ระบบราชการใช้การให้ทุนให้โทษ ข้าราชการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความพอใจแก่ผู้บังคับบัญชามิได้ปฏิบัติงานเพื่อชาวชนบทอย่างแท้จริง

2.7 บุคคลภายนอกหรือผู้เกี่ยวข้องไม่ต้องการให้ชาวชนบทเข้าร่วมในการพัฒนา

ปาริชาต วลัยเสถียร (2543: 166-170) ได้สรุปปัญหา อุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

1. ระดับนโยบายและของรัฐ แบ่งได้ 2 ระดับ คือ

1.1 ระดับนโยบายโครงสร้างทางการบริหาร โครงสร้างทางสังคม พบว่า นโยบายของรัฐไม่เอื้อต่อการพัฒนา อำนาจในการตัดสินใจรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง ไม่ได้กระจายอำนาจให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมือง การบริหารและระบบเศรษฐกิจอยู่ในกลุ่มนายทุน

1.2 ระดับปฏิบัติ พบว่าเจ้าหน้าที่ไม่มีความเข้าใจและไม่มีความสนใจในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เจ้าหน้าที่ไม่มีความเข้าใจในการปฏิบัติงานและไม่มีความเสียสละที่จะทำงานเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง ขาดการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ความล่าช้าในการปฏิบัติงานของข้าราชการ ขาดประสานงานและระบบการติดตามประเมินผล

2. ปัญหาเกี่ยวกับประชาชน แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1 ผู้นำ พบว่า ผู้นำไม่มีความเข้มแข็งจึงทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อถือและศรัทธา ผู้นำครอบงำความคิดเห็นของชาวบ้าน การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้นำ

2.2 กลุ่มประชาชนทั่วไป พบว่า ชาวบ้านมีภาระด้านประกอบอาชีพ ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพร่างกาย ชาวบ้านขาดทุนทรัพย์และวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน ชาวบ้านเกิดความขัดแย้งกันในด้านความคิดเห็นและผลประโยชน์ ชาวบ้านขาดการศึกษา ขาดความรู้ด้านวิทยาการต่างๆ ชาวบ้านขาดความเชื่อมั่นและไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ชาวบ้านไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม

2.3 กลุ่มสตรี พบว่า สตรีขาดความเชื่อมั่นในการเสนอโครงการและไม่กล้าแสดงออก ไม่ยอมรับความคิดเห็นและบทบาทสตรี สตรีมีภารกิจทั้งในและนอกบ้าน

3. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองการปกครอง

3.1 ด้านการเมือง ได้แก่ ขาดการกระจายอำนาจ ระบบการเมืองถูกควบคุมโดยคนกลุ่มน้อย

3.2 ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กระบวนการผลิตและปัจจัยการผลิต อยู่ภายใต้ระบบทุนนิยม กลไกของรัฐควบคุมเศรษฐกิจอย่างเข้มงวด ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากร

3.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การแบ่งแยกเชื้อชาติ ภาษา เพศและอายุ ความไม่รู้อันเกิดจากการไร้การศึกษา คนยากจนตกอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ การครอบงำของผู้นำและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

สรุปว่า ปัญหา อุปสรรคของการมีส่วนร่วมมี 2 ส่วนคือ ปัญหาระดับนโยบายของรัฐที่ยังไม่กระจายอำนาจให้หน่วยงานผู้ปฏิบัติได้ตัดสินใจได้และปัญหาเกี่ยวกับประชาชน ได้แก่ ผู้นำที่ประชาชนขาดความเชื่อถือ ประชาชนมีภารกิจมากจนไม่มีเวลาและด้านการศึกษาที่ผู้มีความรู้ไม่น้อยไม่กล้าแสดงออก

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยได้ตรวจเอกสารและจัดกลุ่มผลการวิจัยออกเป็น 3 กลุ่มคือผลการวิจัยด้านปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ตำแหน่งทางสังคม และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความรู้และความเข้าใจต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และปัจจัยภายใน ได้แก่ ทัศนคติ การคาดหวัง ประโยชน์ที่จะได้รับ และด้านระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีรายละเอียดดังนี้

งานวิจัยด้านปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล

เพศ ผลการศึกษาปัจจัยด้านเพศที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ผลการวิจัยของ พจนารถ กริ่งไกร (2545) พบว่า เพศหญิงจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในตำบลโป่งขาม อ. แม่สาย จ. เชียงรายมากกว่าเพศชาย ส่วนผลการศึกษาของ ชีรพัฒน์ ตื้อตัน (2546) พบว่า เพศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานม่อนพระยาแช่ ต. พิชัย อ. เมือง จ. ลำปาง เช่นเดียวกับ จงรักษ์ อินทนต์ (2545) พบว่า เพศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านโป่งร้อน ต. ใหม่พัฒนา อ. เกาะคา จ. ลำปาง แต่ผลการศึกษาของ อนันต์ สุรพัฒน์ (2541) พบว่า เพศไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เช่นเดียวกับ วรพัทธ์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547) พบว่า เพศไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียง กุมกาม อ. สารภี จ. เชียงใหม่

อายุ ผลการศึกษาปัจจัยด้านอายุที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ผลการศึกษานักวิจัย 8 คน พบว่าอายุเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การศึกษาของ รามศรี พรหมชาติ (2545); ชนิตา วัฒนมาลา (2549); เจริศ จำปา (2549) ชีรพัฒน์ ตื้อตัน (2546); วรพัทธ์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547); จงรักษ์ อินทนต์ (2545); จรินทร์ กันติ (2548) และ อนันต์ สุรพัฒน์ (2541) พบว่า อายุเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอ่างแม่ทะ บ้านผาลาด ต. พระบาท อ. เมือง จ. ลำปาง

ระดับการศึกษา ผลการศึกษาปัจจัยด้านระดับการศึกษาที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ผลการศึกษานักวิจัย 8 คน พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ผลการศึกษาของ รามศรี พรหมชาติ พบว่า ระดับการศึกษาไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านโป่ง ต. ป่าไผ่ อ. สันทราย จ. เชียงใหม่

อาชีพ ผลการศึกษาปัจจัยด้านอาชีพที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ผลการศึกษาของนักวิจัย 4 คน พบว่า อาชีพเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ผลการศึกษาของ เจริศำ จำปา (2549); ณัฐพงษ์ หอมจันทร์ (2548); ชีรพัฒน์ ตื้อตัน (2546); บุญชู อยู่ภู (2548) แต่ผลการศึกษาของนักวิจัย 3 คน ที่พบว่าอาชีพไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ อนันต์ สุรพัฒน์ (2541); จงรักษ์ อินยนต์ (2545); งามศรี พรหมชาติ (2545)

ส่วนการศึกษาความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ผลการศึกษาของ จรินทร์ กันดี (2548) พบว่า อาชีพมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอ่างแม่ทะ บ้านผาสด ต. พระบาท อ. เมือง จ. ลำปาง แต่ผลการศึกษาของนักวิจัย 2 คน พบว่าอาชีพไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือผลการศึกษาของ กฤษดา ยะการ (2543); ทับทิม สุวรรณประภา (2541)

ตำแหน่งทางสังคม ผลการศึกษาปัจจัยด้านการมีตำแหน่งทางสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ผลการศึกษาของ ชีรพัฒน์ ตื้อตัน (2546) พบว่า ตำแหน่งทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่วนอุทยานม่อนพระยาแช่ ต. พิชัย อ. เมือง จ. ลำปาง ชัชวาล เอื้อสุวรรณ (2544) พบว่า การมีตำแหน่งทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

ส่วนผลการศึกษาปัจจัยด้านตำแหน่งทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากผลการศึกษาของนักวิจัย 2 คน ได้ผลเหมือนกันคือ ตำแหน่งทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ผลการศึกษาของ จรินทร์ กันดี (2548); ศิริวรรณ วัชพงศ์ (2546)

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผลการศึกษาปัจจัยด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีนักวิจัย 3 คนพบว่าระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ พจนารถ กริ่งไกร (2545) พบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนานกว่าจะมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในตำบลโป่งงาม อ. แม่สาย จ. เชียงราย มากกว่าผู้ที่อาศัยในชุมชนน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ งามศรี พรหมชาติ (2545); อนุชา เอี่ยมแท้ (2547) พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ใน

ชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ผลการศึกษาของนักวิจัย 2 คน พบว่าระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ผลการศึกษาของ อนันต์ สุรพัฒน์ (2541); วรพัทธ์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547)

การเป็นสมาชิกกลุ่ม

ผลการศึกษาปัจจัยด้านการเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีนักวิจัย 4 คนที่มีผลการวิจัยเหมือนกัน พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ผลการศึกษาของ เจริศ จำปา (2549); ญัฐพงษ์ หอมจันทร์ (2548); บุญชู อยู่ภู (2548); อนุชา เอี่ยมแท้ (2547)

ปัจจัยภายนอก

ความเชื่อมั่น ศรัทธาและการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ผลการศึกษาปัจจัยด้านความเชื่อมั่น ศรัทธาและการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ได้แก่ผลการศึกษาของนักวิจัย 6 คน พบว่าความเชื่อมั่นศรัทธาและการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ผลการศึกษาของ พจนารถ กริ่งไกร (2545); วิไล บุญบรรจง (2543); จงกลพัชร เจตนะจิตร (2546); สุนันทา จันทวารา (2545); อนุชา เอี่ยมแท้ (2547); สุจิตราภา พันธุ์วิไล (2545)

ความรู้ ความเข้าใจต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และตระหนักถึงปัญหา ผลการศึกษาปัจจัยด้านการมีความรู้ ความเข้าใจต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและตระหนักถึงปัญหาที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ผลการศึกษาของวิไล บุญบรรจง (2543); ญัฐพงษ์ หอมจันทร์ (2548); นฤนาท พุทไธสง (2541) พบว่าความรู้ ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนการตระหนักถึงปัญหาของการไม่รักษาสีงแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ผลการศึกษาของ อนันต์ สุรพัฒน์ (2541) พบว่า ระดับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ได้มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

ส่วนผลการศึกษาด้านความรู้ ความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผลกระทบของการไม่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยมีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีผลการศึกษาของนักวิจัย 7 คน พบว่า ความรู้ ความเข้าใจในการท่องเที่ยวและตระหนักถึงปัญหาในการไม่อนุรักษ์ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ผลการศึกษาของ กฤษดา ยะการ (2543); ทับทิม สุวรรณประภา (2541); จุฑามาศ ลิ้มรัตนพันธ์ (2547); กนกอร รัตนอุดมสวัสดิ์ (2545); จรินทร์ กันดี (2548); ศิริวรรณ วัชรพงศ์ (2546); ณัฐพงษ์ หอมจันทร์ (2548)

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ผลการศึกษาปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ผลการศึกษาของนักวิจัย 7 คน พบว่าการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ผลการศึกษาของ วรพัตร์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547); ชนิตา วัฒนมาลา (2549); ยุพาพร ชัยศิริ (2549); บุญชู อยู่ภู (2548); อนุชา เอี่ยมแท้ (2547); สุนันทา จันทวารา (2545); นฤนาท พุทไธสง (2541) ที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีผลการศึกษาของนักวิจัย 5 คนที่พบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ผลการศึกษาของ กนกอร รัตนอุดมสวัสดิ์ (2545); กฤษดา ยะการ (2543); ทับทิม สุวรรณประภา (2541); จรินทร์ กันดี (2548); ศิริวรรณ วัชรพงศ์ (2546)

ปัจจัยภายใน

ทัศนคติ ผลการศึกษาปัจจัยด้านทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ผลการศึกษาของ 4 นักวิจัยที่พบว่าทัศนคติต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ผลการศึกษาของ ชัชวาล เอื้อสุวรรณ (2544); ชีรพัฒน์ ตื้อตัน (2546); ยุพาพร ชัยศิริ (2549); สุนันทา จันทวารา (2545)

การคาดหวังประโยชน์ที่จะได้รับ ผลการศึกษาด้านการคาดหวังประโยชน์ที่จะได้รับที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีผลการศึกษาของนักวิจัย 7 คน พบว่าการคาดหวังประโยชน์ที่จะเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่

ผลการศึกษาของ นฤนาท พุทไธสง (2541); อนุชา เอี่ยมแท้ (2547); สุจิตราภา พันธุ์วิไล (2545); จงกลพัชร เจตนะจิตร (2546); วิไล บุญบรรจง (2543); ชัชวาล เอื้อสุวรรณ (2544); สุนันทา จันทวารา (2545)

ส่วนผลการศึกษาด้านการคาดหวังประโยชน์ที่จะได้รับ ที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีผลการศึกษาของนักวิจัย 4 คน พบว่าการคาดหวังประโยชน์ที่จะได้รับเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แก่ผลการศึกษาของจุฑามาศ ลิ้มรัตนพันธ์ (2547); ทับทิม สุวรรณประภา (2541); กฤษดา ยะการ (2543); กนกอร รัตนอุดมศักดิ์ (2545)

งานวิจัยด้านระดับการมีส่วนร่วม

ด้านระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยได้ตรวจสอบเอกสารและจัดกลุ่มผลการวิจัยตามระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็น 5 กลุ่มคือ ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินการ การประเมินผล ดังนี้

ขั้นการมีส่วนร่วมวิเคราะห์ปัญหา ผลการวิจัยระดับการมีส่วนร่วมในขั้นการวิเคราะห์ปัญหา ได้แก่ผลการศึกษาของ ชัชวาล เอื้อสุวรรณ (2544) พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวสวนรุกขชาติ น้ำตกธารทอง อ. สังคม จ. หนองคาย อยู่ในระดับมาก ส่วนผลการศึกษาของนักวิจัย 3 คน พบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขั้นการวิเคราะห์ปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ผลการศึกษาของ อัจฉริยา ศักดิ์ณรงค์ (2549) ชนิตา วัฒนมาลา (2549) และ อนุชา เอี่ยมแท้ (2547) แต่ผลการศึกษาของนักวิจัยที่พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในขั้นการวิเคราะห์ปัญหาอยู่ระดับต่ำ ได้แก่ การศึกษาของ ยุพาพร ชัยศิริ (2549); ศลิษา หมัดลั่ง (2549); จงรักษ์ อินทยนต์ (2545); งามศรี พรหมชาติ (2545); สุนันทา จันทวารา (2545); และ วรพัทธ์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547)

ขั้นการมีส่วนร่วมวางแผน ผลการวิจัยระดับการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน ได้แก่ผลการศึกษาของ ชัชวาล เอื้อสุวรรณ (2544) พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวสวนรุกขาติน้ำตกธารทอง อ. สังคม จ. หนองคาย อยู่ในระดับมาก

ส่วนผลการศึกษาของ 2 นักวิจัยที่พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในขั้นการวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ผลการศึกษาของ ชนิตา วัฒนมาลา (2549); อนุชา เอี่ยมแท้ (2547) แต่ผลการศึกษาของนักวิจัยที่พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในขั้นการวางแผนอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ผลการศึกษาของ ยุพาพร ชัยศิริ (2549); วิไล บุญบรรจง (2543); วรพัตร์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547)

ขั้นมีส่วนร่วมดำเนินการ ผลการวิจัยระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นดำเนินการ ได้แก่ผลการศึกษาของ ชัชวาล เอื้อสุวรรณ (2544) พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวสวนรุกขาคิน้ำตกธารทอง อ. สังคม จ. หนองคาย อยู่ในระดับมาก ส่วนผลการศึกษาของ 3 นักวิจัยพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในขั้นดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ผลการศึกษาของ อัจฉริยา ศักดิ์นรงค์ (2549); ชนิตา วัฒนมาลา (2549); อนุชา เอี่ยมแท้ (2547) แต่ผลการศึกษาของนักวิจัยพบที่พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในขั้นตอนการดำเนินการอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ผลการศึกษาของ วรพัตร์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547); วิไล บุญบรรจง (2543); สุนันทา จันทวารา (2545); จงรักษ์ อินทนต์ (2545); ศลิษา หมดดั่ง (2549); ยุพาพร ชัยศิริ (2549); ราเมศร์ พรหมชาติ (2545)

ขั้นการมีส่วนร่วมประเมินผล ผลการวิจัยระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นการประเมินผล ได้แก่ ผลการศึกษาของ อนุชา เอี่ยมแท้ (2547) พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน อ. เวียงแหง จ. เชียงใหม่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการศึกษาของนักวิจัยอื่นๆ พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ผลการศึกษาของ ชัชวาล เอื้อสุวรรณ (2544); ยุพาพร ชัยศิริ (2549); ศลิษา หมดดั่ง (2549); จงรักษ์ อินทนต์ (2545); สุนันทา จันทวารา (2545); วิไล บุญบรรจง (2543); วรพัตร์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547); ชนิตา วัฒนมาลา (2549)

งานวิจัยด้านปัจจัยลักษณะความเป็นผู้ประกอบการ

ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นสภาพจิตใจที่มีความมุ่งมั่น มุมานะบากบั่น ฝ่าฟันอุปสรรคในการทำงาน หรือแก้ไขปัญหาจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผลงานการวิจัยของ นวลฉวี ประเสริฐสุข (2542: 89-90) พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไม่ส่งผลทางตรงต่อ

ความสำเร็จในอาชีพแต่ส่งผลทางอ้อมผ่านรูปแบบความเป็นผู้นำและส่งผ่านผลทางอ้อมผ่านความขัดแย้งระหว่างครอบครัวและการทำงาน ซึ่งส่งผลผ่านความผูกพันในอาชีพไปยังความสำเร็จในอาชีพต่อหนึ่ง ภาสกร แซ่มประเสริฐ (2545: 43-44) พบว่า การใฝ่ความสำเร็จ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย แรงจูงใจและพลังและกล้าริเริ่มเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จอย่างมีเป้าหมายชัดเจน

ด้านการจัดการความผิดพลาดล้มเหลวและความมุ่งมั่นอดทน ด้านการจัดการความผิดพลาดล้มเหลวและความมุ่งมั่นอดทนมีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผลการวิจัยของภาสกร แซ่มประเสริฐ (2545: 43-44) พบว่า การจัดการความผิดพลาดล้มเหลวและมุ่งมั่นอดทนในการประกอบอาชีพเป็นลักษณะสำคัญของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จเพราะผู้ประกอบการจะต้องเรียนรู้จากความผิดพลาดและแก้ไข จึงจะประสบผลสำเร็จได้ ความมุ่งมั่นอดทนเป็นลักษณะสำคัญมาก เพราะจะทำให้ผู้ประกอบการสามารถผ่านอุปสรรคปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการได้

การแสวงหาโอกาส การแสวงหาข้อมูล และความเชี่ยวชาญจากผู้อื่น ด้านการจัดการความผิดพลาดล้มเหลวและความมุ่งมั่นอดทนมีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผลการวิจัยของ ภาสกร แซ่มประเสริฐ (2545: 42-44) พบว่า บุคลิกลักษณะของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จจะต้องเป็นผู้ที่มีหูตากว้างไกล รู้จักใช้การช่วยเหลือจากภายนอกเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กิจการเพื่อให้กิจการดำเนินอยู่ได้ ต้องเป็นนักวิเคราะห์โอกาสโอกาส ชอบค้นคว้าแสวงหาโอกาสไปสู่ความสำเร็จ การแสวงหาโอกาส การแสวงหาข้อมูลและความเชี่ยวชาญจากผู้อื่นนี้เป็นลักษณะสนับสนุนที่ทำให้ผู้ประกอบการดำเนินกิจการประสบความสำเร็จ

ปัจจัยด้านการจูงใจ การจูงใจเป็นสิ่งกระตุ้นให้บุคคลมีความกระตือรือร้นและพยายามทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้แก่ ด้านลักษณะงานที่ทำ ด้านการยอมรับในผลงานที่ทำ ด้านความรู้สึกรับผิดชอบในการทำงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการที่ได้รับ ด้านปริมาณงานที่ได้รับมอบหมาย ได้แก่ ผลงานการวิจัยของ กัญชรธ ไล่สกุล (2551: 168) พบว่า พนักงานที่มีแรงจูงใจแตกต่างกัน มีปัจจัยสู่ความสำเร็จด้านความสำเร็จในการทำงานแตกต่างกัน

งานวิจัยด้านปัจจัยด้านกลยุทธ์การตลาด ปัจจัยด้านการการตลาด ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านพนักงานของผู้ขาย ด้านการสร้างภาพพจน์ให้ลูกค้า มีผลงานวิจัยดังนี้

ด้านผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผลการวิจัยของ วินัย กุลพรไพศาล (2547: 171) พบว่าการที่ผู้ประกอบการซื้อผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสูงมาขายนั้น ทำให้ผู้ประกอบการมีต้นทุนสูงขึ้น ถ้าไรจะลดลง ภาสวรรณ โสภณ (2547: 152) พบว่า การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่นิยมมีคุณภาพและมีชื่อเสียงที่ดีจะส่งผลให้กิจการประสบผลสำเร็จ ภูมิรัตน์ อาชาวรัตน์ (2546: บทสรุป) พบว่า ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดด้านผลิตภัณฑ์ 4 ประเด็น ที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางด้านผล การดำเนินงานธุรกิจค้าปลีกต้นไม้ที่ตลาดนัดจตุจักร ได้แก่ ความสวยงามของต้นไม้ทำให้ขายได้ แม้จะตั้งราคาสูงก็ตาม ถ้ามีการจัดต้นไม้ลงในแจกันหรือกระถางที่ตกแต่งอย่างสวยงามจะทำให้ขาย ต้นไม้ได้กำไรดีกว่า การติดซื้อต้นไม้ทำให้ขายได้มากขึ้น มณฑิรา คุณะสิทธิ์ศิริ (2546: บทสรุป) พบว่า ธุรกิจค้าปลีกสุนัขที่ตลาดจตุจักรที่สุนัขมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ สุนัขได้รับรางวัลชนะเลิศ จากการประกวด สามารถเพาะพันธุ์ให้ได้ตามมาตรฐานที่ผู้ซื้อต้องการมีความสัมพันธ์กับ ความสำเร็จทางด้านผลการดำเนินงานธุรกิจค้าปลีกสุนัขที่ตลาดนัดจตุจักรในระดับดี

ด้านราคา ด้านราคา ได้แก่ ผลการวิจัยของ ภูมิรัตน์ อาชาวรัตน์ (2546: บทสรุป) พบว่า ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดด้านราคาใน 2 ประเด็น ที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จทางผลการดำเนินงาน ของธุรกิจค้าปลีกต้นไม้ที่ตลาดนัดจตุจักร ได้แก่ การตั้งราคาให้สามารถต่อรองได้ การลดราคา ในเย็นวันอาทิตย์ มณฑิรา คุณะสิทธิ์ศิริ (2546: บทสรุป) พบว่า ธุรกิจค้าปลีกสุนัขที่ตลาดนัดจตุจักร การตั้งราคาสูง สำหรับสุนัขพันธุ์แท้มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางผลการดำเนินงานของธุรกิจ ค้าปลีกสุนัขที่ตลาดนัดจตุจักรในระดับต่ำ และการตั้งราคาให้เท่ากับคู่แข่งอื่น มีความสัมพันธ์กับ ความสำเร็จทางด้านผลการดำเนินงานของธุรกิจค้าปลีกสุนัขที่ตลาดนัดจตุจักรในระดับปานกลาง วินัย กุลพรไพศาล (2547: 171) พบว่า การตั้งราคาสูงกว่าคู่แข่งอื่น เมื่อสินค้ามีคุณภาพดีกว่า คู่แข่งอื่นจะมีผลทำให้กำไรที่คาดหวังไว้ต่อเดือนต่ำลง เพราะปริมาณการขายจะลดลง

ด้านการส่งเสริมการตลาด ได้แก่ ผลการวิจัยของ วินัย กุลพรไพศาล (2547: 172) พบว่า การมีป้ายชื่อร้านที่เห็นได้อย่างชัดเจนและการให้ความรู้และคำแนะนำของพนักงานขายมี ความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามกับความสำเร็จทางด้านผลการดำเนินงานของธุรกิจร้านค้าปลีก กางเกงยีนส์มือสองในตลาดนัดจตุจักร ในด้านกำไรที่คาดหวังไว้ต่อเดือนพบว่ามีความต้องการ

ถ้าไรจำนวนมาก ทำให้ผู้ประกอบการต้องการส่งเสริมการตลาดในระดับต่ำ ภูมิรัตน์ อาชาวรรตน์ (2546: บทสรุป) พบว่า ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดด้านการส่งเสริมการตลาดใน 4 ประเด็น มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในทางด้านการผลการดำเนินงานของธุรกิจค้าปลีกต้นไม้ในตลาดนัดจตุจักร ได้แก่ มีมนุษยสัมพันธ์อันดี ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นเหตุจูงใจให้ลูกค้ากลับมาซื้ออีก การอธิบายเทคนิคการปลูกต้นไม้ทำให้ลูกค้าพอใจยิ่งขึ้น การขายอุปกรณ์การปลูกต้นไม้ด้วย มีส่วนทำให้ขายต้นไม้ได้มากขึ้น ความสามารถในการพุดจูงใจ ทำให้ขายต้นไม้ได้มากขึ้น มณฑิรา คุณะสิทธิ์ศิริ (2546: บทสรุป) พบว่า ปัจจัยด้านกลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาดไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จด้านการผลการดำเนินงานของธุรกิจค้าปลีกสุนัขในตลาดนัดจตุจักร

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Ecotourism มีรากศัพท์มาจาก Ecology (นิเวศวิทยา) กับคำว่า Tourism (การท่องเที่ยว) ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เสนอให้ราชบัณฑิตยสถานบัญญัติศัพท์ที่เหมาะสมตามหนังสือราชบัณฑิตยสถาน ที่ รด 0004/5991 ลงวันที่ 29 มิถุนายน 2541 มีความเห็นว่า Ecotourism คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากถูกต้องตามหลักภาษาไทย และสื่อความถึงกระบวนการหรือทำที่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรียนรู้ทางนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรักษาระบบนิเวศ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542: 2-22) และมีนักวิชาการได้ให้ความหมายที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2539: 31) ให้ความหมายว่า หมายถึง การท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงเนื้อหาสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและมีการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน ทั้งนี้คำว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่ารักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้น หมายถึง การปันผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับ ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538: อัดสำเนา) ให้ความหมายว่า หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทาง

เศรษฐกิจที่ส่งผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเกิดประโยชน์ต่อประชากรท้องถิ่นและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 50) ให้ความหมายว่า หมายถึง กระบวนการการท่องเที่ยวหรือทำที่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อระบบนิเวศ ทั้งนี้อาจรวมถึงวัฒนธรรมที่เกิดในพื้นที่นั้น หรือแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องหรือบริเวณที่มีระบบนิเวศคงความดั้งเดิมหรือสมบูรณ์ ส่วนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 2) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ส่วน ภราเดช พัทธวิเชียร (2539: 54) ให้ความหมายว่า เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น มีขอบเขตซึ่งจำกัดโดยรูปแบบและสถานที่ ตลอดจนในเรื่องกลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งคล้ายกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 12) ให้ความหมายว่า หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยมีการให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเป็นการสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ส่วน ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545: 95) ให้ความหมายว่า หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ส่วนนักวิชาการต่างประเทศ ได้ให้ความหมายที่คล้ายกัน ได้แก่ Goeldner, Ritchie and McIntosh (2000: 556) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อพื้นที่ธรรมชาติ โดยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ชุมชนท้องถิ่น มีความมั่นคงในด้านการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชิงอนุรักษ์ว่า ซึ่งสอดคล้องกับ Lascurain (1991: 31-35) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นการเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม โดยไม่รบกวนสภาพพื้นที่ธรรมชาติ ทั้งนี้ยังก่อให้เกิดความพอใจและเห็นคุณค่าของธรรมชาติตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมทั้งในอดีตและปัจจุบันในพื้นที่แห่งนั้นรวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และลดผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นต่อสภาพพื้นที่ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความพร้อมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ส่วน Boo (1991: 4-8) ให้ความหมายว่า เป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อต่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่

การสร้างงานในชุมชนท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ส่วน Weaver (1998: 15-16) ให้ความหมายว่า หมายถึง การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ Richardson (1993: 15) ให้ความหมายว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่ทางธรรมชาติ ซึ่งมีการสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวทั้งในเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงวัฒนธรรมที่สำคัญ นอกจากจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมตลอดจนวัฒนธรรมแล้ว ยังมีส่วนสนับสนุน ผลักดันให้มีการปกป้องอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ ชุมชนในพื้นที่นั้นจะได้รับการรายได้และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น Gordner and Arthur (1994: 81) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนฐานของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ที่มุ่งความสนใจในการให้โอกาสเรียนรู้ ขณะเดียวกันก็เอื้อประโยชน์ต่อท้องถิ่นและภูมิภาค โดยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสาธิต การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจให้ยั่งยืน

สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่จัดให้นักท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือเพื่อพักผ่อน โดยมีการอนุรักษ์และรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวและมีการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่น มีอาชีพเสริม มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม เกิดจิตสำนึกในการรักษาระบบนิเวศและประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 2-4) กล่าวว่าองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมกับแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อมและความคุ้มครองการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยว รวมทั้งประชาชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องได้รับประสบการณ์ และเกิดความตระหนัก ในการอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่นในการคิด การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามตรวจสอบ ตลอดจนบำรุงรักษา ทรัพยากรท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้การยกระดับ คุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการการท่องเที่ยว โดยเริ่มจากระดับรากหญ้าจนถึงการปกครองท้องถิ่นและอากรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ด้านการท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 2-48) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในต่างประเทศและจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเทศได้ข้อสรุป เกี่ยวกับลักษณะและความเหมาะสมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับประเทศไทย ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ที่ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่มีผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable managed tourism)

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการ เรียนรู้ โดยมีการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการ เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อม ศึกษา (Environmental Education-based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า จนถึงการปกครองท้องถิ่นและอาจรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation-based tourism)

สรุปว่าองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญมี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพื้นที่ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วม หากแหล่งท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านครบสมบูรณ์ จะถือได้ว่าเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ หากขาดหรือไม่มีในด้านใดด้านหนึ่ง ความเป็นองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะลดน้อยลง ซึ่งถ้าไม่สามารถฟื้นฟู ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ครบได้ทั้ง 4 ด้าน ชุมชนนั้นอาจเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยวไปเป็นรูปแบบอื่นต่อไป

หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548: 272) กล่าวถึงหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 4 ประการคือ

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบน้อยที่สุดต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม โดยการออกแบบสิ่งก่อสร้างจะต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ
2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว โดยผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และได้รับความเพลิดเพลิน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และช่วยลดผลกระทบด้านลบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

4. เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน ดัดสนใจ การจัดการเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นเจ้าของ

ดรธรณี เอมพันธ์ และคณะ (2547: 3-7) ได้ให้หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ทรัพยากรท่องเที่ยวยังคงอยู่ได้ยั่งยืนโดยไม่เสื่อมโทรมลงไปอย่างถาวร ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นตามมา กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสม เน้นการประเมินคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความสนใจเฉพาะด้านของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีต่อธรรมชาติ วิถีชีวิตท้องถิ่น การอนุรักษ์ กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นกิจกรรมที่มีโอกาสใกล้ชิด ได้รับประสบการณ์ตรงจากธรรมชาติ วิถีชีวิตท้องถิ่น มีโอกาสที่สร้างงาน รายได้แก่คนท้องถิ่น เป็นกิจกรรมที่ส่งผลด้านการอนุรักษ์ซึ่งอาจเป็นทางตรงหรือทางอ้อมและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวิถีชีวิตท้องถิ่น

2. นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการด้านการตลาด ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีการศึกษาและรายได้ดี นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความปรารถนาที่จะได้ท่องเที่ยวในสถานที่ที่เป็นธรรมชาติหรือมีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แปลกแตกต่างไปจากชีวิตประจำวัน มีความประสงค์ที่จะได้รับรู้และหรือมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม มีความสนุกสนาน และมีความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตท้องถิ่น

3. การบริการด้านต่างๆ และสิ่งอำนวยความสะดวก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เน้นการบริการด้านสื่อความหมาย การให้ข่าวสารข้อมูลเพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การบริการศูนย์ข้อมูล บริการนักท่องเที่ยว การบริการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวระหว่างประกอบกิจกรรมท่องเที่ยว การบริการต่างๆ ที่มีโอกาสในการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น เช่น บริการที่พัก อาหาร ยานพาหนะ มัคคุเทศก์ เน้นให้ประชาชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในภาคบริการดังกล่าว

4. การบริหารจัดการ การบริหารจัดการประกอบด้วยองค์กรผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมไปถึงแผนงาน โครงการ มาตรการ กฎระเบียบต่างๆ ในการควบคุมดูแลให้การท่องเที่ยวเป็นไปตามหลักการที่ถูกต้อง เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ องค์กรรับผิดชอบควร

ทำหน้าที่บริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วรรณพร วณิชขานุกร (2540: 13) ได้เสนอหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อม
2. ก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวแก่ทรัพยากรชุมชนในท้องถิ่นและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
3. การเสริมสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว เป็นการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น ควรสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม พฤติกรรมของตนเองที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรมชุมชนในที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
4. ในการสร้างหรือการจัดการใดๆ ควรยอมรับในข้อจำกัดของสภาพแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะที่เป็นอยู่ หากมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปเพื่อให้ทัศนียภาพของท้องถิ่นดีขึ้น ตลอดจนการลงทุนด้านการท่องเที่ยวก็เป็นไปเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจและกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น
5. ในการวางแผน ตัดสินใจและดำเนินงาน ตลอดจนการควบคุม ควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด
6. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวให้มีคุณภาพยั่งยืน มีการจัดทำธุรกิจที่ถูกต้องเหมาะสม นับตั้งแต่การใช้วัสดุที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ การมีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ในระบบนิเวศ วัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างแท้จริง การให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นที่เป็นจุดหมายปลายทางก่อนที่จะไปถึง ทั้งในรูปของภาพยนตร์ในเครื่องบิน เทปบันทึกเสียง เอกสารเผยแพร่

7. มีการจัดการและควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ไม่เกินความสามารถของชุมชนในท้องถิ่นและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้ อีกทั้งมีนักท่องเที่ยวสม่ำเสมอตลอดทั้งปี

สรุปว่า หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของด้านเศรษฐกิจของชุมชนในระยะยาว จึงจำเป็นที่ชุมชนต้องให้ความสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในชุมชน ซึ่งท้องถิ่นจะได้รับประโยชน์จากนักท่องเที่ยวโดยการประกอบอาชีพเสริมและสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

มีนักวิชาการจำแนกคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

Lindberg (1991: 3) ได้จำแนกนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. กลุ่มนักธรรมชาตินิยม เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าขณะที่เที่ยวชมธรรมชาติ
2. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่รักธรรมชาติ เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นเจาะจงไปยังแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติโดยเฉพาะ เพื่อที่จะเรียนรู้ได้เข้าใจในธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. กลุ่มนักท่องเที่ยวชอบแสวงหาความตื่นเต้นและความแปลกใหม่ เป็นนักท่องเที่ยวที่ชอบไปยังสถานที่ธรรมชาติแปลกใหม่ที่ไม่เคยไปมาก่อน
4. กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปที่ต้องการชื่นชมธรรมชาติ เป็นนักท่องเที่ยวที่ไปยังแหล่งธรรมชาติตามแต่โอกาสอำนวย โดยอาจเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการท่องเที่ยวทั่วไป

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 3-18) ได้กล่าวถึงลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากประเภทและรูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวที่นิยมไปเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่ส่งเสริมความรู้การอนุรักษ์ การรักษาสีงแวดล้อม การสร้างความตระหนักในการพัฒนาที่ยั่งยืน ระดับความเข้มข้นของความสนใจ คือ สนใจแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น มีความสมบูรณ์หลากหลาย ต้องใช้ความตั้งใจในการท่องเที่ยวสูง มีกิจกรรมที่แตกต่างจากความเคยชิน มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อรักษา เรียนรู้ สัมผัส การดูแลรักษาสภาพธรรมชาติ ระบบนิเวศ เช่น การศึกษาธรรมชาติ การเดินป่า การดำน้ำดูปะการัง การดูนก เป็นต้น

2. การเตรียมตัวก่อนการเดินทางท่องเที่ยว

2.1 มีการเตรียมตัวศึกษาหาความรู้ โดยศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและหรือเข้ารับการอบรมก่อนการเดินทางหรือมีการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวก่อนการเดินทาง

2.2 มีการเตรียมอุปกรณ์ เครื่องมือในการท่องเที่ยวครบถ้วนด้วยตนเองหรือตามคำแนะนำ โดยให้ความสำคัญในอุปกรณ์ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมขณะท่องเที่ยว

3. การปฏิบัติตัวในการท่องเที่ยว

3.1 ปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในแหล่งเที่ยวนั้น ๆ หรือที่เห็นสมควร

3.2 มีความกระตือรือร้นในการรักษาสีงแวดล้อม

3.3 มีความสนใจใฝ่รู้ในระหว่างการท่องเที่ยว ให้ความสำคัญต่อข้อมูลกิจกรรมการสื่อความหมายหรือกระบวนการต่างๆ ที่จะเสริมสร้างความรู้ความตระหนักในการอนุรักษ์สีงแวดล้อม มีความยินดีที่จะบริจาคเพื่อช่วยรักษาสีงแวดล้อม

3.4 สนใจเข้าร่วมกิจกรรมและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

4. การปฏิบัติตัวหลังการท่องเที่ยว

4.1 มีความรักและหวงแหนทรัพยากร ซึ่งเป็นผลมาจากการได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นระหว่างการท่องเที่ยว

4.2 มีการเรียนรู้ต่อเนื่อง

4.3 ช่วยเผยแพร่ข้อมูลที่ได้รับแก่ผู้อื่น

สรุปว่า ลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ เป็นผู้รักธรรมชาติ ชอบเรียนรู้ธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น ชอบไปยังแหล่งที่ไม่เคยไปมาก่อน ซึ่งไม่ได้ใช้ขนาดของกลุ่ม เชื้อชาติหรือเกณฑ์การใช้จ่ายเป็นตัวชี้วัด

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากผลการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืนที่เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา “Globe’90 Conference” ได้สรุปคำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า “เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมและสุนทรียภาพพร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศได้ด้วย” สรุปเป็นหลักการเบื้องต้นและแนวทางปฏิบัติของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ 10 ประการ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540: 3-32) ดังนี้

1. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อนแล้วจึงพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายหลัง เพื่อให้เหมาะสมกับระบบสาธารณสุขโลกที่รองรับเป็นสำคัญ

2. มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3. มุ่งพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุกๆ ด้าน ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ
4. มุ่งให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอพร้อมแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยว เข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย
5. มุ่งใช้วัสดุและผลผลิตในท้องถิ่น เพื่อช่วยลดการนำเข้าจากต่างประเทศได้ทางหนึ่งและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย
6. มุ่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นเพื่อนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด อันจะเป็นประโยชน์ในระยะยาวของชุมชนท้องถิ่น
7. มุ่งจ้างงานในท้องถิ่น โดยส่งเสริมรูปแบบของงานที่น่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูง ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นนั้น
8. มุ่งพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น อันจะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น
9. มุ่งรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้อยู่รอดในระยะยาว เพื่อเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวตลอดไป
10. มุ่งทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคระหว่างภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมและรัฐบาล

ยศ สันตสมบัติ (2544: 205) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบของการสร้างโอกาสให้กับชุมชนในการมีส่วนร่วมต่อกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม โดยใช้ตัวชี้วัดเพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาที่ยั่งยืน 4 ตัวชี้วัด คือ

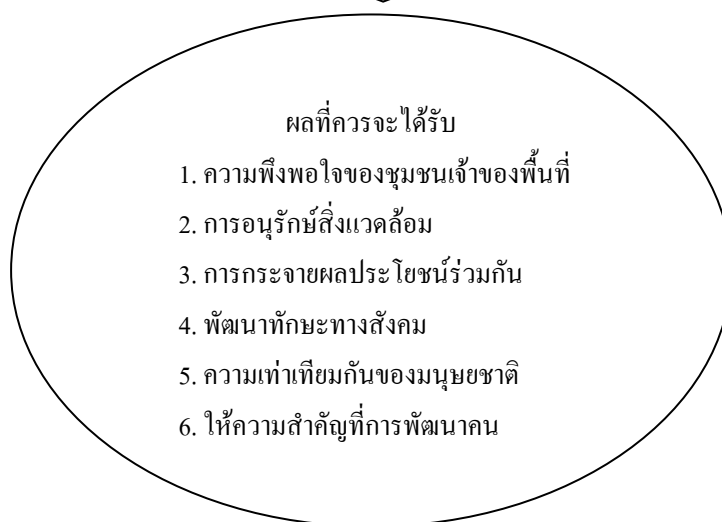
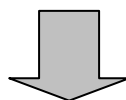
1. ความสมบูรณ์ของธรรมชาติแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องสร้างความตระหนัก และกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร ทำให้สภาพแวดล้อมธรรมชาติมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
2. การกระจายรายได้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่เพียงแต่เป็นการสร้างรายได้และอาชีพเสริมให้กับชุมชนเท่านั้น แต่ยังสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ให้ทั่วถึง
3. เกิดโครงการพัฒนาชุมชน การจัดตั้งกองทุนของหมู่บ้านที่นำไปสู่การประชุมปรึกษาหารือ เพื่อนำเอาเงินรายได้จากกองทุนชุมชนมาใช้ในการดำเนินโครงการพัฒนา
4. เกิดกระบวนการเรียนรู้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับจารีตประเพณีเดิม และสามารถจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้

กราเดช พัทธวิเชียร (2545: 123) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและควรให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีลักษณะ เฉพาะของไทยเอง เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของไทยเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เป็นการท่องเที่ยวที่มีชีวิตชีวา มีจิตวิญญาณของผู้คนผสมผสานอยู่ การท่องเที่ยวควรเป็นตัวเสริมไม่ใช่กิจกรรมหลักในการพัฒนาต่างๆ ควรให้มีการสร้างกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น คำนึงถึงธรรมชาติ การให้ความรู้และการสื่อความหมาย ต้องเป็นกิจกรรมกลุ่มเล็กๆ ที่มีการลดผลกระทบต่อธรรมชาติ การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น ซึ่งถ้านำหลักการมาประยุกต์ใช้ก็จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พะยอม ธรรมบุตร (2541: 41-47) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยึดหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม การวางแผน การพัฒนา การจัดการการท่องเที่ยวทุกรูปแบบจำเป็นต้องนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การให้การศึกษา การสื่อความหมายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อสร้างความตระหนักในธรรมชาติ หลักที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือการมอบอำนาจให้กับชุมชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหลักการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการวางแผนในภาพรวม โดยยึดมิติด้านมุมมอง มิติด้านพื้นที่ มิติเรื่องเวลา โดยการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. มีนโยบายที่กำหนดเป้าหมายและกรอบของการบริหารจัดการ
2. การวางแผนในภาพรวมเป็นสิ่งจำเป็นในการวางแผนการท่องเที่ยว
3. การสร้างสมดุลระหว่างเป้าหมายด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ
4. ต้องมีการสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมเพื่อการวางแผนการท่องเที่ยว
5. ให้การท่องเที่ยวเป็นของชุมชนและค่อย ๆ เติบโต
6. การวางแผนควรมีสมดุลระหว่างแผนระยะยาว แผนระยะสั้น โดยมีการปรับแผนตามความเหมาะสม
7. เมืองและชนบทต้องการการวางแผนที่แตกต่างกัน
8. ความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์ของพื้นที่ทำให้ต้องมีการวางแผนการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน
9. การวางแผนแบบกลุ่มจังหวัดดีกว่าการวางแผนแบบกระจาย
10. แหล่งท่องเที่ยวสำหรับทัวร์และสำหรับการพักผ่อนระยะยาวควรได้รับการพัฒนาที่แตกต่างกัน

โถมยง โต๊ะทอง (2547: 7) ได้กล่าวถึงลักษณะพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภาพที่ 2 ดังนี้

การพัฒนาที่ยั่งยืน - ชุมชนพึ่งตนเองได้ - การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของชุมชน - คงไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญา - ให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ - มุ่งเน้นที่เอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น พร้อมๆ กับการพัฒนาเศรษฐกิจ - คงโครงสร้างดั้งเดิม	ลักษณะการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน - ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา - ชุมชนมีส่วนร่วม - ชุมชนเป็นเจ้าของ - ให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ - สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการศึกษา และมีการปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยว - สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมยั่งยืน

ภาพที่ 2.2 ลักษณะพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ที่มา: โถมยง โต๊ะทอง (2547: 7)

สรุปว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม เพื่อลดผลกระทบต่อธรรมชาติ สังคม สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และมีการกระจายรายได้ในชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความมุ่งหวังที่จะให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในระดับพื้นฐานที่สุด กล่าวคือ จัดหาที่ดิน ที่อยู่หลับนอน ที่เที่ยวและพยายามจัดให้มีการรองรับเท่ากับความสามารถรองรับได้ (สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2544: 209-211) ซึ่งจะต้องมีการวางแผน การจัดการ การชักนำและการควบคุมบุคคล สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การเงิน ทรัพยากรข้อมูลขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2541: 44) ซึ่ง ดร.รชนี เอ็มพันธ์ และคณะ (2545: 45-55) ได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้

1. กำหนดเขตการท่องเที่ยวว่าพื้นที่ใดควรเข้าไปท่องเที่ยวได้ ควรจัดการการท่องเที่ยวในลักษณะอย่างไร โดยใช้หลักการกำหนดพื้นที่ กิจกรรม การมีส่วนร่วมของประชาชน กระจายโอกาส เป็นต้น
2. ประสพการณ์จากการศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ ในภาคตะวันออก มีความเข้มข้นมากสามารถนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ ประชาชนพร้อมที่จะช่วยอนุรักษ์
3. ในขบวนการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการจำเป็นต้องมีการสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง สร้างกลไกความร่วมมือ ความผูกพัน ลดความขัดแย้ง ตระหนักในหน้าที่
4. ผู้นำที่เข้มแข็งและการยอมรับของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสำเร็จของการจัดการ ดังนี้
 - 4.1 การจัดการการท่องเที่ยวควรเน้นเป็นอาชีพเสริมไม่ใช่อาชีพหลัก
 - 4.2 การท่องเที่ยวของชุมชนจะยั่งยืนได้ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย
 - 4.3 การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ให้ได้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมและมีคุณภาพ

4.4 การสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

4.5 ภาครัฐควรดำเนินการตอบสนองสิ่งที่ชุมชนต้องการมากกว่าเป็นเรื่องที่ภาครัฐต้องการ

4.6 มีการกำหนดกลไกการจัดการบริหารต่างๆ

4.7 ความสามัคคีและความผูกพันกันในชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับความสำเร็จในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

4.8 การจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมต้องเริ่มหลายฝ่ายไปพร้อมกันและต้องมีระบบการจัดการที่ดี

4.9 การจัดการต้องมีความจริงใจระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวสำหรับผู้ประกอบการและหรือชุมชน ควรต้องรู้ประวัติความเป็นมาของทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ต้องมีความสำนึก รู้คุณค่า รู้ความหมายของประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการท่องเที่ยว บุคลากรที่มีอยู่ทุกระดับในชุมชนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว ต้องมีการจัดการในทุกๆ ด้านทรัพยากร สังคม วัฒนธรรม ควรมีความรู้เรื่องเทคนิคต่างๆ ที่จะช่วยเรื่องความปลอดภัย ผู้เกี่ยวข้องกับการนำเที่ยว ต้องรู้จักตนเองและจัดการท่องเที่ยว ต้องรู้จักกระบวนการมีส่วนร่วมทุกอย่าง ทุกปัจจัย แล้วนำมาซึ่งมาตรฐานการจัดการ (ดรรรชนี เอ็มพันธ์ และคณะ, 2545: 45-55)

สมชาย เดชะพรหมพันธุ์ และคณะ (2544: 15-16) ให้แนวทางในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า ควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ในอันที่จะมีบทบาทในการกำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่น สามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในขบวนการท่องเที่ยวระดับต่างได้ ความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชน สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยในส่วนที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน ชุมชนจะอยู่ในฐานะเป็นผู้รับทราบ แผนปฏิบัติการเชื่อมโยงระหว่างชุมชน

กับหน่วยงานเอกชน ชุมชนจะอยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของฐานรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดขึ้น โดยเอกชนหรือบริษัทท่องเที่ยว เช่น ร่วมพัฒนาอุทยานต่างๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ภัตตาคาร การนำเสนอลูกค้า ด้านวัฒนธรรม ศิลปะและประเพณีต่างๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว เป็นต้น รูปแบบของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยว ควรมีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระ ไม่เป็นทางการเกินไป ไม่อิสระเกินไป โดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วม ผลประโยชน์ต่างๆ ที่ควรได้รับ ได้แก่

1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดแก่คนในชุมชนส่วนใหญ่ ให้มีงานและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
2. ผลประโยชน์ทางสังคม คือ มีสวัสดิการที่ดี สังคมมีความมั่นคง สามารถดำรงเอกลักษณ์ทางสังคมของตนไว้ได้
3. ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีความเข้าใจการอนุรักษ์ ร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน
4. ความภูมิใจ มีความสุขในความเป็นอยู่ มีความร่วมมือในชุมชน เกิดความรักและห่วงแหนพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

การเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนในท้องถิ่นจึงต้องเป็นการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งหมายถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน สังคมพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยพัฒนาการของชุมชนเอง (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542: 3-54)

สรุปว่า แนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรให้บุคลากรทุกระดับในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว มีการบริหารจัดการโดยร่วมมือกับท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน ควรมีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระ ไม่เป็นทางการมากเกินไป ไม่อิสระมากเกินไป โดยชุมชนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 3-20) ได้เสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ เพลิดเพลินและมีความสุข กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำแนกได้ 19 กิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ เดินป่า ศึกษาธรรมชาติ ส่องสัตว์ ดูนก เทียวถ้ำน้ำตก พายเรือแคนู เรือคายัค เรือใบ กระดานโต้ลม ดูปะการังน้ำตื้น น้ำลึก ตั้งแคมป์ ล่องแพ จิ๊ม่่า นั่งช้าง

2. กิจกรรมกึ่งนิเวศ ได้แก่ ถ่ายรูป บันทึกภาพ เสียง ศึกษาท้องฟ้า จักรยานท่องเที่ยว (เสือภูเขา) ปีน ใต้เขา ตกปลา

3. กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ได้แก่ ชมความงาม ความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ ศึกษาเรียนรู้ประวัติ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรมและวัฒนธรรม ร่วมกิจกรรม เรียนรู้ พฤติกรรมของผู้คน การศึกษาเรียนรู้การผลิตของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง

ไพฑูรย์ พงชนะบุตร (2548: 58) ได้เสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ดังนี้

1. การเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ เป็นการเดินตามเส้นทางที่กำหนดไว้ในสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมสิ่งที่น่าสนใจโดยไม่เดินหลงทางหรือเดินไปเหยียบย่ำพืชพรรณไม้ หรือได้รับอันตรายจากการปีนป่าย ตามเส้นทางมีเครื่องหมายบอกทาง รวมทั้งป้ายบอกชื่อพรรณไม้ต่างๆ และสิ่งที่นักท่องเที่ยวควรทราบในสถานที่นั้นๆ

2. การส่องสัตว์หรือการดูสัตว์ป่า เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤติกรรมของสัตว์ป่าบางชนิดที่อาศัยอยู่ในแหล่งที่อยู่ตามธรรมชาติของมัน โดยการมองจากล่องส่องทางไกลหรือการส่องไฟฉายในช่วงเวลากลางคืนซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สัตว์บางชนิดออกหากิน

3. การดูนก ฟีลิ่ง ค้างคาว โดยใช้กล้องส่องทางไกลหรือใช้กล้องถ่ายภาพ เป็นกิจกรรมที่นักดูนกสนใจเป็นพิเศษ โดยเฉพาะนกที่หายากได้ยากหรือนกสวยงาม นักท่องเที่ยวที่สนใจการดูฟีลิ่งซึ่งมีอยู่ในป่าบางแห่งหรือต้องการดูค้างคาวที่อาศัยอยู่ตามถ้ำ ก็สามารถเลือกทำกิจกรรมได้

4. การสำรวจถ้ำ ถ้ำขนาดใหญ่ที่มีเส้นทางภายในถ้ำที่สลับซับซ้อน มักดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เดินเข้าไปสำรวจภายใน ถือเป็นการผจญภัยอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะถ้ำที่ค้นพบใหม่ การสำรวจภายในถ้ำอาจได้พบสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่เคยทราบหรือพบเห็นมาก่อน

5. การไต่หน้าผา เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เริ่มเข้ามาแพร่หลายในประเทศไทยเมื่อไม่นานมานี้ เนื่องจากการไต่หน้าผาต้องอาศัยความชำนาญและใช้อุปกรณ์ช่วยเช่น เชือกและหมุดเหล็กที่ตอกลงบนเนื้อหินสำหรับเกาะโหนตัว ผู้เล่นต้องผ่านการฝึกมาแล้วจึงจะทำได้โดยไม่เกิดอันตราย ปัจจุบันการไต่ผานิยมทำตามหน้าผาชายทะเล

6. การล่องแก่ง เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวที่มีการผจญภัย นักท่องเที่ยวจะนั่งอยู่ในเรือยางหรือบนแพไม้ไผ่ ล่องไปตามกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว

7. การพายเรือแคนู เรือคายัค เป็นรูปแบบของเรือพายที่นำมาจากต่างประเทศ เพื่อใช้ท่องเที่ยวตามชายฝั่งทะเลหรือในลำน้ำที่มีน้ำไหลเชี่ยว

8. การดำน้ำในทะเลตื้น ในทะเลตื้นบางแห่งมีปะการัง พืชน้ำ และปลาสวยงามอาศัยอยู่ นักท่องเที่ยวที่ชอบว่ายน้ำ ดำน้ำ จึงมักใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อชมความงามของธรรมชาติใต้น้ำ

9. การนั่งเรือหรือแพชมภูมิประเทศ เป็นการท่องเที่ยวทางน้ำแบบพักผ่อนสบายๆ นักท่องเที่ยวจะนั่งอยู่ในเรือหรืออยู่บนแพ ชมทัศนียภาพขณะที่เรือและแพเคลื่อนที่ไป

10. การนั่งช้าง การนั่งบนหลังช้างถือเป็นประสบการณ์ที่น่าตื่นตาตื่นใจอย่างหนึ่งของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาจากประเทศที่ไม่มีช้าง นักท่องเที่ยวจะนั่งอยู่ที่สัปคับบนหลังช้างขณะที่ควาญช้างบังคับให้ช้างเดินไปตามเส้นทาง

11. การจีรจัดจักรยานชมภูมิประเทศ เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมค่อนข้างมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยววัยหนุ่มสาว

12. การเที่ยวชมสวนเกษตร เป็นการเข้าชมผลผลิตของสวน วิธีการเพาะปลูก การดูแล และการเก็บเกี่ยวตลอดจนได้ชิมรสชาติของผลไม้และซื้อได้ในราคาย่อมเยา

13. การกางเต็นท์นอนพักแรม เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มนิยมทำกันในบริเวณอุทยานแห่งชาติหรือในสถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้โดยเฉพาะ นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด

14. การพักแรมตามบ้าน (Home stay) เป็นการท่องเที่ยวซึ่งนักท่องเที่ยวมีโอกาสได้พักแรมอยู่ในบ้านของคนในท้องถิ่น ซึ่งนอกจากจะเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการพักในโรงแรมแล้ว นักท่องเที่ยวยังมีโอกาสได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นและได้สร้างสัมพันธ์ไมตรีกับคนในท้องถิ่นด้วย

สรุปว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำแนกเป็น 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ กิจกรรมกึ่งนิเวศและกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อนหย่อนใจ ได้ศึกษา เรียนรู้

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

มีนักวิชาการได้ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ที่มีความคล้ายคลึงกัน ดังนี้

สุภาภรณ์ หาญทอง (2543: 43-44) กล่าวว่าศักยภาพทางพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นความสามารถหรือความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงขีดความสามารถ ความพร้อมของสถานที่และอื่นๆ ว่ามีศักยภาพทางมากน้อยเพียงใด สมควรต่อการพัฒนาหรือปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้หรือไม่ ในการจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่หนึ่งๆ โดยพิจารณาปัจจัย คุณลักษณะในด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นตัวชี้วัดศักยภาพแล้วจัดลำดับความสำคัญของศักยภาพ จะทำให้สามารถเลือกแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาตามลำดับก่อนหลังได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ส่วน สถาบันวิจัย

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2542: 3-14) ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการกำหนดแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1. ศักยภาพของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาสภาพทรัพยากรว่ามีความเหมาะสม มีลักษณะและองค์ประกอบพื้นที่ โดยเน้นความสำคัญของระบบนิเวศหรือวัฒนธรรมของพื้นที่และความดึงดูดใจว่ามีมากน้อยเพียงใด เพื่อให้มีความสำคัญที่ต่างๆ กันในแต่ละปัจจัย ดังนี้

1.1 ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวหรือเป็นองค์ประกอบหลักภายในแหล่งท่องเที่ยว โดยเป็นแหล่งที่มีสภาพของธรรมชาติดั้งเดิมหรือเป็นแหล่งที่สภาพของธรรมชาติถูกดัดแปลง ตกแต่ง เป็นบางส่วน แต่ยังคงสภาพเดิมไว้เป็นหลักหรือเป็นธรรมชาติที่สร้างขึ้นโดยการผสมผสาน จำลองหรือตกแต่งใหม่ โดยไม่มีลักษณะที่เป็นระบบนิเวศที่ถูกต้องหรือไม่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่หรือเป็นแหล่งที่สร้างเลียนแบบธรรมชาติ มีค่าต่อความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาก น้อยตามลำดับ

1.2 องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ พิจารณาความสำคัญของระบบนิเวศ ความสมบูรณ์ ความหลากหลาย ลักษณะที่หายากและความสัมพันธ์ที่เป็นระบบในพื้นที่ ความโดดเด่นด้านกายภาพ คือ มีความโดดเด่นมากหรือมีความโดดเด่นลดลงตามลำดับ รวมทั้งสภาพที่มีความสวยงามของธรรมชาติ ว่ามีระดับของความงามมากเป็นที่ประทับใจของผู้พบเห็น มีองค์ประกอบทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่ผสมผสานหรือเพิ่มความดึงดูดใจมากน้อยอย่างไร

2. ศักยภาพของการจัดการ พิจารณาจากสภาพการจัดการในปัจจุบันโดยเป็นการจัดการที่อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่ามีมากน้อยแค่ไหน ประกอบด้วย

2.1 มีการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาจากรูปแบบการจัดสื่อความหมาย กิจกรรมด้านการศึกษา

2.2 การจัดการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากการมีการรักษาและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยมีมาตรการควบคุม ดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการนำรายได้บำรุงรักษาแหล่งมากน้อยแค่ไหน มีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินและ มีมาตรการควบคุมจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและบริการอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน

2.3 องค์การในการจัดการ โดยพิจารณาจากระดับของการมีส่วนร่วมว่า ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการท่องเที่ยวหรือให้ความเห็นในการท่องเที่ยวหรือเพียงได้ประโยชน์จากการค้าและบริการ

สรุปว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติดั้งเดิมหรือดัดแปลงบางส่วน มีความเป็นเอกลักษณ์หรือแตกต่างจากที่อื่น ๆ มีการบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นลักษณะให้ความรู้ ใ้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว มีการดูแลรักษา อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรม ควรมีการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวก่อนการพัฒนา เพราะจะทำให้มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจและสามารถเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพตามลำดับก่อนหลังได้ถูกต้อง เหมาะสมในการพัฒนา

นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นโยบายการท่องเที่ยวสากล

ในปี 2002 องค์การสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติและองค์การการท่องเที่ยวโลกได้เสนอแนะแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทุกระดับเรียกว่า ปฏิญญาสากล ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ (พจนนา สวนศรี, 2545: 177) ดังนี้

1. รัฐต้องจัดทำนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น โดยจัดทำแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้มีการศึกษาผลกระทบทั้งทางบวก ทางลบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ
2. รัฐควรสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่น องค์กรเอกชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการรักษาสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. รัฐควรส่งเสริมการร่วมมือในระดับที่เหมาะสม ทุกฝ่ายประสานความร่วมมือ เพื่อที่จะผลักดันกระบวนการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในการตัดสินใจ

นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้กำหนดนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ ในระยะ 10 ปี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544: 5-15) มีสาระสำคัญดังนี้

1. กรอบการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีการจัดการสิ่งแวดล้อม ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป จุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คงสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางสังคมที่ดี ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้

2. การสนองตอบนโยบายระดับชาติ ตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในอันที่จะตอบสนองและส่งเสริมการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงและสมดุลได้แก่

2.1 การส่งเสริมศักยภาพของคน โดยเฉพาะด้านการเสริมสร้างและพัฒนาสุนทรียภาพทางจิตใจ รวมทั้งการมีกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสร้างจิตสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

2.2 การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางสังคม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของคนในชุมชน พัฒนาเสริมสร้างสมรรถภาพของชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และกระจายรายได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

2.3 การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มีเสถียรภาพมั่นคงและสมดุลระหว่างคน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

2.4 มีส่วนในการช่วยปรับบทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว

2.5 การวางแผนพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความ
สมบูรณ์

2.6 การพัฒนาประชาธิรัฐ

นโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กำหนดนโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544: 5-15) ดังนี้

1. นโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.1 การควบคุมดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด
หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวให้พื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกระทบและฟื้นตัวได้ยาก

1.2 การจัดการต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ จัดกิจกรรมที่เหมาะสมและ
สมดุล

1.3 การพัฒนาด้านการให้การศึกษาสร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน

1.4 การมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ
การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว

1.5 ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นความจำเป็นอันดับต้น
ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1.6 นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่างๆ อย่างมี
ความสำคัญ

1.7 สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน

1.8 มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด

1.9 จัดทำแนวทางปฏิบัติหรือคู่มือการจัดการ

1.10 จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงาน ด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

2. นโยบายและกลยุทธ์ด้านต่างๆ ในการจัดการเชิงนิเวศ

2.1 ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

2.2 ด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

2.4 ด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

2.5 ด้านการจัดการ โครงการพื้นฐานและบริการท่องเที่ยว

2.6 ด้านการส่งเสริมการลงทุน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของการท่องเที่ยว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบการท่องเที่ยวในหมู่บ้านหรือชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวใน มีทั้งผลกระทบทางบวกและทางลบดังนี้

ผลกระทบด้านบวกในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลการศึกษาของ วีระวัฒน์ ตาละนาถ (2548) พบว่าผลกระทบด้านบวกทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ ปีพมา กัดทะจันทร์ (2539) พบว่า ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น มีเงินออมมากขึ้น หนี้สินลดลง สามารถซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนได้และเพื่ออุปโภคในชีวิตประจำวัน ชีรวดี จำเดิม (2549) พบว่า เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ ชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น ปุสดี อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ (2535) พบว่า ประชาชนมีอาชีพและรายได้เพิ่ม

เกิดการกระจายรายได้ในท้องถิ่น สุวณิ ทรัพย์พิบูลย์ผล (2544) พบว่า ทำให้เกิดธุรกิจชุมชน ปก แก้วกาญจน์ และสมพร ชุมทอง (2532) พบว่า มีการจ้างแรงงานทำให้ชาวบ้านมีรายได้และมีมาตรฐานการครองชีพดีขึ้น วรรณิการ์ บุรศิริรักษ์ (2549) พบว่า ทำให้เกิดอาชีพใหม่ในชุมชนและสมาชิกในครอบครัวหวนคืนถิ่น ธิดิพนธ์ ไทวิจิตรการ (2546) พบว่า ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการท่องเที่ยว พิเชฐ พิมลศรี (2536) พบว่า ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นไม่มากนัก ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรมผลการศึกษาของ วีระวัฒน์ ตาละนา (2548) พบว่า ชาวบ้านเกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเกิดความสามัคคีร่วมมือกัน ปัทมา คัดทะจันทร์ (2539) พบว่า ชาวบ้านให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือองค์กรขึ้นในหมู่บ้านและชาวบ้านมีงานทำมากขึ้นไม่ว่างงาน ชีรวดี จำเดิม (2549) พบว่า ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว สร้างพื้นที่ทางสังคมให้แก่กลุ่มเยาวชน ช่วยเพิ่มบทบาทและสร้างเสริมสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุ มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ สุวณิ ทรัพย์พิบูลย์ผล (2544) พบว่า เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืน วรรณิการ์ บุรศิริรักษ์ (2549) พบว่า ชาวบ้านเกิดความรัก ห่วงแหนและภาคภูมิใจที่จะอนุรักษ์รูปแบบบ้านทรงไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขปโยค ผลการศึกษาของ วีระวัฒน์ ตาละนา (2548) พบว่า เกิดการปรับปรุงสาธารณสุขปโยคเช่น ถนน เป็นต้น ปัทมา คัดทะจันทร์ (2539) พบว่า ชาวบ้านมีความตระหนักถึงการรักษาสภาพแวดล้อม ช่วยกันรักษาความสะอาดในหมู่บ้าน สุวณิ ทรัพย์พิบูลย์ผล (2544) พบว่า ช่วยยับยั้งการทำลายป่า เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ส่วนผลกระทบด้านลบในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลการศึกษาของ วีระวัฒน์ ตาละนา (2548) พบว่า ทำให้ที่ดินราคาสูงขึ้น นายทุนได้ซื้อที่ดินจากชาวบ้านนำมาสร้างที่พักตากอากาศและรีสอร์ททำให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมา ปัทมา คัดทะจันทร์ (2539) พบว่า ชาวบ้านมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะด้านการลงทุนในการประกอบอาชีพและสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน ชีรวดี จำเดิม (2549) พบว่า ชาวบ้านเกิดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวมีการกระจายรายได้อย่างไม่ทั่วถึง ปุสดี อาคมานนท์ (2535) พบว่าระบบธุรกิจแทรกเข้าไปในวัฒนธรรม ค่าครองชีพสูงขึ้น เกิดมีงานอาชีพ จีรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544) พบว่า ได้มีผู้เข้ามาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น พิเชฐ พิมลศรี (2536) พบว่า ประชาชนเกิดนิสัยเห็นแก่เงินหรือให้ความสำคัญกับเงินมากยิ่งขึ้น ด้านสังคม ผลการศึกษาของ ปัทมา คัดทะจันทร์ (2539) พบว่า เกิดการอพยพเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้น ทำให้สินค้าบริโภคในหมู่บ้านมีราคาแพงมากขึ้น และปัญหาการแข่งขันในการประกอบอาชีพ นอกจากนั้นปัญหาดังกล่าวเล็กน้อย

ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านและบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เช่น การมั่วสุมของเยาวชน การลักขโมย การพนัน และความสัมพันธ์ของคนในบ้านห่างเหินกัน ชีรวดี จำเดิม (2549) พบว่า เกิดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเสื่อมถอยลง เกิดปัญหาชุมชนกลัวถูกเวนคืนที่ดิน เกิดความหวาดระแวงในความปลอดภัยเพราะมีนักท่องเที่ยวมาในชุมชนจำนวนมาก เกิดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ทำให้คนลดความศรัทธาและเข้าวัดน้อยลงเพราะเห็นว่าวัดเป็นแหล่งผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวทำให้เกิดการนำโบราณสถานไปใช้ในกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างไม่เหมาะสม เช่น การจัดงานรื่นเริงในบริเวณโบราณสถาน โดยบริษัทนำเที่ยว หรือการแสดงพฤติกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยว สุวณี ทรัพย์พิบูลย์ผล (2544) พบว่า เกิดการรบกวนความเป็นส่วนตัวหรืออิสระในการใช้พื้นที่ของชุมชน กรณีการณ์ บุรศิริรักษ์ (2549) พบว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่มเจ้าบ้านสมาชิกโฮมสเตย์ และปัญหาความเป็นส่วนตัวของชุมชนและสมาชิกเจ้าบ้านโฮมสเตย์ที่ขาดความเป็นอิสระและเสียดสิทธิในการใช้พื้นที่ในบ้านของตนเอง จีรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ (2544) พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมห่างเหิน ที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้าน พิเชฐ พิมลศรี (2536) พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในด้านการแต่งกาย อาหาร การใช้ภาษาถิ่นและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่ยังเปลี่ยนแปลงไม่เห็นเด่นชัดมาก ด้านสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาของ วีระวัฒน์ ตาละนาด (2548) พบว่า ทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชีรวดี จำเดิม (2549) พบว่า เกิดปัญหามลพิษทางเสียง ฝุ่นและปัญหาขยะ ปุสดี อากมานนท์ (2535) พบว่าเกิดความเสื่อมโทรมของเส้นทางเดินป่า มีการทำลายพืชพันธุ์ต่างๆ สุวณี ทรัพย์พิบูลย์ผล (2544) พบว่า เกิดมลภาวะ เช่น ขยะมูลฝอย การรบกวนระบบนิเวศของป่าดิบเขาตอนบน กรณีการณ์ บุรศิริรักษ์ (2549) พบว่า เกิดปัญหามลภาวะทางเสียง ปัญหาขยะ

งานวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพและความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

ศักยภาพและความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและการบริหารจัดการ ได้แก่ นิฐริน ไล่พันธ์ (2544) พบว่า ศักยภาพด้านพื้นที่และการจัดการสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับสูง ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับต่ำ ส่วน นพภัศสร ดนันทย์ทรวงศ์ (2551) พบว่า ด้านพื้นที่อยู่ในระดับดี เพราะสถานที่ท่องเที่ยวมีธรรมชาติที่สวยงาม ความสะดวกสบายและเงียบสงบ ส่วนผลการศึกษาของ อธิพล ไทยกมล (2545) พบว่าศักยภาพด้านพื้นที่ ด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมและกระบวนการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับ

ปานกลาง คารุณี บุญธรรม (2543) พบว่า ศักยภาพด้านพื้นที่ของชุมชนมั่ง เป็นปัจจัยที่มีศักยภาพสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวได้แก่ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ภูมิอากาศ วัฒนธรรมประเพณี ศาสนาและความเชื่อ พนิตตา สิงห์ครา (2544) พบว่า ศักยภาพของชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบศิริ ภักดีพินิจ (2545) พบว่า ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือ กวีานพะเยาและกิจกรรมของชุมชนเป็นทรัพยากรและความสะดวกในการเข้าถึง ส่วนผลวิจัยด้านความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวได้แก่ผลการศึกษาของ วิมลลักษณ์ วีระพันธ์ (2545) พบว่า อุทยานแห่งชาติ ดอยอินทนนท์ จ. เชียงใหม่ พบว่า ห้องสุขามีความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวในระดับต่ำ ส่วนบริเวณที่พักค้างคืน พื้นที่นั่งพักผ่อนที่จอดรถ มีความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวในระดับปานกลาง ส่วน ศรีธนา กิจสำนอง (2535) พบว่า ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 เกินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการตรวจผลการศึกษาด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มผลการศึกษออกเป็น คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม ด้านการประชาสัมพันธ์ ดังนี้

ด้านพื้นที่ ผลการศึกษาของ สุพัตรา วิชยประเสริฐกุล (2545) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกล็ด จังหวัดนนทบุรี คือ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ความสะดวกในการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การดูแลรักษาความสะอาด การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ความสะดวกในการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นในอนาคต ทศภรณ์ นาคเขียว พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การจัดโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม รัชฎา คชแสงสันต์ (2543) พบว่า แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเกาะลิบะ จังหวัดสตูล คือการจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว อภิรมย์ พรหมจรรยาและคณะ (2544) พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อชุมชนของเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา คือให้มีระบบกำจัดของเสีย ขยะมูลฝอย มีการรักษาความสะอาดที่ได้มาตรฐานตามกฎหมาย สาธารณสุข พิมพ์ชนก มุลมิตร (2551) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของ จ. ชุมพร คือ การพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ ปลอดภัย มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม พัฒนาเส้นทางคมนาคม เส้นทางท่องเที่ยว นิติยา สารราษฎร์ (2545) พบว่า การพัฒนาการ

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ การรักษาความสะอาด การป้องกันไฟฟ้า อำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว วัณณพันธ์ วนิชชาภิวงศ์ (2543) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง คือ แบ่งพื้นที่เขตบริการ เขตท่องเที่ยวและเขตสงวนทรัพยากรธรรมชาติ จิตราพรรณ พิสิท และคณะ (2542) พบว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ เลือกเส้นทางเดินป่าสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีต้นกล้วยไม้ป่าขึ้นหนาแน่นสำหรับนักท่องเที่ยวเดินชม

ด้านการจัดการ ผลการศึกษาของ สุพัตรา วิชยประเสริฐกุล (2545) พบว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกล็ด จังหวัดนนทบุรี คือการมีส่วนร่วมของประชาชน รัชฎา คชแสงสันต์ (2543) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเกาะลิงปะ จังหวัด สตูล คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พิมพ์ชนก มุลมิตร (2551) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของจังหวัดชุมพร คือ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในท้องถิ่น มธุรส ปราบไพรี (2543) พบว่า แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนไทยตำบลเขาข้อย อำเภอเขาข้อย จังหวัดเพชรบุรี คือการที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นิติยา สารานุกร (2545) พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ คือให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการพัฒนาการ เช่น การป้องกันไฟฟ้า การรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยว สอดส่องดูแลมิให้มีการบุกรุกทำลายป่า ให้คำแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพืชสมุนไพร วัณณพันธ์ วนิชชาภิวงศ์ (2543) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูกระดึงคือ มีมาตรการควบคุมนักท่องเที่ยวและมาตรการป้องกัน แก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม นำชัย ทนุผล และสุนิสา ทนุผล (2543) พบว่า แนวทางการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าให้สมาชิกเห็นชอบร่วมกันในการดำเนินธุรกิจและจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านโป่ง โดยกำหนดโครงสร้างบริหารจัดการเงิน รัฐติทยา หิรัณยหาด (2544) พบว่า แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี คือให้ชุมชนบริหารจัดการเองและเมืองศรีกาญจน์นอกสนับสนุน ชุติมา รุ่งประพันธ์ (2549) พบว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทราคือ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ 4 ด้าน คือ การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวและด้านการบริการ การตลาดและการประชาสัมพันธ์ พัฒนาองค์กรชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยว พัฒนาสินค้าท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว

ด้านความพร้อมด้านการตลาด ผลการศึกษาของ อภิรมย์ พรหมจรรยา และคณะ (2544) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อชุมชนเกาะข่าน้อย จังหวัดพังงาคือ มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยว สุพัตรา วิชยประเสริฐกุล (2545) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกี๊ยะ จังหวัดนนทบุรี คือการประชาสัมพันธ์ รวมถึงการจัดการด้านมาตรฐานราคาสินค้าและบริการ พิมพ์ชนก มุลมิตร (2551) พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของ จังหวัดชุมพรคือ พัฒนาและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กำหนดมาตรฐานของบริการนำเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ที่พิกเรมในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการขยายโอกาสการลงทุนของผู้ประกอบการท้องถิ่น นิติยา สารานุกรณ์ พบว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกก่ง คือชุมชนที่มีการประชาสัมพันธ์ มีการนำสินค้าจัดแสดงนอกสถานที่ ชุมชนดำเนินการผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นเมือง ตลอดจน กำหนดราคาและจัดนำหน่าย การให้บริการและการนำเที่ยว ชุมชนให้บริการด้านที่พัก โดยจัดให้มี บ้านพักชุมชน (Home Stay) การนำเที่ยวเพื่อการศึกษาธรรมชาติ การเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการตรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผู้วิจัยแบ่งการบริหารจัดการออกเป็นด้าน ดังนี้ ด้านการประชาสัมพันธ์ รูปแบบการบริการ การต้อนรับ การบริการ กิจกรรม และการมีส่วนร่วม ดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษาของ กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว (2549) พบว่า การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืนบ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจที่ชุมชนมีการพัฒนา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ธวัชชัย รัตนช้อน (2542) พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูงใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยร่วมตัดสินใจกำหนดโครงสร้างและการแบ่งงานกันทำ มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการกำหนดโปรแกรมท่องเที่ยวร่วมกัน มีการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน มีการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน จินตนา แสงวงศ์ (2542) พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตทหารกองพลรบพิเศษ 2 มีการจัดการตามแนวทางของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลัก ส่วนการศึกษาของผู้วิจัยที่ไม่สามารถจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมได้แก่ ผลการศึกษาของ นภาพรณ ทังบุญ (2546) พบว่า

ยังไม่สามารถจัดระบบบริหารจัดการได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสรรภาระหน้าที่ของบุคลากรในองค์กรได้ตรงตามที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน จิราเจตน์ อุดมศรี (2547) พบว่าประชาชนไม่สนใจที่จะประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทำให้ไม่เข้าร่วมในกระบวนการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน นิพล เชื้อเมืองพาน (2542) พบว่า ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพราะไม่มีการจัดอบรมให้ความรู้แก่คนในท้องถิ่น

ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากการศึกษาของ สมบูรณ์ ประสาททอง (2551) พบว่า แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วม นิพนธ์ เชื้อเมืองพาน (2542) พบว่า แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุทยานภูชี้ฟ้า จังหวัดเชียงราย ควรให้ท้องถิ่นเข้ามีส่วนร่วมบริหารจัดการ โดยคนในท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ได้รับประโยชน์ที่เหมาะสม ให้ทุกกลุ่มในชุมชนสามารถนำแนวทางทั้งหมดมาร่วมกันปฏิบัติ ส่วนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือชี้แนะแก่กลุ่มผู้ประกอบการ

ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาของ กนกวรรณ คงศรีแก้ว (2549) พบว่า การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของบ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ด้านการประชาสัมพันธ์มีการดำเนินการน้อยมาก ด้านกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยว กิจกรรมยังไม่หลากหลาย นิพนธ์ เชื้อเมืองพาน (2542) พบว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้า ยังขาดกระบวนการบริหารจัดการ ยังไม่มีการอบรมความรู้แก่คนในท้องถิ่นและมัคคุเทศก์ ประหยัด ตะคอนรัมย์ (2544) พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลาดริมน้ำคอนหวาย จังหวัดนครปฐม พบว่า ขาดการบริหารจัดการที่ดีในชุมชน การจัดเก็บผลประโยชน์ไม่โปร่งใสและเป็นธรรม ขาดงบประมาณ ขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่นและประชาชน ยังไม่มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง จินตนา แสงวงศ์ (2542) พบว่า ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตทหาร กองพลรบพิเศษที่ 2 คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดป้ายสื่อความหมายและความปลอดภัยในการเดินป่า ทัดดาว บุญปัญญาโรจน์ (2545) พบว่า ปัญหาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้า คือ งบประมาณ บุคลากรไม่เพียงพอ ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวไม่เคารพกฎระเบียบและผู้ประกอบการฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้าในช่วงเทศกาล

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

จากการตรวจเอกสารเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มความพึงพอใจออกเป็นด้าน ดังนี้

ด้านแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยว ผลการศึกษาของ อุดมศักดิ์ แนวจิตร (2544) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการจัดสภาพแวดล้อมอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ระดับมาก สุทธิ ชิดชอบ (2547) พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจเกาะช้าง จังหวัดตราด ระดับมาก กฤษณ์ กันวัน (2549) พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจสวนแม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย ระดับมาก นาวัน วิไลเลิศ (2549) พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจอุทยานแห่งชาติภูฝอยลม จังหวัดอุดรธานี ในความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำตกธารงามและจุดชมวิว ระดับมาก รัฐวุฒิ เจียมศรีพงษ์ (2542) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี ในการจัดสภาพแวดล้อม ระดับปานกลาง เนื่องจากหาดบางแสนประสบปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะ มูลฝอย น้ำทะเลไม่สะอาดและการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำทะเลอันเนื่องจากปรากฏการณ์น้ำปลาวาฬ เยาวรี เจริญสวัสดิ์ (2543) พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจต่ออุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ในทรัพยากรธรรมชาติระดับปานกลาง มัลลิกา เกื้อปัญญา (2542) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง ในด้านการจัดสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง ระดับปานกลาง วันเพ็ญ แด่งตั้ง (2546) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้านคุณลักษณะทางกายภาพ ระดับมากเพราะมีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ เสริมสกุล เสร็จกิจ (2547) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต ระดับมาก เบญจพร ทองไชย (2548) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ระดับมาก นรินทิพย์ ศรีชัย (2551) พบว่านักท่องเที่ยวยังมีความพึงพอใจต่อโฮมสเตย์ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในระดับมาก เพราะมีที่พักให้เลือกหลายระดับ มีบ้านพักอยู่ริมน้ำ

ด้านบริการและสินค้า ผลการศึกษาของ ป้องศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง (2544) พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวบ้านควายไทย ด้านการบริการ อัตราค่าบริการต่างๆ ของบ้านควายไทย ระดับมากที่สุด นรินทิพย์ ศรีชัย (2551) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อโฮมสเตย์ ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการให้บริการท่องเที่ยวระดับมาก สุทธิ ชิดชอบ (2547) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อเกาะช้าง ด้านบริการอยู่ในระดับปานกลาง จอมขวัญ เวียงเงิน

(2549) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ณ ศูนย์วิจัยพืชสวนแพร่ ระดับน้อยที่สุด ชลวรรณ อัครนะ (2549) พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่ออุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ด้านการบริการ สันติ สุขเย็น (2546) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่ออุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านการบริการระดับปานกลาง เขาวารี เจริญสวัสดิ์ (2543) พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่ออุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการระดับปานกลาง วันเพ็ญ แต่งตั้ง (2546) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อตลาดน้ำดำเนินสะดวก ด้านการบริการของมัลลเทศก์มากที่สุด วิยะดา เสรีวิชัย สวัสดิ์ (2545) พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อธุรกิจนำเที่ยวทางเรือล่องแม่น้ำโขงของแม่ฮ่องสอนทัวร์ ด้านบริการระดับปานกลาง ประมุข เจริญสกลิต (2547) พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจต่ออุทยานแห่งชาติปางสีดา จังหวัดสระแก้ว ด้านการบริการมาก เสริมสกุล เสรีกิจ (2547) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตด้านการบริการระดับมาก วชิราภรณ์ โลหะชาละ (2545) พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจต่อที่พักในจังหวัดเชียงราย ด้านบริการระดับสูง สุนันทิพย์ แสงไพโรจน์ (2544) พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานจากใบหญ้าแฝก ด้านรูปแบบ ได้แก่ ตะกร้าหัววิธีพันไขว้ กระดาษผลไม้และกรอบรูปวิธีสานระดับสูง ด้านประโยชน์ใช้สอย มีความพึงพอใจระดับสูงได้แก่ ตะกร้าหัว กระดาษผลไม้ ที่ใส่หนังสือ ด้านราคาพึงพอใจระดับสูงคือ กระดาษผลไม้

ด้านกิจกรรม ผลการศึกษาของ ป้องศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง (2544) พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านกิจกรรมการแสดงแต่ละรายการ รูปแบบการแสดงของบ้านควายไทย ระดับน้อย นรินทิพย์ ศรีชัย (2551) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อโฮมสเตย์ในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมระดับมาก คือการเที่ยวชมหิ่งห้อยในเวลากลางคืน สันติ สุขเย็น (2546) พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่ออุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านกิจกรรมการกางเต็นท์พักแรมระดับมาก

ด้านข้อเสนอแนะในการสร้างความพึงพอใจกับนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาของ ป้องศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง (2544) ผู้วิจัยเสนอแนะการสร้างความพึงพอใจกับนักท่องเที่ยวในหมู่บ้านควายไทยคือ สร้างมาตรฐานการให้บริการ ประเมินการให้บริการ ติดตามผลการทำงานของพนักงานเป็นระยะ เพื่อรักษามาตรฐานในการทำงานและบริการอันจะส่งผลให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว นรินทิพย์ ศรีชัย (2551) ผู้วิจัยเสนอแนะว่าเมื่อได้ผลการสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกและทรัพยากรการบริการ โฮมสเตย์แล้ว นำมากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนา

โสมสเคย์ใน 3 ด้าน คือพัฒนาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการวางแผนการตลาดและประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาโสมสเคย์ให้ได้รับมาตรฐานและยั่งยืน สุทธิ ชิดชอบ (2547) ได้เสนอแนะการสร้าง ความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวต่อเกาะช้างคือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ถึงขยะ ที่จอดรถ สาธารณะ ขยายเส้นทางให้กว้างขึ้น ประชาสัมพันธ์ที่รวดเร็วและข้อมูลทันสมัยและครอบคลุม ความต้องการของนักท่องเที่ยว มีไฟฟ้า มีการรักษาความสะอาด ราคาห้องพัก ความปลอดภัยและ พัฒนาจุดชมวิวนาวิน วิไลเลิศ (2549) ได้เสนอการสร้าง ความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศฟูลอยลม จ. อุตรดิตถ์ ว่าควรปรับสภาพภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม ปรับปรุง ระบบสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานให้พร้อมต่อการรองรับจากนักท่องเที่ยว เช่น ถนน ระบบคมนาคมขนส่ง ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย โทรศัพท์สาธารณะ ระบบไฟฟ้า การรองรับ ขยะ ห้องน้ำเพิ่ม จำนวนเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และพัฒนานุเคราะห์ ให้มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รัฐวุฒิ เจียมศรีพงษ์ (2542) ได้เสนอแนะวิธีสร้าง ความพึงพอใจกับนักท่องเที่ยวบริเวณหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี ในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลง ใดๆ บริเวณหาดบางแสนควรรักษาความเป็นธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด ดูแลรักษาสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะความสะอาดของชายหาดและน้ำทะเลและควรรักษาภาพพจน์และความเป็นเอกลักษณ์ ของหาดบางแสนให้คงอยู่ เยาวรี เจริญสวัสดิ์ (2543) ได้เสนอแนะการสร้าง ความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ว่า ควรปรับปรุงกิจกรรมนันทนาการโดยมุ่งเน้นให้การศึกษา ด้านระบบนิเวศทรัพยากรและการใช้ประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว พัฒนารูปแบบกิจกรรมนันทนาการ ให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวตามวัยของนักท่องเที่ยว มีเอกสารบรรยายให้ความรู้ ควรมีการรณรงค์ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยกลวิธีต่าง ๆ เช่น ลดค่าธรรมเนียม เป็นต้น มัลลิกา เกื้อปัญญา (2542) ได้เสนอแนะการสร้าง ความพึงพอใจกับนักท่องเที่ยวหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง คือ ปรับปรุงถนนเส้นทางเข้าหมู่บ้านให้สะดวก ปลอดภัย ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับพื้นเมือง ให้มากขึ้นพร้อมมีป้ายบอกชื่อ ควบคุมสิ่งปลูกสร้างไม่ให้มีผลกระทบต่อเอกลักษณ์ชาวม้ง เพิ่มถึง ขยะบริเวณแหล่งท่องเที่ยว จัดระเบียบที่จอดรถและความปลอดภัยของรถ รักษาความสะอาด ห้องน้ำ จัดทำป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยว ปรับปรุงราคาและค่าบริการให้เหมาะสม ควบคุมราคาสินค้า ให้มีมาตรฐานเดียวกัน สร้างจิตสำนึกให้ชาวม้งและนักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วันเพ็ญ แต่งตั้ง (2546) ได้เสนอแนะการสร้าง ความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ควรปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ห้องน้ำ ถึงขยะ มลภาวะ ทางอากาศ ทางเดินเพื่อชมบรรยากาศริมน้ำ ปรับปรุงความสะอาดของลำคลองและความสะอาดของ อาหาร การจัดระเบียบร้านขายของที่ระลึก การควบคุมผู้ประกอบการไม่ให้เอาเปรียบ นักท่องเที่ยว และแสดงอัตราค่าบริการอย่างเปิดเผย ส่งเสริมชุมชนให้ผลิตสินค้าหัตถกรรมที่มี

เอกลักษณ์ของชุมชนมากขึ้น วิยะดา เสรีวิชยสวัสดิ์ (2545) ได้เสนอการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวของธุรกิจนำเที่ยวทางเรือล่องแม่น้ำโขงของแม่ฮ่องสอนว่า ควรปรับลดราคาค่าบริการ ปรับปรุงรสชาติอาหาร เพิ่มอุปกรณ์ช่วยชีวิต ปรับปรุงห้องน้ำ ห้องพักให้สะอาดและทันสมัย

อาชีพ

ความหมายของอาชีพ

คำว่า อาชีพ มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ได้แก่ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 1362) ให้ความหมายอาชีพว่า หมายถึง การเลี้ยงชีพ การทำมาหากินหรืองานที่ทำเป็นประจำเพื่อเลี้ยงชีพ ในขณะที่สมพงศ์ พลเดช (2531: 67) ได้นิยามอาชีพว่า หมายถึง การประกอบกิจกรรม เพื่อสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ ทางด้านจิตใจ และทางสังคม เป็นการดำเนินงานเพื่อให้มีรายได้เพื่อเลี้ยงชีพ นอกจากนั้น สุรัช จิวเจริญสกุล และ เสาวพร เมืองแก้ว (2548: 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่า อาชีพ หมายถึง การทำงานหรือการประกอบกิจกรรมใดๆ เพื่อให้มีค่าตอบแทนเพื่อการดำรงชีพในทุกสภาวะของความต้องการของมนุษย์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ทางสังคม และทางด้านจิตใจ

นอกจากนั้น Hanks *et al.* (อ้างใน นวลฉวี ประเสริฐสุข, 2542: 14) ให้หมายความว่า เป็นลำดับของงานที่บุคคลทำมาในชีวิตของตน ซึ่งมักจะอยู่ในอาชีพ (Occupation) เดียวกัน ดังนั้นคำว่า อาชีพ (Career) กับอาชีพ (Occupation) จึงมักจะใช้ในความหมายเดียวกัน Steers (1991: 593) ให้ความหมายอาชีพว่า เป็นการรับรู้ของบุคคลในเรื่องของลำดับการเกิดของทัศนคติและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานที่เกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของบุคคล จากคำจำกัดความนี้ Steers ได้กล่าวถึงข้อตกลงที่สำคัญ 4 ประการ เกี่ยวกับอาชีพ ได้แก่

1. อาชีพจะถูกพิจารณาว่าเป็นลำดับของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดชีพมากกว่าที่จะเป็นการประเมินว่าบุคคลนั้นประสบผลสำเร็จอย่างไรในชีวิต
2. ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในอาชีพจะถูกตัดสินได้ดีที่สุด โดยบุคคลซึ่งทำอาชีพนั้นอยู่ มิใช่ตัดสินโดยใช้บรรทัดฐานของผู้อื่น

3. อาชีพประกอบด้วยเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลในช่วงเวลาที่ผ่านมาจึงเป็นสิ่งที่บุคคลทำและบุคคลรู้สึกต้องงานของตน

4. ข้อพิจารณาที่ดีที่สุดของอาชีพ ก็คือ กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงาน ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้อาจรวมลำดับการเลื่อนตำแหน่งภายในองค์กรใดๆ หรืออาจหมายถึง ลักษณะงานที่แตกต่างกันไปในองค์กรต่างๆ

ส่วน นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2528 อ้างใน ปณิธาน ยามานนท์, 2541: 25-28) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพัฒนาการทางอาชีพ ถึงความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับงาน และอาชีพไว้ ดังนี้

Work แปลว่า งาน คำๆ นี้มีความหมายกว้างขวางมาก ใช้กันตั้งแต่การปิดกวาด ภูบ้านไปจนกระทั่งถึงงานที่ทำในสำนักงาน ที่มีระยะเวลากำหนดไว้แน่นอน

งาน เป็นคำที่มีความหมายครอบคลุมกับบุคคลหลายฝ่าย ตั้งแต่นายกรัฐมนตรี ออกไปจนถึงชาวไร่ชาวนา งานเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของชาติอย่างลึกซึ้ง โดยสถานะที่เศรษฐกิจของชาติดี มีการลงทุนสูงก็จะมียานมากมายให้เลือกทำได้ แต่ในสถานะเศรษฐกิจตกต่ำ งานมีน้อย ปัญหาการว่างงานของประชากรก็จะสูงตามไปด้วย งานจึงมีความเกี่ยวข้องกับความสุขของชาติบ้านเมืองมาก

Temme (1975) ได้มองงานในสามลักษณะ ดังนี้คือ

1. กิจกรรมที่ต้องทำอยู่เป็นประจำของบุคคล ได้แก่ เนื้อหาและหน้าที่ที่บุคคลจะต้องทำอยู่ประจำ ตัวอย่างเช่น อาชีพครู มีเนื้อหาของงานคือ ความรู้ในวิชาที่จะต้องสอน ส่วนหน้าที่ก็มีหลายอย่าง เช่น หน้าที่ทำการสอน เขียนตำรา ทำวิจัย ให้บริการแก่นักเรียน เป็นต้น

2. เงื่อนไขจำเป็นที่จะต้องมีการทำงาน หมายความว่า ระดับความรู้ ความสามารถทางกายภาพ หรือสถานภาพทางสังคมของงาน เป็นต้นว่า

2.1 ความสามารถของบุคคลในการทำกิจกรรมหนึ่งๆ งานแต่ละชนิดจะต้องการความสามารถในการทำต่างกัน งานบางชนิดต้องการความสามารถทั่วไป บางงานต้องการความสามารถเฉพาะอย่าง

2.2 เงื่อนไขทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของสถานที่ทำงาน เช่น ทำงานคนเดียวเงียบๆ หรือต้องติดต่อกับผู้อื่นตลอดเวลา ทำกลางแจ้งหรือในร่ม เป็นต้น

2.3 ตลาด ตลาดจะมีความต้องการงานแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน งานบางชนิดตลาดต้องการ แต่ขาดผู้มีความสามารถที่จะเข้าไปทำ ในขณะที่งานบางชนิดที่ตลาดอึดอัด กลับมีผู้สำเร็จออกมามากมาย

2.4 ความต้องการของสังคม งานบางชนิด เช่น แบทแฮม อาจต้องการเพศชายทำ บางชนิดที่มีตำแหน่งบริหาร อาจต้องการผู้มีประสบการณ์มากกว่าผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษา นอกจากนี้เงื่อนไขความต้องการของงานก็มักจะเปลี่ยนไปตามสภาพของสังคมด้วยเช่นกัน ตัวอย่าง ได้แก่ งานบางประเภทที่ในอดีตอาจไม่ต้องมีปริญญาก็สามารถประกอบอาชีพนี้ได้ แต่ปัจจุบันเงื่อนไขอาจเปลี่ยนไป ต้องการเฉพาะผู้ที่จบปริญญาส่วนก็เป็นได้

3. ผลตอบแทน การทำงานทุกชนิดย่อมต้องหวังผลตอบแทนในรูปแบบใดรูปหนึ่งเสมอ โดยทั่วไป ผลตอบแทนของการทำงานอาจแบ่งออกได้เป็น 6 ชนิด คือ

3.1 รายได้ หมายถึง ค่าจ้างตอบแทนที่บุคคลพึงได้จากการทำงาน

3.2 เกียรติยศชื่อเสียงในการทำงานนั้นๆ

3.3 อำนาจ ที่ได้มาจากการทำงาน

3.4 เพิ่มพูนความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นผลทางจิตใจเกิดจากการไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่นในการทำงาน

3.5 ผลพลอยได้ทางสังคม คือมีโอกาสช่วยสังคมเล็กน้อยเพียงใด

3.6 ความเจริญงอกงามส่วนบุคคล ได้แก่ ความรู้สึกว่าได้ทำสิ่งมีคุณค่า พัฒนาอัตราได้แสดงความคิดสร้างสรรค์หรือความสามารถใหม่ๆ

ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นความหมายและขอบข่ายของคำว่างาน (Work) และมีส่วนคำที่เกี่ยวข้องกับงาน ดังนี้

Career แปลว่า อาชีพ การจะอธิบายคำนี้ จำเป็นต้องย้อนกลับไปดูคำว่า งานอีกครั้งหนึ่ง

โดยทั่วไป มนุษย์มีนิสัยในการทำงานต่างกัน บางคนเปลี่ยนงานเป็นกิจวัตร ในขณะที่บางคนเปลี่ยนแต่หน่วยงานที่ทำ แต่ลักษณะของงานยังคงเดิม หรือบางคนเข้างานครั้งแรกก็อยู่ไปจนเกษียณก็มีรูปแบบชีวิตการทำงานของคนนี้ เรียกว่า อาชีพ อาชีพคือ การที่บุคคลใช้การทำงานเป็นแนวทางที่จะสื่อสัมพันธ์กับสังคม เป็นการเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงตัวตนออกมาได้อย่างเต็มที่

Super กล่าวถึงความหมายของคำว่าอาชีพว่าเป็น “งานต่างๆ ที่บุคคลทำ รวมทั้งตำแหน่งต่างๆ ที่เขาเคยประจำอยู่ในช่วงชีวิตการทำงานของเขา” ในขณะที่ Norris มีความเห็นเกี่ยวกับคำว่าอาชีพ ว่าเป็นผลรวมของประสบการณ์ที่มีความหมายทุกอย่างของมนุษย์ ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับงานอาชีพหรือไม่ก็ตาม

จะเห็นได้ว่าเมื่อพิจารณาตามคำจำกัดความทั้งของ Super และ Norris แล้วทั้งคู่มีความเห็นพ้องต้องกันว่า อาชีพ เป็นกระบวนการที่บุคคลทำตลอดช่วงของการมีชีวิต เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จัดเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจทางพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ก็ได้

นอกจากนี้ Super ยังได้เน้นความหมายของคำว่า Career, Occupation, Job และ Position ต่างกันอีกด้วย

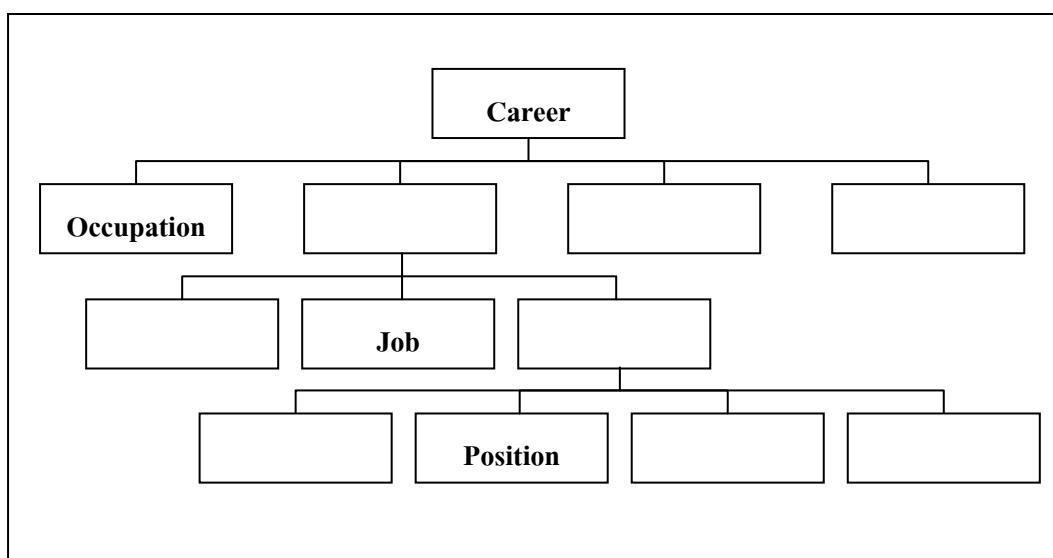
Career เป็นแบบแผนทางอาชีพที่รวมเอา อาชีพงานและตำแหน่งเข้าไว้ในคำๆ เดียวกัน

Occupation หรืออาชีพนั้นมักใช้ในความหมายว่าเป็นกลุ่มของงานที่ใกล้เคียงกัน
ในสิ่งแวดล้อมต่างๆ

ดังนั้น Occupation Information จึงมีความหมายถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอาชีพทุกชนิดไม่ว่า
จะเป็นโอกาสการทำงาน ธรรมชาติของงาน คุณสมบัติ สิ่งแวดล้อม บุคลิกที่จำเป็นในการประกอบ
อาชีพ ตลอดจนรายได้ และการเตรียมตัวในการเข้าสู่อาชีพ เป็นต้น ข้อมูลทางอาชีพเหล่านี้จะ
เอื้ออำนวยในการเลือกอาชีพที่ตรงกับความถนัด ความสนใจ และบุคลิกภาพของผู้เลือก

ส่วนคำว่า Job นั้น มักใช้ในความหมายที่เกี่ยวข้องกับงานหรือลักษณะของงานที่ใกล้เคียงกัน
ในหน่วยงาน องค์กร หรือสถาบันการศึกษา

ตำแหน่งหรือ Position หมายความว่ากิจกรรมต่างๆ ที่รวมกันเป็นงานในบุคคล 1 คนทำ
ถ้าพิจารณาความหมายของคำทั้ง 4 เราอาจจัดเป็นแผนภูมิ ตามภาพที่ 2.3 ดังนี้

ภาพที่ 2.3 แผนภูมิความหมายอาชีพ ของ Super

ที่มา: นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2528: 20)

สรุปว่า อาชีพ หมายถึง หมายถึง การทำงานหรือการประกอบกิจกรรมใดๆ เพื่อให้มีค่าตอบแทนเพื่อการดำรงชีพและสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ทางสังคม และทางด้านจิตใจ

อาชีพเสริม

ความหมายของอาชีพเสริม

ความหมายของอาชีพเสริมมีผู้ให้นิยามไว้แตกต่างกัน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2535: 9) ได้ให้ความหมายอาชีพเสริมไว้ว่า อาชีพเสริมเป็นอาชีพที่สามารถดำเนินการเองได้โดยลงทุนน้อย ใช้ความคิด กำลังกายค่อนข้างมากเน้นการพึ่งตนเอง คำว่าอาชีพอิสระมีความหมายคล้ายกับอาชีพส่วนตัวธุรกิจขนาดเล็ก เป็นต้น นอกจากนั้น อิศราพันธ์ ชูชุกิ (2548: 5) ได้ให้ความหมายอาชีพเสริมไว้ว่า อาชีพเสริม หมายถึง อาชีพที่ประกอบขึ้นเป็นอาชีพที่ 2 รองจากอาชีพหลัก และเป็นแหล่งรายได้เสริมเพิ่มเติมจากงานอาชีพหลัก การประกอบอาชีพเสริมนั้นจะต้องไม่กระทบกับงานอาชีพหลัก อาชีพเสริมนั้น จะประกอบเป็นธุรกิจ หรือกิจการในรูปแบบใดๆ ก็ได้ และจะต้องเป็นอาชีพที่เข้าไปเสริมจากรายได้หลักเท่านั้น และ ปณิธาน ยามานนท์ (2541: 28) ได้ให้ความหมายอาชีพเสริม-อาชีพอิสระไว้ว่า หมายถึง การประกอบกิจการงานที่ทำนอกเหนือจากอาชีพรับราชการเป็นตำรวจ (อาชีพหลัก) โดยให้ได้มาซึ่งรายได้ที่นอกเหนือจากเงินเดือนตำรวจ เช่น ค้าขาย ขับรถแท็กซี่หรือมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ช่างซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า รับจ้างรักษาความปลอดภัยสถานที่ เป็นต้น

สรุปความหมายของอาชีพเสริมว่า หมายถึง อาชีพรองที่ทำนอกเหนือจากอาชีพหลัก ในช่วงที่ไม่ได้ประกอบอาชีพหลักหรือทำให้อาชีพหลักเสียหาย เป็นการสร้างอาชีพขึ้นใหม่หรือพัฒนาอาชีพเดิมที่มีอยู่เพื่อให้ได้ผลตอบแทนเสริมจากรายได้หลัก

ความสำเร็จในอาชีพ

ความหมายของความสำเร็จในอาชีพ

ความสำเร็จในอาชีพหรือการประกอบอาชีพ มีผู้ให้นิยามไว้ใกล้เคียงกันตามลักษณะของการประกอบอาชีพ ได้แก่ สัทธา เลื่อมใสสุข (2546: 7) ให้ความหมายไว้ว่า ความสำเร็จในการ

ดำเนินธุรกิจ หมายความว่า การที่สหกรณ์ดำเนินธุรกิจแล้วมีผลกำไรสุทธิเมื่อสิ้นปีบัญชี เหตุที่ใช้กำไรสุทธิเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เนื่องจากว่าสหกรณ์สามารถนำกำไรที่ได้มาปรับปรุงการให้บริการแก่สมาชิกได้ทั่วถึงและมากขึ้นด้วย ส่วน ภาสวรรณ โสภณ (2547: 7) ได้นิยามว่าความสำเร็จในการประกอบธุรกิจ หมายถึงการประกอบธุรกิจที่มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งประกอบไปด้วยการประเมินความสำเร็จของตนเองและการใช้เครื่องมือวัดผลความสำเร็จของธุรกิจ Balanced Scorecard (BSC) แบ่งเป็น 2 ด้านคือ มุมมองทางการเงินและมุมมองทางด้านการไม่ใช้การเงิน ในขณะที่ วินัย กุลพรไพศาล (2547: 6-7) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความสำเร็จของธุรกิจร้านค้าปลีกทางเคาน์เตอร์ หมายถึง ความสำเร็จทางด้านผลการดำเนินงานของธุรกิจร้านค้าปลีกทางเคาน์เตอร์ มือสองในตลาดนัดสวนจตุจักร ซึ่งประกอบด้วยยอดขาย หมายถึงเงินที่ได้รับจากการขายทางเคาน์เตอร์ ต้นทุน หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการประกอบการร้านค้าปลีกทางเคาน์เตอร์มือสอง ได้แก่ ต้นทุนของทางเคาน์เตอร์มือสองที่นำมาขาย ค่าเช่าร้าน ค่าสาธารณูปโภค เป็นต้น กำไร หมายถึง ยอดขายที่มากกว่าต้นทุนจากการประกอบการร้านค้าปลีกทางเคาน์เตอร์มือสอง นอกจากนั้น ภาณี อุบลศรี (2546: 4) ให้ความหมายไว้ว่า ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ หมายถึงการบรรลุเป้าหมายในการดำเนินการของผู้ประกอบการ อาศัยตัวชี้วัดสองด้านคือ ตัวชี้วัดความสำเร็จเชิงอัตวิสัยและตัวชี้วัดความสำเร็จเชิงภววิสัย วัดโดยใช้แบบวัดและรายงานผลประกอบการจากสำนักงานทะเบียนการค้าจังหวัดเชียงใหม่ ส่วน ภาสกร แซ่มะประเสริฐ (2545: 4) ให้ความหมายไว้ว่า ความสำเร็จในการดำเนินการ หมายถึงการบรรลุเป้าหมายในการดำเนินการของผู้ประกอบการ อาศัยตัวชี้วัดสองด้านคือ ตัวชี้วัดความสำเร็จเชิงอัตวิสัยและตัวชี้วัดความสำเร็จเชิงภววิสัย วัดโดยใช้แบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้ประกอบการประเมินตนเองและรายงานผลประกอบการจากสำนักทะเบียนการค้าจังหวัดเชียงใหม่ ในขณะที่ สุกนธ์ ท้วมมา (2544: 5) ได้ให้ความหมายว่า กลุ่มปรับปรุงคุณภาพ Yang ที่ประสบความสำเร็จ หมายถึง กลุ่มปรับปรุงคุณภาพ Yang ที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดกันตั้งแต่เริ่มจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา ซึ่งสามารถวัดได้จากเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มที่มีอยู่ สถานที่ประกอบการหรือโรงเรียนที่เป็นของกลุ่ม Yang มีอุปกรณ์เครื่องจักรทุนแรง มีการจ้างงานมีการจัดทำบัญชีการซื้อขาย มีตารางกำหนดวันขายที่แน่นอน มีการประชุมสมาชิกหรือคณะกรรมการกลุ่ม และมีการรายงานผลการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มให้อำเภอ จังหวัด และกรมส่งเสริมการเกษตรทราบทุกปี แต่ นวลฉวี ประเสริฐสุข (2542: 10) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความสำเร็จในอาชีพ หมายถึง การรับรู้ของผู้บริหารสตรีเกี่ยวกับความสำเร็จ ความสำเร็จก้าวหน้าในอาชีพที่ตนได้รับจากประสบการณ์ในการทำงานอาชีพ ซึ่งในที่นี้แบ่งความสำเร็จในอาชีพออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ความสำเร็จด้านบทบาทการทำงาน ความสำเร็จด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความสำเร็จด้านการเงินและความสำเร็จด้านความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่ง ในขณะที่

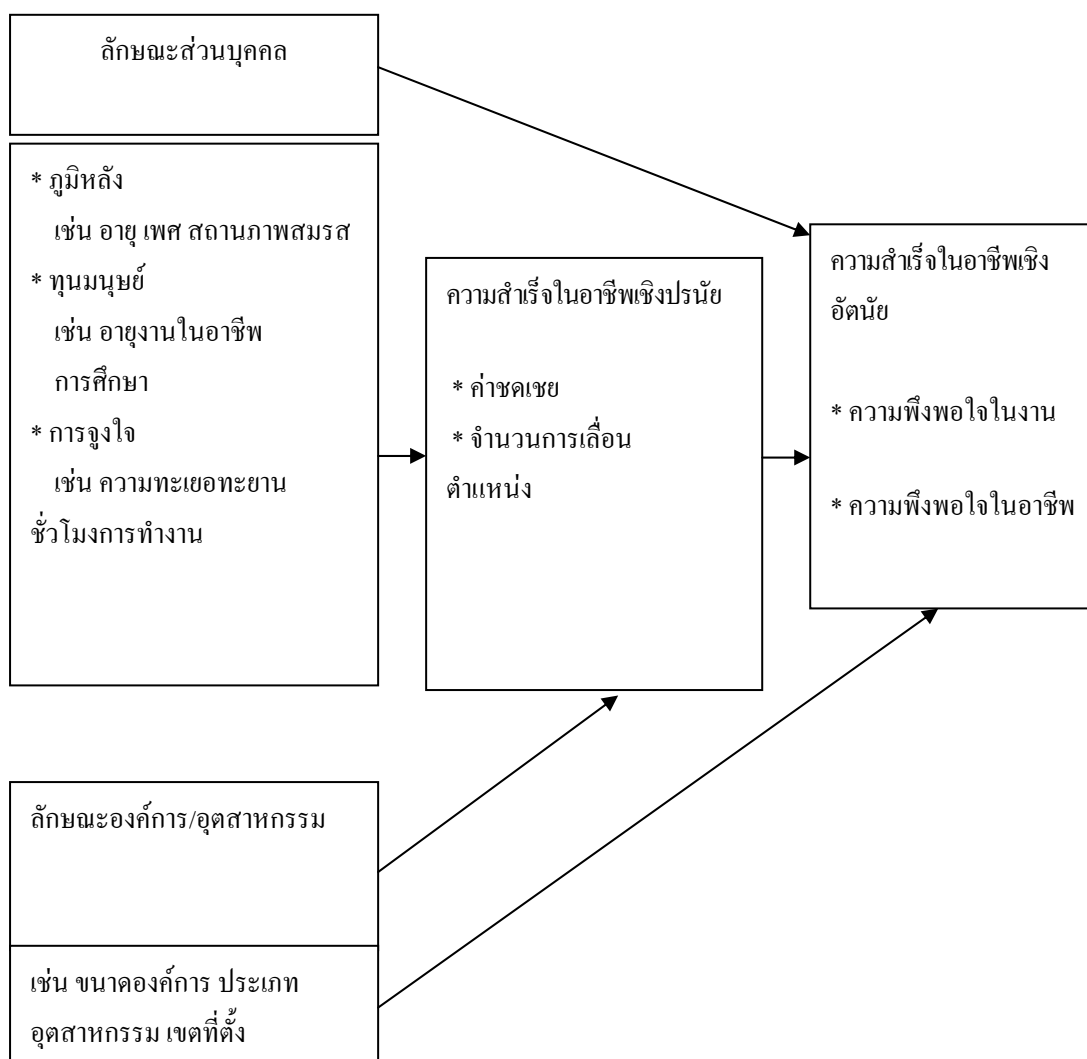
จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยสรุปความหมายของความสำเร็จในการประกอบอาชีพว่า หมายถึง การที่กลุ่มเป้าหมายได้ประกอบอาชีพเสริม มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม มีความพึงพอใจต่ออาชีพเสริม

ทฤษฎีการวัดความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

Sonnenfeld and Kotter (1992: 19-46) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในอาชีพของบุคคลได้เป็น 4 ประเภทดังนี้ คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ลักษณะส่วนตัว การศึกษา ความทะเยอทะยาน แรงจูงใจ เป็นต้น
2. ปัจจัยด้านการทำงาน/อาชีพ เช่น ประสิทธิภาพการทำงาน ลักษณะงาน ชั่วโมงการทำงาน เป็นต้น
3. ปัจจัยด้านองค์การ เช่น นายจ้าง เป็นต้น
4. ปัจจัยครอบครัว ไม่ใช่การทำงาน เช่น สถานภาพสมรส จำนวนบุตร สภาพแวดล้อมทางครอบครัว การดำเนินชีวิต เป็นต้น

Judge *et al.* (1994: 3-5) ได้เสนอโมเดลความสำเร็จในอาชีพทางการบริหาร (Model of Career Success) ได้พัฒนาโมเดลนี้ขึ้นจากผลการวิจัยและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ดังภาพที่ 2.4

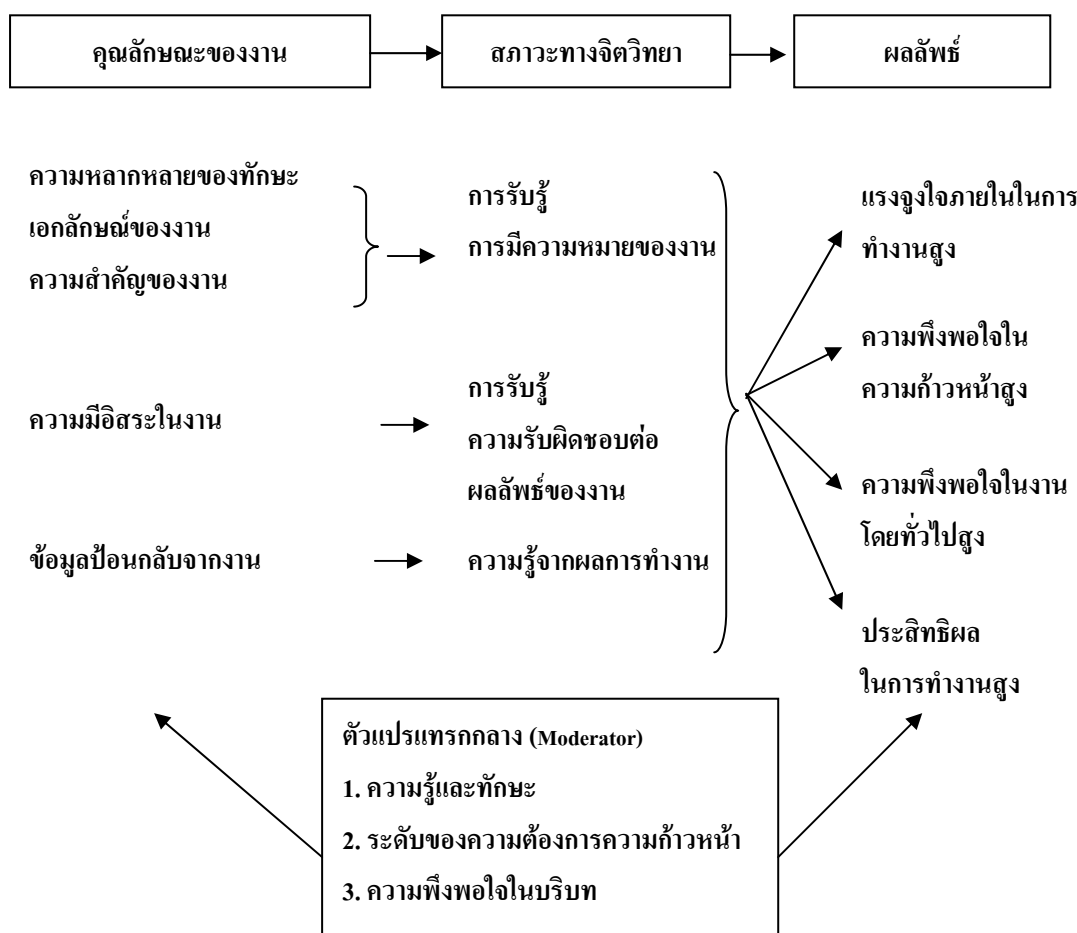
ภาพที่ 2.4 โมเดลความสำเร็จในอาชีพทางการบริหาร ของ Judge *et al.*

ที่มา: Judge *et al.* (1994: 3-5)

จากภาพแสดงว่า ความสำเร็จในอาชีพเชิงปรนัยจะได้รับอิทธิพลจากลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะองค์การ ส่วนความสำเร็จในอาชีพเชิงอัตราย จะได้รับอิทธิพลจากลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะองค์การและความสำเร็จในอาชีพเชิงปรนัย สาเหตุที่ Judge ให้ความสำคัญในการประเมิน ความสำเร็จในอาชีพทั้งในเชิงปรนัยและอัตราย เนื่องจากมีผลการวิจัยที่ผ่านมาเสนอว่ามีบุคคล จำนวนมากที่ประสบความสำเร็จในอาชีพโดยดูจากเกณฑ์ภายนอกเท่านั้น แต่บุคคลนั้นอาจไม่ได้ รู้สึกว่าประสบความสำเร็จหรือพึงพอใจกับสัมฤทธิ์ผลของตน ดังนั้นจึงควรพิจารณาการประเมินทั้ง 2 แบบควบคู่กันไป โดยความสำเร็จในอาชีพเชิงปรนัยจะประเมินจากค่าชดเชยและจำนวนการเลื่อน

ตำแหน่ง ส่วนความสำเร็จในอาชีพเชิงอัตนัยจะประเมินความพึงพอใจในงานและความพึงพอใจในอาชีพ

โมเดลคุณลักษณะของงาน โดย Hackman and Oldham (1975 cited in Eugene, 2000: 119-120) โมเดลนี้ได้อธิบายความสำเร็จในอาชีพเชิงอัตนัยว่า คุณลักษณะของงาน 5 ประการที่มีผลต่อสภาวะทางจิตวิทยาของบุคคล ซึ่งจะนำไปสู่ผลลัพธ์ด้านแรงจูงใจ ด้านความพึงพอใจ รายละเอียดตามภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 โมเดลคุณลักษณะของงานของ Hackman and Oldham (1975)

ที่มา: Eugene(2000: 119-120)

โมเดลกล่าวถึงคุณลักษณะของงาน 5 แบบ ได้แก่

1. ความหลากหลายของทักษะ ได้แก่ งานที่ต้องใช้ทักษะและความสามารถที่แตกต่างกัน
2. เอกลักษณะของงาน ได้แก่ งานซึ่งบุคคลสามารถทำงานตั้งแต่เริ่มต้นไปจนงานเสร็จสมบูรณ์ ปรากฏผลงานออกมาให้เห็นได้
3. ความสำคัญของงาน ได้แก่ งานซึ่งบุคคลรับรู้ว่ามีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่หรือการทำงานของผู้อื่น
4. ความมีอิสระ ได้แก่ งานซึ่งให้อิสระ เสรีภาพแก่ผู้ทำงานในการทำงาน กำหนดขั้นตอนการทำงาน ตลอดจนการตัดสินใจในการดำเนินงาน
5. ข้อมูลป้อนกลับ ได้แก่ งานซึ่งผู้ทำงานได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลของการปฏิบัติงานของตน

คุณลักษณะของงานทั้ง 5 แบบข้างต้นจะมีผลต่อสภาวะทางจิตวิทยา 3 ประการ ดังนี้คือ

1. การรับรู้ความหมายของงาน ซึ่งมีผลมาจากการที่ผู้ทำงานได้ทำงานที่มีความหลากหลายของทักษะ มีเอกลักษณะและมีความสำคัญ
2. การรับรู้ความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของงาน เกิดจากความมีอิสระในงาน ซึ่งมีผลทำให้บุคคลเชื่อว่าตนจะต้องรับผิดชอบในผลลัพธ์ของงานที่ทำ
3. ความรู้จากผลการทำงาน เป็นผลมาจากข้อมูลป้อนกลับในงานจะเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการทำงานของบุคคลทำให้ผู้ทำงานสามารถทราบและประเมินประสิทธิผลของการปฏิบัติงานของตนได้เพิ่มมากขึ้น

ในโมเดลแสดงถึงตัวแปรแทรกกลาง 3 ตัวแปร ได้แก่ ความรู้ ทักษะของบุคคล ระดับความต้องการความก้าวหน้าของบุคคล ได้แก่ การต้องการที่จะเรียนรู้ ต้องการความสำเร็จ ต้องการพัฒนา และความพึงพอใจในบริบทของการทำงานของบุคคลทั้ง 3 ตัวแปรนี้จะเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างคุณลักษณะของงานและสภาวะเชิงจิตวิทยาและระหว่างสภาวะเชิงจิตวิทยากับผลลัพธ์จากความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะงานและสภาวะเชิงจิตวิทยา การมุ่งใจการทำงานคือศักยภาพการมุ่งใจจากงานจะสูง เมื่องานที่มีลักษณะต่างๆ อยู่ในอัตราที่สูง ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในงานและประสิทธิผลในการทำงานสูง

จากแนวคิด ทฤษฎีการวัดความสำเร็จในการประกอบอาชีพดังกล่าว ผู้วิจัยได้ยึดแนวทางของ Judge *et al.* เนื่องจากสามารถวัดความสำเร็จ โดยดูจากเกณฑ์ความสำเร็จเชิงภายในและความสำเร็จเชิงภายนอก โดยศึกษาเฉพาะความสำเร็จในอาชีพเชิงอัตนัย (Subjective career success) เพราะสามารถวัดได้ทั้งลักษณะส่วนบุคคลและลักษณะองค์การ ดังนี้

Judge *et al.* (1999 อ้างใน ภาสกร แซ่มประเสริฐ, 2545: 14-15) ได้สรุปว่า ความสำเร็จในอาชีพนั้นประกอบด้วยสองปัจจัยหลัก คือ ความสำเร็จเชิงภายใน (Intrinsic Job success) คือ การรับรู้ความสำเร็จในการทำงานส่วนตนเช่นความพึงพอใจในงาน ความภูมิใจในการทำงาน และ ความสำเร็จเชิงภายนอก (Extrinsic Job Success) ซึ่งหมายถึงการได้รับรางวัลสิ่งของหรือวัตถุต่างๆ เช่น รายได้ เงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง สถานการณ์ทำงานซึ่งเกี่ยวข้องกับการรับรู้ถึงอำนาจและการใช้อำนาจในการทำงาน สำหรับการชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินกิจการของผู้ประกอบการด้านอัตนัย (Subjective career success) ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 ด้านคือ

1. ด้านความสำเร็จเชิงภายใน คือการรับรู้ถึงความสำเร็จในการทำงานเชิงจิตใจ ดังเช่น ความภาคภูมิใจ ความรู้สึกถึงความก้าวหน้า และมั่นคงในชีวิตการทำงาน การบรรลุถึงเป้าหมายในการทำงาน

2. ด้านความสำเร็จเชิงภายนอก คือการรับรู้ความสำเร็จของกิจการเชิงวัตถุ ประกอบด้วย ด้านกิจการ ลูกค้า กระบวนการทำงาน พนักงาน และสังคม ดังเช่นกิจการมีผลกำไร กิจการมีความมั่นคง ลูกค้ายอมรับนับถือและพึงพอใจในกิจการ กิจการเป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ผู้วิจัยได้กำหนดปัจจัยเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพสมรส
2. ปัจจัยด้านลักษณะความเป็นผู้ประกอบการ ได้แก่ การใฝ่ความสำเร็จ เป้าหมาย แรงจูงใจในการทำงาน ความสามารถในการจัดการความผิดพลาดล้มเหลว ความมุ่งมั่นอดทน การแสวงหาโอกาส การแสวงหาข้อมูลและความเชี่ยวชาญจากผู้อื่น
3. ปัจจัยด้านแรงจูงใจ
4. ปัจจัยด้านกลยุทธ์การตลาด ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการส่งเสริมการตลาด

ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล

เพศ ได้แก่ ผลงานวิจัยของภาสกร เข้มประเสริฐ (2545: 41) พบว่า ผู้ประกอบการที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินกิจการสูง มีอัตราส่วนเพศชายมากกว่าเพศหญิง ผู้วิจัยได้เหตุผลว่าอาจเป็นเพราะวัฒนธรรมการเลี้ยงดู ความเป็นอยู่ของคนไทยที่มีจะทำให้ผู้ชายมีบทบาทความเป็นผู้ดี เป็นผู้บริหารมากกว่าเพศหญิง ร้อยละ 53.6 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภมรรัตน์ อาชาวรัตน์ (2546) พบว่า ผู้ประกอบการค้าปลีกต้นไม้ที่ตลาดนักสวนจตุจักรที่มีเพศต่างกัน มีผลต่อความสำเร็จทางด้านผลการดำเนินงานของธุรกิจค้าปลีกต้นไม้แตกต่างกัน และงานวิจัยของ กัญชรล์ โล่สกุล (2551: 165) พบว่า พนักงานตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีเพศต่างกัน มีปัจจัยสู่ความสำเร็จในการทำงานแตกต่างกัน มณฑิรา คุณะสิทธิ์ศิริ (2546) พบว่า ผู้ประกอบการค้าปลีกสุนัขที่ตลาดนัดสวนจตุจักรที่มีเพศแตกต่างกัน มีผลต่อความสำเร็จทางด้านผลการดำเนินงานแตกต่างกัน ส่วนกลุ่มที่พบว่าเพศได้มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผลงานวิจัยของภาสกรธรณโสิน (2547: 146 - 147) พบว่า ผู้ประกอบการคอมพิวเตอร์ที่มีเพศแตกต่างกันมีความสำเร็จในการประกอบธุรกิจไม่แตกต่างกัน เนื่องจากเพศชาย เพศหญิง มีโอกาสได้รับการศึกษาเท่าเทียมกันทำให้มีความรู้ความชำนาญพอๆ กันและผลการวิจัยของ อารินทร์ดา วุฒวีระ (2549: 41) พบว่าเพศของ

พนักงานธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ไม่มีผลต่อความสำเร็จในการทำงาน ดังนั้นผลจากการรวบรวมผลงานวิจัยที่ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในอาชีพของผู้ประกอบการสามารถสรุปได้ว่า เพศน่าจะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม

ชาวคำเดียว

อายุของผู้ประกอบการ ผลการศึกษา พบว่า มีความขัดแย้งกัน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่พบว่าอายุของผู้ประกอบการมีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผลงานวิจัยของ ภาสวรรณ โสภณ (2547: 148) พบว่าผู้ประกอบการคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลที่อยากประสบความสำเร็จในอาชีพจึงมียอดขายคอมพิวเตอร์เพิ่มขึ้น ซึ่งผู้วิจัยให้เหตุผลว่าผู้ประกอบการที่อายุมากมักจะมีระยะเวลาการก่อตั้งธุรกิจที่ยาวนานกว่าผู้ประกอบการที่อายุน้อย ประสบการณ์จะทำให้มีความสามารถในการบริหารที่เพิ่มขึ้น จึงส่งผลให้มียอดขายคอมพิวเตอร์เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของภมรรัตน์ อาชาวรัตน์ (2546) พบว่าผู้ประกอบการค้าปลีกต้นไม้ที่อายุแตกต่างกันมีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพต่างกัน กัญชรส โล่สกุล (2551: 165) พบว่าพนักงานตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีอายุแตกต่างกัน มีปัจจัยสู่ความสำเร็จในการทำงานแตกต่างกัน ภาสกร แซ่มประเสริฐ (2545: 41-42) พบว่า อายุไม่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินกิจการของผู้ประกอบการ แม้ว่าค่าอายุเฉลี่ยของกลุ่มผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จสูงและที่ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จสูงนั้นมีระดับช่วงอายุ 41-60 ปี ร้อยละ 70.5 แต่กลุ่มผู้ประกอบการที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินกิจการต่ำนั้นมีระดับช่วงอายุ 41-60 ปี มีเพียงร้อยละ 56.5 แสดงว่าช่วงอายุน่าจะมีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินกิจการ ส่วนกลุ่มที่พบว่าอายุไม่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผลงานวิจัยของ มณฑิรา คุณะสิทธิ์ศิริ (2546: บทสรุป) พบว่าอายุของผู้ประกอบการไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางด้านผลการดำเนินงานของธุรกิจค้าปลีกสุนัขที่ตลาดนัดจตุจักร

ระดับการศึกษา ผลการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษามีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ดังนี้ ภมรรัตน์ อาชาวรัตน์ (2546: บทสรุป) มณฑิรา คุณะสิทธิ์ศิริ (2546: บทสรุป) กัญชรส โล่สกุล (2551: 166) พบว่า ผู้ประกอบการที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพที่ต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภาสวรรณ โสภณ (2547: 147) พบว่า ผู้ประกอบที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ส่งผลให้ได้รับความสำเร็จในการประกอบอาชีพมากกว่า เพราะเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เป็นผู้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์จากทั้งในและนอกห้องเรียนและสามารถนำความรู้ที่มีมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินการได้มากกว่าผู้จบ

การศึกษาระดับปริญญาตรี แต่ผลการศึกษาของ นวลฉวี ประเสริฐสุข (2542: 88) พบว่า ระดับการศึกษาได้ส่งผลทางตรงต่อความสำเร็จในอาชีพแต่การศึกษาส่งผลทางอ้อมเป็นทางลบผ่านความผูกพันในอาชีพไปยังความสำเร็จในอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Cannings (1991); Judge *et al.* (1995 อ้างใน นวลฉวี ประเสริฐสุข, 2542: 88) ที่ทำการศึกษากับผู้บริหารระดับรองหัวหน้าและระดับกลางในระดับต่างๆ พบว่าการศึกษามิส่งผลต่อความสำเร็จในอาชีพ ซึ่งเป็นไปได้ว่าการศึกษามีผลประสบการณ์ในอาชีพเข้ามามีส่วนสำคัญมากกว่า ดังนั้นการศึกษาดึงอิทธิพลของระดับการศึกษาที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการสามารถสรุปได้ว่า ระดับการศึกษาน่าจะมีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการ

สถานภาพสมรส การศึกษา พบว่า มีความขัดแย้งกัน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่พบว่าสถานภาพสมรสมีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพได้แก่ กัญชรส โล่สกุล (2551: 165) พบว่าพนักงานที่มีสถานภาพสมรสที่แตกต่างกันมีปัจจัยต่อความสำเร็จในการทำงานแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อารินทร์ดา วุฒิวิระ (2549 อ้างใน กัญชรส โล่สกุล, 2551: 41) พบว่าพนักงานที่มีสถานภาพโสดมีความสำเร็จในการทำงานธนาคารกรุงเทพมากกว่าพนักงานที่มีสถานภาพสมรสอยู่ด้วยกัน หย่าร้าง หม้าย แยกกันอยู่ แต่ผลงานการศึกษาของ นวลฉวี สุขประเสริฐ (2542 : 89) พบว่า สถานภาพสมรสไม่ส่งผลทางตรงต่อความสำเร็จในอาชีพ แต่ส่งผลทางอ้อมเป็นทางบวกผ่านความผูกพันในอาชีพไปยังความสำเร็จในอาชีพ โดยผู้ที่มิมีสถานภาพสมรส หม้าย หย่า แต่งงาน และมีบุตรจะมีผลต่อความสำเร็จในอาชีพสูงกว่าผู้ที่มิมีสถานภาพโสดหรือแต่งงานแต่ไม่มีบุตร ดังที่ White and Cooper (1994 อ้างใน นวลฉวี สุขประเสริฐ, 2542: 26) ได้ทำการศึกษากับพนักงานชายหญิง พบว่าการมีสถานภาพที่แต่งงานและการมีลูกจะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในอาชีพของผู้หญิง ในขณะที่ผู้ชายที่แต่งงานและมีลูกกลับเป็นการส่งเสริมต่อความสำเร็จในอาชีพ เนื่องจากถูกมองว่ามีความมั่นคงและมีวุฒิภาวะ

ปัจจัยด้านลักษณะความเป็นผู้ประกอบการ

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผลงานการวิจัยของ นวลฉวี ประเสริฐสุข (2542: 89-90) พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไม่ส่งผลทางตรงต่อความสำเร็จในอาชีพแต่ส่งผลทางอ้อมผ่านรูปแบบความเป็นผู้นำและส่งผ่านผลทางอ้อมผ่านความขัดแย้งระหว่างครอบครัวและการทำงาน ซึ่งส่งผลผ่านความผูกพันในอาชีพไปยังความสำเร็จในอาชีพต่อหนึ่ง ภาสกร แซ่มประเสริฐ (2545: 43-44) พบว่า การใฝ่

ความสำเร็จ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย แรงจูงใจและพลังและกลักรเริ่มเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จอย่างมีเป้าหมายชัดเจน

การจัดการความผิดพลาดล้มเหลวและความมุ่งมั่นอดทน มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผลการวิจัยของภาสกร แซ่มประเสริฐ (2545: 43-44) พบว่า การจัดการความผิดพลาดล้มเหลวและมุ่งมั่นอดทนในการประกอบอาชีพเป็นลักษณะสำคัญของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จ เพราะผู้ประกอบการจะต้องเรียนรู้จากความผิดพลาดและแก้ไข จึงจะประสบผลสำเร็จได้ ความมุ่งมั่นอดทนเป็นลักษณะสำคัญมาก เพราะจะทำให้ผู้ประกอบการสามารถผ่านอุปสรรคปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการได้

การแสวงหาโอกาส การแสวงหาข้อมูลและความเชี่ยวชาญจากผู้อื่น มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผลการวิจัยของภาสกร แซ่มประเสริฐ (2545: 42-43) พบว่า คลิกลักษณะของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จจะต้องเป็นผู้ที่มีหูตากว้างไกล รู้จักการช่วยเหลือภายนอก เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กิจการดำเนินอยู่ได้ และต้องเป็นผู้ที่แสวงหาโอกาส ชอบค้นคว้า แสวงหาโอกาสไปสู่ความสำเร็จ การแสวงหาโอกาส การแสวงหาข้อมูลและความเชี่ยวชาญจากผู้อื่นนี้เป็นลักษณะสนับสนุนที่ทำให้ผู้ประกอบการดำเนินกิจการประสบความสำเร็จ

ปัจจัยด้านการจูงใจ เป็นสิ่งกระตุ้นให้บุคคลมีความกระตือรือร้นและพยายามทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้แก่ ด้านลักษณะงานที่ทำ ด้านการยอมรับในผลงานที่ทำ ด้านความรู้สึkmั่นคงในการทำงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการที่ได้รับ ด้านปริมาณงานที่ได้รับมอบหมาย ได้แก่ ผลงานการวิจัยของ กัญชรส โล่สกุล (2551: 168) พบว่า พนักงานที่มีแรงจูงใจแตกต่างกัน มีปัจจัยสู่ความสำเร็จด้านความสำเร็จในการทำงานแตกต่างกัน พัทรินทร์ อุณหะนันท์ (อ้างใน กัญชรส โล่สกุล, 2551: 40) พบว่า ผู้บริหารตัวแทนประกันชีวิตมีแรงจูงใจอยู่ในเกณฑ์ดี ได้แก่ ด้านคอมมิชชั่นและผลประโยชน์ ด้านความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ด้านการยอมรับจากสังคม ด้านความสัมพันธ์กับทีมงาน ด้านการประสบความสำเร็จในการเป็นผู้บริหาร ด้านการยกย่องจากสังคม ด้านความก้าวหน้าในอาชีพ อัญชลี ไพบูลย์ (อ้างใน กัญชรส โล่สกุล, 2551: 168) พบว่า การใช้ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสัมพันธ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับแรงจูงใจในการทำงานของผู้ได้บังคับบัญชาทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ความสำเร็จในงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ความรับผิดชอบในงาน ความก้าวหน้าในงาน และความพึงพอใจในงาน

ปัจจัยด้านกลยุทธ์การตลาด ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านพนักงานของผู้ขาย ด้านการสร้างภาพพจน์ให้ผู้ลูกค้า

ด้านผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผลการวิจัยของ วินัย กุลพรไพศาล (2547: 171) พบว่าการที่ผู้ประกอบการซื้อผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสูงมาขายนั้น ทำให้ผู้ประกอบการมีต้นทุนสูงขึ้น ถ้าไรจะลดลง ภาสวรรณ โสภณ (2547: 152) พบว่า การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่นิยมมีคุณภาพและมีชื่อเสียงที่ดีจะส่งผลให้กิจการประสบผลสำเร็จ ภูมิรัตน์ อาชาวรัตน์ (2546) พบว่า ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดด้านผลิตภัณฑ์ 4 ประเด็น ที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางด้านการดำเนินงาน ธุรกิจค้าปลีกต้นไม้ที่ตลาดนัดจตุจักร ได้แก่ ความสวยงามของต้นไม้ทำให้ขายได้แม้จะตั้งราคาสูงก็ตาม ถ้ามีการจัดต้นไม้ลงในแจกันหรือกระถางที่ตกแต่งอย่างสวยงามจะทำให้ขายต้นไม้ได้กำไรดีกว่า การติดชื่อต้นไม้ทำให้ขายได้มากขึ้น มณฑิรา คุณะสิทธิศิริ (2546) พบว่า ธุรกิจค้าปลีกสุนัขที่ตลาดจตุจักรที่สุนัขมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ สุนัขได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวด สามารถเพาะพันธุ์ให้ได้ตามมาตรฐานที่ผู้ซื้อต้องการมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางด้านการดำเนินงานธุรกิจค้าปลีกสุนัขที่ตลาดนัดจตุจักรในระดับดี

ด้านราคา ได้แก่ ผลการวิจัยของ ภูมิรัตน์ อาชาวรัตน์ (2546) พบว่า ปัจจัยกลยุทธ์การตลาดด้านราคาใน 2 ประเด็น ที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จทางผลการดำเนินงานของธุรกิจค้าปลีกต้นไม้ที่ตลาดนัดจตุจักร ได้แก่ การตั้งราคาให้สามารถต่อรองได้ การลดราคาในเย็นวันอาทิตย์ มณฑิรา คุณะสิทธิศิริ (2546) พบว่า ธุรกิจค้าปลีกสุนัขที่ตลาดนัดจตุจักร การตั้งราคาสูงสำหรับสุนัขพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางผลการดำเนินงานของธุรกิจค้าปลีกสุนัขที่ตลาดนัดจตุจักรในระดับต่ำและการตั้งราคาให้เท่ากับคู่แข่งอื่น มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางด้านการดำเนินงานของธุรกิจค้าปลีกสุนัขที่ตลาดนัดจตุจักรในระดับปานกลาง วินัย กุลพรไพศาล (2547: 171) พบว่า การตั้งราคาสูงกว่าคู่แข่งอื่น เมื่อสินค้ามีคุณภาพดีกว่าคู่แข่งอื่นจะมีผลทำให้กำไรที่คาดหวังไว้ต่อเดือนต่ำลง เพราะปริมาณการขายจะลดลง

ด้านการส่งเสริมการตลาด ได้แก่ การมีป้ายชื่อร้านที่เห็นได้อย่างชัดเจน การให้ความรู้และคำแนะนำของพนักงาน มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผลการวิจัยของ วินัย กุลพรไพศาล (2547 : 172) พบว่า การมีป้ายชื่อร้านที่เห็นได้อย่างชัดเจนและการให้ความรู้และคำแนะนำของพนักงานขายมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามกับความสำเร็จทางด้านการดำเนินงานของธุรกิจร้านค้าปลีกกางเกงยีนส์มือสองในตลาดนัดจตุจักร ในด้านกำไรที่

คาดหวังไว้ต่อเนื่องพบว่ามีความต้องการกำไรจำนวนมาก ทำให้ผู้ประกอบการต้องการส่งเสริมการตลาดในระดับต่ำ ภูมิรัตน์ อาชาวรัตน์ (2546) พบว่าปัจจัยกลยุทธ์การตลาดด้านการส่งเสริมการตลาดใน 4 ประเด็น มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในทางด้านการผลการดำเนินงานของธุรกิจค้าปลีกต้นไม้ในตลาดนัดจตุจักร ได้แก่ มีมนุษยสัมพันธ์อันดี ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นเหตุูงใจให้ลูกค้ากลับมาซื้ออีก การอธิบายเทคนิคการปลูกต้นไม้ทำให้ลูกค้าพอใจยิ่งขึ้น การขายอุปกรณ์การปลูกต้นไม้ด้วย มีส่วนทำให้ขายต้นไม้ได้มากขึ้น ความสามารถในการพุดจูงใจ ทำให้ขายต้นไม้ได้มากขึ้น มณฑิรา คุณะสิทธิศิริ (2546) พบว่าปัจจัยด้านกลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาดไม่มี ความสัมพันธ์กับความสำเร็จด้านการผลการดำเนินงานของธุรกิจค้าปลีกสุนัขในตลาดนัดจตุจักร

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ดำเนินการครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีลักษณะของการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสมกับการวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชน โดยมุ่งค้นหาแนวทางที่เป็นรูปธรรมอันเกิดจากการระดมความคิดของหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง เริ่มจากชุมชนร่วมกันเรียนรู้จากปัญหาและหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา โดยใช้ฉันทามติของชุมชนในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมสรุปผลและรับผลของการพัฒนา ในลักษณะของไตรภาคีหรือสามประสาน ประกอบด้วย ผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการวิจัย มีวิธีการดำเนินการเพื่อตอบวัตถุประสงค์ และคำถามในการวิจัยในแต่ละประเด็น แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ระยะที่ 2 สังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ระยะที่ 3 ศึกษาผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในแต่ละระยะ มีวิธีการวิจัยเป็นขั้นตอนตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การศึกษาในระบะนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลของชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรต่างๆ ของชุมชนบ้านคำเคือย สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยต้องการให้ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมายทราบความพร้อมด้านวัตถุดิบในการประกอบอาชีพเสริม และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จนมีความมั่นใจว่าการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้หรือประสบผลสำเร็จ ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยมีการดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ

1. ผู้วิจัยรวบรวมและศึกษาข้อมูลจาก เอกสาร สิ่งบันทึก ซีดีรอม อินเทอร์เน็ต และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ พัฒนาการจังหวัด ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ จังหวัด ประธานชมรมการท่องเที่ยวจังหวัด เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านคำเคือย ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ระบบการเมืองการปกครองของชุมชน และผู้นำชุมชนที่สำคัญ
2. ผู้วิจัยนำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวไปให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ จังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านเป้าหมาย รวมทั้งผู้ประสานงานนายกสมาชิกรองการบริหารส่วนตำบลให้เชิญผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เข้าร่วมประชุมเพื่อยืนยันข้อมูล

ขั้นที่ 2 ขั้นตรวจสอบข้อมูลและสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้าน

1. ประสานงาน ให้นายกองการบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว นัดหมายผู้นำชุมชน เข้าร่วมประชุม ปรีกษาหารือ ประกอบด้วย นายกองการบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานศูนย์วัฒนธรรมตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งถือว่าผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เพราะมีความรู้เรื่องประเพณี วัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านคำเคือย ด้วยเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านคำเคือยเป็นระยะเวลานาน รวมจำนวนทั้งหมด 17 คน เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอฉันทามติในการดำเนินการ

2. นายกองค้การบริหารส่วนตำบล นำคณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ผู้วิจัย ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด ทีมงานหลักในการวิจัย และผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำเคือย ประธานสภาวัฒนธรรมบ้านคำเคือย สมาชิกกองค้การบริหารส่วนตำบลหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 8 เจ้าหน้าที่กองค้การบริหารส่วนตำบล พบชาวบ้านในวันพระ ณ วัดบ้านคำเคือย เพื่อแนะนำตัวให้ชาวคำเคือยรู้จัก พร้อมแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัย และประสานในเบื้องต้น

3. ผู้วิจัยเข้าพื้นที่ เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชาวคำเคือยในวันเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดราชการ เริ่มตั้งแต่เดือน มกราคม - ธันวาคม 2549 โดยสนทนาและสอบถามข้อมูลกับ นายก อบต. สมาชิก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน เจ้าอาวาสวัด เกี่ยวกับ สภาพทั่วไปของชุมชน ประวัติความเป็นมาของชาวคำเคือย ระบบการเมืองการปกครอง ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ศักยภาพชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

4. ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบ้านคำเคือย เช่น กิจกรรมด้านประเพณี ได้แก่ งานแต่งงาน งานศพ และงานประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ประจำปี เดือน รวมทั้ง กิจกรรมการพัฒนาชุมชน การประชุมชาวบ้าน การจัดหอกระจายข่าว เป็นต้น

ขั้นที่ 3 ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชนและความพร้อมของทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม

1. การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

เนื่องจากชุมชนบ้านคำเคือยมี 2 หมู่ คือ หมู่ที่ 2 มีประชากร 1,395 คน และหมู่ที่ 8 มีประชากร 643 คน ผู้วิจัยได้คัดเลือก และจัดแบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน/รูป ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบล สมาชิกกองค้การบริหารส่วนตำบล 3 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำเคือย ผู้อำนวยการโรงเรียนคำเคือย แก้ววิทยาคม เจ้าอาวาสวัดบ้านคำเคือย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 และปลัดกองค้การบริหารส่วนตำบล

1.2 กลุ่มผู้อาวุโสของหมู่บ้าน จำนวน 20 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

- 1) มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป
- 2) อาศัยอยู่ในหมู่บ้านคำเด้อยตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป
- 3) มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชนเผ่ากูไทบ้านคำเด้อย
- 4) มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมของชนเผ่ากูไทบ้าน

คำเด้อย

- 5) ไม่วิกลจริต จิตฟั่นเฟือน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจัดประชุมผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่มจำนวน 30 คน มีกิจกรรมดังนี้

2.1 ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด ชี้นำวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนและความพร้อมของทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริมที่มีในชุมชนบ้านคำเด้อย

2.2 จัดแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมออกเป็น 3 กลุ่ม เพื่อร่วมอภิปรายตามประเด็น ดังนี้

กลุ่มที่ 1 สภาพทั่วไปของชุมชน ประกอบด้วย

1. ที่ตั้งชุมชนและสภาพภูมิศาสตร์
2. ประวัติความเป็นมาของชาวคำเด้อย
3. ระบบการเมืองการปกครองของชุมชน

กลุ่มที่ 2 ทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริมของชุมชน

1. ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งประวัติศาสตร์
2. ประเพณี วัฒนธรรม

กลุ่มที่ 3 ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ
2. ศักยภาพด้านความพร้อมของชุมชน

2.3 นำเสนอผลการประชุมกลุ่ม โดยซักถามข้อมูลตามประเด็นที่ได้จัดเตรียมไว้แล้ว
ผู้วิจัยจดบันทึก บันทึกเทป และถ่ายภาพประกอบ เพื่อเป็นหลักฐาน

2.4 นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาจัดกลุ่ม และเรียบเรียงจัดทำเป็นเอกสาร

3. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยจัดประชุมประธานกลุ่มและเลขานุการกลุ่ม
จำนวน 6 คน เพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูล ดังนี้

3.1 แจกเอกสารสรุปข้อมูลบริบทชุมชนและความพร้อมของทรัพยากรการประกอบ
อาชีพเสริม โดยผู้วิจัยอ่านให้ฟัง ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทั้ง 6 คน อภิปรายและยืนยันข้อมูล

3.2 แก้ไขประเด็นตามที่ตัวแทนกลุ่มยืนยัน

3.3 จัดพิมพ์เอกสาร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 จัดแยกข้อมูลที่ได้ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 สภาพทั่วไปของชุมชน ประกอบด้วย
ที่ตั้งชุมชนและสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาของชาวคำเด้อย ระบบการเมืองการปกครองของ
ชุมชน กลุ่มที่ 2 ทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริมของชุมชน ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ
ประเพณี วัฒนธรรม กลุ่มที่ 3 ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย
ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ ศักยภาพด้านความพร้อมของชุมชน

4.2 วิเคราะห์ และเรียบเรียงในเชิงพรรณนาความ

ระยะที่ 2 สัมเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริม เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การวิจัยในระยะที่ 2 นี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนบ้านคำเคือย โดยการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ความพร้อมของกลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริม ระบบการบริหารจัดการเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยว ผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายเพื่อให้ได้แนวทางในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยการสังเคราะห์ขั้นตอนการสร้างอาชีพเสริมโดยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีขั้นตอนในการดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ คือ

ขั้นที่ 1 รวบรวมแนวทางการสร้างอาชีพเสริม

ขั้นที่ 2 จัดทำแผนปฏิบัติการ

ขั้นที่ 3 ดำเนินงานตามแผน

ขั้นที่ 1 ขั้นรวบรวมแนวทางการสร้างอาชีพเสริม

ผู้วิจัย และผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด ได้ประสานงานให้นายกองค้การบริหารส่วนตำบลชุมชน จัดประชุมผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อระดมความคิดเห็นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีประเด็นที่ต้องแสวงหาแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1. แสวงหาแนวทางสำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริมที่มีในชุมชนบ้านคำเคือย เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างอาชีพเสริม

2. แสวงหาแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและสร้างอาชีพเสริม โดยการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อให้เกิดความชัดเจนในผู้รับผิดชอบบริหารจัดการ

3. แสวงหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านคำเคืออย่างต่อเนื่อง

4. แสวงหาแนวทางในการเสริมสร้างความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพเสริม โดยการจัดอบรมหลักสูตรที่เหมาะสม เพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริมได้อย่างมั่นใจและสนองตอบความต้องการของลูกค้า

5. แสวงหาแนวทางในการสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม เพื่อได้แนวทางในการประชาสัมพันธ์และได้หน่วยงานที่จะสนับสนุนในการเพิ่มความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพเสริม และสนับสนุนให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนบ้านคำเคืออย่างต่อเนื่อง

ขั้นที่ 2 จัดทำแผนปฏิบัติการ

ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด และผู้วิจัยได้ประสานงานให้นายกองคการบริหารส่วนตำบลชุมชนจัดประชุมผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อระดมความคิดเห็นวางแผนปฏิบัติการพัฒนาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีประเด็นที่ต้องวางแผน ดังนี้

1. ให้นายกองคการบริหารส่วนตำบลคำเคือแ้วแจ้งวัตถุประสงค์การประชุมแล้วให้ผู้เข้าประชุมซึ่งเป็นแกนนำชุมชนและตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย แนะนำตนเองเพื่อสร้างบรรยากาศเป็นกันเองยิ่งขึ้น

2. ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด และผู้วิจัย แจ้งประเด็นคำถามเพื่อต้องการคำตอบจากที่ประชุม และรับฟังความคิดเห็น โดยประเด็นที่สำคัญ คือ

1) ความยากจนของชาวคำเคือ มีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง

2) ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาความยากจนของชาวคำเคือ มีอะไรบ้าง ถ้าไม่แก้ไขจะมีผลกระทบอะไรบ้าง

3) ทรัพยากรธรรมชาติและประเพณี วัฒนธรรมของชาวคำเดืยที่โคคเค่น ตามที่ผู้วิจัยศึกษามาถูกต้องหรือไม่ แต่ละแหล่งมีลักษณะเฉพาะเพิ่มเติมจากที่ผู้วิจัยศึกษามาอะไรบ้าง

4) แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีขั้นตอนอย่างไร

3. แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม เป็น 4 กลุ่ม แล้วแจกประเด็นการประชุม ให้ช่วยกันระดมพลังสมอง ใช้เวลา 1 ชั่วโมง โดยใช้เทคนิค Mind Mapping แล้วให้ตัวแทนกลุ่มออกมานำเสนอ และให้กลุ่มอื่น ๆ ช่วยกันเสนอแนะ

4. ให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด และผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 4 จังหวัดอุบลราชธานี เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน ร่วมกันพิจารณาและตัดสินใจกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

6. ให้ผู้เข้าร่วมประชุม รับฟังการบรรยายแนวทางการวางแผนแนวทางการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยวิทยากร แล้วให้กลุ่มดำเนินการจัดตั้งกลุ่มและพิจารณาคัดเลือกบุคคลรับผิดชอบตามโครงสร้างการบริหารกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการ

7. ให้คณะกรรมการบริหารกลุ่ม แบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นในประเด็น การจัดทำร่างระเบียบกลุ่ม ยุทธศาสตร์ในการทำงาน รายละเอียดในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

8. ให้ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลการประชุมกลุ่ม ใน 3 ประเด็น คือ ร่างระเบียบกลุ่ม ยุทธศาสตร์การทำงาน กิจกรรมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยวิทยากรเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้

ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินงานตามแผน

แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 3.1 สำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม

ขั้นที่ 3.2 เตรียมความพร้อมของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นที่ 3.3 สนับสนุนและการประกอบอาชีพเสริม

ขั้นที่ 3.1 สำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ด้วยเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี จึงจะจงศึกษาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนบ้านคำเคือย ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอขามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 10 แหล่ง ได้แก่ เนิน 420 สระดอกบัว หมู่บ้านภูไท ภูคำเคือย ภูถ้ำบั้ง ภูถ้ำพระ ป่าชุมชน เขาคีรีวงกต ภูมะโรง และลานหินคันฮัง-คันข่อยหิน

2. ผู้เชี่ยวชาญการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตรับผิดชอบของสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 4 จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 3 คน ได้แก่ นางปาลิตา คำปันนา พนักงานการตลาด นายพิเชฐ เศษะคำภู ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญ และ นายสมพร บุตตะ ประธานชมรมการท่องเที่ยว จังหวัดอำนาจเจริญ

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลหลัก ได้แก่ แบบสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยประยุกต์จากแบบสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยทีมงานคณะสำรวจและประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ โดยใช้ค่าคะแนนเฉลี่ยของการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตามเกณฑ์ที่กำหนด

ผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายขั้นที่ 1 เพื่อให้ได้รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีศักยภาพมากเพียงพอที่ชุมชนจะร่วมกันพัฒนา โดยการสำรวจและประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ คือด้าน ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม การดำเนินการในขั้นนี้มีทั้งหมด 4 กิจกรรม ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 กิจกรรมการสำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม

ที่	กิจกรรม	วิธีการ	ระยะเวลา
1	ร่วมคิด	1. ศึกษาเอกสาร สิ่งบันทึก	พ.ย.-ธ.ค.48
		2. ปรัชญาผู้นำชุมชน	10 ม.ค.49
		3. จัดประชุมผู้นำชุมชนและ Key Informant เพื่อ ยืนยันข้อมูล	14 ม.ค.49
2	ร่วมวางแผน	2.1 ประสานและแต่งตั้งคณะสำรวจ	ม.ค.-ก.พ.49
		2.2. สร้างเครื่องมือสำรวจ	ก.พ.-มี.ค.49
		2.4 ประชุมคณะสำรวจ	3 พ.ค.49
3	ร่วมทำ	3.1 สำรวจแหล่งท่องเที่ยวและประเมินศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยว	5-7 พ.ค.49
4	ร่วมสรุปผล	4.1 ประชุมคณะสำรวจและผู้นำชุมชนเพื่อสรุปผล การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	7 พ.ค.49

กิจกรรมที่ 1 ขั้นร่วมคิด ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1.1 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว บริบทชุมชนและประเพณี วัฒนธรรมของหมู่บ้าน บ้านคำเด้อย ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร วิชาการ วารสาร ซีดีรอม ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึง ธันวาคม 2548

1.2 ผู้วิจัยนำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวไป ให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ จังหวัดอำนาจเจริญ เพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านเป้าหมาย รวมทั้ง ประสานงานนายกสมาชิกรองการบริหารส่วนตำบลให้เชิญผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) มาร่วมประชุมยืนยันข้อมูล ในวันที่ 10 มกราคม 2549

1.3 ประชุมผู้นำชุมชนและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้วิจัยประสานให้นายกองคการบริหาร ส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว นัดหมายผู้นำชุมชน ประกอบด้วย หัวหน้าชนเผ่าภูไท ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อร่วมปรึกษาหารือ สร้างความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนระดับนโยบาย รวมทั้งได้นำแนวคิด นโยบายของผู้นำชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบการวิจัย และให้ที่ประชุม ตรวจสอบ ยืนยันข้อมูลที่ผู้วิจัยรวบรวมมา เพื่อขอฉันทานุมัติโครงการวิจัย และเตรียมการประชุมชี้แจงโครงการวิจัยแก่ผู้เกี่ยวข้อง ในวันที่ 14 มกราคม 2549

กิจกรรมที่ 2 ขั้นร่วมวางแผน ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. ประสานผู้เชี่ยวชาญจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 4 จังหวัด อุบลราชธานี ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญ ชมรมการท่องเที่ยว จังหวัดอำนาจเจริญ รวม 3 คน เป็นคณะสำรวจ

2. ประสานผู้ที่มีความรู้ในการใช้คอมพิวเตอร์ มีประสบการณ์ในการบันทึกการประชุม จากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดอำนาจเจริญ ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและ นันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญ โรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม โรงเรียนชานุมานวิทยาคม จำนวน 5 คน เป็นผู้ช่วยเหลือคณะสำรวจ

3. ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด พาณิชย์จังหวัด ประชาสัมพันธ์จังหวัดอำนาจเจริญ ตำรวจท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี ผู้แทนบริษัทศักดาการท่องเที่ยว เพื่อส่งบุคลากรร่วมสังเกตการณ์สำรวจแหล่งท่องเที่ยว เป็นผู้ให้การสนับสนุนการสำรวจ

4. จัดหาผู้นำทางสำรวจแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว อาสาสมัครป้องกันภัยพลเรือน (อปพร.) จำนวน 8 คน

การสร้างเครื่องมือสำรวจ ตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2549

เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ครั้งนี้ ประยุกต์มาจากแบบสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542: 3/12-3/14, 3/21-3/35) ซึ่งประกอบด้วย 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว สำหรับใช้พิจารณาภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะการท่องเที่ยวว่าสามารถรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้มากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากสภาพทั่วไป ความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โอกาสการจัดกิจกรรมเชิงนิเวศ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ให้คะแนน 5 ระดับ ดังนี้

คะแนน ระดับ 5 หมายถึง เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศค่อนข้างสมบูรณ์ มีลักษณะความเดิมแท้ กิจกรรมการท่องเที่ยวมีโอกาสเป็นกิจกรรมศึกษาและเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสูง

คะแนน ระดับ 4 หมายถึง เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ที่มีการปรับปรุงแก้ไขสภาพของพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเพียงเล็กน้อยหรือเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่มีสภาพธรรมชาติในพื้นที่ชัดเจนและโดดเด่น

คะแนน ระดับ 3 หมายถึง เป็นแหล่งธรรมชาติที่ปรับปรุง คัดแปลงหรือตกแต่งที่ยังคงความเป็นสภาพธรรมชาติไว้เป็นส่วนใหญ่ อาจมีการแต่งเติมความเป็นธรรมชาตินอกแบบของระบบนิเวศดั้งเดิมหรือเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่มีสภาพธรรมชาติหรือมีการจัดสภาพทางธรรมชาติค่อนข้างดี

คะแนน ระดับ 2 หมายถึง เป็นแหล่งธรรมชาติที่ปรับปรุง คัดแปลง ตกแต่งแต่ไม่ได้รักษาลักษณะที่ถูกต้องของระบบนิเวศอย่างแท้จริงหรือเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่มีสภาพธรรมชาติตกแต่งเป็นบางส่วน

คะแนน ระดับ 1 หมายถึง เป็นแหล่งธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่มีสภาพธรรมชาติน้อยมาก ไม่ได้ให้ความสำคัญกับธรรมชาติหรือเป็นการสร้างเลียนแบบที่ไม่เป็นจริง

ตอนที่ 2 ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งพิจารณาจากสภาพทั่วไปในปัจจุบัน จาก 3 ปัจจัยดังนี้

2.1 ระบบนิเวศภายในแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากความดั้งเดิมที่เป็นความเดิมแท้ ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพที่ปรากฏอยู่ภายในแหล่งท่องเที่ยวนั้น โดยมีคะแนน 5 - 1 เรียงจากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด

2.2 ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่พิจารณาในด้านการมีส่วนกระตุ้นและดึงดูดใจ เช่น มีลักษณะเฉพาะ สวยงาม น่าสนใจ เป็นเอกลักษณ์ เป็นต้น ซึ่งมักสะท้อนถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว มีคะแนน 5 - 1 เรียงจากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด

2.3 การมีองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ได้พิจารณาจากองค์ประกอบภายในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย เช่น มีลักษณะทางวัฒนธรรมหรือมีโบราณสถานภายในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีลักษณะทางธรรมชาติที่สมบูรณ์เหมาะต่อการท่องเที่ยวเสริมในแหล่งวัฒนธรรม เป็นต้น โดยมีคะแนน 5 - 1 เรียงจากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด

ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ให้คะแนนเป็น 5 ระดับ เรียงจากมากที่สุด ถึง น้อยที่สุด คือ ระดับความเป็นจริงมากที่สุด เป็นจริงมาก เป็นจริงปานกลาง เป็นจริงน้อย และเป็นจริงน้อยที่สุด ตามลำดับ และได้กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายของ ค่าคะแนนเฉลี่ยดังนี้ (วัลลภ ลำพาย, 2549: 191)

ค่าคะแนนเฉลี่ย	4.24-5.00	หมายถึง	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงที่สุด
ค่าคะแนนเฉลี่ย	3.43-4.23	หมายถึง	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง
ค่าคะแนนเฉลี่ย	2.62-3.42	หมายถึง	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ย	1.81-2.61	หมายถึง	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต่ำที่สุด
ค่าคะแนนเฉลี่ย	1.00-1.80	หมายถึง	เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต่ำที่สุด

แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงถึงสูงที่สุด ถือว่ามีศักยภาพเหมาะสมในการพัฒนาให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542: 3/12-3/14, 3/21-3/35)

การสร้างแบบสำรวจ ผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. นำแบบสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย เสนอประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบ เสนอแนะและให้ความเห็นชอบแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข
2. นำแบบสำรวจ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ คือนายพิเชษฐ์ เดชะคำภู ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญ ตรวจสอบความถูกต้อง
3. จัดพิมพ์แบบสำรวจ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

กิจกรรมที่ 3 ขึ้นร่วมทำ ได้ดำเนินการดังนี้

คณะสำรวจและทีมงาน ได้ออกสำรวจแหล่งและประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ระหว่าง วันที่ 5 - 7 พฤษภาคม 2549 โดยสำรวจแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 10 แหล่ง

กิจกรรมที่ 4 ขั้นร่วมสรุปผล ได้ดำเนินการดังนี้

คณะสำรวจ ร่วมกับผู้นำชุมชน ประชุมสรุปผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว และเตรียมการประชุมกลุ่มเป้าหมาย ในวันที่ 7 พฤษภาคม 2549

ขั้นที่ 3.2 เตรียมความพร้อมของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 การสำรวจความพร้อมของกลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารโรงเรียน
2. ผู้มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2546 บ้านคำเดือย ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เจาะจงศึกษา

1. นายก สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว 25 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำเดือย ผู้อำนวยการโรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม ประธานสภาวัฒนธรรมชนเผ่าภูไท ผู้ใหญ่บ้าน
2. ผู้มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2546 บ้านคำเดือย ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 367 คน

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

สำรวจความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม โดยประยุกต์จากแบบการวิเคราะห์ค้นหาศักยภาพของตนเองตามโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบถึงลูกถึงคน ของส่วนส่งเสริมพัฒนาทุน สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2549: อัดสำเนา)

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยคะแนนการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตามเกณฑ์ที่กำหนด

ผู้วิจัยกำหนดเป้าหมายกิจกรรมหลักที่ 2 เพื่อให้ได้รายชื่ออาชีพเสริมและชื่อกลุ่มเป้าหมายที่ประสงค์จะประกอบอาชีพเสริมและเพื่อให้ได้รายชื่อคณะกรรมการบริหารกลุ่มอาชีพหมู่บ้านคำเดียว ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ดังนี้

ตารางที่ 3.2 กิจกรรมการประเมินความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม

ที่	กิจกรรม	วิธีการ	ระยะเวลา
5	กิจกรรมที่ 5 ร่วมคิด	5.1 ประชุมผู้นำชุมชน นำเสนอศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว, ยืนยันข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย ขอความเห็นชอบโครงการวิจัย	19 พ.ค.49
6	กิจกรรมที่ 6 ร่วมวางแผน	6.1 สร้างเครื่องมือสำรวจความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม 6.2 เตรียมการประชุมกลุ่มเป้าหมาย	พ.ค.49 พ.ค.49
7	กิจกรรมที่ 7 ร่วมทำ	7.1 ประชุมกลุ่มเป้าหมาย - ให้ความรู้เรื่องการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการจัดท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - สำรวจความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม - จัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริม	21 พ.ค.49
8	กิจกรรมที่ 8 ร่วมสรุปผล	8.1 สรุปผลการประเมินความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม	21 พ.ค.49

กิจกรรมที่ 5 ขั้นร่วมคิด ได้ดำเนินการดังนี้

จัดประชุมผู้นำชุมชนเพื่อยืนยันข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท ต่อปี ตามข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของชาวคำเด้อย ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2549 ณ หอประชุมที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล คำเขื่อนแก้ว

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำทางการของชุมชน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารโรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม ผู้บริหารโรงเรียนบ้านคำเด้อย รวม 29 คน

เครื่องมือ ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การจัดประชุม ดังนี้

รูปแบบการประชุม ใช้รูปแบบเป็นทางการ โดยนายอำเภอนามนเป็นประธานในพิธีเปิดการประชุม มีประเด็นการประชุม ดังนี้

1. ข้อมูลความยากจนจามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2546 ของราษฎรบ้านคำเด้อย และยืนยันข้อมูลผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท/คน/ปี ตามความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)

2. ผลการสำรวจศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

3. ขอความเห็นชอบดำเนินโครงการวิจัย

4. รับฟังการบรรยายพิเศษ 2 เรื่อง ดังนี้

4.1 จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน โดยผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 4 จังหวัดอุบลราชธานี

4.2 การประเมินความพร้อม ในการประกอบอาชีพเสริม โดยนักวิชาการฝึกอาชีพ ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดอำนาจเจริญ

ระยะเวลาประชุม จำนวน 2 ชั่วโมง

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัย ผู้ช่วยผู้วิจัยฉบับบันทึก ใช้เครื่องบันทึกเสียงบันทึก การประชุม การสอบถามและการสังเกต โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้านข้อเท็จจริงความคิดเห็นของผู้ให้ ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยร่วมกันสรุปโดยวิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุป ประเด็นสำคัญจากการบรรยายของวิทยากรและมติที่ประชุม

กิจกรรมที่ 6 ขึ้นร่วมวางแผน ได้ดำเนินการดังนี้

การสร้างเครื่องมือสำรวจความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์จาก แบบการวิเคราะห์ค้นหาศักยภาพของตนเองตามโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบถึงลูกถึงคนของ ส่วนส่งเสริมพัฒนาทุน สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวง มหาดไทย (2549: อัดสำเนา) ดำเนินการปรับปรุงในเดือน พฤษภาคม 2549 มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม เพื่อจัดทำกรอบคำถาม กำหนดประเด็นและอัตราส่วนของคำถามจากแนวคิด ทฤษฎีและประเด็น สำคัญทั้งหมด
2. สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยมีข้อคำถามที่ครอบคลุมกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความพร้อม ในการประกอบอาชีพเสริม และมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การสำรวจความพร้อมของ กลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริม
3. นำร่างแบบสัมภาษณ์เสนอประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบ เสนอแนะและให้ความเห็นชอบแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข
4. นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุม ของเนื้อหา ความแม่นยำตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตลอดจนความถูกต้องการใช้ภาษา คือ นางสมใจ เชื้อสุวรรณ ตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดอำนาจเจริญ

5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงเสนอประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้

6. จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เป็นคำถามแบบตรวจรายการ (Check list) ประกอบด้วยคำถามด้านทักษะ 4 ข้อ ด้านทุน 6 ข้อ และการรับรู้สถานการณ์ 4 ข้อ เป็นคำถามลักษณะเป็น Rating Scale โดยให้ลงคะแนนเป็น 3 ระดับ คือ มาก ได้ 3 คะแนน ปานกลาง ได้ 2 คะแนน น้อย ได้ 1 คะแนน เมื่อรวมข้อมูลและแจกแจงความถี่แล้ว จะได้ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างตามระดับการมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริมเป็น 3 ระดับ โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้ (วัลลภ ลำพาย, 2549: 191)

ค่าเฉลี่ย 2.33 - 3.00	หมายถึงมีความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมมาก
ค่าเฉลี่ย 1.67 - 2.32	หมายถึงมีความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.66	หมายถึงมีความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมน้อย

เตรียมการประชุมกลุ่มเป้าหมาย โดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้วและคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศฯ จัดเตรียมสถานที่ประชุมและแจ้งนัดหมายกลุ่มเป้าหมาย ประธานวิทยากร ดำเนินการระหว่างวันที่ 18 พฤษภาคม 2549

กิจกรรมที่ 7 ขึ้นร่วมทำ ได้ดำเนินการดังนี้

จัดอบรมกลุ่มเป้าหมายและผู้นำชุมชน กิจกรรมนี้ ดำเนินการในวันที่ 19 พฤษภาคม 2549

ประชากร ได้แก่ ผู้มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) พ.ศ. 2536 จำนวน 367 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี เจาะจงเฉพาะผู้ที่สมัครใจเข้าประชุม ประกอบด้วย กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 120 คน ผู้นำชุมชน 10 คน รวม 130 คน

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ กระบวนการอบรม โดยมีสาระของการอบรม ประกอบด้วย

1. การนำเสนอแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยวิทยากรจากกลุ่มโฮมสเตย์บ้านปลาข้าว อ.เมืองอำนาจเจริญและบ้านนาแวง ต.ลาดเจริญ อ. เขมราฐ จ. อุบลราชธานี
2. ผลการประเมินความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม
3. การจัดตั้งกลุ่มแกนนำกิจกรรมการท่องเที่ยวและกลุ่มอาชีพ
4. แนวคิดกระบวนการวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยว (การวางแผนการตลาดและการเตรียมความพร้อมของกลุ่มอาชีพเสริม)
5. วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นไปได้ ในตำบลคำเขื่อนแก้ว
6. วิเคราะห์ความพร้อมของกลุ่มอาชีพเสริม
7. การจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวครั้งที่ 1

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้ตัวแทนกลุ่มเป้าหมายกล่าวสรุปผลการอบรม และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยสรุปประเด็นสำคัญจากการบรรยายของวิทยากร และข้อคิดเห็นจากตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย

กิจกรรมที่ 8 ขั้นร่วมสรุปผล ได้ดำเนินการดังนี้

1. สรุปผลการสำรวจความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมของกลุ่มเป้าหมาย ในวันที่ 21 พฤษภาคม 2549 ซึ่งผู้วิจัย และนายศรีศักดิ์ สมบูรณ์ ผู้ช่วยเลขานุการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศฯ ได้จัดทำสรุปคำบรรยายของวิทยากร และนำเสนอในที่ประชุม

2. สรุปผลการสำรวจความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมของกลุ่มเป้าหมาย ในวันที่ 21 พฤษภาคม 2549

ตอนที่ 2 การให้ความรู้ในการสนองตอบความต้องการของลูกค้า

การเตรียมความพร้อมของชุมชน ได้ดำเนินการโดยจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 2 หลักสูตร คือ

หลักสูตรที่ 1 เป็นการให้ความรู้ในการสนองตอบความต้องการของลูกค้า

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการดำเนินการตามขั้นตอนนี้ จะจงใช้กลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. นายกและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว จำนวน 25 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำเดือย และโรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม ประธานสภาวัฒนธรรมชนเผ่าภูไท และผู้ใหญ่บ้าน

2. ผู้มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2546 ในชุมชนบ้านคำเดือย ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอขามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 367 คน

3. วิทยากรด้านโฮมสเตย์ จากกลุ่มโฮมสเตย์บ้านปลาข้าว ตำบลปลาข้าว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ และกลุ่มโฮม สเตย์บ้านลาดเจริญ ตำบลนาแขวก อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

เครื่องมือหลักที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่กระบวนการอบรม และแบบวัดระหว่างการอบรม

การเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างการฝึกอบรม และวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ ด้วยค่าคะแนนเฉลี่ยจากการประเมินผลการอบรม

ผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายกิจกรรมหลักที่ 3 เพื่อต้องการทราบคุณลักษณะและความต้องการของกลุ่มลูกค้า เพื่อนำมากำหนดแพ็คเกจทัวร์และแนวทางในการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ดังแสดงในตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 กิจกรรมการสนองตอบความต้องการของลูกค้า

ที่	กิจกรรม	วิธีการ	ระยะเวลา
9	ร่วมคิด	9.1 ประชุมผู้นำชุมชน, กรรมการกลุ่มอาชีพฯ นำเสนอผลการประเมินความความพร้อมของ กลุ่มเป้าหมาย - เตรียมการอบรม กิจกรรมที่ 11	3 มิ.ย.49
10	ร่วมวางแผน	10.1 ประสานวิทยากร 10.2 เตรียมฝึกอบรมหลักสูตรการเตรียมชุมชนและ กลุ่มเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	พ.ค.-มิ.ย. 5-8 มิ.ย.49
11	ร่วมทำ	11.1 จัดอบรมผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย หลักสูตรการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 11.2 สำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมเพื่อเป็นข้อมูล ในการจัดทำแพ็คเกจทัวร์ 11.3 จัดทำแพ็คเกจทัวร์	10 มิ.ย.49 7-10 มิ.ย.49 11-15 มิ.ย.49
12	ร่วมสรุปผล	12.1 จัดทำสรุปคำบรรยายของวิทยากร 12.2 เตรียมการประชุมกลุ่มเป้าหมายเพื่อ สนองตอบความต้องการของลูกค้า	16-20 มิ.ย.49

กิจกรรมที่ 9 ขั้นร่วมคิด ได้ดำเนินการ ดังนี้

ประชุมผู้นำชุมชน กรรมการกลุ่มอาชีพ นำเสนอผลการประเมินความความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมของกลุ่มเป้าหมาย นำเสนอข้อมูลวิทยากรและหลักสูตรการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดำเนินการใน วันที่ 3 มิถุนายน 2549 โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเชื่อนแก้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้านคำเดือยน้อย หมู่ที่ 8 ผู้ใหญ่บ้านคำเดือย หมู่ที่ 2 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 4 คน ผู้แทนโรงเรียนคำเชื่อนแก้ววิทยาคม ผู้แทนโรงเรียนบ้านคำเดือย ผู้นำกลุ่มอาชีพ รวม 15 คน ส่วน ผู้ร่วมประชุม ประกอบด้วย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคำเชื่อนแก้ว วุฒิสภาสาธารณสุข (นายวิจิตร พลศรี) ผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 5 คน ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญและผู้วิจัย รวม 9 คน

รูปแบบการประชุมเป็นแบบไม่เป็นทางการ มีสาระการประชุม ได้แก่

1. ผลการประเมินความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมของกลุ่มเป้าหมาย
2. เตรียมการอบรมกลุ่มเป้าหมายหลักสูตรการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การรวบรวมข้อมูล โดยการจดบันทึกการประชุม และวิเคราะห์ข้อมูล โดยสรุปจากมติที่ประชุม

กิจกรรมที่ 10 ขั้นร่วมวางแผน ได้ดำเนินการ ดังนี้

ผู้อำนวยการการท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญและผู้วิจัยได้ประสานขอวิทยากรจากกลุ่มโฮมสเตย์บ้านปลาข้าว ตำบลปลาข้าว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ และกลุ่มโฮม สเตย์บ้านลาดเจริญ ตำบลนาแวง อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ดำเนินการระหว่างเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน 2549 และได้เตรียมการอบรมหลักสูตรการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระหว่างวันที่ 5 - 8 มิถุนายน 2549

กิจกรรมที่ 11 ขึ้นร่วมทำ ได้ดำเนินการโดยแบ่งออกเป็น 3 กิจกรรมย่อย ดังนี้

กิจกรรมย่อยที่ 11.1 จัดอบรมผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในวันที่ 10 มิถุนายน 2549 โดยมีผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้านคำเดื่องน้อย หมู่ที่ 8 ผู้ใหญ่บ้านคำเดื่อง หมู่ที่ 2 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 4 คน ผู้แทนโรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม ผู้แทนโรงเรียนบ้านคำเดื่อง และผู้มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี จำนวน 120 คน รวมทั้งหมด 130 คน รวมทั้งผู้ร่วมอบรม ประกอบด้วย ปลัดอาวุโส อำเภอชานุมาน พัฒนาการอำเภอชานุมาน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว วุฒิสภาสาธารณสุข (นายวิจิตร พลศรี) ผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ อีกจำนวน 5 คน

รูปแบบการอบรม เป็นการบรรยายและแสดงนิทรรศการ มีสาระประกอบด้วย

1. สรุปผลการประเมินความสนใจและความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม

2. การบรรยายพิเศษเรื่องประสบการณ์และการวางแผนการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การวิเคราะห์ วางแผนการตลาดท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้าน การจัดทำแพ็คเกจทัวร์ โดยวิทยากรจากกลุ่มโฮมสเตย์บ้านปลาค้าว และบ้านนาแว รวมทั้งมีการจัดนิทรรศการสินค้าจากกลุ่มโฮมสเตย์

การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยและผู้ช่วย ได้จัดบันทึกข้อมูลจากการกล่าวสรุปผลการอบรมของผู้แทนกลุ่มต่างๆ และนำผลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เรียบเรียงในเชิงพรรณนาความ

กิจกรรมย่อยที่ 11.2 สำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมและสร้างเครือข่ายความร่วมมือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำ แพ็คเกจทัวร์ โดยการออกสำรวจเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดมุกดาหาร และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระหว่างวันที่ 11-12, 21 มิถุนายน 2549

กลุ่มเป้าหมายที่ร่วมทำกิจกรรมนี้มีจำนวน 10 คน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว เป็นหัวหน้าคณะ เลขานายก สมาชิก อบต. จำนวน 7 คน และอาจารย์

โรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม 1 คน พื้นที่ที่ทำการสำรวจ ได้แก่ จังหวัดมุกดาหาร และเมืองชัยภูทอง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่วันที่ 11-12 มิถุนายน 2549

การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล โดยการสังเกต และการจดบันทึกประเด็นสำคัญจากข้อคิดเห็นของคณะสำรวจ นำผลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เรียบเรียงในเชิงพรรณนาความ

กิจกรรมย่อยที่ 11.3 ประชุมคณะกรรมการจัดทำแฟ้มเก็ทัวร์ ในวันที่ 13-15 มิถุนายน 2549 โดยคณะกรรมการจัดทำแฟ้มเก็ทัวร์ จำนวน 7 คน รูปแบบของการประชุม เป็นแบบไม่เป็นทางการ มีประเด็นการประชุม ได้แก่

1. จัดทำร่างแฟ้มเก็ทัวร์ จำนวน 3 รูปแบบ

2. นำเสนอร่าง แฟ้มเก็ทัวร์ จำนวน 3 รูปแบบ ให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญตรวจสอบและเสนอแนะ

3. จัดพิมพ์ แฟ้มเก็ทัวร์ ทั้ง 3 รูปแบบ

กิจกรรมที่ 12 ขึ้นร่วมสรุปผล ได้ดำเนินการดังนี้

ผู้วิจัยและกรรมการบริหารกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผู้แทนกลุ่มอาชีพเสริม ได้จัดทำสรุปคำบรรยาย วิเคราะห์แนวคิดของวิทยากรและเตรียมประชุมผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการระหว่างวันที่ 16-20 มิถุนายน 2549 โดยถอดเทปคำบรรยายของวิทยากร วิเคราะห์ประเด็นสำคัญเพื่อจัดทำโครงการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หลักสูตรที่ 2 ความรู้ในการเตรียมความพร้อมการเป็นผู้ประกอบการอาชีพเสริม

กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม จะจง ได้แก่

1. นายก สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว 25 คน ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านคำเดือย ผู้อำนวยการ โรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม ประธานสภาวัฒนธรรมชนเผ่าภูไท และผู้ใหญ่บ้าน
2. ผู้มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2546 ของบ้านคำเดือย ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 367 คน
3. วิทยากรด้านโสมสเดช จากศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญ

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ หลักสูตรฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และแบบประเมินระหว่างการฝึกอบรม

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยและผู้ช่วย ได้เก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ระหว่างการอบรม นำผลมาวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ ด้วยค่าคะแนนเฉลี่ยของประเด็นต่างๆ ที่ทำการประเมินผลการอบรม

ผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายกิจกรรมหลักที่ 4 เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ดี ในการประกอบอาชีพเสริม และเพื่อต้องการทราบปัญหา อุปสรรคและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ในการประกอบอาชีพเสริม การดำเนินการประกอบด้วย 4 กิจกรรม ดังแสดงในตารางที่ 3.4 ดังนี้

ตารางที่ 3.4 กิจกรรมการเตรียมความพร้อมเป็นผู้ประกอบอาชีพเสริม

ที่	กิจกรรม	วิธีการ	ระยะเวลา
13	ร่วมคิด	13.1 ประชุมผู้นำชุมชน, กลุ่มเป้าหมายรับฟังสรุปคำบรรยายวิทยากรจากกิจกรรมที่ 11	21 มิ.ย.49
		13.2 วางแผนอบรมการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม	
14	ร่วมวางแผน	14.1 จัดทำร่างหลักสูตรฝึกอบรม, ประสานวิทยากร, แต่งตั้งผู้อำนวยการหลักสูตรการประกอบอาชีพเสริม	มิ.ย-ก.ค.49
		14.2 เตรียมการฝึกอบรม	1-20 ก.ค.49
15	ร่วมทำ	15.1 จัดอบรม 2 หลักสูตร	
		1. หลักสูตรโฮมสเตย์ และศึกษาดูงานหมู่บ้านโฮมสเตย์ อ.เขมราฐ จ. อุบลราชธานี	21-22 ก.ค.49
		2. หลักสูตรการประกอบอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว	
		15.2 เตรียมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษานำร่อง (Pilot Study)	1 ส.ค.49 ก.ค.-ส.ค.49
16	ร่วมสรุปผล	16.1 จัดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษานำร่อง (Pilot Study) โดยนักท่องเที่ยวจากจังหวัดอ่างทอง จำนวน 50 คน	12-13 ส.ค.49
		16.2 ประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	13 ส.ค.49

กิจกรรมที่ 13 ขั้นร่วมคิด ได้ดำเนินการดังนี้

ประชุมผู้นำชุมชน กลุ่มเป้าหมาย ตำบลคำเขื่อนแก้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน สมาชิกกลุ่มอาชีพ จำนวน 30 คน ผู้แทนโรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม ผู้แทนโรงเรียนบ้านคำเดือย ผู้นำกลุ่มอาชีพ รวม 35 คน ในวันที่ 21 มิถุนายน 2549 มีผู้ร่วมประชุม ประกอบด้วย วุฒิสภาสาธารณสุข (นายวิจิตร พลศรี) ผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญและผู้วิจัย รวม 6 คน

รูปแบบการประชุม เป็นแบบไม่เป็นทางการ มีประเด็นการประชุม ได้แก่

1. นำเสนอสรุปคำบรรยายของวิทยากรกลุ่มโฮมสเตย์บ้านปลาข้าวและบ้านนาเวง
2. นำเสนอรายละเอียดหลักสูตรโฮมสเตย์และร่วมกันวางแผนการอบรม

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยและผู้ช่วย ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการแสดงความคิดเห็นในระหว่างการประชุม และนำมาวิเคราะห์เรียบเรียงในเชิงพรรณนาความ

กิจกรรมที่ 14 ขั้นร่วมวางแผน ได้ดำเนินการดังนี้

จัดประชุมเตรียมการอบรมหลักสูตรโฮมสเตย์ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คณะกรรมการบริหารกลุ่มอาชีพเสริมและผู้นำชุมชน จำนวน 17 คน

รูปแบบการประชุม เป็นแบบไม่เป็นทางการ มีประเด็นการประชุม ได้แก่

1. หลักสูตรโฮมสเตย์
2. การเตรียมการอบรม มีรายละเอียดดังนี้

1) ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญ นำเสนอรายละเอียดของหลักสูตรโฮมสเตย์ ในวันที่ 1 กรกฎาคม 2549

2) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้วมอบหมายให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นผู้อำนวยการหลักสูตร และบริหารการอบรมตามมาตรฐานหลักสูตร โสมสเศย์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ระหว่างเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม 2549

3) กำหนดระยะเวลาดำเนินการ โดยให้ประสานวิทยากรและติดต่อสถานที่ศึกษาดูงานระหว่างวันที่ 1-20 กรกฎาคม 2549

การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยบันทึกข้อมูลจากการประชุม และนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เรียบเรียงในเชิงพรรณนาความ

กิจกรรมที่ 15 ขึ้นร่วมทำ ได้ดำเนินการใน 2 กิจกรรมย่อย ดังนี้

กิจกรรมย่อยที่ 15.1 จัดอบรมผู้นำชุมชน กลุ่มเป้าหมายหลักสูตร โสมสเศย์ อบรมในวันที่ 21-22 กรกฎาคม 2549 กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน สมาชิกกลุ่มโสมสเศย์จำนวน 15 คน ผู้แทนโรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม ผู้แทนโรงเรียนบ้านคำเคือย รวม 27 คน และผู้ร่วมอบรม ประกอบด้วย วุฒิสภาคารสมอง (นายวิจิตร พลศรี) ผู้แทน องค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ รวม 3 คน

รูปแบบการอบรม เป็นการบรรยาย และการศึกษาดูงาน เกี่ยวกับมาตรฐาน โสมสเศย์ไทยสำหรับผู้ประกอบการ โสมสเศย์

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยตัวแทนกลุ่มเป้าหมายกล่าวสรุปผลการอบรมและศึกษาดูงาน สรุปประเด็นสำคัญจากการบรรยายของวิทยากรและสรุปข้อคิดเห็นจากตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย นำผลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เรียบเรียงในเชิงพรรณนาความ

กิจกรรมที่ 15.2 เตรียมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา นำร่อง (Pilot Study)

ผู้วิจัยได้จัดประชุมผู้นำชุมชน นำเสนอแนวคิดทดลองฝึกจัดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา นำร่อง (Pilot Study) ในวันที่ 23 กรกฎาคม 2549

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เข้าประชุม ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว 1 คน กำนัน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน สมาชิกกลุ่มอาชีพ จำนวน 30 คน ผู้แทนโรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม 1 คน ผู้แทนโรงเรียนบ้านคำเดือย 1 คน ผู้นำกลุ่มอาชีพ รวม 35 คน ผู้ร่วมประชุม ประกอบด้วย วุฒิสภาสาธารณสุขการสมอง (นายวิจิตร พลศรี) ผู้แทน องค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญและผู้วิจัย รวม 6 คน

รูปแบบการประชุม จัดประชุมแบบไม่เป็นทางการ โดยมีประเด็นการประชุม ประเด็นการประชุมคือจัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง (Pilot Study) ดังนี้

1. ขอความเห็นชอบจัดการทดลองประกอบอาชีพเสริมโดยการจัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง
2. มอบหมายภารกิจ โดยให้ผู้วิจัยประสานงานวิทยาลัยเทคนิคอ่างทอง อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง นำนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงเทียบโอนหน่วยการเรียนรู้ จำนวน 50 คน มาท่องเที่ยวในวันที่ 12-13 สิงหาคม 2549
3. ประชุมสมาชิกกลุ่มอาชีพเตรียมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง 28 กรกฎาคม 2549 ดังนี้
 - 1) ประชุมมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ
 - 2) ระดมชาวบ้านพัฒนาความสะอาดหมู่บ้าน
 - 3) ระดมชาวบ้านปรับปรุงที่พักโฮมสเตย์
 - 4) ปรับปรุงเส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยว
4. อบรณการประกอบอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว ในวันที่ 1 สิงหาคม 2549

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน สมาชิกกลุ่มประกอบอาหาร จำนวน 25 คน ผู้แทนโรงเรียนบ้านคำเดือย 1 คน รวม 31 คน

รูปแบบการอบรม ใช้วิธีการสาธิตและปฏิบัติการ โดยหลักสูตรการอบรม ประกอบด้วย การทำอาหารเข้าสำหรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ไข่เจียว ข้าวต้ม ผักผักท้องถิ่น การตั้งส้วม การทำความสะอาดภาชนะ

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยให้ตัวแทนกลุ่มเป้าหมายกล่าวสรุปผลการอบรมและตรวจผลงาน จากนั้นนำผลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เรียบเรียงในเชิงพรรณนาความ

5. สร้างเครื่องมือวัดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว มีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อจัดทำกรอบคำถาม กำหนดประเด็นและอัตราส่วนของคำถามจากแนวคิด ทฤษฎีและประเด็นสำคัญทั้งหมด

2) สร้างแบบสอบถาม โดยมีข้อคำถามที่ครอบคลุมกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

3) นำร่างแบบสอบถามเสนอประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบ เสนอแนะและให้ความเห็นชอบแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ คือ นายพิเชษฐ์ เดชะคำภู ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญ ทำการตรวจสอบ ความถูกต้อง ความครอบคลุมของเนื้อหา ความแม่นยำเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตลอดจนความถูกต้องการใช้ภาษา

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงเสนอประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้

6) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นั้น มีลักษณะเป็นคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ประกอบด้วยคำถาม 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ประกอบด้วยจำนวน 4 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เป็นคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ประกอบด้วย ความพึงพอใจต่อการต้อนรับ ห้องน้ำและสถานที่ต้อนรับ อาหาร น้ำดื่ม แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 6 แห่ง กิจกรรมในงานพาแลง แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน จำนวน 10 แห่ง คำถามลักษณะเป็น Rating Scale โดยให้ลงคะแนนเป็น 3 ระดับ คือ มาก ได้ 3 คะแนน ปานกลาง ได้ 2 คะแนน น้อย ได้ 1 คะแนน เมื่อรวมข้อมูลและแจกแจงความถี่แล้ว จะได้ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างตามระดับการมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริมเป็น 3 ระดับ โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้ (วัลลภ ลำพาย, 2549: 191) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 2.33 - 3.00	หมายถึงมีความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมมาก
ค่าเฉลี่ย 1.67 - 2.32	หมายถึงมีความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.66	หมายถึงมีความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมน้อย

กิจกรรมที่ 16 ขั้นร่วมสรุปผล

1. จัดการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการศึกษานำร่อง (Pilot Study) ระหว่างวันที่ 12-13 สิงหาคม 2549 มีรายละเอียดดังนี้

1) การต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยเมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงโรงเรียนบ้านคำเดือย นายกองค์การบริหารกล่าวต้อนรับ แนะนำและให้เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์นำนักท่องเที่ยวเข้าที่พัก

2) นำนักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวตามแพ็คเกจทัวร์ โดยวันแรกไปท่องเที่ยวที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ พระธาตุอิงฮัง วัดไชยภูมิพิพิธภักดีไดโนเสาร์ โบสถ์คริสต์เทรธา ตลาดสิงคโปร์ และตลาดอินโดจีนในจังหวัดมุกดาหาร ตอนเย็นนำนักท่องเที่ยวไปร่วมงานพาแลง ที่โรงเรียนบ้านคำเดือย กิจกรรม ได้แก่ จุดเทียนชัยถวายพระพรสมเด็จพระนาง

เจ้าพระบรมราชินีนาถ ชมการแสดงรับประทานอาหารเย็น วันที่ 2 นำนักท่องเที่ยวไปไหว้ปูดา
ศึกษาธรรมชาติที่ ภูคำเดียว จำนวน 10 แหล่ง ได้แก่ ดานเสมา ดานหินดินเขาและถ้ำลูกนิมิตจุดชมวิวิ
เหวทั้งโจร บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ถานกระต่ายชมจันทร์ ถ้ำพระ 32 องค์ ถ้ำหินสอ ชุมภูไทเจียกนก ตำรวจป่า
สมุนไพร และซื้อสินค้าที่ระลึกของกลุ่มอาชีพ

3) ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางกลับ ได้พิธิบายศรีสู่ขวัญและประเมินผลความพึงพอใจ
ของนักท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวตอบแบบสอบถามและตัวแทนนักท่องเที่ยวกล่าวแสดง
ความรู้สึกร ความพึงพอใจต่อการให้บริการ สินค้า และข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวและ
การประกอบอาชีพเสริม

4) ประมวลผลและสรุปผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 3.3 สนับสนุนและการประกอบอาชีพเสริม ดังนี้

สนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม

ผู้วิจัยกำหนดเป้าหมายในขั้นตอนการสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม เพื่อทราบ
ความพึงพอใจของผู้ประกอบอาชีพเสริม เพื่อทราบปัญหา อุปสรรคในการประกอบอาชีพเสริมของ
กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 4 กิจกรรมย่อย ดังนี้

ตารางที่ 3.5 กิจกรรมการการสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมและประเมินผล

ที่	กิจกรรม	วิธีการ	ระยะเวลา
17	กิจกรรมที่ 17 ร่วมคิด	17.1 ประชุมผู้นำชุมชน กรรมการกลุ่มอาชีพเสริม เพื่อสรุปผลการประเมิน Pilot Study และหาแนวทางประสานหน่วยงานสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม	17 ส.ค.49
		17.2 แต่งตั้งผู้รับผิดชอบประสานงานหน่วยงานสนับสนุน	ส.ค.49
		17.3 แต่งตั้งผู้รับผิดชอบประสานงานหน่วยงานสนับสนุน	ส.ค.49
18	กิจกรรมที่ 18 ร่วมวางแผน	18.1 จัดทำหลักสูตร แต่งตั้งผู้รับผิดชอบหลักสูตร ประสานวิทยากร เตรียมการฝึกอบรม	ส.ค.-พ.ย. 49
		18.2 จัดอบรมหลักสูตรอาชีพเสริมเพิ่มเติม	ธ.ค.49
19	กิจกรรมที่ 19 ร่วมทำ	19.1 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว	ธ.ค.49-ปัจจุบัน
		19.2 ประชาสัมพันธ์แฟ้มกิจวัตร /กิจกรรมการท่องเที่ยว	
		19.3 ให้บริการนักท่องเที่ยวและประกอบอาชีพเสริม	
		19.4 สนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม	
20	กิจกรรมที่ 20 ร่วมสรุปผล	20.1 ประเมินผลความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม	พ.ศ. 2552

กิจกรรมที่ 17 ขั้นร่วมคิด

ประชุมสมาชิกกลุ่มอาชีพเสริม เพื่อรับฟังผลการสรุปการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการจัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง (Pilot Study) และรับฟังการแสดงความคิดเห็นต่อผลการประเมิน ดำเนินการในวันที่ 17 ธันวาคม 2549

ผู้เข้าประชุมในกิจกรรมนี้ ประกอบด้วย ตัวแทนสมาชิกกลุ่มอาชีพเสริม จำนวน 41 คน ผู้ร่วมประชุม ประกอบด้วย วุฒิสมาชิกการสมอง (นายวิจิตร พลศรี) ผู้แทน องค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญและผู้วิจัย รวม 6 คน

รูปแบบของการประชุม จัดเป็นแบบทางการ โดยมีประเด็นการประชุม ได้แก่

1. นำเสนอสรุปผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
2. รับฟังข้อเสนอแนะของผู้ประกอบอาชีพเสริม
3. แนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการท่องเที่ยวและการประกอบอาชีพเสริม

การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกการประชุม และนำผลมาวิเคราะห์สังเคราะห์เรียบเรียงในเชิงพรรณนาความ

ประชุมผู้นำชุมชน กรรมการบริหารกลุ่มอาชีพ

การประชุมมีวัตถุประสงค์เพื่อรับฟังผลการสรุปการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการจัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง (Pilot Study) และวางแผนการส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริม ดำเนินการในวันที่ 17 ธันวาคม 2549

ผู้เข้าประชุม ประกอบด้วย ตัวแทนสมาชิกกลุ่มอาชีพเสริม จำนวน 49 คน ผู้ร่วมประชุม ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 15 คน คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มอาชีพ 26 คน ผู้ใหญ่บ้าน 3 คน

รูปแบบของการประชุม จัดเป็นแบบทางการ โดยมีประเด็นการประชุม ได้แก่

1. นำเสนอสรุปผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
2. รับฟังข้อเสนอแนะของผู้ประกอบอาชีพเสริม
3. ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการท่องเที่ยวและการประกอบอาชีพเสริม

การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกการประชุม และนำผลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์สรุปเรียบเรียงในเชิงพรรณนาความ

กิจกรรมที่ 18 ขึ้นร่วมวางแผน ประกอบด้วย

การจัดทำหลักสูตรอาชีพเสริม โดยประชุมกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมอาชีพ ในวันที่ 20-21 สิงหาคม 2549

กลุ่มเป้าหมายของกิจกรรมนี้ ได้แก่ ผู้เข้าประชุม จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้วิจัย ประธานกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศฯ ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว และผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำเดือย จัดทำหลักสูตรอาชีพเสริมตามข้อเสนอจากกิจกรรมที่ 17 จำนวน 12 หลักสูตร ในวันที่ 20-21 สิงหาคม 2549 ผู้ร่วมประชุม ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 15 คน คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มอาชีพ 26 คน ผู้ใหญ่บ้าน 3 คน

รูปแบบของการประชุม จัดเป็นทางการ โดยมีประเด็นการประชุม ได้แก่

1. หลักสูตรอาชีพเสริม
2. การคัดเลือกวิทยากร
3. การเตรียมการฝึกอบรม

การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกการประชุม และนำผลมาวิเคราะห์
สังเคราะห์สรุปเรียบเรียงในเชิงพรรณนาความ

จัดฝึกอบรมอาชีพเสริมครั้งที่ 1 จำนวน 7 หลักสูตร ในเดือน ธันวาคม 2549 โดยได้
วางแผนและเตรียมการประกอบอาชีพเสริม โดย

1. ประชุมผู้นำชุมชน กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อวางแผนจัดงานเทศกาลไหว้หลวงปู่่มั่น
หลวงปู่เกษ ประจำปี 2550 ในวันที่ 27 ธันวาคม 2549
2. ศึกษาดูงานการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ในวันที่ 3 มกราคม 2550 ณ
บ้านท่าช้าง อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

การดำเนินการประกอบอาชีพเสริม

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการดำเนินการ ประกอบด้วย

1. นายก สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว 25 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้าน
คำเดือย ผู้อำนวยการโรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม ประธานสภาวัฒนธรรมชนเผ่าภูไท ผู้ใหญ่บ้าน
2. ผู้มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2546 บ้านคำเดือย ตำบลคำเขื่อนแก้ว
อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 367 คน

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบตรวจติดตามการปฏิบัติงาน

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยการประเมินผลการปฏิบัติงาน และวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณด้วยค่าคะแนนเฉลี่ยของผลการอบรม

กิจกรรมที่ 19 ขั้นร่วมทำ ประกอบด้วย 4 กิจกรรมย่อย ดังนี้

กิจกรรมที่ 19.1 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 3 แหล่ง ได้แก่ หมู่บ้านภูไท ภูคำเดือยและ ภูมะโรง

กิจกรรม 19.2 การสร้างศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท โดยการนำความรู้จากการศึกษาดูงาน มาระดมชาวบ้านสร้างศูนย์การเรียนรู้อาชีพ

กิจกรรมที่ 19.3 การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยส่ง แฟ้มเก็บทัวร์ ไปศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญเพื่อประชาสัมพันธ์ในระดับจังหวัดและต่างจังหวัด และแจ้งในที่ประชุมผู้บริหารประจำเดือนระดับอำเภอ จังหวัด

กิจกรรมที่ 19.4 การประกอบอาชีพเสริมและให้บริการนักท่องเที่ยว เมื่อมีนักท่องเที่ยว เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มาประชุม อบรม ศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท

ระยะที่ 3 ศึกษาผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศึกษาผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ พิจารณาจากการเปรียบเทียบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมของกลุ่มเป้าหมาย โดย ผู้วิจัยได้ดำเนินการใน 2 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การประเมินผลการประกอบอาชีพเสริมด้านปริมาณ

ขั้นที่ 2 การประเมินผลการประกอบอาชีพเสริมด้านคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ในขั้นที่ 1 คือสมาชิกกลุ่มอาชีพเสริมตามโครงการวิจัยและโครงการพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท บ้านคำเดือย ต.คำเขื่อนแก้ว อ.เกษตรนิคม จ.หนองบัวลำภู ในปี พ.ศ. 2549 จำนวน 224 คน จาก 21 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มนวดแผนไทย 25 คน กลุ่มประกอบอาหาร 45 คน กลุ่มกระท๊วใบตอง (ขันหมากแข็ง) 5 คน กลุ่มผลิตอาหารสัตว์ 8 คน กลุ่มทอผ้าและผลิตสินค้าที่ระลึกจากผ้าพื้นเมือง 12 คน กลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว 8 คน กลุ่มเลี้ยงไก่ 5 คน กลุ่มป้อนข้าวปลา 11 คน กลุ่มเลี้ยงกบ 6 คน กลุ่มโรงสี 4 คน กลุ่มกลั่นสุรา 7 คน กลุ่มเพาะเห็ด 12 คน กลุ่มมัลลเทศก์ 6 คน กลุ่มศิลปวัฒนธรรม 13 คน กลุ่มช่างบำรุง 7 คน กลุ่มเลี้ยงสุกร 13 คน กลุ่มเลี้ยงปลา 9 คน กลุ่มแกะสลักและเฟอร์นิเจอร์ 10 คน กลุ่มสมุนไพร 7 คน กลุ่มแปรรูปไม้ 4 คน กลุ่มน้ำดื่ม 6 คน

กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย มีจำนวน 144 คน ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมพอสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ (Taro Yamane, 1973: 726)

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในขั้นที่ 2 ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจากเลือกตัวแทนที่มีบทบาทสำคัญในแต่ละกลุ่มอาชีพซึ่งได้รับมอบหมายให้ทำงานเฉพาะด้าน และมีความเต็มใจให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ มีจำนวน 20 คน ประกอบด้วย กลุ่มประกอบอาหาร 10 คน กลุ่มทอผ้า 5 คน กลุ่มยาสมุนไพร 2 คน กลุ่มแกะสลักและเฟอร์นิเจอร์ 2 คน นวดแผนไทย 2 คน กลุ่มปลูกผัก 1 คน จักสานไม้ไผ่ 1 คน โสมสเคย์ 1 คน กลุ่มมัลลเทศก์ 1 คน และกลุ่มเลี้ยงปลา 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเสริม ประกอบด้วย

- 1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล
- 1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเสริม
- 1.3 ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม

1.4 ระดับการมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพเสริม

1.5 ความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1 ประเด็นข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการอาชีพเสริมและลักษณะการดำเนินการ

2.2 ประเด็นความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านการเงิน
- 2) ด้านลูกค้า
- 3) ด้านครอบครัว
- 4) ด้านสังคม
- 5) ด้านพัฒนาตนเองและใช้ความรู้

2.3 ลักษณะเนื้อหาของเครื่องมือ

แบบสัมภาษณ์เชิงปริมาณเป็นคำถามปลายปิด (Close-ended Question) เพื่อสอบถามผู้ประกอบการอาชีพเสริม แบ่งคำถามออกเป็น 6 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล จำนวน 7 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษาสูงสุด สถานภาพสมรส อาชีพหลัก จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อยู่ด้วยกันปัจจุบัน รายได้ของสมาชิกในครอบครัวรวมกันต่อเดือนโดยประมาณ คำถามเป็นแบบตรวจรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเสริม จำนวน 14 ข้อ ประกอบด้วย ชื่ออาชีพเสริม ระยะเวลาที่ทำ ช่วงเวลาที่ทำ สาเหตุที่เลือกประกอบอาชีพเสริม จำนวนเงินลงทุน สถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการ กำไรต่อเดือน รายได้ต่อเดือน ปัญหาการประกอบอาชีพเสริม สินค้าหรือบริการเคยได้รับรางวัลหรือโล่ และการเป็นสมาชิกกลุ่มชมรม สมาคม คำถามเป็นแบบตรวจรายการ (Check list)

ตอนที่ 3 ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม จำนวน 4 ข้อ ประกอบด้วย ความคาดหวังก่อนมาประกอบอาชีพเสริม ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม ความต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม และความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม คำถามเป็นแบบตรวจรายการ (Check list)

ตอนที่ 4 ระดับการมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพเสริม ผู้วิจัยสร้างคำถามจากกิจกรรมที่สมาชิกกลุ่มอาชีพมีส่วนร่วมตั้งการขึ้นร่วมรวบรวมข้อมูล วางแผน ดำเนินการและประเมินผล ดังนี้

- 1) กิจกรรมการประชุมหรือการอบรมใน 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรการสำรวจความสนใจและความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม หลักสูตรการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่น เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประชุมวางแผนเตรียมอบรมหลักสูตรเบื้องต้นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 9 ข้อ ประกอบด้วย ขั้นมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อเท็จจริง ขั้นวางแผน ขั้นดำเนินการ และขั้นประเมินผล คำถามเป็นแบบตรวจรายการ (Check list)
- 2) กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาการท่องเที่ยว (Pilot study) จำนวน 7 ข้อ ประกอบด้วย ขั้นการมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อเท็จจริง ขั้นวางแผน ขั้นดำเนินการและขั้นประเมินผล คำถามเป็นแบบตรวจรายการ (Check list)
- 3) กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวครั้งแรก จำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วย ขั้นการมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อเท็จจริง ขั้นวางแผน ขั้นดำเนินการและขั้นประเมินผล แบบสัมภาษณ์ คำถามเป็นแบบตรวจรายการ (Check list)
- 4) กิจกรรมการก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท จำนวน 8 ข้อ ประกอบด้วย ขั้นการมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อเท็จจริง ขั้นวางแผน ขั้นดำเนินการและขั้นประเมินผล คำถามเป็นแบบตรวจรายการ (Check list)

ในตอนที 4 เป็นคำถาม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า โดยให้
ลงคะแนนเป็น 3 ระดับ คือ มีส่วนร่วมทุกครั้ง เกือบทุกครั้ง นานๆ ครั้ง และไม่เคย โดยกำหนด
เกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละระดับ เป็น 3 2 และ 1 คะแนน ตามลำดับ

การแปลความหมายของค่าคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริม
ได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้ (วัลลภ ลำพาย, 2549: 191)

คะแนนเฉลี่ย 2.01-3.00 หมายถึง มีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริมระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 1.01-2.00 หมายถึง มีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริมระดับ
ปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 0.00-1.00 หมายถึง มีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริมระดับน้อย

ตอนที่ 5 ความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม จำนวน 17 ข้อ ประกอบด้วย
ความสำเร็จด้านการเงิน 5 ข้อ ด้านลูกค้า 2 ข้อ ด้านครอบครัว 2 ข้อ ด้านสังคม 4 ข้อ และด้านพัฒนา
ตนเองและการใช้ความรู้ 3 ข้อ และอีก 1 ข้อเป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับความสำเร็จในการประกอบ
อาชีพเสริมด้านอื่นๆ ลักษณะคำถามเป็นแบบ Rating scale โดยให้คะแนนเป็น 5 ระดับคือ ระดับ
ความเป็นจริงมากที่สุด เป็นจริงมาก เป็นจริงปานกลาง เป็นจริงน้อย เป็นจริงน้อยที่สุด โดยกำหนด
เกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละระดับ เป็น 5 4 3 2 และ 1 คะแนน ตามลำดับ

การแปลความหมายของค่าคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริม
ได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้ (วัลลภ ลำพาย, 2549: 191)

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 2.33 หมายถึง ประสบผลสำเร็จอยู่ในระดับต่ำ

คะแนนเฉลี่ย 2.34 - 3.67 หมายถึง ประสบผลสำเร็จในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 3.68 - 5.00 หมายถึง ประสบผลสำเร็จในระดับสูง

วิธีการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) ศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมและความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อจัดทำกรอบคำถาม โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เป็นหลักแล้วกำหนดประเด็นและอัตราส่วนของคำถามจากแนวคิด ทฤษฎีและประเด็นสำคัญทั้งหมด ศึกษาเทคนิคการสร้างคำถามในการสัมภาษณ์

2) สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยมีข้อคำถามที่ครอบคลุมกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมและมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

3) นำร่างแบบสัมภาษณ์เสนอประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบ เสนอแนะและให้ความเห็นชอบแล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุมของเนื้อหา ความแม่นยำตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตลอดจนความถูกต้องการใช้ภาษา จำนวน 3 คน ประกอบด้วย

4.1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศิริพร หงส์พันธ์ ตำแหน่งอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาและผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

4.2) ดร. เรวัตต์ จันวิญญูรักษ์ ครูวิทยฐานะชำนาญการ วิทยาลัยเกษตรกรรม สีคิ้ว อำเภอ สีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

4.3) นายพิษณุ เดชะคำภู ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ จังหวัดอำนาจเจริญ

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงเสนอประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้

6) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านนาบกราด หมู่ที่ 5 ตำบลโคกกระชาย อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีใช้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 40 คน

7) นำแบบสัมภาษณ์มาตรวจสอบทั้ง 40 ฉบับ พบว่ามีความสมบูรณ์ 39 ฉบับ นำไปประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ เพื่อประมวลผลหาความเที่ยง (Reliability) ของแบบสัมภาษณ์ โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของ ครอนบาค (วัลลภ ลำพาย, 2549: 119) ได้ค่าความเชื่อมั่น .8335 ($\text{Alpha} = .8335$)

8) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ตามขั้นตอนดังนี้

1) ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองจากภาควิชาอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อขอความร่วมมือและขออนุญาตกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญเก็บข้อมูลการวิจัย

2) ผู้วิจัยประสานงานกับผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านคำเคือ ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญเพื่อขอความร่วมมือคัดเลือกเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ข้าราชการครูและนักเรียนนักศึกษาเป็นผู้ช่วยเหลือนักวิจัย จำนวน 10 คน และจัดประชุมผู้ช่วยเหลือนักวิจัยชี้แจงสร้างความเข้าใจแบบสัมภาษณ์ เทคนิคการสัมภาษณ์และการบันทึกข้อมูล

3) ผู้วิจัยและผู้ช่วยเหลือผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ปรากฏว่าแบบสัมภาษณ์จำนวน 144 ชุด มีความสมบูรณ์ 144 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4) ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบอาชีพเสริมกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่วิจัย นำผลการบันทึกการสัมภาษณ์ประกอบการถอดเทปมาสรุปวิเคราะห์ด้านเนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ทั้ง 144 ชุดที่ตรวจสอบความสมบูรณ์แล้วนำไปประมวลผลโดยใช้คอมพิวเตอร์ มีขั้นตอนการประมวลผลและวิเคราะห์ดังนี้

1) วิเคราะห์คุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างและการประกอบอาชีพเสริม ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม ด้วยค่าร้อยละ (Percentage)

2) วิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วม วิเคราะห์ด้วยแจกแจงความถี่และหาค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างตามระดับการมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริมเป็น 3 ระดับ การแปลความหมายค่าเฉลี่ยโดยใช้เกณฑ์ประมาณค่า (วัลลภ ลำพาย, 2549: 191) ดังนี้

2.01-3.00	หมายถึง	มีส่วนร่วมมาก
1.01-2.00	หมายถึง	มีส่วนร่วมปานกลาง
0.00-1.00	หมายถึง	มีส่วนร่วมน้อย

3) วิเคราะห์การเปรียบเทียบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม จำแนกตามระดับการมีส่วนร่วม โดยใช้ไคสแควร์ (Chi-Square)

4) วิเคราะห์การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบอาชีพเสริม 20 คน โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาข้อสรุปและตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบที่ได้จากข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบข้อสรุป ความหมายที่ได้ว่ามีความน่าเชื่อถือและถูกต้อง (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2550: 396-399) โดยกระบวนการนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยตัวเองตลอดกระบวนการวิจัย ในการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการตรวจสอบจากการจดบันทึก การสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้สัมภาษณ์ขณะสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบการถอดเทปการสัมภาษณ์ เพื่อเชื่อมโยงกับการตีความพฤติกรรมของผู้ให้สัมภาษณ์กับการตีความพฤติกรรมของผู้ให้สัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ภายหลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยต้องตรวจสอบและทำความเข้าใจกับเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่ออธิบายและเชื่อมโยงข้อมูล ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จ ความล้มเหลวของการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาวคำเดืย

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีลักษณะของการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสมกับการวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดำเนินการเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนโดยมุ่งค้นหาแนวทางที่เป็นรูปธรรมจากการระดมความคิดของหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบของวัตถุประสงค์ และคำถามในการวิจัย ในลักษณะของการพรรณนาความ โดยมีตารางประกอบ แบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ศักยภาพของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 2 การสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละตอนดังกล่าว มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ศักยภาพของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการศึกษาเอกสาร สิ่งบันทึก การประชุมผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ผู้รู้ในชุมชน การสนทนา การสอบถาม การสังเกต การเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวคำเดืยตลอด 12 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม จนถึง ธันวาคม พ.ศ. 2549 ผู้วิจัยได้รับข้อมูลต่างๆ ที่บ่งบอกศักยภาพของชุมชน เพื่อใช้ในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปได้ดังนี้

บริบทชุมชนและความพร้อมของทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม

การศึกษาบริบทต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน และความพร้อมของทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม ทำให้ได้ข้อมูลนำไปสู่การวิเคราะห์ และแปลผลข้อมูลในมิติทางศักยภาพของความพร้อมด้านทรัพยากรการสร้างอาชีพเสริม และของกลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายและผู้นำชุมชนเข้าใจถึงปัจจัยและเงื่อนไขในการสร้างอาชีพเสริม ช่วยให้มองเห็นความเป็นไปได้ในผลสำเร็จ และสามารถตัดสินใจด้วยตนเองในการประกอบอาชีพเสริม ดังนั้นการใช้มิติทางบริบทชุมชนเพื่อการสร้างอาชีพเสริมจึงต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพทั่วไปของชุมชน ประกอบด้วย

- 1.1 ที่ตั้งของชุมชนและสภาพภูมิศาสตร์
- 1.2 ประวัติความเป็นมาของชาวคำเดือย
- 1.3 ระบบการเมืองการปกครองของชุมชน

2. ทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริมของชุมชน

- 2.1 ทรัพยากรธรรมชาติ
- 2.2 ประเพณี วัฒนธรรม

3. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- 3.1 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ
- 3.2 ศักยภาพด้านความพร้อมของชุมชน

สภาพทั่วไปของชุมชน

ที่ตั้งชุมชนและสภาพภูมิศาสตร์ ในปี 2547 บ้านคำเดือย ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน คือ บ้านคำเดือยน้อย หมู่ที่ 2 และบ้านคำเดือย หมู่ที่ 8 ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอนามน จังหวัดอำนาจเจริญ ห่างจากที่ว่าการอำเภอนามนไปตามถนนสายหนองผือ-มุกดาหาร ประมาณ 1 กิโลเมตร

ถึงสามแยกแล้วเลี้ยวขวาไปตามถนนชานุมาน-สามแยกชมพู ตรงไปยังหมู่บ้านคำเคือย เส้นทางคดเคี้ยวสองข้างทางเป็นไร่มันสำปะหลัง ป่าไม้และเนินเขาเป็นระยะทาง 20 กิโลเมตร ถ้าเริ่มต้นเดินทางจากศาลากลางจังหวัดอำนาจเจริญไปตามถนนสายอำนาจเจริญ-เขมราฐ ถึงสามแยกชมพูแล้วเลี้ยวซ้ายไปตามถนนลัดเลาะผ่านหมู่บ้านทุ่งนา ป่าเขา เป็นระยะทาง 85 กิโลเมตร บ้านคำเคือยมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับหมู่ที่ 5 บ้านเหล่าแก้วเมง ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอานามัน จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศใต้ ติดกับหมู่ที่ 9 บ้านนาเจริญ ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอานามัน จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันออก ติดกับหมู่ที่ 7 บ้านเมืองเก่า ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอานามัน จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันตก ติดกับลำห้วยทม บ้านน้อมเกล้า ตำบลบึงคล้า อำเภอลิงนกทา จังหวัดยโสธร

ประชากรชาวคำเคือย จาก 2 หมู่บ้าน รวม 403 ครัวเรือน ประชากรรวม 2,038 คน มีรายได้เฉลี่ย 18,711 บาทต่อคนต่อปี แยกเป็น หมู่ที่ 2 มีครัวเรือน 256 ครัวเรือน ประชากรชาย 701 คน หญิง 694 คน รวม 1,395 คน มีรายได้เฉลี่ย 18,040 บาทต่อคนต่อปี หมู่ที่ 8 มีครัวเรือน 147 ครัวเรือน ประชากรชาย 303 คน หญิง 340 คน รวม 643 คน มีรายได้เฉลี่ย 19,382 บาทต่อคนต่อปี (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชน, 2546: ซี ดี รอม) หมู่บ้านคำเคือยตั้งอยู่เนินเขา แวดล้อมด้วยป่าไม้ ฤดูหนาวมีลมแรง พื้นดินเป็นดินร่วนปนทราย สภาพทั่วไปของพื้นที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติถึงแม้ว่าสภาพป่าธรรมชาติถูกทำลายเพื่อทำไร่มันสำปะหลัง ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และมีการลักลอบตัดไม้เพื่อจำหน่ายไปบ้างแล้ว แต่ยังไม่เสียหายมากนัก วิถีชีวิตชาวคำเคือยมีการดำเนินไปโดยเรียบง่าย มีอาชีพทำนาข้าวเหนียวเป็นอาชีพหลัก ปลูกผัก ทำไร่มันสำปะหลัง หาของป่าเพื่อเลี้ยงชีพ อาหารได้จากธรรมชาติโดยหาที่ทุ่งนาและป่าไม้ เนื่องจากยังมีป่าไม้ในส่วนที่ยังไม่ถูกแผ้วถางทำลายอยู่มากพอสมควร สภาพภายในหมู่บ้านมีถนนคอนกรีตที่ได้รับการพัฒนาจากองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนที่มีสภาพดี บางส่วนเป็นถนนลูกรัง การถือครองที่ดินส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินที่ได้รับมรดก ที่ดินไร่นา ป่าไม้บริเวณเชิงเขาบางส่วนจะมีคนต่างถิ่นซื้อเป็นกรรมสิทธิ์ ชาวบ้านบางส่วนจะบุกรุกป่าสงวนเพื่อทำไร่การถือครองเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ส่วนมากจะเป็น สค. 1 และ นส. 3

ประวัติความเป็นมาของชาวคำเด้อย บ้านคำเด้อยจัดตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านประมาณ ปี พ.ศ. 2362 โดยการนำของนายไชยแสง พร้อมกับชาวบ้านประมาณ 10 กว่าครอบครัว ซึ่งเป็นชนเผ่ากูไทที่อพยพมาจากเมือง “เซโปน” ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวตั้งแต่สมัยศึกท้าวลาวกวาด โดยมาพักที่บ้านลุ่มพุดหรือหนองสิม ซึ่งเป็นบ้านร้าง นายไชยแสง ฯ และพวกเห็นว่ามีความเหมาะสมเพราะอยู่ใกล้ลำห้วย มีภูเขา ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีอาหารป่า ผักป่า จำนวนมากที่เป็นอาหารได้ จึงพร้อมใจกันตั้งบ้านเรือน ชาวบ้านได้ตกลงกันให้นายไชยแสง ฯ เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจากบ้านลุ่มพุดหนองสิม เป็น “บ้านคำเด้อย” ตามชื่อของลำห้วยใกล้หมู่บ้านที่ไหลลงมาจากภูเขาที่มีต้นเด้อยและลูกเด้อยจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกลำห้วยคำเด้อยและภูคำเด้อย ต่อมาหลายปีเกิดไฟไหม้ป่าลูกกลมไหม้บ้านเรือนชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นรางวัลจึงได้พากันอพยพไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ข้ามห้วยคำเด้อยมาฝั่งขวาหมู่บ้านเดิมประมาณหนึ่งกิโลเมตร ซึ่งเป็นที่ตั้งของบ้านฮังเลว และได้อาศัยอยู่ด้วยกันกับชาวบ้านฮังเลว ปี พ.ศ. 2348 นายไชยแสง ฯ เห็นว่าตัวเองชรา ไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำชาวบ้านได้ จึงมอบให้นายระบุตร ซึ่งเป็นลูกเขย ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหมู่บ้านแทน ซึ่งได้ทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ชาวบ้านมีอาหารที่อุดมสมบูรณ์จากป่าภูคำเด้อยและลำห้วยคำเด้อย นายระบุตรจึงได้ปรึกษาชาวบ้านขอเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจากบ้านฮังเลวเป็นบ้านคำเด้อย ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกับภูเขาและลำห้วยที่พวกเขาอาศัยอยู่ หลังจากนั้น ชาวคำเด้อยได้เปลี่ยนแปลงหัวหน้าหมู่บ้านหลายคน ได้แก่ พ.ศ. 2397 เป็นต้นมา และ พ.ศ. 2407 นายราชสาร ปักจีพันธ์ พ.ศ. 2407 - 2425 นายชัยราช ราชวังเมือง พ.ศ. 2425-2445 นายอุทุม ปักจีพันธ์ พ.ศ. 2445-2450 นายจุ่น บุญดิน ปี พ.ศ. 2450-2468 นายท้าว ปี พ.ศ. 2468 -2502 นายทั้ง คำสุข ปี พ.ศ. 2502 นายบัวทอง มะลิลา ได้เข้ามารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ในระหว่างนั้นมีพรรคคอมมิวนิสต์มาตั้งฐานปฏิบัติการที่เนิน 420 ใกล้หมู่บ้านคำเด้อย ซึ่งรัฐบาลกำหนดให้บ้านคำเด้อยเป็นพื้นที่สีแดง นายบัวทอง ฯ มีความหวาดกลัวมาก จึงลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ปี พ.ศ. 2509 นายโสม เคนอ่อน ได้เข้ามาทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้าน สถานการณ์มีความรุนแรงจากการที่พรรคคอมมิวนิสต์ได้ฆ่าชาวบ้านที่ไปหาอาหารป่าใกล้ฐานปฏิบัติการหลายคน รวมทั้ง นายสุกัน ราชวงศ์ กำนันตำบลคำเขื่อนแก้วด้วย จึงมีการเลือกตั้งกำนันแทนนายสุกัน ฯ โดยที่ นายโสม เคนอ่อน ได้รับเลือกตั้งเป็นกำนันแทน ได้ปฏิบัติหน้าที่จนเกษียณอายุ ในขณะที่ นายเถล่ง สมงาม ได้รับคัดเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านแทนนาย สุกัน ฯ ตั้งแต่วันที่ 23 ธันวาคม 2529 เป็นต้นมา และในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2530 นายเถล่ง ฯ ได้รับการเลือกตั้งเป็นกำนันตำบลคำเขื่อนแก้ว นายเถล่ง ฯ ได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาคือ โรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ซึ่งเดิมมีโรงเรียนบ้านคำเด้อยเปิดสอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 ส่วนด้านการปกครอง ได้แบ่งแยกเขตการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน

คือ บ้านคำเดื่อน้อย หมู่ที่ 2 และบ้านเดือยคำ หมู่ที่ 8 จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีผู้ใหญ่บ้านคำเดือย หมู่ที่ 2 จำนวน 13 คน คำเดือน้อย หมู่ที่ 8 จำนวน 3 คน (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 รายชื่อผู้ใหญ่บ้าน บ้านคำเดือย จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

หมู่ที่	รายชื่อผู้ใหญ่บ้าน	ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง
2	นายไชยแสง	พ.ศ. 2362-2384
	นายระบุตร	พ.ศ. 2384-2397
	นายราชสาร ปักจีพันธ์	พ.ศ. 2397-2407
	นายชัยราช ราชวังเมือง	พ.ศ. 2407-2425
	นายอุทุม ปักจีพันธ์	พ.ศ. 2425-2445
	นายจุ่น บุคิน	พ.ศ. 2445-2450
	นายท้าว	พ.ศ. 2450-2468
	นายทั้ง คำสุข	พ.ศ. 2468-2502
	นายบัวทอง มะลิลา	พ.ศ. 2502-2509
	นายโสม เคนอ่อน	พ.ศ. 2509-2529 (กำนัน)
	นายแถลง สมงาม	พ.ศ. 2529-2538 (กำนัน)
	นายสีคำ คำสุรินทร์	พ.ศ. 2538-2543
	นายสัมฤทธิ์ เคนอ่อน	พ.ศ. 2543 - ปัจจุบัน
8	นายสมเพท โพธิ์เมือง	พ.ศ. 2530-2544
	นายนวนดา สุขไชย	พ.ศ. 2544-2546
	นายสมชัย พิมสาร	2546-ปัจจุบัน

คณะกรรมการหมู่บ้านคำเดือย มาจากการคัดเลือกแต่ละหมู่บ้านมี 9 คน รวม 18 คน ผู้นำหมู่บ้านที่สำคัญ ได้แก่ นายบัวลอย วังปัญญา ประธานกลุ่มแม่บ้านทอผ้า นายจำเนียร สุรสิทธิ์ รองประธานชุมชนเข้มแข็ง ปู่สังวาล แก้วเจริญ ผู้อาวุโสและผู้รู้สาขาต่างๆ ของหมู่บ้าน นายโสม เคนอ่อน ผู้อาวุโส อดีตผู้ใหญ่บ้าน กำนันตำบลคำเขื่อนแก้วและผู้รู้ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน (กาญจนาภรณ์ ลุสมบัติ, 2548: 6-10)

ระบบการเมืองการปกครองของชุมชน

การเมืองการปกครอง การเมืองการปกครองตามรัฐธรรมนูญของไทย บัญญัติให้ การปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ด้านการดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชน มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบดูแล ส่วนด้านการพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่ขององค์การบริหาร ส่วนตำบล ลักษณะการปกครองของชุมชนบ้านคำเดียวมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว เป็นผู้บริหาร บ้านคำเดียวมีวัด จำนวน 1 วัด เป็นที่ศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่พักประชุมของชาวบ้าน มีสำนักสงฆ์ จำนวน 2 สำนัก มีโรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยมศึกษา ที่มีหอประชุมสำหรับ จัดประชุม อบรมทั้งนักเรียนและชาวบ้าน สถานีอนามัย ประเภทละ 1 แห่ง หมู่ที่ 2 ไม่มีน้ำประปาใช้ หมู่ 8 มี น้ำประปา 1 แห่ง ส่วนด้านการปกครอง มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้นำ ทางด้านการปกครอง นอกจากนี้ยังมีสารวัตรกำนัน 2 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้านละ 2 คน ทำหน้าที่เป็นตัวแทนชาวคำเดียว ในการปกครองส่วนท้องถิ่นมี ที่ปรึกษาสำคัญ ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำเดียวและผู้อำนวยการโรงเรียนคำเขื่อนแก้ว วิทยาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านคำเดียว (นายประสิทธิ์ สุขกุล) เป็นบุคคลที่มีความรู้ เสียสละเพื่อชุมชน อยู่ในชุมชนมา 34 ปี จนกลายเป็นชาวคำเดียว สามารถให้คำปรึกษาได้ ทุกเรื่อง ตั้งแต่การกำหนดนโยบายของหมู่บ้าน การจัดทำแผนงานกิจกรรมและการพัฒนาชุมชน ผู้อำนวยการจะให้ข้าราชการครู นักเรียนตลอดจนวัสดุ อุปกรณ์ หอประชุม อาคารเรียน ในการ พัฒนาชุมชนตลอดมา จึงเป็นที่เคารพนับถือของชาวคำเดียว เมื่อผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านคำเดียว ขอความร่วมมือ ประชาชนจะให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจทุกครั้ง ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ การพัฒนาชุมชนประสบผลสำเร็จ ประกอบกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว (นายประสงค์ เหล่าหมั่น) เป็นผู้ที่มีความเอาใจใส่ในการแก้ปัญหาให้ชาวคำเดียว เป็นผู้ที่มีความ เสียสละ มีความรู้ระดับปริญญาโท และมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาหมู่บ้าน ได้จัดสรรงบประมาณ ในการสร้างอาชีพเสริม สนับสนุนให้บุคคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลอำนวยความสะดวกให้ นักพัฒนาและผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ ด้วยความดีและมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ ทำให้ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับความรัก ความศรัทธาจากประชาชนเป็นอย่างมาก นายก องค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว จึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้ ประสบผลสำเร็จในครั้งนี้

ระบบเครือญาติของชาวคำเดียว จากประวัติชาวคำเดียวพบว่าบรรพบุรุษเป็นชนเผ่ากูไทที่อพยพมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 10 ครอบครัว หลังจากนั้นได้ขยายเผ่าพันธุ์จนเพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้นในปัจจุบัน จึงทำให้ชาวคำเดียวมีความรู้สึกเป็นเครือ

ญาติใกล้ชิดกันอย่างเหนียวแน่น เมื่อมีกิจกรรมแต่ละครอบครัว ชาวคำเดือจะช่วยเหลือกันเสมอ ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว พบว่า มีความใกล้ชิดและผูกพันกัน ซึ่งอาจเป็นเพราะประเพณีที่สั่งสมและถ่ายทอดกันมา ที่ลูกหลานต้องตอบแทนบุญคุณพ่อแม่และผู้มีพระคุณ ถ้าไม่ตอบแทนจะเป็นบาปติดตัวตลอดไป จะไม่มีความก้าวหน้าในการทำงาน ระบบเครือญาติของชาวคำเดือที่มีผลกระทบต่อระบบการบริหารท้องถิ่นคือในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่บ้านละ 2 ตำแหน่ง ถ้าผู้สมัครใดมีเครือญาติที่ใกล้ชิดจำนวนมาก มักจะได้รับการเลือกตั้งแม้ว่าความรู้ ความดีจะด้อยกว่าผู้สมัครอื่น ทำให้ได้สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่ยังไม่เก่งที่สุด ดีที่สุดเป็นตัวแทนของประชาชน หรือกรณีที่ผู้นำชุมชนบางคนที่มีความขัดแย้งกัน มักจะไม่ให้ความร่วมมือกับอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นผลให้ชาวบ้านที่เป็นกลุ่มเครือญาติไม่ให้ความร่วมมือด้วย ซึ่งเป็นอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนอย่างมาก

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชน เนื่องจากลักษณะการปกครองของชุมชนบ้านคำเดือ มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว เป็นผู้บริหาร ซึ่งได้รับการเลือกตั้งตามระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2549 มีวาระการดำรงตำแหน่งครั้งละ 4 ปี คณะกรรมการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีคะแนนระหว่างผู้ชนะกับผู้แพ้ห่างกันไม่มากนัก ผู้แพ้การเลือกตั้ง มักจะไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน การที่ชาวบ้านแบ่งแยกเป็นกลุ่มๆ ตามความนิยมต่อผู้สมัครนายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นโดยทั่วไปในทุกหมู่บ้านและทุกตำบลที่มีการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่าง

ทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริมของชุมชน

ทรัพยากรธรรมชาติ และแหล่งประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านคำเดือ ซึ่งตั้งอยู่ในเชิงเขา มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีภูเขาสูงที่เคยเป็นฐานปฏิบัติการพรรคคอมมิวนิสต์ในอดีตที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ นับว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถนำมาสร้างอาชีพเสริมให้ชาวคำเดือได้ประกอบด้วยทรัพยากรต่างๆ ดังนี้

1. ป่าไม้ ภูเขาและแหล่งประวัติศาสตร์ หมู่บ้านคำเดือตั้งอยู่ใกล้เนินเขาที่สำคัญได้แก่ เนิน 420 ภูสระดอกบัว ภูคำเดือ ภูถ้ำบั้ง ภูถ้ำพระ เขาศรีวงกต ภูมะโรง ซึ่งมีป่าไม้ที่ยังมีความหนาแน่นและอุดมสมบูรณ์ มีบ่อน้ำซับกระจายอยู่ทั่วไป ทำให้มีดินไม้ขึ้นหนาแน่น มีพืชสมุนไพร

จำนวนมาก หลังจากท้องีการบริหารส่วนตำบลได้มีประกาศห้ามตัดไม้ทำลายป่าตั้งแต่ปี 2547 เป็นมา ทำให้ป่าไม้เพิ่มจำนวนมากขึ้น ที่เนินเขาแต่ละแห่งจะมีลานหิน มีต้นไม้ มีหญ้าเกิดบริเวณรอบๆ ลานหิน มีความเหมาะสมที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. พันธุ์ไม้และสัตว์ป่า เนื่องจากเนินเขาต่างๆ ของชุมชนบ้านคำเดื่องมีป่าไม้เบญจพรรณที่ยังอุดมสมบูรณ์ จึงมีน้ำซับอยู่ตลอดทำให้ต้นไม้พันธุ์ต่างๆ ขึ้นหนาแน่น เช่น ไม้ยางนา ไม้เต็งรัง ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้พยุง ไม้ตะเคียน ไม้ไผ่ เป็นต้น ส่วนพันธุ์ไม้ขนาดเล็ก เช่น หญ้า เฟิร์น กล้วยไม้ ป่า ปาล์ม สมุนไพร เป็นต้น ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าทำให้ชาวคำเดื่องบางส่วนมีอาชีพหาของป่าขายตามฤดูกาล เช่น หาหน่อไม้ ดีผึ้ง เก็บเห็ด เก็บผักป่า เก็บพืชสมุนไพร จับสัตว์ป่า เป็นต้น นอกจากนี้ในป่ายังมีนกที่มีความสวยงาม หาซื้อได้ยาก เช่น นกกด นกกะปูด นกเขา นกแก้ว นกขุนทอง ไก่ป่า เป็นต้น ส่วนสัตว์ ได้แก่ หมูป่า เก้ง กระซัง เป็นต้น พันธุ์ไม้และสัตว์ป่าเหล่านี้จึงเป็นแหล่งที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประเพณี วัฒนธรรม ชาวคำเดื่องมีประเพณี วัฒนธรรมชนเผ่าภูไทที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่

1. การแต่งกาย ชาวคำเดื่องมีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์คือ ผ้าที่ใช้ตัดเย็บเป็นผ้าฝ้ายย้อมสีคราม โดยใช้สีธรรมชาติจากต้นครามหรือสีด้าจากมะเกลือ ผู้ชายจะใส่เสื้อหม้อฮ่อมแขนสั้นสีคราม บางเวลาจะใส่ผ้าโสร่งไหม หรือใส่กางเกงผ้าฝ้ายย้อมคราม ผู้หญิงใส่เสื้อหม้อฮ่อมผ้าครามแขนสามส่วน หรือแขนยาว ชายเสื้อตกแต่งด้วยผ้าสีแดง ใส่ผ้าถุงพื้นสีดำหรือคราม ที่ชายผ้าถุงจะเย็บต่อด้วยชายผ้าที่มีลายจกหรือประดับด้วยมีผ้าสีแดง นิยมนำผ้าด้าม(ผ้าสะไบ) พาดไหล่ ผู้หญิงสูงอายุนิยมไว้ผมยาวเกล้าผม เครื่องประดับที่นิยมคือกำไลแขนทำด้วยเงิน ไม่นิยมใส่สร้อยคอ

2. ภาษา ชาวคำเดื่องพูดภาษาภูไทใช้ในการสื่อสาร แต่การเขียนใช้ภาษาไทยกลาง

3. งานหัตถกรรม ชาวคำเดื่องมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าฝ้าย ผ้าฝ้ายลายจิด การจักสานไม้ไผ่เพื่อเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน ได้แก่ ตะกร้า กระบุง หวดนึ่งข้าวเหนียว กระติบข้าว สีนค้ำ ที่ระลึกจากไม้ไผ่ย่อยส่วนจากของจริง เช่น ของที่ระลึกในวันแต่งงาน วันเกิด เป็นต้น

4. ดนตรีและการละเล่น ชาวคำเดื้อมีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านความบันเทิง โดยนำไปไม่อ่อน นำลำต้นของต้นหญ้า ต้นข้าว มาเป่าเป็นเสียงเพลง เป็นวงดนตรีประกอบการเครื่องดนตรีประเภท อื่น ๆ มีการฟ้อนรำแบบภูไท มีการร้องเพลงภูไท เป็นต้น

5. ความเชื่อและพิธีกรรม ชาวคำเดื้อมีความเชื่อเรื่องผีประเภทต่างๆ เช่น ผีบรรพบุรุษที่เฝ้ารักษาที่บ้าน ผีตาแฮกที่รักษาที่นา ผีป่าที่รักษาป่า และปู่ตาที่รักษาชาวคำเดื้อม เป็นต้น

6. ประเพณี ชาวคำเดื้อมีประเพณีสืบทอดสองกองสิบสี่เหมือนชาวอีสานทั่วๆ ไป แต่มีประเพณีที่สำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวคำเดื้อมคือ ประเพณีไขประตูล้ำ (เปิดประตูนางข้าว) และประเพณีกินหมูล้างดินๆ เหมือนกฎหมายของหมู่บ้านที่ทำให้ชาวคำเดื้อมีกฎการทำผิดทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม มีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

ประเพณี “กินหมูล้างดิน” เป็นพิธีกรรมของชาวภูไทบ้านคำเดื้อม เพื่อทำการการล้างมลทินให้กับผู้หญิงสาวที่ประพฤติดัวไม่เหมาะสม เช่น ตั้งท้องก่อนแต่งงาน ท้องไม่มีพ่อ ชาวคำเดื้อมถือว่าได้กระทำการที่ผิดผีบรรพบุรุษ ถ้ามีเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เชื่อกันว่าจะมีสิ่งชั่วร้ายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบ้านอื่นๆ จะเกิดความเดือดร้อน เช่น เกิดฝนแล้ง คนเจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุจนเสียชีวิต เป็นต้น ผู้กระทำผิดมักจะหลบซ่อนตัวไม่พบปะกับเพื่อนบ้านหรือหนีออกจากหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นบาปติดตัวตลอดชีวิต การปิดป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้านมีพิธีกรรมที่เรียกว่า “พิธีกินหมูล้างดิน” ผู้กระทำพิธี เรียกว่า “พ่อจ่า” หมายถึง ผู้อาวุโสที่ชาวบ้านนับถือ เชื่อว่าเป็นผู้ที่สามารถสื่อสารกับผีบรรพบุรุษได้ ปัจจุบัน ชาวคำเดื้อมีพ่อจ่า จำนวน 2 คนคือ คือ นายสังวาล แก้วเจริญ และนายโสม เคนอ่อน เมื่อมีเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อชาวบ้าน เช่น เกิดฝนแล้งจนไม่สามารถทำนาได้ เด็กเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ พ่อจ่าจะทำพิธีเสี่ยงทายโดยการสื่อสารกับสิ่งศักดิ์ซึ่งจะบอกว่ามีบุคคลที่ท้องก่อนแต่งงานที่ได้กระทำผิดผีบรรพบุรุษ เมื่อทราบชื่อหญิงที่กระทำผิดแล้วจะประกาศให้ชาวคำเดื้อมทั้งหมู่บ้านทราบว่าผู้หญิงคนนั้นได้กระทำผิดจารีตประเพณี เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับความอับอายซึ่งจะทำให้เกิดความเข็ดหลาบไม่กล้าทำผิดอีก และยอมรับความผิดที่ได้กระทำไปแล้ว ทำให้ผู้กระทำผิดลดความกังวลและไม่ต้องหลบหนีความจริงต่อไป ซึ่งจะทำให้สบายใจขึ้น เมื่อยอมรับความผิดแล้วชาวคำเดื้อมอื่นๆ ก็จะให้อภัย ถือเป็นการล้างบาปและยอมรับผิดต่อชุมชนให้ได้รับรู้ ถือว่าเป็นการชำระจิตใจและสร้างพลังใจให้เกิดความเข้มแข็ง แต่ถ้ายังไม่ยอมรับก็จะถูกรังเกียจ พิธีกรรมเริ่มจากผู้ทำความผิดนำหมูหนึ่งตัวพร้อมด้วยข้าวเหนียว เหล้า เครื่องปรุงอาหารต่างๆ มาเลี้ยงผีบรรพบุรุษแล้วนำเครื่องสักการะนั้นมาเลี้ยงชาวบ้านเพื่อเป็นการขอ

ขมาต่อชุมชน เมื่อผ่านพิธีกรรมนี้แล้ว ผู้กระทำผิดนั้นก็จะอยู่ในชุมชนต่อไปอย่างปกติ ส่วนลูกที่เกิดมาถือว่าเป็นลูกของชุมชนชาวคำเด้อยด้วย แต่ถ้าผู้หญิงที่กระทำผิดไม่ยอมเข้าพิธีกินหมูล้างดิน ก็จะถูกชาวคำเด้อยประจานให้อาย ไม่สามารถอยู่ร่วมในชุมชนได้ ชุมชนจะรังเกียจถือว่าเป็นคนชั่วร้าย เป็นบุคคลที่จะนำความเดือดร้อนมาสู่ชุมชน การกำหนดวันกระทำพิธี “กินหมูล้างดิน” ผู้นำชุมชนจะแจ้งให้ชาวคำเด้อยทุกคนไปร่วมพิธี ในวันทำพิธี ผู้หญิงผู้กระทำผิดเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องของมาทุกอย่าง ประกอบด้วย หมูตัวเป็นๆ ตัวใหญ่ หนึ่งตัว เหล้า ข้าวสุก (ข้าวเหนียว) บุหรี่ ดอกไม้ เครื่องประกอบอาหาร เครื่องอุปกรณ์การทำครัวต่าง ไปให้พร้อม ณ คอนปู้ตา ในพิธีผู้หญิงที่กระทำผิดต้องใช้เท้าวางบนหัวหมูตัวที่นำมาทำพิธีเพื่อประกาศว่าตนเองเป็นผู้กระทำผิดและได้ยอมรับผิดแล้ว พ่อจ่าจะใช้เส้ตีผู้ที่กระทำผิด 3 ครั้ง (ตีเบาๆ พอเป็นพิธี) โดยมีความหมายว่า ตีครั้งที่หนึ่งหมายถึงต้องจดจำ ครั้งที่สองให้เข็ดหลาบ และครั้งที่สามให้คิดถึงพ่อแม่ ให้คิดถึงชื่อเสียงบรรพบุรุษเสร็จแล้วจึงให้ฆ่าหมูที่ทำพิธีตัวนั้น โดยชาวบ้านทุกคนจะช่วยกันประกอบอาหารที่คอนปู้ตา เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วต้องรอสักกระยะเพื่อให้ผีบรรพบุรุษกินอิ่มก่อน โดยการเสีงทนายของพ่อจ่า ถ้าเสีงทนายว่าผีบรรพบุรุษอิ่มแล้วทุกคนที่มาร่วมงานก็จะรับประทานอาหารได้ ถือว่าผู้ที่กินอาหารแสดงถึงการให้อภัยผู้ทำผิด และผู้หญิงที่กระทำผิดนั้นก็จะใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนแห่งนั้นเหมือนชาวคำเด้อยทั่วไป

องค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้วร่วมสภาวัฒนธรรมตำบลคำเขื่อนแก้ว จึงกำหนดเป็นแผนงานการฟื้นฟูประเพณีกินหมูล้างดินขึ้น โดยมีเป้าหมายว่าจะป้องกันการระบาดของโรคเอดส์ หญิงชาวคำเด้อยจะรู้จักควบคุมตัวมากขึ้น เยาวชนไม่มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การสร้างจิตสำนึกของชาวคำเด้อยให้เกรงกลัวที่จะกระทำความผิด ซึ่งผู้นำชุมชนได้จัดเป็นเทศกาลประจำปี ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาศึกษาประเพณีที่เป็นกฎหมายธรรมชาติของชาวคำเด้อย

ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ

1. การให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

1.1 มีการจัดทำเอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ หมู่บ้านภูไท ภูคำเดือย ภูถ้ำบั้ง ภูถ้ำพระ ป่าชุมชน เขาคีรีวงกต ภูมะโรง แต่ไม่มีรายละเอียดหรือรูปภาพ เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

1.2 มีการจัดทำป้ายบอกทางไปแหล่งท่องเที่ยวไว้ที่ทางเข้าแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ภูคำเดือย ภูถ้ำบั้ง ภูถ้ำพระเขาคีรีวงกต ภูมะโรง โดยมีการจัดทำป้ายขนาดใหญ่ที่ทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น ส่วนป้ายบอกแต่ละจุดของแหล่งท่องเที่ยวมีน้อยมาก

2. มีการจัดการและป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว มีมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่

- การประชุมขอความร่วมมือให้ประชาชนร่วมกันอนุรักษ์ ป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อม เฝ้าระวังการทำลายธรรมชาติ และการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย ให้ช่วยกันอนุรักษ์

- มีกฎของแต่ละหมู่บ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- กลุ่มพลังแผ่นดิน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน (อปปร.) จำนวน 150 คน ทำหน้าที่ป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

- มีกลุ่มเยาวชน นักเรียน จากโรงเรียนบ้านคำเดือย โรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม รวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือในการอนุรักษ์ป่าไม้

3. ด้านการบริหารจัดการ การรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการท่องเที่ยว ชาวคำเดือยยังไม่มี คณะกรรมการรับผิดชอบโดยตรง แต่มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและกลุ่มพลังแผ่นดิน เป็นผู้รับผิดชอบ ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน (อปปร.) จำนวน 150 คน โดยมีข้อปฏิบัติหรือระเบียบของกลุ่ม โดยมีหลักการคือให้เฝ้าระวัง ร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว การบริหารจัดการอาศัยบุคลากรจากการที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างขออนุมัติบรรจบุคคลที่มารับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

สรุปศักยภาพด้านการบริหารจัดการ พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับสูง เนื่องจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว และคณะผู้บริหารท้องถิ่น ที่มีภาวะความเป็นผู้นำ เสียสละ ดังนั้นควรใช้จุดเด่นนี้ให้ผู้นำได้ถ่ายทอดอุดมการณ์ ความรู้แก่ประชาชนและกลุ่มอาสาสมัครอื่นๆ เพื่อปฏิบัติหน้าที่แต่ละด้านแทน เป็นการลดภาระงานผู้บริหาร และให้ผู้บริหารมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย ตรวจสอบ ติดตาม ให้กำลังใจ หรือเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในการพัฒนา เชื่อว่าจะเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและเกิดผลสำเร็จและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนา

ศักยภาพด้านความพร้อมของชุมชน

1. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ชาวบ้านคำเด้อยให้ความสำคัญร่วมมือในการทำกิจกรรมทุกกิจกรรม เนื่องจากมีความเคารพ ศรัทธาต่อนายกองค์การบริหารส่วนตำบล การบริหารโดยในการดำเนินโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชนจะเปิดโอกาสให้ชาวคำเด้อยมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมสรุปผล ได้รับผลตอบแทนที่เป็นธรรม และได้จัดทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว และศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านคำเด้อยในแผนจังหวัด CEO ในปีงบประมาณ 2549 กิจกรรมในโครงการที่สำคัญได้แก่ โครงการอบรมผู้ประกอบการโฮมสเตย์, โครงการจัดแคมป์, โครงการอบรมเยาวชนศึกษาสมุนไพร, โครงการป้องกันไฟฟ้าเป็นต้น จากโครงการทั้ง 2 หน่วยงานแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านคำเด้อยมีหน่วยงานสำคัญให้การสนับสนุน จึงมีศักยภาพสูงที่จะประสบผลสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามโครงการวิจัย

2. ด้านความรู้สึกรักเป็นเจ้าของท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ชาวคำเด้อยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 3,300,000 บาท เพื่อฟื้นฟูเอกลักษณ์ชนเผ่าภูไทชาวคำเด้อย ให้จัดสร้างหมู่บ้านภูไทจำลอง เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาข้อมูลและการท่องเที่ยว จึงทำให้ชาวคำเด้อยเกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจในบรรพบุรุษ ประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าภูไท จึงมีศักยภาพสูงที่จะประสบผลสำเร็จในการพัฒนา

3. ด้านการบริการ ดังนี้

3.1 ด้านสถานที่พัก ในหมู่บ้านคำเคือย ได้มีการประสานให้บ้านเป้าหมาย 150 หลังคาเรือน เข้าร่วมโครงการจัดบ้านเป็นโฮมสเตย์ แต่ยังไม่ได้จัดการอบรมให้ ดังนั้นจึงคาดว่าจะมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในชุมชนที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ไม่น้อยกว่า 150 คน และในชุมชนไม่เคยมีเหตุการณ์ที่เป็นอันตรายต่อชีวิตของนักท่องเที่ยวใดๆ เลย น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชาวคำเคือยประสบผลสำเร็จได้

3.2 ด้านบริการนำเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลคำเคือยแก้ว ได้จัดทำเอกสาร แนะนำแหล่งท่องเที่ยวไว้บริการ ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลคำเคือยแก้ว ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัด สามารถสอบถามรายละเอียดได้ทั้ง 2 หน่วยงาน ส่วนมาตรการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ศูนย์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ณ ที่ทำการ อบต. คำเคือยแก้ว มีคณะกรรมการบริหารท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีมาตรการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ มีอาสาสมัครรักษาหมู่บ้าน (อพปร.) จำนวน 150 คน ให้บริการและอำนวยความสะดวก

3.3 ด้านร้านอาหาร มีร้านอาหารสำหรับบริการนักท่องเที่ยว จำนวน 4 ร้าน แต่ถ้ามีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ก็จะระดมกลุ่มแม่บ้านมาช่วยกันทำ มีมาตรการที่ควบคุมร้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว โดยผู้บริหารท้องถิ่นได้ขอความร่วมมือให้ประกอบอาหารที่ถูกต้องลักษณะสะอาด ราคาปกติเหมือนขายให้คนในชุมชน

3.4 ด้านร้านขายของที่ระลึก ยังไม่มีร้านขายของที่ระลึกที่เป็นของชุมชน แต่มีร้านค้าของชาวบ้านเปิดขายสินค้าเครื่องจักสานไม้ไผ่ ส่วนสินค้าหัตถกรรมอื่นๆ เช่น ผ้าทอ ผลิตภัณฑ์จากผ้า ยาสุมุนไพร จะมีสินค้าในครัวเรือนไม่ได้เปิดเป็นร้านค้า

3.5 ด้านนันทนาการ ชาวคำเคือยมีการแสดงที่สำคัญ ได้แก่ การแสดงตำนานความเป็นมาชนเผ่าภูไท การแสดงรำนกกาบัว การแสดงเส็งกลอง การรำภูไท ดนตรีจากวัสดุธรรมชาติ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการบริหารจัดการและด้านความพร้อมของชุมชนบ้านคำเดือย พบว่า ชุมชนบ้านคำเดือยมีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับหนึ่ง เพราะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง การบริหารงานโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ชาวคำเดือยมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ซึ่งเป็นไปตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงมีแนวโน้มว่าการพัฒนาชุมชนและการส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน่าจะประสบผลสำเร็จ ในส่วนที่มีศักยภาพต่ำจึงต้องเพิ่มความรู้ ทักษะที่ถูกต้องแก่ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย

ตอนที่ 2 การสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การพัฒนาศักยภาพของชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

- ส่วนที่ 1 ผลการรวบรวมแนวทางการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ส่วนที่ 2 ผลการจัดทำแผนปฏิบัติการ
- ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงานตามแผน

ส่วนที่ 1 ผลการรวบรวมแนวทางการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการจัดประชุมผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อระดมความคิดเห็นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปประเด็นที่ต้องแสวงหาแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1. แสวงหาแนวทางสำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริมที่มีในชุมชนบ้านคำเดือย เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างอาชีพเสริม

ที่ประชุม มีมติให้มีการสำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริมที่มีในชุมชน โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้ มอบหมายให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด

ประสานหาผู้เชี่ยวชาญสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและสร้างเครื่องมือสำรวจ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชนรับผิดชอบอำนวยความสะดวกและนำทางสำรวจแหล่งท่องเที่ยว

2. แสวงหาแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและสร้างอาชีพเสริม โดยการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อให้เกิดความชัดเจนในผู้รับผิดชอบบริหารจัดการ

ที่ประชุม มีมติให้จัดตั้งกลุ่มชื่อ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อนุรักษ์วัฒนธรรมสามเผ่าภูไท บ้านคำเด้อย ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอขามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ คณะกรรมการกลุ่ม ดังนี้

ตารางที่ 4.2 คณะกรรมการบริหารกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ฯ บ้านคำเด้อย

ที่	ตำแหน่ง	ชื่อ สกุล	ตำแหน่ง
1	ประธาน	นายประสงค์ เหล่าหมื่น	นายก อบต.
2	รอง ปธ . 1	นายคำ พิมสาร	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 12
3	รอง ปธ . 2	นายอำคา สอนวงศ์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2
4	รอง ปธ . 3	นายชมชัย พิมสาร	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8
5	เลขานุการ	นายจำเนียร สุรสิทธิ์	ผอ. ร.ร.บ้านหินสั่ว
6	ผช. เลขานุการ	นายศรีศักดิ์ สมบูรณ์	อาจารย์ ร.ร. คำเขื่อนแก้ววิทยาคม
7	ฝ่ายประชาสัมพันธ์	ร.ต.ต. ทรงศิลป์ พิภู	ข้าราชการตำรวจ สกอ.ขามเฒ่า
8	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์	นายเศรษฐโชค สุปัตติ	อาจารย์ ร.ร. คำเขื่อนแก้ววิทยาคม
9	ฝ่ายมัคคุเทศก์	นายสามึง ปักขิพันธ์	ปธ.ศูนย์วัฒนธรรมตำบลคำเขื่อนแก้ว
10	ฝ่ายการแสดง	นายบัวลม พรหมมา	ผู้อาวุโสหมู่บ้าน
11	ฝ่ายสินค้า OTOP	นายจำปา วงษ์เข็ม	ผู้อาวุโสหมู่บ้าน
12	ฝ่ายอาหาร เครื่องดื่ม	นางป่างทอง สุนันท์	กลุ่มแม่บ้าน
13	ผู้ช่วยฝ่ายอาหาร	นางคำออน ราชเมือง	กลุ่มแม่บ้าน
14	ฝ่ายที่พักโฮมสเตย์	นายประจวบ สายสมุทร	สมาชิก อบต.
15	ฝ่ายการเงิน	นายเพชรรัตน์ เครือวัลย์	อาจารย์ ร.ร.คำเขื่อนแก้ววิทยาคม
16	ฝ่ายบริการ	นายชุมพล ยังดี	ผู้อาวุโสหมู่บ้าน

3. แสวงหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านคำเคืออย่างต่อเนื่อง

ที่ประชุม มีมติให้หาแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยนำผลการสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลังจากที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินผลแล้ว โดยนำผลการสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาเป็นจุดเริ่มต้นการจัดทำแผนการพัฒนา และขอความร่วมมือให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดและผู้วิจัยเป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและพัฒนาการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4. แสวงหาแนวทางในการเสริมสร้างความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพเสริม โดยการจัดอบรมหลักสูตรที่เหมาะสม เพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริมได้อย่างมั่นใจและสนองตอบความต้องการของลูกค้า

ที่ประชุม มีมติให้มีการจัดอบรมหลักสูตรเตรียมความพร้อมของชุมชนและประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและเตรียมชาวคำเคือในการประกอบอาชีพเสริม โดยมอบหมายให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว ฯ และผู้วิจัยศึกษาหลักสูตรและประสานงานวิทยากร ส่วนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และบุคลากรให้องค์การบริหารส่วนตำบลคำเคือเป็นผู้รับผิดชอบ

5. แสวงหาแนวทางในการสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม เพื่อได้แนวทางในการประชาสัมพันธ์และได้หน่วยงานที่จะสนับสนุนในการเพิ่มความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพเสริม และสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนบ้านคำเคืออย่างต่อเนื่อง

ที่ประชุม มีมติให้แต่งตั้งผู้รับผิดชอบประสานงานกับหน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด พัฒนาชุมชน สถาบันการศึกษา ฯลฯ เพื่อขอรับการสนับสนุนวิทยากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม มีผู้ที่ได้รับมอบหมาย จำนวน 10 คน ดังนี้

- 1) นายก อบต. คำเคือแก้ว
- 2) เลขนายก อบต. คำเคือแก้ว
- 3) สมาชิก อบต. คำเคือแก้ว จำนวน 7 คน
- 4) อาจารย์โรงเรียนคำเคือแก้ววิทยาคม 1 คน

ส่วนที่ 2 ผลการจัดทำแผนปฏิบัติการ

ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด และผู้วิจัย ได้ประสานงานให้นายกองคการบริหารส่วนตำบล จัดประชุมผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อระดมความคิดเห็นวางแผนปฏิบัติการพัฒนาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปประเด็นการวางแผนจัดทำแผนปฏิบัติการ ดังนี้

1. นายกองคการบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้วแจ้งวัตถุประสงค์การประชุมแล้วให้ผู้เข้าประชุมซึ่งเป็นแกนนำชุมชนและตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมายทราบวัตถุประสงค์ของการประชุมและโครงการวิจัย

2. ประเด็นการประชุม และความคิดเห็นของผู้เข้าประชุม สรุปได้ดังนี้

- 2.1 ปัญหาความยากจนของชาวคำเด้อยตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) มีสาเหตุจากอะไรบ้าง

ที่ประชุมสรุปว่า สาเหตุของความยากจนของชาวคำเด้อยคือมีรายได้หลักจากการทำนาปีละ 1 ครั้ง โดยอาศัยน้ำฝนธรรมชาติ ไม่มีระบบชลประทาน ผลผลิตไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับฝนตามฤดูกาล ถ้าปีใดฝนดีก็จะมีรายได้จากการขายข้าวนำไปใช้หนี้ค่าปุ๋ย ยาฆ่าแมลงหรือค่าแรง และไม่มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม เพราะไม่มีความรู้ ไม่มีทักษะในการประกอบอาชีพเสริม

- 2.2 ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาความยากจนของชาวคำเด้อย มีอะไรบ้าง ถ้าไม่แก้ไขจะมีผลกระทบอะไรบ้าง

ที่ประชุมสรุปว่า ความยากจนทำให้มีชาวคำเด้อยที่ย้ายถิ่นไปหางานทำที่กรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่ ทำให้ต้องปรับตัวเข้ากับงานที่ไม่เคยทำมาก่อน บางคนในช่วงที่ไปใหม่ๆ ยังไม่สามารถปรับตัวได้ ก็จะมีอาการเจ็บป่วยต้องกลับบ้านก่อนที่จะได้รับเงินเดือนก็มี นอกจากนี้มีหลายคนเป็นโรคเอดส์ เมื่อกลับมาที่หมู่บ้านคำเด้อยได้แพร่ระบาดไปยังชาวบ้านอื่นๆ ส่วนปัญหาด้านครอบครัวพบว่าบางครอบครัวที่พ่อแม่ย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่ในขณะที่ลูกๆ

พักอาศัยอยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย ในชนบท เมื่อลูกมีปัญหาการเรียนหรือปัญหาอื่นๆ จึงขาดพ่อแม่คอยชี้แนะเด็กเตือนหรือแก้ปัญหาให้ บางคนกลายเป็นเด็กเกเร หลบหนีโรงเรียน มีผลการเรียนตกต่ำ นักเรียนมัธยมศึกษาบางคนมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเรียน ตั้งครรภ์ขณะเรียนทำให้ต้องออกจากโรงเรียนก่อนกำหนด เด็กที่พ่อแม่ย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือนอกบ้าน จึงเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะตัดสินใจผิดพลาดและก่อปัญหาสังคมต่อไป

2.3 ทรัพยากรธรรมชาติและประเพณี วัฒนธรรมของชาวคำเดือยที่โดดเด่น ตามที่ผู้วิจัยศึกษามาถูกต้อง

ที่ประชุมได้ช่วยกันตรวจสอบชื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยศึกษา จำนวน 14 แห่ง ปรากฏว่าที่ประชุมยืนยันว่ามีเพียง 10 แห่ง ที่อยู่ในพื้นที่หมู่บ้าน ได้แก่ เนิน 420 สระดอกบัว หมู่บ้าน ภูไท ภูคำเดือย ภูถ้ำบั้ง ภูถ้ำพระ ป่าชุมชน เขาศรีวงกต ภูมะโรงและลานหินต้นฮัง-ต้นข่อย หลังจากนั้นได้ประชุมผู้นำชุมชนและบุคคลที่มีข้อมูลในตัวมาก (Key informant) จำนวน 9 คน เพื่อนำเสนอโครงการวิจัย มติประชุมเห็นชอบให้ดำเนินโครงการวิจัย

2.4 แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีขั้นตอนอย่างไร

หลังจากผู้เข้าร่วมประชุมได้รับฟังการบรรยายแนวทางแก้ปัญหาความยากจน การย้ายถิ่นและแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด และผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 4 จังหวัดอุบลราชธานีแล้ว ที่ประชุมสรุปแนวทาง มี 4 ขั้นตอน คือ ให้มีการสำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม ให้มีการเตรียมการประกอบอาชีพเสริม โดยให้ความรู้ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย ให้มีการสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมและการประเมินผลการประกอบอาชีพเสริม

2.5 คณะกรรมการบริหารกลุ่ม แบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นในประเด็น การจัดทำร่างระเบียบกลุ่ม ยุทธศาสตร์ในการทำงาน รายละเอียดในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กลุ่มที่รับผิดชอบได้นำเสนอร่างระเบียบกลุ่มการท่องเที่ยวฯ โดยยึดแนวทางตามระเบียบกลุ่มโสมสเคย์บ้านปลาข้าว ตำบลปลาข้าว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ โดยมีการปรับปรุงไม่ถึงร้อยละ 5 กลุ่มที่จัดทำยุทธศาสตร์การทำงานได้เสนอว่าควรยึดการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการบริหาร ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวและการสร้างอาชีพเสริมตามหลักการที่วิทยากรนำเสนอให้ดำเนินการตามแนวทาง 4 ขั้นตอน คือ ให้มีการสำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม ให้มีการเตรียมการประกอบอาชีพเสริมโดยให้ความรู้ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย ให้มีการสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมและการประเมินผลการประกอบอาชีพเสริม

ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงานตามแผน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 3.1 ผลการสำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม

คณะผู้เชี่ยวชาญประชุมสรุปคะแนนการประเมินผลและรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติมจากผู้นำชุมชนประกอบการพิจารณาให้คะแนนแหล่งท่องเที่ยว มีข้อสรุปผลการสำรวจตามตาราง 4.3

ตารางที่ 4.3 ระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านคำเคื่อย

ที่	แหล่งท่องเที่ยว	คะแนนเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
1	เนิน 420	3.17	ปานกลาง
2	สระดอกบัว	2.08	ต่ำ
3	หมู่บ้านภูไท	3.92	สูง
4	ภูคำเคื่อย	4.00	สูง
5	ภูถ้ำบั้ง	2.33	ต่ำ
6	ภูถ้ำพระ	3.17	ปานกลาง
7	ป่าชุมชน	3.00	ปานกลาง
8	เขาศีรีวงกต	3.17	ปานกลาง
9	ภูมะโรง	4.00	สูง
10	ลานหินต้นฮังต้นข่อยหิน	3.08	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.3 พบว่า มีแหล่งท่องเที่ยว 3 แหล่งที่มีศักยภาพสูง ได้แก่ หมู่บ้านภูไท ภูคำเดือยและภูมะโรง เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีการปรับแก้ไขสภาพของพื้นที่เพียงเล็กน้อย สภาพทางระบบนิเวศมีความสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีลักษณะเฉพาะ มีความสวยงาม มีองค์ประกอบด้านอื่นๆ เช่น มีลักษณะทางวัฒนธรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีสภาพธรรมชาติที่ชัดเจนและโดดเด่นและสามารถปรับปรุงแก้ไขสภาพของพื้นที่หรือจัดสภาพทางวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพระดับปานกลาง มี 5 แหล่ง และระดับต่ำ 2 แหล่ง

ขั้นที่ 3.2 ผลการสำรวจความพร้อมของกลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริม

การดำเนินการเพื่อให้ได้รายชื่ออาชีพเสริม รายชื่อกลุ่มเป้าหมายที่มีประสงค์จะประกอบอาชีพเสริม และ รายชื่อคณะกรรมการบริหารกลุ่มอาชีพเสริม จึงได้จัดอบรมกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 120 คน ผู้นำชุมชน 10 คน โดยมีหลักสูตรประกอบด้วย : ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ข้อมูลความยากจน ผลกระทบความยากจน การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและประกอบอาชีพเสริม วิทยากร คือผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 4 จังหวัดอุบลราชธานี การสำรวจความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม ใช้วิทยากรจากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดอำนาจเจริญ การสำรวจความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมในวันที่เสร็จสิ้นการอบรมได้มอบหมายให้หัวหน้ากลุ่มอาชีพ ไปสำรวจความสนใจและความพร้อมของกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ได้เข้ารับการอบรม ปรากฏว่ามีผู้สมัครใจเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพเพิ่มเติม มีจำนวน 134 คน ประกอบด้วย กลุ่มนวดแผนไทย 18 คน โฮมสเตย์ 15 คน สมุนไพร 12 คน ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ 12 คน ประกอบอาหาร 25 คน มัคคุเทศก์ 9 คน ทอผ้าและผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจากผ้าพื้นเมือง 10 คน ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจากวัสดุที่มีในท้องถิ่น 10 คน ปลุกผักปลอดสารพิษ 5 คน เพาะชำกล้าไม้ 8 คน การแสดงทางวัฒนธรรม 10 คน ตามตารางที่ 4.42

ตารางที่ 4.4 ระดับความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมของกลุ่มเป้าหมาย

ที่	อาชีพ	จำนวนสมาชิก	คะแนนเฉลี่ย	ระดับความพร้อม
1	นวดแผนไทย	18	1.44	น้อย
2	โฮมสเตย์	15	1.70	ปานกลาง
3	ผลิตยาสมุนไพร	12	1.66	น้อย
4	ผลิตสินค้าจักสานไม้ไผ่	12	1.48	น้อย
5	ประกอบอาหาร	25	1.46	น้อย
6	ผักบุ้งเทศ	9	1.61	น้อย
7	ทอผ้าและผลิตสินค้าที่ระลึกจากผ้าพื้นเมือง	10	1.91	ปานกลาง
8	ผลิตสินค้าที่ระลึกจากวัสดุในท้องถิ่น	10	1.64	น้อย
9	ปลูกผักปลอดสารพิษ	5	1.99	ปานกลาง
10	เพาะชำกล้าไม้	8	1.01	น้อย
11	การแสดงทางวัฒนธรรม	10	1.78	ปานกลาง
รวม		134		

จากตารางที่ 4.4 พบว่า สมาชิกกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่มีความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมระดับน้อย ที่มีความพร้อมระดับปานกลาง มีเพียง 4 อาชีพเท่านั้น คือ โฮมสเตย์ ทอผ้าและผลิตสินค้าที่ระลึกจากผ้าพื้นเมือง ปลูกผักปลอดสารพิษ และการแสดงทางวัฒนธรรม อาชีพเสริมทั้ง 4 อาชีพ เป็นอาชีพที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวคำเด้อยมีทักษะ เช่น โฮมสเตย์ พบว่าชาวคำเด้อยมีคุณลักษณะอ่อนน้อม มีความเป็นมิตร อาชีพทอผ้าและผลิตสินค้าที่ระลึกจากผ้าพื้นเมือง เป็นงานที่ผู้หญิงชาวคำเด้อยทำเพื่อผลิตผ้าใช้แต่งตัว อาชีพปลูกผักปลอดสารพิษเป็นอาชีพที่ชาวคำเด้อยมีทักษะปลูกผักโดยการนำพืชสมุนไพรมาทำเป็นยาปราบศัตรูพืชและการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่มีในท้องถิ่น ส่วนการแสดงทางวัฒนธรรมเป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุที่แสดงการร้องเพลง รำภูไท ร้องหมอลำ การนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาเป็นเครื่องดนตรี เช่น นำใบไม้มาเป่าเป็นเสียงดนตรี จึงทำให้ 4 อาชีพดังกล่าว มีความพร้อมกว่าอาชีพอื่นๆ ซึ่งข้อมูลทั้งหมดจะรวบรวมให้วิทยากรแต่ละหลักสูตรใช้ในการเตรียมจัดกิจกรรมการอบรมให้เหมาะสมกับความพร้อมของกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นที่ 3.3 สนับสนุนและการประกอบอาชีพเสริม

ผลการสนับสนุนและการประกอบอาชีพเสริม

โดยการประชุมผู้นำชุมชน กรรมการกลุ่มอาชีพ จำนวน 15 คน ผู้ร่วมประชุม 9 คน เพื่อนำเสนอข้อมูลวิทยากรและหลักสูตร นำเสนอผลการประเมิน ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมของกลุ่มเป้าหมาย เตรียมการอบรมกลุ่มเป้าหมาย ผู้นำชุมชนหลักสูตรคุณลักษณะและความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการประชุม ผู้เข้ารับการอบรมมีความเห็นสอดคล้องกับสรุปผลการประเมินความพร้อมของกลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริม แล้วร่วมกันวางแผนเตรียมจัดอบรมหลักสูตรการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แล้วดำเนินการ ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อม ได้แก่

1.1 จัดอบรมผู้นำชุมชน 10 คน กลุ่มเป้าหมาย 219 คน รวม 228 คน หลักสูตรการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หลักสูตรการอบรม ประกอบด้วย สรุปผลการประเมินความสนใจและความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม การบรรยายพิเศษเรื่องประสบการณ์และการวางแผนการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การวิเคราะห์ วางแผนการตลาดท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้าน การจัดทำแฟ้มกิจวัตร กิจกรรมที่ และผู้เข้ารับการอบรมได้เสนอให้มีการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมและสร้างเครือข่ายความร่วมมือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำจัดทำ แฟ้มกิจวัตร

1.2 สำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมและสร้างเครือข่ายความร่วมมือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำจัดทำ แฟ้มกิจวัตร โดยคณะสำรวจ 10 คน การออกสำรวจเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดมุกดาหารและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 3 วัน สถานที่สำรวจในจังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ ตลาดอินโดจีน วัดสำราญ โรงแรม ด่านศุลกากร สถานีประมง สถานที่สำรวจในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ พระธาตุโพนสีอนหิน ตลาดปากกลางดง ทำให้มีข้อมูลในการจัดทำแฟ้มกิจวัตรและเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับจังหวัดมุกดาหารและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.3 จัดทำร่าง แพ็คเก็ตจิวัวร์ โดยผู้รับผิดชอบจัดทำร่าง แพ็คเก็ตจิวัวร์ ร่วมจัดทำร่าง จำนวน 5 วัน ได้ร่างแพ็คเก็ตจิวัวร์ จำนวน 3 ร่าง แล้วนำเสนอให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญตรวจสอบ

ผลการให้ความรู้หลักสูตรการเตรียมความพร้อมผู้ประกอบการอาชีพเสริม

การดำเนินการเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ดีในการประกอบอาชีพเสริม และเพื่อทราบปัญหา อุปสรรค และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริม ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

1. จัดประชุมผู้นำชุมชน 10 คน กลุ่มเป้าหมาย 219 คน จำนวน 1 วัน ประเด็นการประชุม ประกอบด้วย สรุปประเด็นสำคัญจากหลักสูตรการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. จัดประชุมหารือผู้นำชุมชน โดยผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญ ได้นำหลักสูตร โสมสเด็จ ตามมาตรฐานหลักสูตร โสมสเด็จของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ชี้แจงรายละเอียด และวางแผนเตรียมการอบรมหลักสูตรโสมสเด็จ

3. จัดอบรมผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมายหลักสูตร โสม สเด็จและศึกษาดูงานหมู่บ้านโสมสเด็จ บ้านนาแว ตำบลลาดเจริญ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 2 วัน แล้วร่วมกันเตรียมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง (Pilot Study) โดยมอบหมายให้ผู้วิจัยประสานงานวิทยาลัยเทคนิคอ่างทองนำนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงเทียบโอนหน่วยการเรียนรู้ จำนวน 50 คน มาท่องเที่ยวตาม แพ็คเก็ตจิวัวร์ ที่ 3 จำนวน 2 วัน หลังจากนั้นร่วมกันเตรียมการดังนี้
1) จัดอบรมการประกอบอาหารเช้าสำหรับนักท่องเที่ยว 2) การระดมชาวบ้านพัฒนาความสะอาดหมู่บ้าน ระดมชาวบ้านปรับปรุงที่พักโสมสเด็จ ปรับปรุงเส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยว 3) ประชุมมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ 4) การตรวจติดตามงานที่มอบหมายและความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวและประกอบอาชีพเสริม

4. จัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง (Pilot Study) ให้กับนักท่องเที่ยวจากจังหวัดอ่างทอง จำนวน 2 วัน ตามแพ็คเก็ตจิวัวร์ 3

5. ประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวแล้วดำเนินการ ดังนี้

5.1 จัดประชุมผู้นำชุมชน คณะกรรมการบริหารกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและกลุ่มโฮมสเตย์ ผู้เข้าประชุม 41 คน ที่ประชุมมีข้อสรุป ดังนี้ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจทุกด้านอยู่ระดับมาก พักโฮมสเตย์ได้รับความชมเชยจากนักท่องเที่ยวทุกหลังว่าสะอาดและพึงพอใจ อาหารเข้านักท่องเที่ยวประทับใจ มีนักท่องเที่ยวร่วมทำอาหารเช้าเมนูอาหาร นายองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้งว่าได้ตั้งงบประมาณสำหรับจัดอบรมอาชีพเสริม 11 หลักสูตรไว้แล้ว และจัดประชุมผู้นำชุมชน คณะกรรมการบริหารกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ฯ 1 วัน เพื่อรับฟังผลการสรุปการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ร่วมกันแก้ไขปัญหา อุปสรรคและวางแผนการสร้างอาชีพเสริม ซึ่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 , 8 และ 12 ได้ชี้แจงกรณีไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวครั้งนี้เพราะเข้าใจผิด ทั้ง 3 คนยืนยันว่าต่อไปจะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่และจะเป็นผู้นำให้ประชาชนให้ความร่วมมืทุกอย่างเพื่อให้ประชาชนมีอาชีพเสริม หมู่บ้านเจริญต่อไป

5.2 แต่งตั้งผู้รับผิดชอบประสานงานหน่วยงานสนับสนุน โดยมอบหมายให้คณะกรรมการประสานงานหน่วยงานสนับสนุน จำนวน 7 คน เพื่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน เพื่อให้การสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด

5.3 จัดอบรมหลักสูตรอาชีพเสริม 7 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรกระถางในทอง (ขันหมากเบ็ง) มัคคุเทศก์ นวดแผนไทย เพาะชำกล้าไม้ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากวัสดุท้องถิ่น และอาหารพาล้าง

5.4 จัดประชุมผู้นำชุมชน คณะกรรมการกลุ่มอาชีพ ฯ วางแผนจัดงานเทศกาลไหว้หลวงปู่่มั่น หลวงปู่เกษ ประจำปี และกิจกรรมการท่องเที่ยวประจำปี

5.5 ร่วมกันหาแนวทางเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว โดยผู้นำชุมชนและตัวแทนผู้ประกอบการอาชีพเสริมไปศึกษาดูงานการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ณ บ้านท่าช้าง อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการดำเนินการประกอบอาชีพเสริม

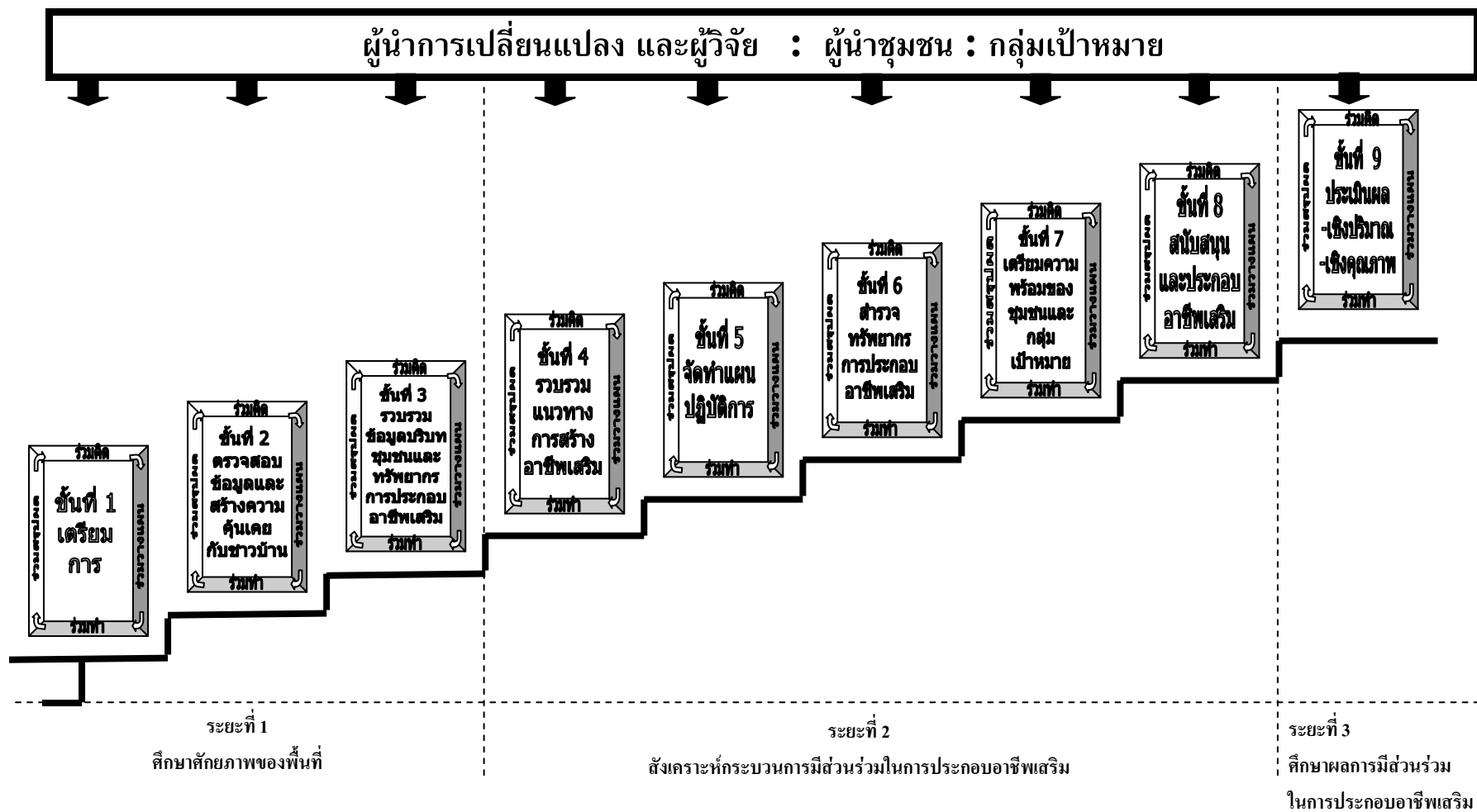
1. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 3 แหล่ง ได้แก่ หมู่บ้านภูไท ภูคำเคียวและภูมะโรง โดยระดมชาวบ้านปรับปรุงเส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยว การสร้างห้องน้ำที่แหล่งท่องเที่ยว การจัดทำที่วางขายสินค้าที่แหล่งท่องเที่ยว การทำความสะอาดหมู่บ้าน การพัฒนาที่พักโฮมสเตย์ เป็นต้น

2. การสร้างศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท โดยการนำความรู้จากการศึกษาดูงานมาระดมชาวบ้านสร้างศูนย์การเรียนรู้อาชีพ โดยให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์การเรียนรู้ จนได้รับการประเมินและได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 530,000 บาท แล้วได้นำเงินดังกล่าวไปเป็นทุนในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้อาชีพ จำนวน 21 อาชีพ ได้แก่ กลุ่มอาชีพนวดแผนไทย การประกอบอาหาร กระถางใบตอง ผลิตภัณฑ์สัตว์ ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ปลุกพืชผักสวนครัว มัคคุเทศก์ เลี้ยงสุกร เลี้ยงไก่ บริการซ่อมเครื่องจักรกล ผลิตภัณฑ์ชีวภาพ เลี้ยงกบ โรงสี ถักเส้นสุรา การแสดงศิลปวัฒนธรรม เลี้ยงปลา สมุนไพร แปรรูปไม้ จักสานไม้ไผ่ น้ำดื่ม แกะสลักและเฟอร์นิเจอร์ เพาะเห็ด โฮมสเตย์

3. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยส่ง แพ็คเก็ตทัวร์ ไปศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และ นันทนาการจังหวัดอำนาจเจริญเพื่อประชาสัมพันธ์ในระดับจังหวัดและต่างจังหวัด นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้วประชาสัมพันธ์ระดับอำเภอ โดยแจ้งในที่ประชุมประจำเดือน การประชุมผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นอำเภอขานุมาน ส่งแพ็คเก็ตทัวร์ ไปประชาสัมพันธ์ทุกองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอำนาจเจริญ

4. การประกอบอาชีพเสริมและให้บริการนักท่องเที่ยว เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มาประชุม อบรม ศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท กลุ่มเป้าหมายได้จำหน่ายสินค้าและให้บริการตามอาชีพเสริมที่ทำ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพเสริม มีทั้งหมด 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระยะที่ 2 การสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และระยะที่ 3 การศึกษาผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ภาพที่ 4.1 บันไดแห่งความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผู้วิจัย ได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

ผลการประเมินการประกอบอาชีพเสริมด้านปริมาณ

การดำเนินการประเมินผลการประกอบอาชีพเสริมเพื่อเปรียบเทียบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อเปรียบเทียบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมกับระดับการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลคุณสมบัติกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา
2. การวิเคราะห์ความคาดหวังในอาชีพเสริมของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา
3. การวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เปรียบเทียบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม

การวิเคราะห์ข้อมูลคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา แสดงดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 คุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาและการประกอบอาชีพเสริม

คุณสมบัติ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	66	45.80
หญิง	78	54.20
อายุ		
น้อยกว่า 20 ปี	2	1.40
20-30 ปี	11	7.60
31-40 ปี	51	35.40
41-50 ปี	51	35.40
51-60 ปี	21	14.60
มากกว่า 60 ปี	8	5.60
การศึกษาสูงสุด		
ไม่เคยเข้ารับการศึกษ	1	0.70
ประถมศึกษา	96	66.70
มัธยมศึกษา	26	18.10
ปวช. / ปวส. / อนุปริญญา	7	4.90
ปริญญาตรี	13	9.00
สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.70
สถานภาพสมรส		
โสด	20	13.90
แต่งงาน อยู่ด้วยกัน	102	70.80
แต่งงาน อยู่คนละที่	4	2.80
หม้าย,หย่า,แยกกันอยู่	18	12.50
อาชีพหลัก		
ข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ	20	13.90
พนักงานบริษัทเอกชน	1	0.70
ธุรกิจส่วนตัว	2	1.40

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

คุณสมบัติ	จำนวน	ร้อยละ
นักเรียน นักศึกษา	2	1.40
เกษตรกร	99	68.80
แม่บ้าน	10	6.90
รับจ้าง	10	6.90
ว่างงาน	1	0.70
อื่นๆ	3	2.10
จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อยู่ด้วยกันขณะนี้		
1-3 คน	32	22.22
4-6 คน	94	65.28
มากกว่า 6 คน	18	12.50
รายได้ของสมาชิกในครอบครัวรวมกัน ต่อเดือนโดยประมาณ		
ต่ำกว่า 3,000 บาท	90	62.50
3,001 - 6,000 บาท	33	22.90
6,001 - 10,000 บาท	7	4.90
10,001-15,000 บาท	7	4.90
มากกว่า 15,000 บาท	7	4.90
ระยะเวลาที่ประกอบอาชีพเสริมประมาณ		
น้อยกว่า 1 ปี	21	14.60
1-2 ปี	34	23.60
3-4 ปี	37	25.70
มากกว่า 4 ปี	52	36.10
ช่วงเวลาประกอบอาชีพเสริม		
ทุกวัน	103	71.50
ทุกครั้งเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน	21	14.60
เมื่อสมาชิกในครอบครัวหรือผู้นำบอกให้ทำ	28	17.40
อื่น ๆ	17	11.80

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

คุณสมบัติ	จำนวน	ร้อยละ
สาเหตุสำคัญที่เลือกประกอบอาชีพเสริม		
ทำอยู่แล้ว	107	74.30
เคยเป็นลูกจ้างมาก่อน	15	10.40
ลงทุนไม่มากและขั้นตอนไม่ยุ่งยาก	58	40.30
มีคนแนะนำให้ทำ	36	25.00
อื่น ๆ	3	2.10
เงินลงทุนในการประกอบอาชีพเสริมเมื่อเริ่มประกอบอาชีพเสริม		
ต่ำกว่า 1,000 บาท	68	47.22
1,001-2,000 บาท	32	22.22
มากกว่า 2,001 บาท	44	30.56
เงินลงทุนเริ่มแรกมาจากที่ใด		
เงินออม	72	50.00
กู้เงิน มีดอกเบี้ย	38	26.40
ยืมเงิน ไม่มีดอกเบี้ย	7	4.90
อื่น ๆ	27	18.80
วันที่ทำการประกอบอาชีพเสริม		
ทุกวัน	91	63.20
วันเว้นวัน	17	11.80
สัปดาห์ละครั้ง	14	9.70
อื่น ๆ	22	15.30
สถานที่นำสินค้าไปจำหน่ายหรือบริการ		
ที่บ้าน	102	70.80
แหล่งท่องเที่ยว/สถานที่นักท่องเที่ยวอยู่	18	12.50
ทั้งที่บ้านและแหล่งท่องเที่ยว/สถานที่นักท่องเที่ยวอยู่	31	21.50
อื่น ๆ	20	13.90

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

คุณสมบัติ	จำนวน	ร้อยละ
สถานที่นำสินค้าไปจำหน่ายหรือบริการ		
ที่บ้าน	102	70.80
แหล่งท่องเที่ยว/สถานที่นักท่องเที่ยวอยู่	18	12.50
ท่านมีกำไรเฉลี่ยเดือนละ		
น้อยกว่า 500 บาท	100	69.44
501 - 1,000 บาท	24	16.67
มากกว่า 1,000 บาท	20	13.89
รายได้และรายจ่ายของท่านจากการประกอบอาชีพเสริมในรอบปีที่ผ่านมา		
ไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว	79	54.90
พอใช้จ่ายในครอบครัว	57	39.60
มีเงินเหลือจากการใช้จ่ายและพอเก็บออม	3	2.10
อื่นๆ	5	3.50
ปัญหาสำคัญที่สุดในการประกอบอาชีพเสริม		
มีเงินทุนน้อย	92	63.90
ขาดเครื่องมือ อุปกรณ์ในการผลิต	74	51.40
ขาดความรู้ในการผลิตหรือบริการให้มีคุณภาพ	64	44.40
ไม่มีความสามารถหาตลาด	40	27.80
มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านไม่ต่อเนื่อง	38	26.40
อื่นๆ	9	6.20
สินค้าหรือบริการที่เคยได้รับรางวัล หรือเกียรติบัตร หรือประกาศนียบัตร		
เคย	10	6.90
ไม่เคย	134	93.10

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

คุณสมบัติ	จำนวน	ร้อยละ
การเป็นสมาชิกกลุ่ม, ชมรม, สมาคม		
กลุ่มเกษตรกร	35	24.30
กลุ่มอาชีพ	24	16.70
กลุ่มสหกรณ์การเกษตร	11	7.60
กลุ่มแม่บ้าน	21	14.60
กลุ่มออมทรัพย์	26	18.10
กลุ่มวัฒนธรรม	8	5.60
อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน)	7	4.90
อื่นๆ	12	8.30

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มากกว่าครึ่งเล็กน้อยเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 54.20 ที่เหลือเป็นเพศชาย

ด้านอายุ พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี และอายุระหว่าง 41-50 ปี มีจำนวน ร้อยละ 35.40 เท่ากัน

ด้านการศึกษาสูงสุด พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 66 รองลงมาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 18.10

ด้านสถานภาพสมรส พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่ แต่งงานและอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 70.80 รองลงมา หม้าย หย่า แยกกันอยู่ ร้อยละ 12.50

ด้านอาชีพหลัก พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ร้อยละ 68.80 รองลงมาเป็นข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 13.90

ด้านจำนวนสมาชิกในครอบครัว พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4-6 คน ร้อยละ 65.28 รองลงมา 1-3 คน ร้อยละ 22.22

ด้านรายได้ของครอบครัว พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท ร้อยละ 62.50 รองลงมา 3,001-6,000 บาท ร้อยละ 22.90

ด้านระยะเวลาที่ประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเสริมมากกว่า 4 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.10 รองลงมา 3-4 ปี

ด้านช่วงระยะเวลาที่ประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่ทำทุกวัน ร้อยละ 71.50 รองลงมาทำเมื่อสมาชิกในครอบครัวหรือผู้นำบอกให้ทำ ร้อยละ 17.40

ด้านสาเหตุสำคัญที่ประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่ทำอยู่แล้ว ร้อยละ 74.30 รองลงมาคือลงทุนไม่มากและขั้นตอนไม่ยุ่งยาก ร้อยละ 40.30

ด้านเงินลงทุนเมื่อเริ่มแรก พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีเงินลงทุนต่ำกว่า 1,000 บาท ร้อยละ 47.22 รองลงมาคือ มากกว่า 2,001 บาท ร้อยละ 30.56

ด้านแหล่งเงินลงทุนเมื่อเริ่มแรก พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่นำเงินออมมาเป็นทุน ร้อยละ 50.00 รองลงมาคือกู้เงินมีดอกเบี้ย ร้อยละ 26.40

ด้านวันที่ประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่ทำทุกวัน ร้อยละ 63.20 รองลงมา อื่นๆ ร้อยละ 15.30

ด้านสถานที่นำสินค้าไปจำหน่ายหรือบริการ พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่ นำสินค้าไปขายหรือบริการอยู่ที่บ้าน ร้อยละ 70.80 รองลงมาคือทั้งที่บ้านและแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่นักท่องเที่ยวอยู่ ร้อยละ 21.50

ด้านกำไร พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีกำไรน้อยกว่า 500 บาทต่อเดือน ร้อยละ 69.44 รองลงมาคือ 501-1,000 บาท ร้อยละ 16.67

ด้านความพอเพียงของรายได้และรายจ่ายจากการประกอบอาชีพเสริมในรอบปีที่ผ่านมา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว ร้อยละ 54.90 รองลงมาคือพอใช้จ่ายในครอบครัว ร้อยละ 39.60

ด้านปัญหาสำคัญของการประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีเงินทุนน้อย ร้อยละ 63.90 รองลงมาคือขาดเครื่องมือและอุปกรณ์การผลิต ร้อยละ 51.40

ด้านสินค้าหรือบริการที่เคยได้รับรางวัลหรือเกียรติบัตรหรือประกาศนียบัตร พบว่า กลุ่มตัวอย่างไม่เคยได้รับ ร้อยละ 93.10 รองลงมา ไม่เคย ร้อยละ 6.90

ด้านการเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 24.30 รองลงมาคือกลุ่มออมทรัพย์ ร้อยละ 18.10

ความคาดหวังในอาชีพเสริมของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ด้านความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม เกี่ยวกับความคาดหวังก่อนที่จะมาประกอบอาชีพเสริม ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม ความต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม และความคิดเห็นเกี่ยวกับผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ความคาดหวังในอาชีพเสริม

ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม	จำนวน	ร้อยละ
ความคาดหวังอะไรก่อนที่จะมาประกอบอาชีพเสริม		
ต้องการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว	120	83.30
ไม่ต้องการไปทำงานในกรุงเทพ ฯ หรือต่างจังหวัด	74	51.40
ต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	36	25.00
อื่น ๆ	6	4.20

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม	จำนวน	ร้อยละ
คาดหวังอะไรบ้างในการประกอบอาชีพเสริม		
ไม่คาดหวังอะไรมาก ทำพอมีรายได้เลี้ยงชีพไปวัน ๆ	22	15.30
คาดหวังที่จะมีเงินเก็บออม	105	72.90
มีเงินเก็บออมและขยายกิจการให้ใหญ่โตขึ้นเรื่อย ๆ	17	11.80
ความต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม		
ต้องการ	65	45.10
ไม่ต้องการ	79	54.90
ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม		
มีรายได้พอเลี้ยงชีพไปวัน ๆ	18	12.50
ประกอบอาชีพเสริมแล้วมีเงินเก็บออม	65	45.10
มีเงินเก็บออมและขยายกิจการได้	57	39.60
อื่น ๆ	4	2.80

จากตารางที่ 4.7 ด้านความคาดหวังก่อนมาประกอบอาชีพเสริม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการสร้างรายได้ให้ครอบครัว ร้อยละ 83.30 รองลงมา ไม่ต้องการไปทำงานในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด ร้อยละ 51.40 และส่วนใหญ่คาดหวังว่าจะมีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 72.90 รองลงมา ไม่คาดหวังอะไรมาก ทำพอมีรายได้เลี้ยงชีพไปวัน ๆ

ด้านความต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งเล็กน้อย ไม่ต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม คิดเป็นร้อยละ 54.90 ที่ต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม มีเพียงร้อยละ 45.10 เท่านั้น

ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมกลุ่มใหญ่มีความเห็นต่อนิยามของความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมว่า คือ หากประกอบอาชีพเสริมแล้วจะมีเงินเก็บออม ร้อยละ 45.10 ส่วนที่คิดว่า คือมีเงินเก็บออมและขยายกิจการได้ ร้อยละ 39.60

การเปรียบเทียบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ ความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงในตารางที่ 4.8 และ ตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 จำนวนผู้ประกอบอาชีพเสริมจำแนกตามระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
น้อย	47	32.64
ปานกลาง	72	50.00
มาก	25	17.36
รวม	144	100

จากตารางที่ 4.8 พบว่า จำนวนผู้ประกอบอาชีพเสริมครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 50.00 มีส่วนร่วมระดับปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 32.64 มีส่วนร่วมในระดับน้อย และมีส่วนร่วมในระดับมาก มีร้อยละ 17.36

ตารางที่ 4.9 จำนวนผู้ประกอบอาชีพเสริมจำแนกตามระดับความสำเร็จ

ระดับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	43	29.86
ปานกลาง	61	42.36
สูง	40	27.78
รวม	144	100

จากตารางที่ 4.9 แสดงว่า จำนวนผู้ประกอบอาชีพเสริมที่ประสบผลสำเร็จ จำนวนร้อยละ 42.36 มีความสำเร็จอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น และร้อยละ 27.78 มีความสำเร็จอยู่ในระดับสูง ที่เหลือมีความสำเร็จอยู่ในระดับต่ำ และเมื่อพิจารณาโดยรวม กล่าวได้ว่าผู้ประกอบอาชีพเสริมตามโครงการครั้งนี้ ส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 70.14 ประสบผลสำเร็จ

และเมื่อทำการทดสอบเพื่อเปรียบเทียบระดับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม กับ ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการทดสอบด้วยค่าไคสแคว์ ผลการวิเคราะห์ดังแสดง ในตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 แสดงความสัมพันธ์ของระดับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมกับระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมี ส่วนร่วม	ระดับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม								Chi-Square = 104.07 p = .00
	ต่ำ		ปานกลาง		สูง		รวม		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
น้อย	37	78.7	6	8.3	-	-	43	29.9	
ปานกลาง	10	21.3	45	62.5	6	24.0	61	42.4	
มาก	-	-	21	29.2	19	76.0	40	27.8	
รวม	43	29.9	61	42.4	40	27.8	144	100	

จากตาราง 4.10 แสดงว่าระดับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม ขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Chisquare = 30.35, p = .01) กล่าวคือผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมในระดับต่ำ ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับต่ำ ร้อยละ 78.7 ในทางตรงกันข้ามผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ร้อยละ 62.5 และผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมในระดับสูง ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับสูง ร้อยละ 76.0

ผลการประเมินการประกอบอาชีพเสริมด้านคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากตัวแทนสมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ จำนวน 20 คน โดยวิเคราะห์ข้อความที่ผู้ตอบได้บอกเล่าในแต่ละประเด็น ประเด็นที่มีความคล้ายคลึงกันได้จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน แล้วหาค่าความถี่ในแต่ละประเด็นเพื่อสรุปและแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ รวมถึงตรวจสอบข้อสรุปว่ามีความน่าเชื่อถือและถูกต้องเพียงใด ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทำการถอดเทปบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรมของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบการสรุปเพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะการประกอบอาชีพเสริมและความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมตามทัศนะของผู้ประกอบการ รายละเอียดในภาคผนวก มีข้อสรุปการสัมภาษณ์ตามตาราง 14.19 ดังนี้

ตารางที่ 4.11 ค่าร้อยละของการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำแนกในแต่ละประเด็น

ประเด็น การสัมภาษณ์	จำนวน	ร้อยละ
ด้านการเงิน		
1.1 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนจากการประกอบอาชีพเสริม 1,784 บาท	19	95.00
- ไม่ตอบ	1	5.00
1.2 ความพึงพอใจต่อรายได้		
- พอใจ	17	85.00
- ไม่พอใจ	3	15.00
1.3 ความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม		
- ประสบความสำเร็จ	11	55.00
- ไม่ประสบความสำเร็จ	9	45.00
2. มีเงินออม		
- มีเงินออม	19	95.00
- ไม่ระบุ	1	5.00
3. มีความสำเร็จด้านอื่น ๆ	20	100
4. มีเงินพอใช้จ่ายประจำวัน		
- มีเงินพอใช้จ่ายประจำวัน	15	75.00
- ไม่มีเงินพอใช้จ่ายประจำวัน	3	15.00
- ไม่ระบุ 2	1	10.00

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	จำนวน	ร้อยละ
5. มียอดขายหรือบริการสูงกว่าเมื่อปีที่เริ่มต้น		
- ยอดขายลดลง	11	55.00
- ยอดขายเท่าเดิม	6	30.00
- ไม่ระบุ 3 คน	3	15.00
ด้านลูกค้า		
6. ลูกค้าพึงพอใจต่อคุณภาพสินค้า		
- ลูกค้าพึงพอใจ	18	90.00
- ไม่ระบุ 2 คน	2	10.00
7. ลูกค้าพึงพอใจต่อการบริการ		
- ลูกค้าพึงพอใจพอใจ	17	85.00
- ไม่ระบุ	3	15.00
ด้านครอบครัว		
8. ทำให้สมาชิกครอบครัวไม่ต้องย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่น		
- ไม่ต้องย้ายถิ่น	3	15.00
- ไม่ระบุ	17	85.00
9. ทำให้สมาชิกครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน		
- มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	14	70.00
- ไม่ระบุ	6	30.00
ด้านสังคม		
10. ทำให้มีชื่อเสียง		
- ทำให้มีชื่อเสียง	16	80.00
- ไม่ระบุ	4	20.00
11. ทำให้ผู้นำท้องถิ่นมอบหมายงานสำคัญให้ทำเสมอ		
- ผู้นำท้องถิ่นมอบหมายงานสำคัญให้ทำเสมอ	19	95.00
- ไม่ระบุ	1	5.00

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ประเด็น การสัมภาษณ์	จำนวน	ร้อยละ
12. ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน		
- มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน	19	95.00
- ไม่ระบุ	1	5.00
13. ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน		
- เกิดความสามัคคีในชุมชน	15	75.00
- ไม่ระบุ	5	25.00
ด้านพัฒนาตนเองและใช้ความรู้		
14. ทำให้ได้พัฒนาตนเอง		
- ได้พัฒนาตนเอง	16	80.00
- ไม่ระบุ	4	20.00
15. มีความพึงพอใจที่ได้นำความรู้ ทักษะมาประกอบอาชีพเสริม		
เสริม	17	85.00
- มีความพึงพอใจ	3	15.00
- ไม่ระบุ		
16. มีความพึงพอใจที่มีส่วนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น		
- มีความพึงพอใจ	13	65.00
- ไม่ระบุ	7	35.00
1.3 ความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม		
- ประสบความสำเร็จ	11	55.00
- ไม่ประสบความสำเร็จ	9	45.00

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ ด้านการเงิน การมีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม เฉลี่ยเดือนละ 1,784 บาท ร้อยละ 95.00 มีความพึงพอใจต่อรายได้ ร้อยละ 85.00 คิดว่าตนประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม ร้อยละ 55.00 มีเงินเก็บออม ร้อยละ 95.00 มีความสำเร็จในด้านอื่นๆ ที่เป็นผลจากการประกอบอาชีพเสริม ร้อยละ 100 มีเงินพอใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ร้อยละ 75.00 และจำนวนยอดขายหรือบริการเมื่อเปรียบเทียบกับปีที่เริ่มต้นดำเนินการ ส่วนใหญ่ลดลง ร้อยละ 55.00 ด้านลูกค้า พบว่า ลูกค้ามีความพึงพอใจคุณภาพสินค้า

ร้อยละ 90.00 และพึงพอใจต่อการบริการ ร้อยละ 85.00 ด้านครอบครัว พบว่า การประกอบอาชีพเสริมทำให้สมาชิกครอบครัวไม่ต้องย้ายถิ่นไปทำงานนอกหมู่บ้าน ร้อยละ 15.00 และทำให้สมาชิกครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร้อยละ 70.00 ด้านสังคม พบว่าการประกอบอาชีพเสริมทำให้มีชื่อเสียง ร้อยละ 80.00 ทำให้ผู้นำท้องถิ่นมอบหมายงานสำคัญให้ทำเสมอ ร้อยละ 95.00 ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน ร้อยละ 95.00 และทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน ร้อยละ 75.00 ด้านการพัฒนาตนเองและการใช้ความรู้ พบว่า การประกอบอาชีพเสริมทำให้ได้พัฒนาตนเอง ร้อยละ 80.00 มีความพึงพอใจที่ได้นำความรู้ ทักษะมาประกอบอาชีพเสริม ร้อยละ 85.00 และมีความพึงพอใจที่มีส่วนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ร้อยละ 65.00

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีลักษณะของการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสมกับการวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดำเนินการเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนโดยมุ่งค้นหาแนวทางที่เป็นรูปธรรมจากการระดมความคิดของหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประเด็นคือ

1. ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. สังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. ศึกษาผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การดำเนินการวิจัย

พื้นที่ดำเนินการวิจัยคือบ้านคำเดือย หมู่ที่ 2 และ 8 ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ทราบสภาพทั่วไปของชุมชน ทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริมและศักยภาพของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริม เพื่อให้ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมายสามารถวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ระยะที่ 2 สังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการดำเนินการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยนำแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา การพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีในชุมชน การพัฒนาความรู้ ทักษะของกลุ่มเป้าหมายในการเป็นผู้ประกอบการอาชีพเสริม การพัฒนาการสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม

ระยะที่ 3 ศึกษาผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การประเมินผลประกอบด้วย การประเมินคุณลักษณะของผู้ประกอบการอาชีพเสริม การประเมินระดับการมีส่วนร่วม การประเมินความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมและการเปรียบเทียบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมกับระดับการมีส่วนร่วม

การดำเนินการในแต่ละระยะใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวทางในการพัฒนา ใช้เวลาดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1 จำนวน 2 เดือน ระยะที่ 2 จำนวน 1 ปี 1 เดือน หลังจากนั้นผู้วิจัยให้ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมายบริหารจัดการและดำเนินการด้วยตนเองอีก 1 ปี 3 เดือน จึงมีการประเมินผลความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมของกลุ่มเป้าหมาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ผลการวิจัย ระยะที่ 1 การศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. สภาพทั่วไปของชุมชน ประกอบด้วย

1.1 ที่ตั้งชุมชนและสภาพภูมิศาสตร์ พบว่า ชุมชนบ้านคำเดือยมี 403 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ยากจน มีรายได้จากการทำนาข้าวปีละครั้ง มีบางครอบครัวทำอาชีพเสริม โดยปลูกมันสำปะหลัง เก็บของป่าขาย และเริ่มต้นปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน แต่ยังไม่มียield

การทำนาโดยพึ่งพาธรรมชาติ ไม่มีระบบชลประทาน ผลผลิตแต่ละปีไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝน จึงทำให้มีรายได้น้อย ประกอบกับไม่ได้ประกอบอาชีพเสริมเพราะขาดความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพเสริม เมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนาจึงย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ได้ค่าจ้างไม่สูงนัก ทำให้เกิดปัญหาครอบครัวแตกแยก โรคเอดส์ ลูกที่พ่อแม่ย้ายถิ่นไปทำงานจึงมีความเสี่ยงที่จะเป็นปัญหาสังคม

1.2 ประวัติความเป็นมาของชาวคำเดือย บ้านคำเดือยจัดตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านประมาณ ปี พ.ศ. 2362 เป็นชนเผ่าเผ่าภูไทที่อพยพมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีผู้นำพร้อมกับชาวบ้านประมาณ 10 กว่าครอบครัวอพยพมาตั้งที่บ้านคำเดือยปัจจุบัน เป็นพื้นที่ใกล้เนินเขาที่ชาวบ้านเรียกว่า ภูคำเดือยซึ่งมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีลำห้วยคำเดือย ทำให้ชาวบ้านเก็บผักป่า สัตว์ป่าเป็นอาหารเลี้ยงชีพ ต่อมา ปี พ.ศ. 2502 มีพรรคคอมมิวนิสต์มาตั้งฐานปฏิบัติการที่เนิน 420 ใกล้หมู่บ้านคำเดือย ซึ่งรัฐบาลกำหนดให้บ้านคำเดือยเป็นพื้นที่สีแดง สถานการณ์มีความรุนแรงจากการที่พรรคคอมมิวนิสต์ได้มาชาวบ้านที่ไปหาอาหารป่าใกล้ฐานปฏิบัติการหลายคน ทำให้ชาวคำเดือยไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร จึงเป็นชุมชนที่มีความยากจนอย่างต่อเนื่อง

1.3 ระบบการเมืองการปกครองของชุมชน

1.3.1 การเมืองการปกครอง ชุมชนบ้านคำเดือยมีการปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ด้านการดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชน มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบดูแล ส่วนด้านการพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว เป็นผู้มอบหมายต่อการพัฒนาชุมชนมากกว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากเป็นผู้บริหารบุคลากรจากที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล จึงมีงบประมาณ มีสถานที่ มีวัสดุอุปกรณ์ มีรถยนต์ หอประชุมและมีอำนาจในการสั่งการต่าง ๆ นอกจากนั้นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีที่ปรึกษาสำคัญ ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำเดือย ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ เสียสละเพื่อชุมชน อยู่ในชุมชนมา 34 ปี เป็นที่เคารพ ศรัทธาของชาวคำเดือย จึงเป็นกำลังสำคัญในการรวมชาวคำเดือยให้ไปร่วมกิจกรรมโครงการวิจัย ประกอบกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว (นายประสงค์ เหล่าหมั่น) เป็นเป็นผู้ที่มีความเอาใจใส่ในการแก้ปัญหาให้ชาวคำเดือย เป็นผู้ที่มีความเสียสละ เป็นผู้ที่มีความรู้ มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาหมู่บ้านได้จัดสรรงบประมาณในการสร้างอาชีพเสริม ได้สนับสนุนให้บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลอำนวยความสะดวกให้

นักพัฒนาประกอบกับชาวคำเดืยมีความศรัทธาต่อนายกองคการบริหารส่วนตำบล จึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาชุมชนตามโครงการวิจัยประสบผลสำเร็จด้วยดี

1.3.2 ระบบเครือญาติของชาวคำเดืย ชาวคำเดืยมีบรรพบุรุษเป็นชนเผ่ากูไทที่อพยพมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จึงทำให้ชาวคำเดืยมีความรู้สึกเป็นเครือญาติใกล้ชิดกันอย่างเหนียวแน่น ระบบเครือญาติของชาวคำเดืยที่มีผลกระทบต่อระบบการบริหารท้องถิ่นคือในการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ถ้าผู้สมัครใดมีเครือญาติที่ใกล้ชิดจำนวนมาก มักจะได้รับการเลือกตั้ง ทำให้ชาวคำเดืยแตกความสามัคคีหลังเลือกตั้งเสมอ ผู้แพ้การเลือกตั้งและผู้สนับสนุนมักจะไม่ให้ความร่วมมือกับผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนอย่างมาก

2. ทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริมของชุมชน

2.1 ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งประวัติศาสตร์ ชุมชนบ้านคำเดืยตั้ง มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถนำมาสร้างอาชีพเสริมให้ชาวคำเดืยได้ ดังนี้

1) ป่าไม้ ภูเขาและแหล่งประวัติศาสตร์ หมู่บ้านคำเดืยมีเนินเขาที่สำคัญได้แก่ เนิน 420 ภูสระดอกบัว ภูคำเดืย ภูถ้ำบั้ง ภูถ้ำพระ เขาศรีวังทด ภูมะโรง มีป่าไม้ที่ยังมีความหนาแน่นและอุดมสมบูรณ์ มีบ่อน้ำซับกระจายอยู่ทั่วไป ต้นไม้ขึ้นหนาแน่น มีพืชสมุนไพรจำนวนมาก มีลานหิน มีหญ้าเกิดบริเวณรอบ ๆ ลานหิน จึงเป็นแหล่งที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2) พันธุ์ไม้และสัตว์ป่า ป่าไม้ของชุมชนบ้านคำเดืยเป็นป่าเบญจพรรณ พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้ยางนา ไม้เต็งรัง ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้พยุง ไม้ตะเคียน ไม้ไผ่ เป็นต้น ส่วนพันธุ์ไม้ขนาดเล็ก เช่น เฟิร์น กว๊าย ไม้ป่า ปาล์ม สมุนไพร เป็นต้น จึงทำให้ชาวคำเดืยบางส่วนมีอาชีพหาของป่าขายตามฤดูกาล นอกจากนี้ยังมีนกป่าสวยงาม เช่น นกกด นกกะปูด นกเขา นกแก้ว นกขุนทอง ไก่ป่า และอื่นๆ ที่ไม่รู้จักชื่อ ส่วนสัตว์ ได้แก่ หมูป่า เก้ง กระเจง เป็นต้น พันธุ์ไม้และสัตว์ป่าเหล่านี้จึงเป็นแหล่งที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2 ประเพณี วัฒนธรรม ชาวคำเดื้อมีประเพณี วัฒนธรรมชนเผ่าภูไทที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ การแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายทอมือ คำโลแขนทำด้วยเงิน พุคภาษาภูไท งานหัตถกรรมที่สำคัญคือ การทอผ้าฝ้ายลายขิด การจักสานไม้ไผ่ ดนตรีและการละเล่น โดยนำไปไม้อ่อน นำลำต้นของ ต้นหญ้า ต้นข้าว มาเป่าเป็นเสียงเพลง เป็นวงดนตรีประกอบการเครื่องดนตรีประเภทอื่นๆ มีการ ฟ้องรำแบบภูไท มีการร้องเพลงภูไท มีการนับถือผี มีประเพณีฮีดสิบสองกองสิบสี่เหมือนชาวอีสานทั่วๆ ไปมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ประเพณีไขประตูล้ำ และประเพณีกินหมูล้างดินๆ เหมือนกฎหมายธรรมชาติของหมู่บ้าน ที่ทำให้ชาวคำเดื้อมีก้าวกระโดดทั้งทางกฎหมายและ ศิลธรรม

3. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.1 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ

1) การให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม องค์การบริหารส่วนตำบลมีการจัดทำแผ่น พับแนะนำแหล่งท่องเที่ยวแต่ไม่มีรายละเอียดหรือรูปภาพ มีการจัดทำป้ายแนะนำแหล่งท่องเที่ยวไว้ ที่ทางเข้าแหล่งท่องเที่ยว

2) การจัดการและป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว มีการประชุมขอ ชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่า เฝ้าระวังการทำลายป่า จัดเสียงตามสายให้ช่วยกันอนุรักษ์ป่า มีกฎ ระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่า จัดตั้งกลุ่มพลังแผ่นดิน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน (อพป.) จำนวน 150 คน ทำหน้าที่ป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่ง ท่องเที่ยว มีกลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ช่วยเหลือในการอนุรักษ์ป่า เป็นต้น

3) การบริหารจัดการ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการท่องเที่ยวแต่ยังไม่ได้แต่งตั้ง คณะกรรมการอย่างเป็นทางการ มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน (อพป.) จำนวน 150 คน โดยมีข้อปฏิบัติหรือระเบียบของกลุ่ม โดยมี หลักการคือให้เฝ้าระวัง ร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และ รักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว การบริหารจัดการอาศัณุเคราะห์จากที่ทำการองค์การบริหาร ส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างขออนุมัติบรรจบุคคลที่มารับผิดชอบด้าน การท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

3.2 ศักยภาพด้านความพร้อมของชุมชน ได้แก่

1) มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เอาใจใส่งานใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา จึงทำให้ชาวคำเดือยศรัทธาและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมตามโครงการวิจัยด้วยดี ประกอบกับได้จัดทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว และศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ จังหวัดทำให้มีงบประมาณดำเนินโครงการ จึงมีศักยภาพสูงที่จะประสบผลสำเร็จในการพัฒนา

2) ด้านความรู้สึกรักเป็นเจ้าของท้องถิ่นและร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ชาวคำเดือยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 3,300,000 บาท เพื่อฟื้นฟูเอกลักษณ์ชนเผ่าภูไทชาวคำเดือย ให้จัดสร้างหมู่บ้านภูไทจำลอง เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาข้อมูลและการท่องเที่ยว จึงทำให้ชาวคำเดือยเกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจในบรรพบุรุษ ประเพณี วัฒนธรรมของชนเผ่าภูไท จึงมีศักยภาพสูงที่จะประสบผลสำเร็จในการพัฒนา

3) ด้านการบริการ

3.1) ด้านสถานที่พัก ในหมู่บ้านคำเดือย ได้มีการประสานให้บ้านเจ้าบ้าน 150 หลังคาเรือน เข้าร่วมโครงการจัดบ้านเป็นโฮมสเตย์ แต่ยังไม่ได้จัดการอบรม ดังนั้นจึงมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ

3.2) ด้านบริการนำเที่ยว มีเอกสาร แผ่นพับ แนะนำแหล่งท่องเที่ยว มีบริการสอบถาม ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัด มีอาสาสมัครรักษาหมู่บ้าน (อพปร.) จำนวน 150 คน กรรมการบริหารท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีมาตรการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

3.3) ด้านร้านอาหาร มีร้านอาหาร จำนวน 4 ร้าน มีการระดมแม่บ้านมาช่วยทำอาหารเมื่อมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก นายกองค์การบริหารส่วนตำบลได้ขอความร่วมมือให้ประกอบอาหารที่ถูกสุขลักษณะ สะอาด ราคาปกติเหมือนขายให้คนในชุมชน

3.4) ด้านร้านขายของที่ระลึก ยังไม่มีร้านขายของที่ระลึกที่เป็นของชุมชน แต่มีร้านค้าของชาวบ้านเปิดขายสินค้าเครื่องจักสานไม้ไผ่ ส่วนสินค้าหัตถกรรมอื่นๆ เช่น ผ้าทอ ผลิตภัณฑ์จากผ้า ยาสมุนไพร จะมีสินค้าในครัวเรือนไม่ได้เปิดเป็นร้านค้า

3.5) ด้านนันทนาการ ชาวคำเดือຍมีการแสดงที่สำคัญ ได้แก่ การแสดงตำนานความเป็นมาชนเผ่าญไท การแสดงร้านกบายบัว, การแสดงเส็งกลอง การรำญไท ดนตรีจากวัสดุธรรมชาติ เป็นต้น

สรุปว่า ศักยภาพของชุมชนบ้านคำเดือຍด้านการบริหารจัดการและด้านความพร้อมของชุมชนบ้านคำเดือຍมีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับหนึ่ง เพราะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง การบริหารงานโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม จึงมีแนวโน้มว่าการพัฒนาชุมชนและการส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน่าจะประสบผลสำเร็จ ในส่วนที่มีศักยภาพต่ำจึงต้องเพิ่มความรู้ ทักษะที่ถูกต้องแก่ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย

สรุปผลการวิจัย ระยะที่ 2 การสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การวิจัยในระยะนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้มีความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม ใช้เวลาในการดำเนินการวิจัยระยะนี้ เวลา 1 ปี 1 เดือน ระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2548 ถึงเดือนธันวาคม 2549 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 สรุปผลการรวบรวมแนวทางการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โดยจัดประชุมผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อระดมความคิดเห็นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปประเด็นที่ต้องแสวงหาแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1. แนวทางสำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริมที่มีในชุมชนบ้านคำเคือโดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบคือให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดประสานผู้เชี่ยวชาญสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและสร้างเครื่องมือสำรวจ ฯ ส่วนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชนรับผิดชอบอำนวยความสะดวกและนำทางสำรวจ
2. แนวทางในการสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและสร้างอาชีพเสริม โดยการจัดตั้งกลุ่มซื้อ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อนุรักษ์วัฒนธรรมสามเผ่าภูไท บ้านคำเคือ มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นประธาน คณะกรรมการรวม 16 คน
3. แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยนำผลการสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาเป็นจุดเริ่มต้นการจัดทำแผนการพัฒนา และให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดเป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและพัฒนาการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. แนวทางในการเสริมสร้างความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพเสริม โดยให้มีการจัดอบรมหลักสูตรเตรียมความพร้อมของชุมชนและประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยมอบหมายให้ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว ฯ และผู้วิจัยศึกษาหลักสูตรและประสานงานวิทยากร ส่วนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และบุคลากรให้องค์การบริหารส่วนตำบลคำเคือเป็น ผู้รับผิดชอบ
5. แนวทางในการสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม ให้แต่งตั้งผู้รับผิดชอบประสานงานกับหน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด พัฒนาชุมชน สถาบันการศึกษา ฯลฯ เพื่อขอรับการสนับสนุนวิทยากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม มีผู้ที่ได้รับมอบหมาย จำนวน 10 คน

ขั้นที่ 2 สรุปผลการจัดทำแผนปฏิบัติการ

ในขั้นตอนนี้ได้จัดประชุมผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อระดมความคิดเห็นวางแผนปฏิบัติการพัฒนาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปดังนี้

1. ปัญหาความยากจนของชาวคำเด้อยตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) มีสาเหตุจากชาวคำเด้อยคือมีรายได้น้อยจากการทำนา ซึ่งไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับฝนตามฤดูกาล เพราะไม่มีระบบชลประทาน ถ้าปีใดฝนดีก็จะมีรายได้จากการขายข้าวนำไปใช้หนี้ค่าปุ๋ย ยาฆ่าแมลงหรือ ค่าแรง และไม่มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม เพราะไม่มีความรู้ ไม่มีทักษะในการประกอบอาชีพเสริม

1.1 ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาความยากจนของชาวคำเด้อย สรุปว่า ทำให้มีชาวคำเด้อยที่ย้ายถิ่นไปหางานทำที่กรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่ ทำให้ต้องปรับตัวเข้ากับงานที่ไม่เคยทำมาก่อน บางคนในช่วงที่ไปใหม่ๆ ยังไม่สามารถปรับตัวได้ ก็จะเจ็บป่วยต้องกลับบ้านก่อนที่จะได้รับเงินเดือนก็มี นอกจากนี้มีหลายคนเป็นโรคเอดส์ เมื่อกลับมาที่หมู่บ้านคำเด้อยได้แพร่ระบาดไปยังชาวบ้านอื่นๆ ส่วนปัญหาด้านครอบครัวพบว่าบางครอบครัวที่พ่อแม่ย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพหรือเมืองใหญ่ในขณะที่ลูกๆ พักอาศัยอยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย ในชนบท เมื่อลูกมีปัญหาการเรียนหรือปัญหาอื่นๆ จึงขาดพ่อแม่คอยชี้แนะ ตักเตือนหรือแก้ปัญหาให้ บางคนกลายเป็นเด็กเกเร หลบหนีโรงเรียน มีผลการเรียนตกต่ำ นักเรียนมัธยมศึกษาบางคนมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเรียน ตั้งครรภ์ขณะเรียนทำให้ต้องออกกลางคัน เด็กที่พ่อแม่ย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพ ฯ หรือนอกบ้านจึงเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะตัดสินใจผิดพลาดและก่อปัญหาสังคมต่อไป

1.2 ทรัพยากรธรรมชาติและประเพณี วัฒนธรรมของชาวคำเด้อยที่โดดเด่น มี 10 แหล่ง ได้แก่ เนิน 420 สระดอกบัว หมู่บ้าน ภูไท ภูคำเด้อย ภูถ้ำบั้ง ภูถ้ำพระ ป่าชุมชน เขาคีรีวงกต ภูมะโรงและลานหินต้นฮัง-ต้นข่อยหิน และมติประชุมเห็นชอบให้ดำเนินโครงการวิจัย

1.3 แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 4 ขั้นตอนคือ ให้มีการสำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม ให้มีการเตรียมการประกอบอาชีพเสริมโดยให้ความรู้ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย ให้มีการสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมและการประเมินผลการประกอบอาชีพเสริม

1.4 มีการจัดทำร่างระเบียบกลุ่มการท่องเที่ยว ฯ โดยยึดแนวทางตามระเบียบกลุ่มโฮมสเตย์บ้านปลาข้าว ตำบลปลาข้าว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ การบริหารจัดการยึดการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นที่ 3 สรุปผลการดำเนินงานตามแผน แบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ

ระยะที่ 3.1 สรุปผลการสำรวจทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม ผู้เชี่ยวชาญได้สำรวจและประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 10 แห่ง พบว่า มีแหล่งท่องเที่ยว 3 แห่งที่มีศักยภาพสูง ได้แก่ หมู่บ้าน ภูไท ภูคำเด้อยและภูมะโรง ตามเกณฑ์ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำหนด ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมายจึงจะทำการพัฒนา 3 แหล่งนี้ในเบื้องต้น

ระยะที่ 3.2 สรุปผลการเตรียมความพร้อมของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริม

โดยจัดอบรมกลุ่มเป้าหมาย หลักสูตรประกอบด้วย ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ข้อมูลความยากจน ผลกระทบความยากจน การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและประกอบอาชีพเสริม และสำรวจความความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมวันในประชุม เมื่อเสร็จสิ้นการอบรมได้มอบหมายให้หัวหน้ากลุ่มอาชีพ ไปสำรวจความสนใจและความพร้อมของกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ได้เข้ารับการอบรม ปรากฏว่ามีผู้สมัครใจเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพเพิ่มเติม มีจำนวน 134 คน ประกอบ ด้วย กลุ่มนวดแผนไทย 18 คน โฮมสเตย์ 15 คน สมุนไพร 12 คน ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ 12 คน ประกอบอาหาร 25 คน มัคคุเทศก์ 9 คน ทอผ้าและผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจากผ้าพื้นเมือง 10 คน ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจากวัสดุที่มีในท้องถิ่น 10 คน ปลูกผักปลอดสารพิษ 5 คน เพาะข้าวกล้าไม้ 8 คน การแสดงทางวัฒนธรรม 10 คน ผลการประเมินความพร้อมของกลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริม พบว่า สมาชิกกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่มีความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมระดับน้อย และมีความพร้อมระดับปาน

ระยะที่ 3.3 สรุปผลการสนับสนุนและการประกอบอาชีพเสริม

1. การเตรียมการ ได้แก่

1.1 จัดประชุมผู้นำชุมชน กรรมการกลุ่มอาชีพ จำนวน 15 คน ผู้ร่วมประชุม 9 คน เตรียมการอบรมกลุ่มเป้าหมาย ผู้นำชุมชนหลักสูตรคุณลักษณะและความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.2 จัดอบรมผู้นำชุมชน 10 คน กลุ่มเป้าหมาย 219 คน รวม 228 คน หลักสูตรการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้

และทราบแนวทางในการดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.3 มีการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมในจังหวัดมุกดาหารและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับผู้นำทั้ง 2 แหล่ง

1.4 จัดทำร่าง แพ็คเก็ตทัวร์ จำนวน 3 ร่าง เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

2. จัดประชุมผู้นำชุมชน 10 คน กลุ่มเป้าหมาย 120 คน จำนวน 1 วัน ประเด็นการประชุม ประกอบด้วย สรุปประเด็นสำคัญจากหลักสูตรหลักสูตรการเตรียมชุมชนและกลุ่มเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปสาระสำคัญดังนี้ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มชัดเจน ให้ทุกคนมีส่วนร่วม มีระเบียบกลุ่ม มีระบบการทำงานแบบผสมผสาน โดยสมาชิกกรอกใบสมัครจัดทำทะเบียนสมาชิก มีการแสดงสัจจะ มีระบบการควบคุมซึ่งกันและกัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกและชุมชน มีการประชุมเป็นระยะและต่อเนื่อง

3. จัดประชุมหารือผู้นำชุมชน เตรียมการอบรมหลักสูตรเริ่มต้นสำหรับการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวางแผนเตรียมการอบรมหลักสูตรโฮมสเตย์

4. จัดอบรมผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมายหลักสูตรโฮมสเตย์ และเตรียมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง (Pilot Study) โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลองจากวิทยาลัยเทคนิคอ่างทอง จำนวน 50 คน ท่องเที่ยวตาม แพ็คเก็ตทัวร์ ที่ 3 มีการเตรียมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง ได้แก่ 1) จัดอบรมการประกอบอาหารเข้าสำหรับนักท่องเที่ยว 2) การระดมชาวบ้านพัฒนาความสะอาดหมู่บ้าน ระดมชาวบ้านปรับปรุงที่พักโฮมสเตย์ ปรับปรุงเส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยว 3) ประชุมมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ 4) การตรวจติดตามที่มอบหมายและความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวและประกอบอาชีพเสริม

5. จัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง (Pilot Study) ให้กับนักท่องเที่ยวจากจังหวัดอ่างทอง จำนวน 2 วัน

4. ประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ดังนี้

4.1 จัดประชุมผู้นำชุมชน คณะกรรมการบริหารกลุ่มการท่องเที่ยว ฯ สรุปผลการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษานำร่อง พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจทุกด้านอยู่ระดับมาก นักท่องเที่ยวพึงพอใจที่พักโฮมสเตย์ระดับมาก เนื่องจากมีการตรวจ ติดตามบ้านพักตามเกณฑ์มาตรฐาน อาหารเช้านักท่องเที่ยวประทับใจเมนูไข่เจียว ผักทอดฟักทอง ผักคั้นหอมเป็นหลัก เนื่องจากรสชาติอร่อย ทำง่าย และชาวบ้านให้นักท่องเที่ยวช่วยปรุงอาหารด้วย จึงประทับใจและมั่นใจในความสะอาด นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้งว่าได้ตั้งงบประมาณสำหรับจัดอบรมอาชีพเสริมไว้แล้ว ได้แก่ อาชีพนวดแผนไทย โฮมสเตย์ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจากไม้ไผ่ อาชีพเสริมด้านอาหาร มัคคุเทศก์ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจากผ้าพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจากวัสดุที่มีในท้องถิ่น ปลูกผักปลอดสารพิษ เพาะชำกล้าไม้ โดยประสานองค์การบริหารส่วนจังหวัดและผู้เกี่ยวข้องหาวิทยากรเชี่ยวชาญมาฝึกอบรม และจัดประชุมผู้นำชุมชน คณะกรรมการบริหารกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ฯ เพื่อรับฟังผลการสรุปการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ร่วมกันแก้ไขปัญหา อุปสรรคและวางแผนการสร้างอาชีพเสริม ซึ่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 , 8 และ 12 ได้ให้คำสัญญาว่าจะให้ความร่วมมือและเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมพัฒนาต่อไป ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสามัคคีในชุมชนและที่ประชุมมีมติให้จัดอบรมอาชีพเสริมจำนวน 7 หลักสูตร

4.2 มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบประสานงานหน่วยงานสนับสนุน จำนวน 7 คน เพื่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน เพื่อให้การสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด

4.3 มีการจัดอบรมหลักสูตรอาชีพเสริม 7 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรกระทงในทอง (ขันหมากเบ็ง) มัคคุเทศก์ นวดแผนไทย เพาะชำกล้าไม้ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจากวัสดุท้องถิ่น และอาหารพาสลาง

4.4 มีการจัดประชุมผู้นำชุมชน คณะกรรมการกลุ่มอาชีพ ฯ วางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวประจำปี

4.5 มีการเตรียมการก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ โดยผู้นำชุมชนและตัวแทนผู้ประกอบอาชีพเสริมไปศึกษาดูงานการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ณ บ้านท่าช้าง อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

ขั้นที่ 6 สรุปผลการดำเนินการประกอบอาชีพเสริม ดังนี้

1. มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 3 แห่ง ได้แก่ หมู่บ้านภูไท ภูคำเคียวและภูมะโรง โดยระดมชาวบ้านปรับปรุงเส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยว การสร้างห้องน้ำที่แหล่งท่องเที่ยว การจัดทำที่วางขายสินค้าที่แหล่งท่องเที่ยว การทำความสะอาดหมู่บ้าน การพัฒนาที่พักโฮมสเตย์ เป็นต้น
2. มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์การเรียนรู้ ได้รับการประเมินผล และได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 530,000 บาท ซึ่งได้นำเงินดังกล่าวไปเป็นทุนในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้อาชีพ จำนวน 21 อาชีพ ได้แก่ กลุ่มอาชีพนวดแผนไทย การประกอบอาหาร กระทบใบตอง ผลิตอาหารสัตว์ ผลิตและจำหน่ายผ้าทอ ปลูกพืชผักสวนครัว ไม้คันทะลุ เลี้ยงสุกร เลี้ยงไก่ บริการซ่อมเครื่องจักรกล ผลิตปุ๋ยชีวภาพ เลี้ยงกบ โรงสี ถักเส้นสุรา การแสดงศิลปวัฒนธรรม เลี้ยงปลา สมุนไพร แปรรูปไม้ จักสานไม้ไผ่ น้ำดื่ม แกะสลักเฟอร์นิเจอร์ เพาะเห็ด โฮมสเตย์
3. มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทั้งระดับอำเภอ จังหวัดและ ต่างจังหวัด โดยหลายหน่วยงานช่วยประชาสัมพันธ์ในหลายรูปแบบ
4. ทำการประกอบอาชีพเสริมและให้บริการนักท่องเที่ยว เมื่อมีนักท่องเที่ยวหรือคณะศึกษาดูงานเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน หรือมาประชุม อบรม ศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท

การอภิปรายผลการสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพเสริม

จากการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาวคำเคียว มีประเด็นการอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. จากการศึกษาสภาพปัญหาความต้องการและบริบทชุมชนของชาวคำเดืย สะท้อนให้เห็นว่า ชาวคำเดืยประสบปัญหาความยากจนเพราะมีรายได้อาชีพหลักทำนาปีละครั้งซึ่งพึ่งพาธรรมชาติ ทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน ประกอบกับพวกเขาขาดความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพเสริมจึงไม่มีรายได้ ความยากจนทำให้ชาวคำเดืยวัยแรงงานต้องย้ายถิ่นไปหางานทำที่กรุงเทพฯ ฯ หรือต่างจังหวัด ส่งผลให้เกิดครอบครัวแตกแยก โรคเอดส์ระบาด ลูกเสี่ยงต่อการสร้างปัญหาสังคม การที่ผู้วิจัยนำเสนอปัญหาและผลกระทบปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจถึงผลกระทบนั้น แสดงถึงการตระหนักในปัญหาปัญหาความยากจนและผลกระทบของการย้ายถิ่นว่าเป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนที่ต้องได้รับการแก้ไข จึงทำให้โครงการวิจัยได้รับการสนับสนุน

2. ศักยภาพชุมชนและความพร้อมของทรัพยากรการประกอบอาชีพเสริม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมายสามารถตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาและสร้างอาชีพเสริม เนื่องจากมีข้อมูลเพียงพอในการวิเคราะห์ว่าเมื่อประกอบอาชีพเสริมแล้วมีความเป็นไปได้ที่จะประสบผลสำเร็จเพราะมีทรัพยากรในการประกอบอาชีพเสริมที่มีในท้องถิ่น ซึ่งทำให้ต้นทุนต่ำ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรมชนเผ่ากูไท แม้ว่ากลุ่มเป้าหมายจะมีความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพเสริมระดับต่ำ แต่มีความตระหนักถึงปัญหาความยากจนจึงมีแรงจูงใจที่จะประกอบอาชีพเสริม ข้อมูลความพร้อมด้านความรู้ ทักษะดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่วิทยากรได้นำมาเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับระดับความพร้อมของกลุ่มเป้าหมาย จนกลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ทักษะเพียงพอในการประกอบอาชีพเสริมได้ ประกอบกับมีองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด เป็นหน่วยงานสนับสนุน และมีภาคเอกชน ได้แก่ ชมรมการท่องเที่ยวจังหวัด และภาคเอกชนอื่นๆ ให้การสนับสนุน จึงทำให้กลุ่มเป้าหมายและผู้นำชุมชนมีความมั่นใจว่าจะมีผู้ช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริม จึงเข้าร่วมโครงการจำนวน 224 ครัวเรือน สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มองค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน โดยปัจจัยที่ทำให้ผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมายให้การสนับสนุน

3. การสร้างอาชีพเสริมจำเป็นต้องมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ได้แก่ ด้านกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการแก้ปัญหา ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง แหล่งวัตถุดิบ ผู้ประกอบอาชีพ ลูกค้านหน่วยงานสนับสนุน ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการกับทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้สืบค้นข้อมูลจากเอกสาร สอบถามผู้เกี่ยวข้อง ให้ผู้นำยืนยัน ทำให้ได้กลุ่มเป้าหมายที่ตรงกับสภาพจริง ด้านผู้นำชุมชนถือเป็นกลุ่มสำคัญที่จะเป็นกลไกในการดำเนินการ โครงการ

จำเป็นต้องให้ทราบปัญหาของชาวบ้านเพื่อให้ผู้นำมีความตระหนักในหน้าที่ที่ต้องช่วยเหลือแก้ปัญหาของชาวบ้านและให้การทางสนับสนุนโครงการ ด้านผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้แก่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง เช่น ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด พัฒนาการจังหวัด เป็นต้น ผู้วิจัยได้ประสานและชี้แจงให้เห็นปัญหาของกลุ่มเป้าหมายและเป็นหน้าที่ของหน่วยงานนั้นต้องดำเนินการ เมื่อหน่วยงานนั้นตระหนักถึงปัญหาจึงได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการวิจัยด้วยดี จึงทำให้การดำเนินการสร้างอาชีพเสริมครั้งนี้ประสบผลสำเร็จด้วยดี ด้านแหล่งวัตถุดิบผู้วิจัยได้นำผู้เชี่ยวชาญด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปสำรวจและประเมินระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้มีข้อมูลเชิงวิชาการเพื่อนำเสนอผู้นำชุมชนและกลุ่มเป้าหมายประกอบในการวิเคราะห์และตัดสินใจว่าเมื่อประกอบอาชีพเสริมแล้วจะมีวัตถุดิบในท้องถิ่นเพียงพอ และจะทำให้ต้นทุนต่ำ จึงน่าจะมีกำไรจากการประกอบอาชีพเสริมได้ ส่วนด้านผู้ประกอบอาชีพเสริม มีการให้ความรู้โดยวิทยากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายประเมินความสนใจและความพร้อมของตนเองก่อนตัดสินใจสมัครเข้ากลุ่มอาชีพ ทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้ารับการอบรมและประกอบอาชีพชีพตามที่ตนเองมีความพร้อม การให้ความรู้เพื่อสนองตอบความต้องการของลูกค้า ผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นวิทยากร มีการจัดนิทรรศการ สาธิตการประกอบอาชีพเสริม ศึกษาดูงาน ทำให้กลุ่มเป้าหมายทราบคุณลักษณะและความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้เห็นรูปธรรมการผลิตสินค้าจากวัสดุที่มีในท้องถิ่นและแนวทางที่จะนำความรู้ ความสามารถของตนมาสร้างอาชีพเสริม ด้านการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม มีการทดลองประกอบอาชีพเสริมโดยจัดนักท่องเที่ยวกลุ่มทดลอง จำนวน 50 คน มีการประสานและชี้แจงเป้าหมายของการทดลองให้นักท่องเที่ยวสะท้อนความเป็นจริงเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนา ทำให้ผู้นำชุมชนและผู้ประกอบอาชีพเสริมทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการพัฒนาและการประกอบเสริม ทำให้ได้แนวทางในการสร้างหลักสูตรการให้ความรู้ ทักษะในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างอาชีพเสริมที่สนองตอบความต้องการของลูกค้าได้ ด้านการสนับสนุนในการประกอบอาชีพเสริม ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยให้ร่วมกันวางแผน ร่วมดำเนินการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดอบรมหลักสูตรอาชีพเสริมเพิ่มเติม เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของชุมชนบ้านคำเคื่อยังไม่โดดเด่นเพียงพอ ประกอบกับลูกค้าที่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีจำกัด ดังนั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยและผู้นำชุมชนจึงได้ขยายกลุ่มลูกค้าจากนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นนักท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง โดยได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพเพื่อเป็นแหล่งศึกษาดูงานการสาธิตกลุ่มอาชีพ จะทำ

ให้มี ผู้บริหารท้องถิ่นหรือสมาชิกท้องถิ่นให้มาศึกษาดูงานการประกอบอาชีพเสริมที่ศูนย์การเรียนรู้ หรือให้มีการจัดประชุมอบรม สัมมนาที่ศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งทำให้มีนักทกเที่ยว กลุ่มบุคคลเข้ามาใน หมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง

จากผลการวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ผู้วิจัยจัดทำเป็นแผนภูมิบันไดแห่งความสำเร็จ ในการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 3 ระยะ ระยะแรก ศักยภาพของพื้นที่ ระยะที่ 2 วิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพเสริม และระยะสุดท้าย ศึกษาผลการมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพเสริม

ข้อเสนอแนะการสังเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพเสริม

จากผลการวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ 21 อาชีพ แต่แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านไม่โดดเด่นเพียงพอที่จะดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง และสินค้าหรือบริการยังไม่มีคุณภาพ จึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการแก้ไข ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้พัฒนา

1. ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว ควรคัดเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าภูไทและกำหนดจัดเทศกาลท่องเที่ยวประจำปี ซึ่งมีการจัดนิทรรศการ ประกวด แข่งขันภูมิปัญญาชนเผ่าภูไท และประสานงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ผนวกแหล่งท่องเที่ยวบ้านคำเดือยเป็นเส้นทางท่องเที่ยวหนึ่งที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในประเทศไทย
2. ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด นายอำเภอ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนให้มีการจัดเทศกาลท่องเที่ยวประจำปีของชาวคำเดือย โดยถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด

3. องค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว ควรจัดสรรงบประมาณพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ เช่น เนิน 420 เพื่อปรับปรุงเส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัย รูปแบบการจัดเทศกาลท่องเที่ยวชนเผ่าภูไท
2. ควรมีการศึกษาวิจัย ประวัติศาสตร์เนิน 420

ตอนที่ 3 สรุปผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลการประเมินการประกอบอาชีพเสริมด้านปริมาณ

คุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาและการประกอบอาชีพเสริม

ผู้ประกอบอาชีพเสริม เพศหญิง มีจำนวนมากกว่าเพศชายเล็กน้อย ด้านอายุ ส่วนใหญ่ อายุระหว่าง 31-50 ปี ด้านระดับการศึกษา ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ด้านสถานภาพสมรส ส่วนใหญ่ แต่งงานและอยู่ด้วยกันสะท้อน ด้านอาชีพหลัก ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำนาข้าว ด้านจำนวนสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4-6 คน ด้านรายได้ของครอบครัว ส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาทต่อเดือน ด้านระยะเวลาที่ประกอบอาชีพเสริม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเสริมมานานกว่า 4 ปี ด้านช่วงระยะเวลาที่ประกอบอาชีพเสริม ส่วนใหญ่ทำทุกวัน ด้านสาเหตุสำคัญที่ประกอบอาชีพเสริม ส่วนใหญ่ทำอยู่แล้ว ด้านเงินลงทุนเมื่อเริ่มแรก ส่วนใหญ่ใช้เงินลงทุนต่ำกว่า 1,000 บาท ด้านแหล่งเงินลงทุนเมื่อเริ่มแรก ส่วนใหญ่นำเงินออมมาเป็นทุน ด้านวันที่ประกอบอาชีพเสริม ส่วนใหญ่ทำทุกวัน ด้านสถานที่นำสินค้าไปจำหน่ายหรือบริการ ส่วนใหญ่ประกอบกิจการอยู่ที่บ้าน ด้านกำไร ส่วนใหญ่มีกำไรน้อยกว่า 500 บาทต่อเดือน ด้านความพอเพียงของรายได้และรายจ่ายจากการประกอบอาชีพเสริมในรอบปีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มีรายได้ไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว ด้านปัญหาสำคัญของการประกอบอาชีพเสริม ส่วนใหญ่มีเงินทุนน้อย ด้านสินค้าหรือบริการที่เคยได้รับรางวัลหรือเกียรติบัตรหรือประกาศนียบัตร ส่วนใหญ่ไม่เคย ด้านการเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร

ความคาดหวังในอาชีพเสริมของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ด้านความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม ส่วนใหญ่ต้องการสร้างรายได้ให้ครอบครัว สะท้อนให้เห็นความต้องการของชาวชนบทที่ยากจน ที่ต้องการรายได้มาใช้จ่ายประจำวัน ด้านความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม ส่วนใหญ่คาดหวังว่าจะมีเงินออมสะท้อนให้เห็นผู้ประกอบอาชีพเสริมคาดหวังว่าเมื่อประกอบได้แล้วต้องมีกำไร และมีเงินออม ด้านความต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม ส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม สะท้อนให้เห็นว่า ยังไม่มีความมั่นใจว่าอาชีพเสริมจะสร้างรายได้ หรือมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม ส่วนใหญ่เห็นให้นิยามของคำว่าความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมว่าเป็นประกอบอาชีพเสริมแล้วมีเงินเก็บออม สะท้อนให้เห็นว่าผู้ประกอบการมีแนวคิดว่าจะเมื่อประกอบได้แล้วต้องได้กำไร มีเงินออม

เปรียบเทียบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมกับระดับการมีส่วนร่วม

ด้านจำนวนผู้ประกอบอาชีพเสริมจำแนกตามระดับการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ระดับน้อย และระดับมาก ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นว่าชาวชนบทไม่สามารถไปรวมกิจกรรมทุกขั้นตอนได้ อาจเป็นเพราะมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบที่ไร่นา เลี้ยงหลาน หรือภารกิจอื่น ๆ ด้านจำนวนผู้ประกอบอาชีพเสริมจำแนกตามระดับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม ส่วนใหญ่มีความสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง ระดับต่ำ และระดับสูง สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการสร้างอาชีพเสริมตามโครงการวิจัยนี้ ผู้ประกอบอาชีพเสริมประสบผลสำเร็จระดับปานกลาง

เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมกับระดับการมีส่วนร่วม

ระดับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม ขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วม โดยที่ผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมระดับต่ำ ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับต่ำ ส่วนผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมในระดับสูง ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับสูง

อภิปรายผล

การศึกษาผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตที่นำมาอภิปรายได้ดังนี้

ด้านเพศ ผู้ประกอบอาชีพเสริมร้อยละ 55 เป็นเพศหญิง มีจำนวนใกล้เคียงกับเพศชาย ซึ่งมีร้อยละ 45 บ่งบอกถึงเพศหญิงที่อาศัยอยู่ในชนบท มีจำนวนมากกว่าเพศชายเล็กน้อย สอดคล้องกล่าวสะท้อนว่าผู้ชายชาวคำเดื่อยย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพนอกหมู่บ้านมากกว่าเพศหญิง

ด้านอายุ พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่ อายุระหว่าง 31-40 ปี และอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 35.40 เท่ากัน ซึ่งเป็นช่วงกลางและปลายของกำลังวัยแรงงาน การที่มีผู้สูงอายุและคนหนุ่มสาวจำนวนหนึ่งประกอบอาชีพเสริมนี้ แสดงถึงความสำคัญของอาชีพเสริมต่อการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุและคนหนุ่มสาว ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลจากความยากจนหรือความพึงพอใจต่ออาชีพเสริมก็ตาม

ผู้ประกอบอาชีพเสริมร้อยละ 66 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 18.10 ซึ่งรวมกันกว่าร้อยละ 84 แสดงถึงผู้ประกอบอาชีพเสริมเหล่านี้มีความรู้ต่ำและมีข้อจำกัดในทักษะฝีมือแรงงานที่จะทำงานที่มีรายได้สูง

ช่วงอายุของผู้ประกอบอาชีพเสริมและระดับการศึกษาบ่งบอกว่าอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาวชนบท เป็นอาชีพทางเลือกที่มีความสำคัญสำหรับคนวัยแรงงานที่มีการศึกษาน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ผู้สูงอายุและคนหนุ่มสาวบางคนที่มาประกอบอาชีพเสริมนี้ เป็นวัยที่สมควรจะได้พักผ่อนหรือเรียนหนังสือระดับอุดมศึกษา

ด้านสถานภาพสมรส พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ แต่งงานและอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 70.80 แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีครอบครัวมีค่าใช้จ่ายสูงและมีความจำเป็นต้องหารายได้เพิ่มเติมจากการประกอบอาชีพหลักคือการทำงาน

ด้านอาชีพหลัก พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำนาข้าว ร้อยละ 68.80 เป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 13.90 ซึ่งให้เห็นถึงฐานะด้านเศรษฐกิจของ ชวนาชาวลำเคือมีความยากจนมากกว่าอาชีพอื่น ๆ ส่วนกลุ่มข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการประกอบอาชีพเสริมแม้ว่าจะมีเงินเดือนประจำแต่ก็มีความจำเป็นต้องหารายได้เพิ่มเพื่อใช้จ่ายในครอบครัว

ด้านจำนวนสมาชิกในครอบครัว พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4-6 คน ร้อยละ 65.28 แสดงให้เห็นว่าจำนวนสมาชิกครอบครัวมาก มีความจำเป็นต้องใช้จ่ายมากด้วย ดังนั้นครอบครัวที่มีสมาชิกมากจึงมาประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้มากกว่าครอบครัวที่มีสมาชิกน้อย

ด้านรายได้ของครอบครัว พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 3,000 บาท ร้อยละ 62.50 รองลงมา 3,001-6,000 บาท ร้อยละ 22.90 ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 84 แสดงให้เห็นว่ามีรายได้ต่ำ จึงมีความจำเป็นต้องหารายได้เพิ่มเติมจากการทำนา ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสภาพของสภาพะภูมิอากาศแต่ละปีหรือปัจจัยอื่น ๆ เช่น การแทรกแซงราคาข้าวของรัฐบาล เป็นต้น

ด้านระยะเวลาที่ประกอบอาชีพเสริม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเสริมมากกว่า 4 ปี ร้อยละ 36.10 บ่งบอกว่าอาชีพเสริมที่ส่วนใหญ่เป็นอาชีพดั้งเดิมที่ทำมาก่อนแล้ว เมื่อมีโครงการวิจัยก็ได้พัฒนาต่อยอดจากอาชีพเดิม ซึ่งสอดคล้องกับสาเหตุสำคัญที่ประกอบอาชีพเสริม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นอาชีพเสริมทำอยู่แล้ว 74.30 รองลงมา 3-4 ปี ร้อยละ 23.60 และต่ำที่สุดน้อยกว่า 1 ปี ร้อยละ 14.60 แสดงถึงเป็นอาชีพเสริมใหม่ที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัย

ด้านช่วงระยะเวลาที่ประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่ทำทุกวัน ร้อยละ 71.50 บ่งบอกว่าเป็นผู้ที่มีความตั้งใจที่จะยึดเป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว ส่วนกลุ่มที่ทำเมื่อสมาชิกในครอบครัวหรือผู้นำชุมชนบอก ร้อยละ 17.40 แสดงให้เห็นว่ายังไม่มี ความตั้งใจที่จะประกอบอาชีพเสริมอย่างจริงจัง ซึ่งจะมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริม

ด้านสาเหตุสำคัญที่ประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่ทำอยู่แล้ว ร้อยละ 74.30 รองลงมาคือลงทุนไม่มากและขั้นตอนไม่ยุ่งยาก ร้อยละ 40.30 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยหลักที่ทำให้ชาวชนบท ประกอบอาชีพเสริมเพราะใช้เงินลงทุนน้อย อาชีพเสริมดั้งเดิมได้ลงทุนมาเป็นเวลายาวนานแล้ว ไม่ต้องใช้เงินลงทุนเพิ่มเติม

ด้านเงินลงทุนเมื่อเริ่มแรก พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีเงินลงทุนต่ำกว่า 1,000 บาท ร้อยละ 47.22 รองลงมาคือ มากกว่า 2,001 บาท ร้อยละ 30.56 แสดงให้เห็นว่าอาชีพเสริมท้องถิ่นเป็นอาชีพที่ไม่ต้องใช้เงินลงทุนสูง เพราะบางอาชีพ เช่น การผลิตยาสมุนไพร นวดแผนไทย การประกอบอาหาร การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น มีวัตถุดิบในท้องถิ่นจึงใช้เงินลงทุนไม่สูงนัก ผู้ที่มีเงินทุนน้อยสามารถประกอบอาชีพเสริมได้

ด้านแหล่งเงินลงทุนเมื่อเริ่มแรก พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่นำเงินออมมาเป็นทุน ร้อยละ 50.00 รองลงมาคือ กู้เงินมีดอกเบี้ย ร้อยละ 26.40 แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีเงินลงทุนจากเงินออม เนื่องจากการประกอบอาชีพเสริม ส่วนใหญ่ใช้เงินลงทุนไม่สูงนัก นอกจากนี้ยังได้รับการช่วยเหลือด้านการตลาดจากองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งทำให้ลดเงินทุนในการประกอบอาชีพเสริมได้ แต่ก็มีบางคนที่กู้เงินมีดอกเบี้ยในการลงทุนประกอบอาชีพเสริม

ด้านวันที่ประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่ทำทุกวัน ร้อยละ 63.20 บ่งบอกว่าการประกอบอาชีพเสริมมีความจำเป็นที่ต้องทำทุกวันเพื่อให้มีรายได้ ไม่จำเป็นต้องทำเฉพาะวันที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านเนื่องจากความจำเป็นด้านเศรษฐกิจและความไม่แน่นอนวัน เวลาที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาในหมู่บ้าน สินค้าหรือบริการจึงมีเป้าหมายไม่เฉพาะนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่มีเป้าหมายครอบคลุมถึงชาวคำเด้อยและคนสัญจรไปมาเป็นหลัก

ด้านสถานที่นำสินค้าไปจำหน่ายหรือบริการ พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่นำสินค้าไปขายหรือบริการอยู่ที่บ้าน ร้อยละ 70.80 รองลงมาคือทั้งที่บ้านและแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่นักท่องเที่ยวอยู่ ร้อยละ 21.50 แสดงให้เห็นว่าบ้านเป็นสถานที่หลักในการจำหน่ายสินค้าหรือบริการ ส่วนในวันที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านผู้ประกอบอาชีพเสริมก็จะนำสินค้าไปขายที่นักท่องเที่ยวอยู่ ส่วนในวันที่ไม่มีนักท่องเที่ยวมาก็จะขายที่บ้าน ซึ่งบ่งบอกถึงลูกค้ามีทั้งนักท่องเที่ยว คนสัญจรไปมาและชาวคำเด้อยเอง

ด้านกำไร พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีกำไรน้อยกว่า 500 บาทต่อเดือน ร้อยละ 69.44 รองลงมาคือ 501-1,000 บาท ร้อยละ 16.67 แสดงให้เห็นว่า ขายสินค้าหรือบริการได้น้อย จึงมีกำไรต่อเดือนไม่เกิน 1,000 บาท ซึ่งมีสาเหตุจากมีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อย ไม่มีตลาดส่งสินค้า แต่ถ้าพิจารณาจากผู้ประกอบอาชีพเสริมที่เป็นอาชีพดั้งเดิม เช่น ร้านขายอาหาร ช่างเฟอร์นิเจอร์ จำหน่ายยาสมุนไพร นวดแผนไทย เป็นต้น ซึ่งสามารถให้บริการลูกค้าที่หลากหลาย เช่น คนที่สัญจรไปมา และชาวคำเคือด้วยกัน ผู้ประกอบอาชีพเสริมเหล่านี้จะมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 3,000 บาทต่อเดือน

ด้านความพอเพียงของรายได้และรายจ่ายจากการประกอบอาชีพเสริมในรอบปีที่ผ่านมา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว ร้อยละ 54.90 แสดงว่า มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมต่ำ รองลงมาคือพอใช้จ่ายในครอบครัว ร้อยละ 39.60 แสดงว่าอาชีพเสริมทำให้บางคนมีรายได้พอเพียงในการใช้จ่ายประจำวัน ซึ่งถ้าไม่ประกอบอาชีพเสริมอาจจะต้องย้ายถิ่นไปหางานทำนอกหมู่บ้าน

ด้านปัญหาสำคัญของการประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีเงินทุนน้อย ร้อยละ 63.90 รองลงมาคือขาดเครื่องมือและอุปกรณ์การผลิต ร้อยละ 51.40 แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบอาชีพเสริมเป็นคนจน ไม่มีเงินทุน

ด้านสินค้าหรือบริการที่เคยได้รับรางวัลหรือเกียรติบัตรหรือประกาศนียบัตร พบว่า กลุ่มตัวอย่างไม่เคยได้รับ ร้อยละ 93.10 แสดงให้เห็นว่า สินค้าหรือบริการยังไม่มีคุณภาพระดับมาตรฐาน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จำหน่ายได้น้อยหรือหาตลาดไม่ได้

ด้านการเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 24.30 รองลงมาคือกลุ่มออมทรัพย์ ร้อยละ 18.10 แสดงให้เห็นว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ไม่มากนัก และแต่ละกลุ่มมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน บ่งบอกว่าผู้ประกอบอาชีพเสริมให้ความสำคัญต่อการเป็นสมาชิกกลุ่มน้อยเมื่อเทียบกับคุณสมบัติด้านอื่นๆ อาจเป็นเพราะยังไม่เห็นความสำคัญของการเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลยังให้การสนับสนุนในการประกอบอาชีพเสริมอยู่

ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม

ด้านความคาดหวังก่อนมาประกอบอาชีพเสริม พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการสร้างรายได้ให้ครอบครัว ร้อยละ 83.30 รองลงมาคือไม่ต้องการย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพ ฯ หรือต่างจังหวัด ร้อยละ 51.40 แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบอาชีพเสริมมีความต้องการรายได้ และไม่ต้องการย้ายถิ่นไปทำงานนอกหมู่บ้าน ซึ่งบ่งบอกถึงความยากจนที่ต้องการเงินมาใช้ภายในครอบครัว

ด้านความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่คาดหวังว่าจะมีเงินออม ร้อยละ 72.90 รองลงมาคือไม่คาดหวังอะไรมาก ทำพอมีรายได้เลี้ยงชีพไปวัน ๆ ร้อยละ 15.30 แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบอาชีพเสริมมีความต้องการมีเงินเก็บออมซึ่งเป็นกำไรจากการประกอบอาชีพเสริม บ่งบอกถึงความคาดหวังว่าการประกอบอาชีพเสริมควรจะมีกำไร และสม่ำเสมอ

ด้านความต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม ร้อยละ 54.90 รองลงมาต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม ร้อยละ 45.10 ต้องการที่จะให้ลูกประกอบอาชีพเสริมนี้ แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบอาชีพเสริมยังไม่มั่นใจว่าการประกอบอาชีพเสริมจะมีรายได้เพียงพอหรือคุ้มค่ากับที่จะให้ลูกไปประกอบอาชีพอื่นๆ

ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่เห็นให้นิยามของคำว่า ความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมว่า คือประกอบอาชีพเสริมแล้วมีเงินเก็บออม ร้อยละ 45.10 รองลงมาคือมีเงินเก็บออมและขยายกิจการได้ ร้อยละ 39.60 แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบอาชีพเสริมมีความหวังว่าเมื่อประกอบอาชีพเสริมแล้วจะต้องมีกำไรและมีเงินเก็บออม

ผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมกับระดับการมีส่วนร่วม

จากการศึกษา พบว่าผู้ประกอบอาชีพเสริมส่วนใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ร้อยละ 50.00 รองลงมาคือมีส่วนร่วมระดับน้อย ร้อยละ 32.64 และต่ำที่สุดคือมีส่วนร่วมระดับมาก ร้อยละ 17.36 แสดงให้เห็นว่าชาวชนบทส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้ากิจกรรมการสร้างอาชีพเสริมได้

ครบทั้ง 4 ขั้นตอน คือ ขั้นร่วมคิด ขั้นร่วมวางแผน ขั้นร่วมทำ และขั้นร่วมสรุปผล เนื่องจากมีภารกิจอื่นๆ เช่น ทำไร้ หาดอาหาร ทำงานบ้าน สุขภาพไม่ดี เป็นต้น

ส่วนความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมที่ประสบผลสำเร็จส่วนใหญ่มีความสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 42.36 รองลงมาคือมีระดับระดับต่ำ ร้อยละ 29.86 และน้อยที่สุดคือมีระดับสูง ร้อยละ 27.78 แสดงว่า ผู้ประกอบอาชีพเสริมตามโครงการครั้งนี้ ส่วนใหญ่ประสบผลสำเร็จ ร้อยละ 70.14 บ่งบอกถึงเกณฑ์การประสบผลสำเร็จที่ตั้งเกณฑ์ไว้ไม่สูงนัก เนื่องจากวัดความสำเร็จจาก 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านครอบครัว ด้านสังคม และด้านการพัฒนาตนเองและการให้ความรู้ ซึ่งไม่ได้วัดเฉพาะด้านการเงินอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่หลายคนให้นิยามความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมแตกต่างกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมกับระดับการมีส่วนร่วม

จากการศึกษา พบว่า ระดับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม ขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 โดยที่ผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมในระดับต่ำ ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับต่ำ ร้อยละ 78.7 ส่วนผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ร้อยละ 62.5 และผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมในระดับสูง ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับสูง ร้อยละ 76.0 แสดงให้เห็นว่าผู้ที่เอาใจใส่มากและให้เวลามากจะได้รับผลตอบแทนมากกว่าผู้ที่เอาใจใส่น้อยและให้เวลาน้อย

ความสัมพันธ์ระหว่างผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมกับคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมกับคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง 17 ด้าน พบว่ามีเพียง 2 ด้านเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ ด้านความต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม และทัศนคติต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม แสดงให้เห็นว่า ประเด็นความต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริม และประเด็นทัศนคติต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม ที่ผู้ประกอบอาชีพเสริมความคาดหวังว่าจะมีผลกระทบโดยตรงกับการประกอบอาชีพเสริม

ผลการประเมินการประกอบอาชีพเสริมด้านคุณภาพ

ในการวิจัยครั้งนี้ได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมตามประเด็นคำถามจากแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ที่สัมภาษณ์เจาะลึก (Dept interview) ได้สัมภาษณ์ผู้ประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับลักษณะการประกอบอาชีพ ปัญหา อุปสรรคและความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม จำนวน 20 คน ซึ่งได้แสดงความคิดเห็นแตกต่างกันตามลักษณะของอาชีพเสริม ทำให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ทำให้เห็นความชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีรายละเอียดดังนี้

ประเด็นคำถามด้านการเงิน ในด้านการเงินมีคำถามอยู่ 4 ประเด็นคือ การมีกำไรหรือรายได้ต่อเดือน ความพึงพอใจต่อรายได้ ความสำเร็จด้านรายได้ มีเงินออม มีเงินพอใช้จ่ายประจำวัน ความสำเร็จด้านอื่น ๆ จำนวนยอดขายหรือบริการปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับปีที่เริ่มต้น ปรากฏว่าผู้ประกอบการทุกกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อกำไรหรือรายได้ต่อเดือนยกเว้นกลุ่มปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษที่ยุติกิจการแล้วเพราะขาดน้ำรดผักเนื่องจากเครื่องสูบน้ำเสียซ่อมไม่ได้ และผู้ที่ประกอบอาชีพเสริมสวยและประกอบอาหาร เล่าว่าค่าตอบแทนทำอาหารครั้งวัน ได้รับ 100-200 บาทซึ่งถ้าคนทำงานที่ร้านเสริมสวยอาจจะได้มากกว่านี้ ส่วนความสำเร็จด้านรายได้ พบว่าผู้ประกอบอาชีพเสริมทอผ้าส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าไม่ประสบผลสำเร็จ ด้านการมีเงินออมพบว่าทุกกลุ่มอาชีพมีเงินออมจากการประกอบอาชีพเสริม ด้านการมีเงินพอใช้จ่ายประจำวัน พบว่าส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่ามีเงินพอใช้จ่าย ด้านความสำเร็จอื่นๆ จากการประกอบอาชีพเสริมพบว่าทุกกลุ่มอาชีพมีความเห็นสอดคล้องกันว่าประสบผลสำเร็จในด้านอื่นๆ เช่น การเป็นสมาชิกกลุ่ม มีเพื่อนปรึกษาหารือให้ความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา ทำให้เพลินเพลินเป็นต้น ด้านจำนวนยอดขายหรือบริการในช่วงปีที่ผ่านมาเปรียบเทียบกับปีที่เริ่มต้นพบว่าส่วนใหญ่ยอดขายหรือบริการลดลงเนื่องจากการประชาสัมพันธ์และประสานงานให้นักท่องเที่ยวมาที่วนน้อยลงเพราะผู้นำชุมชนและคณะกรรมการกลุ่มอาชีพมุ่งก่อสร้างและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไทมากกว่า ยกเว้นกลุ่มอาชีพที่ไม่อาศัยนักท่องเที่ยว เช่น นวดแผนไทย ช่างเฟอร์นิเจอร์ที่สามารถขายหรือบริการให้คนในชุมชนได้

ประเด็นคำถามด้านลูกค้า ในด้านลูกค้ามีคำถามอยู่ 2 ประเด็น คือ ความพึงพอใจของลูกค้าต่อคุณภาพสินค้า และความพึงพอใจของลูกค้าต่อการบริการ เช่น การต้อนรับ การแนะนำสินค้า ปรากฏว่าสมาชิกกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าลูกค้ามีความพึงพอใจต่อคุณภาพ

สินค้าและการบริการ เนื่องจากผู้ประกอบการได้อบรมหลักสูตรการผลิตสินค้าหรือบริการจากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ มีการประชุมวางแผนทุกครั้งที่มีคณะนักท่องเที่ยวนำเข้า มีการตรวจสอบคุณภาพอย่างต่อเนื่องและมีการประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเสมอ

ประเด็นคำถามด้านครอบครัว ในด้านครอบครัวมีคำถามอยู่ 2 ประเด็น คือ การประกอบอาชีพเสริมด้านอาชีพเสริมทำให้สมาชิกครอบครัวไม่ต้องย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพฯ ๑ หรือนอกหมู่บ้าน และทำให้สมาชิกครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จากการสัมภาษณ์ประเด็นการประกอบอาชีพเสริมด้านอาชีพเสริมทำให้สมาชิกครอบครัวไม่ต้องย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพฯ ๑ หรือนอกหมู่บ้าน พบว่ามีเพียง 3 รายที่ตอบว่าการประกอบอาชีพเสริมทำให้ไม่ต้องย้ายถิ่นไปทำงานนอกหมู่บ้าน ทั้งหมดเป็นเพศชาย แสดงให้เห็นว่าการย้ายถิ่นไปทำงานนอกหมู่บ้านส่วนมากเป็นเพศชาย ส่วนประเด็นทำให้สมาชิกครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันพบว่าสมาชิกกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการประกอบอาชีพเสริมนี้ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพราะส่วนใหญ่คู่สมรสและบุตรให้การสนับสนุนโดยช่วยเหลือทำงานบ้านหรืองานที่ไร้นาแทนเพราะเห็นว่ามีรายได้เสริม ได้รับความรู้จากการอบรมนำมาใช้ในครอบครัว เช่น ทำอาหารหรือตกแต่งบ้านเรือนให้สวยงาม ถูกสุขลักษณะ เป็นต้น

ประเด็นคำถามด้านสังคม ในด้านสังคมมีคำถามอยู่ 4 ประเด็น คือ การประกอบอาชีพเสริมด้านอาชีพเสริมทำให้มีชื่อเสียง ทำให้ผู้นำท้องถิ่นมอบหมายงานสำคัญให้ทำเสมอ ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านและ ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มอาชีพต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการประกอบอาชีพเสริมทำให้พวกเขามีชื่อเสียงทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ทำให้ผู้นำท้องถิ่นไว้วางใจมอบหมายงานสำคัญให้ทำเสมอ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนบ้าน ให้ความช่วยเหลือกันเพราะเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวกัน และทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชนเนื่องจากการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องใช้กำลังคนหลายฝ่ายในการจัดเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยว เช่น การจัดที่พักโฮมสเตย์ การระดมทำความสะอาดหมู่บ้าน การระดมปรับปรุงเส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยว การต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยว การผลิตสินค้าและจำหน่ายสินค้า เป็นต้น จึงต้องมีความสามัคคีจึงจะสำเร็จ ซึ่งหลังจากที่มีประเมินผลจัดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวิจัยนำร่อง (Pilot Study) ทำให้ชาวบ้านทราบปัญหาอุปสรรคในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งคือขาดความสามัคคีสาเหตุเกิดจากความไม่เข้าใจในโครงการของผู้นำบางคนซึ่งได้สร้างความเข้าใจและขอความร่วมมือให้เป็นกรรมการบริหารร่วมกัน ทำให้เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จนผ่าน

การประเมินหมู่บ้านพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนพัฒนาอาชีพ
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 530,000 บาท

ด้านพัฒนาตนเองและใช้ความรู้ ในด้านพัฒนาตนเองและใช้ความรู้มีคำถามอยู่ 3 ประเด็น
การประกอบอาชีพเสริมทำให้ได้พัฒนาตนเอง ความพึงพอใจที่ได้นำความรู้ ทักษะมาประกอบ
อาชีพเสริม และ ความพึงพอใจที่มีส่วนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพเสริม
พบว่าทั้ง 3 ประเด็นสมาชิกทุกกลุ่มอาชีพมีความเห็นสอดคล้องกันว่าทำให้สมาชิกได้พัฒนาตนเอง
ทั้งความรู้ ทักษะและทัศนคติในการประกอบอาชีพเสริม ได้นำความรู้มีไปปรับปรุงสภาพการ
ดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งด้านการศึกษาหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร การดูแลสุขภาพด้านการรักษา
ความสะอาดบ้านเรือน บริเวณบ้าน การบริการผู้มาเยือน การประกอบอาหารสุขภาพ การนำพืชผัก
ท้องถิ่นมาประกอบอาหาร การนำวัสดุท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึก การฟื้นฟูประเพณี ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นฐานทางเศรษฐกิจสร้างอาชีพเสริม เป็นต้น ซึ่งเป็นผลจากการมีส่วน
ร่วมของชุมชนที่มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมสรุปผล การดำเนินกิจกรรมทุกครั้งที่ทำ
กิจกรรม มีการเก็บรายละเอียดของทุกประเด็นแต่ละกิจกรรมมาวิเคราะห์และกำหนดเป็นหลักสูตร
อบรม ประกอบกับการอบรมแต่ละหลักสูตรมีการคัดสรรวิทยากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาให้
ความรู้ ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ถูกต้องในการประกอบอาชีพเสริม
ชาวคำเด้อยได้รับการพัฒนาความรู้ แนวความคิดจนเกิดพลังในตนเอง เกิดพลังในชุมชนจนสามารถ
ฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคต่างๆ ได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศ พบว่ากระบวนการประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในหมู่บ้านและ
กระบวนการบริหารงบประมาณเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการแก้ไข ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้พัฒนา

1. ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว ผู้ใหญ่บ้านคำเด้อยทุก
คน คณะกรรมการบริหารกลุ่มอาชีพ ควรเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรกระบวนการประชาสัมพันธ์
เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและกระบวนการบริหารงบประมาณ เพื่อให้เกิดความตระหนักและ

วางแผนงานดังชุดในนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องและวางแผนบริหารงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ

2. ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด นายอำเภอ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนให้มีการจัด กิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยประสานงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ผนวก แหล่งท่องเที่ยวบ้านคำเคือยเป็นเส้นทางท่องเที่ยวหนึ่งที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในประเทศเพื่อน บ้าน

3. องค์การบริหารส่วนตำบลคำเขื่อนแก้ว ควรจัดสรรงบประมาณพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ หมู่บ้านภูไทให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพทั้ง 21 กลุ่มอาชีพ เพื่อเป็นแหล่งสาธิตอาชีพและศึกษา ดูงานซึ่งจะทำให้มีนักท่องเที่ยวและผู้มาศึกษาดูงานได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัย รูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรมชนเผ่าภูไท เป็นแนวทางสร้างเศรษฐกิจชุมชน

2. ควรมีการศึกษาวิจัย การค้นหาเอกลักษณ์ชนเผ่าภูไทบ้านคำเคือย

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมการปกครอง กองวิชาการและแผนงาน. ม.ป.ป. เมื่อคุณอยู่ในกำมือของอนาคต. แปลจาก

Enriquez , Juan. n.d. **As the Future Catches You : How Genomics & Other Forces are Changing our Life, Work, Health and Wealth** (Online).

http://www.moe.go.th/main2/article/article_future.htm, 15 มีนาคม 2547.

กรมโยธาธิการและผังเมือง. 2549. แผนการจัดการความรู้ในองค์กร ปีงบประมาณ 2549 (Online)

http://opns.dpt.go.th/dt_kmcenter/index.php?option=com_wrapper&Itemid=28,

16 มิถุนายน 2551.

กรมอนามัย. 2549. คำรับรองการปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ 2549 ด้านการพัฒนา

การจัดการความรู้ในองค์กร ตามยุทธศาสตร์ (Online). www.kcenter.anami.mop.go.th/planning/KAction49.pdf, 10 มกราคม 2550.

ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ และคณะ. ม.ป.ป. การจัดทำ การวิเคราะห์ และการบริหารโครงการ

(หน่วยที่ 14). กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

_____. ม.ป.ป. การศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาทางการศึกษา (หน่วยที่ 10).

กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าลาดกระบัง. 2551.

แผนการจัดการความรู้ (KM Action Plan) ประจำปีงบประมาณ 2551 (Online).

<http://www.kmitl.ac.th/plandiv/plan%20web2/SAR&KM/KMplan51.pdf>,

12 กุมภาพันธ์ 2551.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2546. การคิดเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.

โกศล ดีศีลธรรม. 2546. การจัดการความรู้แห่งโลกธุรกิจใหม่. กรุงเทพฯ: บ. ธนาเพรส

แอนด์ กราฟฟิค จำกัด.

จันทร์ฤทธิ์ ปฐมเล็ก. 2547. “การจัดการความรู้.” วารสารนักบริหาร. 24 (2): 111-117.

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2546. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ วัฒนธรรมและค่านิยมของระบบราชการ (พ.ศ. 2546-2550). กรุงเทพฯ: บ. คำนวณวิชาการพิมพ์ จำกัด.

คณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2544. รายงานการสัมมนา เรื่อง หนึ่งทศวรรษ ไอทีจุฬาฯ “การเพิ่มศักยภาพการจัดการด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ”. กรุงเทพฯ: สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศทางธุรกิจ คณะพาณิชยศาสตร์ฯ.

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. 2551. แผนการจัดการความรู้ (KM Action Plan) (Online). <http://www.nstlearning.com/~sctqa/wp-content/uploads/2008/04/KMplan51.doc>, 12 กุมภาพันธ์ 2551.

คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 2551. แผนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Action Plan) คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปีงบประมาณ 2551 (Online). http://www.eng.ubu.ac.th/~personnel/KM%20ENG_UBU/KM%20Action%20plan%202550-51.pdf, 12 กุมภาพันธ์ 2551.

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่. ม.ป.ป. แนวคิดและวิธีการวางแผนการศึกษา. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

ชัยรินทร์ มจร และพจณี รัตนมณี. ม.ป.ป. การสร้างแรงจูงใจกับกระบวนการสร้างทีมงาน (Online). <http://www.minpoly.com/tu2.htm>, 12 มิถุนายน 2549.

ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ. 2548. การจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.

ชัยโรจน์ มีแดง. 2546. หลักการวางแผนและการวางแผนกลยุทธ์. เอกสารอัดสำเนา.

ชาย โพธิ์สีดา. 2547. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: บ. อมรินทร์
พรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ชูเพ็ญ วิบูลสันติ. ม.ป.ป. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ขององค์กร.
(Online). <http://www.geocities.com/psothailand/swotanalysis.html>, 9 มกราคม 2551.

โชคธำรงค์ จงจอหอ. 2551. ความหมายที่แท้ : การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา (Online)
<http://researchers.in.th/blog/educational-research-and-development/1093>
12 เมษายน 2552.

ดวงเดือน จันทร์เจริญ. ม.ป.ป. การจัดการความรู้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Online).
<http://upload.neteasyweb.com/view.aspx?ItemID=7c2bc0be-488e-dd11-b5cb-00e08127749e>, 20 กรกฎาคม 2552.

ทวีชัย บุญเดิม. 2540. การพัฒนาการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น
สำหรับพุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป และคณะ. 2531. พจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530.
กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

ทศพร ศิริสัมพันธ์. 2540. การวางแผนเชิงกลยุทธ์. คณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ
(จัดพิมพ์). กรุงเทพฯ: บ. กราฟิเคฟอ์แมท (ไทยแลนด์) จำกัด.

เทียนฉาย กิระนันท์. ม.ป.ป. การศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาทางเศรษฐกิจที่
เกี่ยวข้องกับการศึกษา (หน่วยที่ 7). กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

นันทา วิทวุฒิสักดิ์. 2545. ศึกษาการวางแผนกลยุทธ์สำนักวิทยบริการ สถาบันราชภัฏ
ในทศวรรษหน้า (2544 – 2553). วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการอุดมศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นิทัศน์ วิเทศ. 2542. การจัดการความรู้: เทคนิคในการแปรความรู้สู่ความได้เปรียบในการแข่งขัน. กรุงเทพฯ: บ.พิมพ์ดี จำกัด. แปลจาก Davenport, Thomas H. and Prusak, Laurence. 1998. Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know. Boston: Harvard Business School Press.
- นิยุทธิ์ กรุงวงศ์. 2543. การพัฒนากลยุทธ์การจัดการหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรนาม. มปป. องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนกลยุทธ์ (Online). <http://www.kunkroo.com/strategy.html>, 20 พฤศจิกายน 2549.
- นิตา ชูโต. 2545. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: บ. แม่ทสัปอยท์ จำกัด.
- บดีนทร์ วิจารณ์. 2547. การจัดการความรู้..สู่ปัญญาปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: ชรรคมกลการพิมพ์.
- บุญดี บุญญากิจ และคณะ. 2547. การจัดการความรู้: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- บุญส่ง หาญพานิช. 2546. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุริม โอทกานนท์. ม.ป.ป. การบริหารความรู้. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (Online). http://www.opdc.go.th/Doc_report/File_download/1132820164-1-76-1.pdf 18 พฤษภาคม 2549.
- ปกรณั์ ปรียากร. 2546. การวางแผนกลยุทธ์: แนวคิดและแนวทางเชิงประยุกต์. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมอธรรม.

ปกรณั ปรีชากร. ม.ป.ป. นโยบายสาธารณะและการวางแผน (Online).

http://www.geocities.com/mpa16_nida/pakon640.doc, 9 กุมภาพันธ์ 2552.

ประพนธ์ ผาสุขยืด. 2549. การจัดการความรู้ (KM) ฉบับจับเคลื่อน LO. กรุงเทพฯ: ไชยโหม.

_____. 2550. บริหารจัดการองค์การยุคใหม่ด้วย KM. (Online). www.kmi.or.th, 15 มีนาคม 2550.

ประมวล เสนาฤทธิ์. 2527. การวางแผนการศึกษา. ใน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, การวางแผนและการจัดการทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

พงกะพรรณ ตะกลมทอง. ม.ป.ป. การติดตามและประเมินผล (Online). <http://www.kunkroo.com/evaluation.doc>, 13 ตุลาคม 2550

พริดา วิเชียรปัญญา. 2547. การจัดการความรู้ : พื้นฐานและการประยุกต์. กรุงเทพฯ: ธรรมกมลการพิมพ์.

พสุ เดชะรินทร์. 2546. กลยุทธ์ใหม่ในการจัดการ: Retooling The New Strategy. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.

พสุ เดชะรินทร์. 2547. การกำหนดพันธกิจ (Online). <http://www.nidambell.net/ekonomiz/2004q1/article2004feb24p3.htm>, 12 พ.ย. 2549.

พิบูลย์ ทีปะปาล. 2546. การจัดการเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.

พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. ม.ป.ป. การวิจัยและการพัฒนาทางการศึกษา (Online) <http://www.thaiedresearch.org/article/detail.php?id=26>, 12 เมษายน 2552.

พระสงครามภักดี. 2475. ตำรายุทธศาสตร์ว่าด้วยการนำทัพ. พระนคร: โรงพิมพ์หลักธรรม.

- ไพโรจน์ ค้างวิเศษ. 2543. การพัฒนาแผนกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนทาง
ครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภราดร จินดาวงศ์. 2549. การจัดการความรู้ KM Knowledge Management: The Experience.
กรุงเทพฯ: ซีดับบลิวซี พรินติ้ง .
- ภฤศ หาญอุตสาหะ. 2548. การจัดการความรู้ (Knowledge Management). เอกสารประกอบ
การบรรยายเรื่อง การจัดการความรู้ (Knowledge Management). 19 เมษายน 2548
ณ ห้องประชุมกระทรวงศึกษาธิการ.
- มนต์ชัย พินิจจิตสมุทร. 2548ก. “องค์กรแห่งการเรียนรู้และการจัดการความรู้.” *For Quality*.
11 (87): 57-60.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2550. แผนการจัดการความรู้ในองค์กรมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี
งบประมาณ 2549-50 (Online). <http://home.kku.ac.th/km/>, 20 กรกฎาคม 2551.
- มหาวิทยาลัยนเรศวร. 2550. แผนพัฒนาและวางระบบการจัดการความรู้มหาวิทยาลัยนเรศวร
ปีงบประมาณ พ.ศ. 2550 (Online). [http://www.nu.ac.th/office/quality/downloads/
NUKM-plan-50.pdf](http://www.nu.ac.th/office/quality/downloads/NUKM-plan-50.pdf), 10 กุมภาพันธ์ 2551.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. 2551. แผนการจัดการความรู้ (KM Action Plan) ปี 2551 (Online).
http://www.qd.mahidol.ac.th/downloads/2551/data/km/km_action_plan_51.pdf,
12 กุมภาพันธ์ 2551.
- มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. 2550. แผนการจัดการความรู้ ปี 2550 มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
(Online). <http://reg.mfu.ac.th/qamflu/thai/SAR/plan50.doc>, 12 กุมภาพันธ์ 2551.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. 2548. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร 113 ปี ย้อนอดีตสู่อนาคต.
ม.ป.ท.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2551. แผนการจัดการความรู้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2551

(Online). [http://qa.swu.ac.th/Portals/50/files/KmPlan51\(new\).pdf](http://qa.swu.ac.th/Portals/50/files/KmPlan51(new).pdf), 12 กุมภาพันธ์ 2551.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2551. แผนการจัดการความรู้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ประจำปี 2551 (Online). <http://share.psu.ac.th/file/achida.r/Plankm+51.xls.pdf>,

12 กุมภาพันธ์ 2551.

ยุทธนา แซ่เตียว. 2547. การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้: สร้างองค์กรอัจฉริยะ.

กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

ยุทธศักดิ์ อัจฉริยะ. 2551. การวางแผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น (Online).

<http://cmtcboy.dyndns.org/download/906761/MITM%20%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B9%89%E0%B8%87%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%201/%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%A5%E0%B8%B8%E0%B9%88%E0%B8%A1/FEU%20Project.doc>, 9 กุมภาพันธ์ 2552.

รัตน์ บัวสนธิ์. 2543. การวิจัยและพัฒนา. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ราชกิจจานุเบกษา. พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี.

เล่มที่ 120 ตอนที่ 100 ก. ลงวันที่ 9 ตุลาคม 2546.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ:

บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

รุ่ง แก้วแดง. 2539. รีเอ็นจิเนียริงระบบราชการไทย ภาค 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

โรงเรียนห้วยแสงอรุณวิทยา. 2551. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียนห้วยแสงอรุณวิทยา.

(Online). http://www.udes2.go.th/e-office/modules/e-filing/f_2551/25510822023018no04177141336file01.doc, 9 กุมภาพันธ์ 2552.

วันสรา เชาวนันนิม. ม.ป.ป. แนวคิดการพัฒนาเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพเพื่อความยั่งยืน

(Online). <http://www.anamai.moph.go.th/hpmp2/%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%AA/presentation%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A2%E0%B9%8C/%E0%B9%80%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%82%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A23.doc>, 10 กันยายน 2550.

วรานนท์ ตั้งจักรวรานนท์. 2547. เป้าหมายและวิธีกำหนดเป้าหมาย. กรุงเทพฯ: บ. เอ็กเปอร์เน็ท จำกัด. แปลจาก Rouillard, Larrie A. 2003. **Goal and Goal Setting**. Crisp Publication, Inc.

วสันต์ ทองไทย. ม.ป.ป. การออกแบบการวิจัย (Online). http://www.bpcd.net/new_subject/library/research/document/sopida/research/ku/develop/04.pdf, 12 เมษายน 2552.

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคณะ. 2546. การวางแผนกลยุทธ์ : ศิลปะการกำหนดแผนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ (Strategic Planning : The Art of Mapping Organization Towards Excellence). กรุงเทพฯ: บ. อินโนกราฟฟิกส์ จำกัด.

วิจารณ์ พานิช. 2546. การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม(สคส.).

_____. 2547. การจัดการความรู้กับการบริหารราชการแนวใหม่. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) : Knowledge Center (Online). www.opdc.go.th/Knowledge/webknowledge_page.php, 18 ตุลาคม 2548.

_____. 2548. การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

_____. ม.ป.ป. การจัดการความรู้กับการบริหารราชการแนวใหม่ (Online). www.opdc.go.th/Knowledge/webknowledge_page.php, 10 พฤษภาคม 2549.

วิเชียร วิทย์อุดม. 2549. พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ: บ. ซีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด.

วิทยา ใจวิถี. ม.ป.ป. เอกสารประกอบการวิจัยในชั้นเรียน (ฉบับย่อ) (Online)

http://www.geocities.com/porn_jan/download/analyze.doc, 12 เมษายน 2552.

วิทยาลัยการฝึกหัดครู. 2548. การฝึกหัดครูไทย หัวใจพัฒนาชาติ. ม.ป.ท.

_____. 2549ก. แผนยุทธศาสตร์วิทยาลัยการฝึกหัดครูระยะ 5 ปี (พ.ศ.2549-2553).

ม.ป.ท.

_____. 2549ข. รายงานการประเมินตนเอง (Self Assessment Report) ประจำปี

การศึกษา 2549. ม.ป.ท.

วิเวก สุขสวัสดิ์. ม.ป.ป. การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน (Online).

<http://www.saraeor.org/Job%20school3/bbb.doc>, 12 เมษายน 2552.

วีรวัช มามะศิรินันท์ และ สิริรัชชย์ ทรงอธิกมาศ. 2547. **Strategy Maps: การทำแผนที่กลยุทธ์**

สำหรับ Balanced Scorecard. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอร์เน็ท. แปลจาก Norton, David P. and

Francis J. Guillard. 2004. **Mapping Strategy.** Harvard Business School Publishing.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. 2544. การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอร์เน็ท จำกัด.

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. 2551. **แผนการจัดการความรู้**

(KM Action Plan) (Online). [http://www.ird.rmutp.ac.th/files_upload/km%20](http://www.ird.rmutp.ac.th/files_upload/km%20action%20plan.pdf)

[action%20plan.pdf](http://www.ird.rmutp.ac.th/files_upload/km%20action%20plan.pdf), 12 ก.พ. 2551.

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. 2548. **กขค...การจัดการความรู้ (ฉบับคนอ่าน).**

(Online). http://kcenter.anamai.moph.go.th/km_management/km.php?group_id=25,

20 มิถุนายน 2549.

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. 2548. **มหกรรมการจัดการความรู้แห่งชาติครั้งที่ 2** (Online). www.kmi.thaihealth.or.th, 12 ตุลาคม 2548.

สาโรจน์ โอพิทักษ์ชีวิน. 2546. **การจัดการเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: บ. สำนักพิมพ์ท็อป จำกัด.
แปลจาก Pearce, John A. and Richard B. Robinson. 2000. *Strategic Management*. New York: McGraw-Hill.

_____. 2546. **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.
แปลจาก David, Fred R. 2003. *Strategic Management Concepts*. Upper Saddle River: Pearson Education, Inc.

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ และคณะ. 2546. **ยุทธวิธีการแข่งขัน**. กรุงเทพฯ: เม็ดทรายพรินต์ติ้งจำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2550. **แผนการจัดการความรู้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2550** (Online). <http://www.km.thaicyberu.go.th/linkfile/2550/KmInMua/KmPlan.pdf>, 12 ก.พ. 2551.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2546. **คู่มือ คำอธิบายและแนวทางปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546**. กรุงเทพฯ: บ. สิริบุตรการพิมพ์ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. 2548. **คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้**. โครงการพัฒนาส่วนราชการให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ในส่วนราชการ. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักงานจังหวัดราชบุรี. 2550. **แผนการจัดการความรู้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2550**. (Online). <http://www.ratchaburi.go.th/KM/plan.pdf>, 12 กุมภาพันธ์ 2551.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. 2546. **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนการศึกษา ระยะ 3 ปี ของกระทรวงศึกษาธิการ (2547-2549)**. กรุงเทพฯ: ร.ศ.พ.

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. 2550.

แผนการจัดการความรู้ (KM Action Plan) (Online). http://www.nsrui.ac.th/ARITC/sar/SAR/%B5%D1%C7%BA%E8%A7%AA%D5%E9%207.2-7.9/7.3.2.1_KM.pdf, 12 กุมภาพันธ์ 2551.

สุพักตร์ พิบูลย์. 2550. การวิจัยและพัฒนา สำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2 นนทบุรี: จตุพร ดีไซน์.

สุภัทท์ บุญญานนท์. 2546. “รู้ไว้ไม่เสียที การบริหารความรู้ (Knowledge Management) ตอนที่ 2.” สารพาการสาส์น. 50(10): 111-126.

สุรางค์ จันทวานิช. ม.ป.ป. การศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา (หน่วยที่ 8). กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคณะ. 2548. การจัดการความรู้ (Knowledge Management). สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด (Online). http://www.opdc.go.th/Doc_report/File_download/1137999497-1-103-1.pdf, 18 พฤษภาคม 2549.

เสน่ห์ จัยโต. 2541. วิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการบริหารอุดมศึกษา : กรณีศึกษาของผู้บริหารระดับสูง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรุณ จันทวานิช. ม.ป.ป. สารสนเทศเพื่อการวางแผนและการบริหารระดับจังหวัด (หน่วยที่ 5). กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

อรุณรัตน์ วงศ์ศิลป์. 2546. “การจัดการความรู้ (Knowledge Management).” วารสารจอมบึง. 6 (ปีการศึกษา 2546): 11-16.

- Abel, A. and O. Nigel. 2001. **Competing With Knowledge**. London: Library Association Publishing.
- Ansoff, I. n.d. **Strategic Planning : Basic Models** (Online). www.des.calstate.edu/basicmodels.html, June 3, 2006.
- Andrews, K. R. 1980. **The Concept of Corporate Strategy**. New York: Richard D.I., Inc.
- Awad, E. M. and Hassan M.G. 2004. **Knowledge Management**. Upper Saddle River: Pearson Education, Inc.
- Below, P.J. *et al.* 1990. **The Executive Guide to Strategic Planning**. San Francisco: Jossey-Bass Inc.
- Bryson, John M. 1988. **Strategic Planning for Public and Nonprofit Organization**. San Francisco: Jossey-Bass Inc.
- Choo, C.W. 2000. "Working Knowledge: How Organizations Manage What they Know." Stepping into the New Millennium: Challenges for Libraries & Information Professionals. **Congress of Southeast Asian Librarians, Singapore**, April 11, 2000.
- Coulter, MK. 1998. **Strategic Management in Action**. Upper Saddle River: Prentice-Hall, Inc.
- Da, C. 1976. **The Nature of Knowledge: An Introduction for Librarians**. London: Civil Bingley Ltd. อ้างใน กิริติ ชัยยิ่งขง. 2549. การจัดการความรู้ในองค์กรและกรณีศึกษา. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี้.
- Dalkir, K. 2005. **Knowledge Management in Theory and Practice**. Birlinton: Elsevier Inc.

- Davenport, T.H. and Laurence P. 1998. **Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know.** Boston: Harvard Business School Press. อ้างใน พรธิดา วิเชียรปัญญา. 2547. การจัดการความรู้ : พื้นฐานและการประยุกต์. กรุงเทพฯ: ชรรคมกมลการพิมพ์.
- David, F.R. 2001. **Strategic Management : Concepts & Cases.** 8th ed. Upper Saddle River: Prentice-Hall, Inc.
- Dess, G.G. and G.T. Lumpkin. 2003. **Strategic Management: Creating Competitive Advantages.** New York: McGraw-Hill Companies, Inc.
- Glueck, W.F. 1980. **Business Policy and Strategic Management.** 3rd ed. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Goodstien, L.D. *et al.* 1992. **Applied Strategic Planning: A Comprehensive Guide.** San Diego, California: Pfeiffer & Company.
- Gruber, Hans-George. 2000. **Does organizational culture affect the sharing of knowledge? The case of a Department in High-Technology Company.** Master Thesis Degree Management Studies. Carleton University Ottawa, Ontario.
- Habana, P.I. 1996. **Creating a Vision : A Prerequisite to Peak Performance,** SEAMEO INNOTECH Two-Week Course on “Building Scenarios for Education in Southeast Asia” 19 February – 1 March 1996.
- Hansen, *et al.* 1999. cited in Aronovitz, Toni. n.d. **Knowledge Management and Instructional Technology** (Online). www.gsu.edu/~mstsw/courses/it7000/papers/knowledge.htm, July 12, 2006.

Harrison, J.S. and Caron H. St. John. 2002. **Foundation in Strategic Management**. 2nd ed.
Cincinnati: South-Western Publishing Co.

Hax, A.C. and N. S. Majluf. 1984. **Strategic Management: An Integrative Perspective**.
Englewood Cliffs: Prentice-Hall. อ้างใน ทศพร ศิริสัมพันธ์. 2543. **การวางแผนกลยุทธ์
เพื่อการปฏิรูป**. กรุงเทพฯ: บ. กราฟิคฟอรัมเมท (ไทยแลนด์) จำกัด.

Hax, A.C. and S.M. Nicolas. n.d. **Strategic Planning: Glossary of Terms** (Online). www.
des.calstate.edu/ Glossary.html, March 9, 2005.

Ipe, M. 2003. **Understanding Knowledge and Knowledge Sharing in Organizations:
A Case Study**. Minnesota: Academy of Human Resource Development.

Jauch, L.R. and F.G. William. 1988. **Business Policy and Strategic Management**. New York:
McGraw-Hill, Inc.

Kaufman, R. and H. Jerry 1991. **Strategic Planning in Education: Rethinking, Restructuring,
Revitalizing**. Lancaster: Technomic Publishing Company, Inc.

Kaplan, R.S. and P.N. David. 2001. **The strategy – focused organization: how balanced
scorecard companies thrive in the new business environment**. Boston,
Massachusetts: Harvard Business School Press.

KucZa, T. 2001. **Knowledge Management Process Model** (Online). [http://www.
inf.vtt.fi/pdf/publications/2001/p455.pdf](http://www.inf.vtt.fi/pdf/publications/2001/p455.pdf), October 25, 2003. อ้างใน พรธิดา วิเชียรปัญญา.
2547. **การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท
จำกัด.

Lonier, T. 1999. **Smart Strategies for Growing Your Business**. New York: John Wiley &
Sons, Inc.

Lowson, R.S. 2002. **Strategic Operation Management**. London: T.J. International Ltd.

Marquardt, M. 1996. Building the Learning Organization. New York: McGraw-Hill. อ้างใน
พรธิดา วิเชียรปัญญา. 2547. การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์. กรุงเทพฯ:
ธรรมกมลการพิมพ์.

McCune, S.D. 1986. **Guide to Strategic Planning for Educator**. Association for Supervision
and Curriculum Development.

McNamara, C. n.d. **Basics of Action Planning: as part of strategic planning** (Online).
http://www.managementhelp.org/plan_dec/str_plan/actions.htm, March 11, 2008.

Meyer, M. and M. Zack. 1996. The Design and Implementation of Information Products.
Sloan Management Review. 37(3): 43-59. cited in Dalkir, Kimiz. 2005. **Knowledge
Management in Theory and Practice**. Burlington: Elsevier Inc.

Miles, M.B. and A.M. Huberman. 1984. **Qualitative Data Analysis: A Sourcebook of
New Methods**. Newbury Park: SAGE Publication.

Mintzberg, H. 1994. **The Rise and Fall of Strategic Planning: Reconceiving Roles for
Planning, Plans, Planners**. New York: The Free Press.

_____. n.d. **Mintzberg–Business Strategy and the 5Ps**. (Online). [www.brunel.ac.uk/~
bustcfj/boal/mintzberg/ppppp.html](http://www.brunel.ac.uk/~bustcfj/boal/mintzberg/ppppp.html), October 6, 2006.

Nanus, B. 1992. **Visionary Leadership: Creating a Compelling Sense of Direction for
Your Organization**. San Francisco: Jossey-Bass Inc.

Nonaka, I. and T. Hirotaka. 1995. **The Knowledge - Creating Company**. New York: Oxford
University Press.

Office of Strategic Planning and Budgeting. n.d. **Strategic Planning and Budgeting** (Online).
www.state.az.us/ospb/, October 4, 2006.

Osterhoff, R. 2003. **Knowledge Management: Is it a Matter of Life or Death?**. เอกสาร
 ประกอบการบรรยาย วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2546 ณ โรงแรม เดอะแกรนด์ กรุงเทพฯ.
 อ้างใน บุญดี บุญญากิจ และคณะ. 2547. **การจัดการความรู้...จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**.
 กรุงเทพฯ: บริษัท จีรวัฒน์ เอ็กซ์เพรส จำกัด.

Peters, T. 2003. อ้างใน นพเก้า ห่อนบุญheim (เรียบเรียง). ม.ป.ป. **Re-imagine: การสร้าง
 จินตนาการใหม่**. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (Online).
http://www.opdc.go.th/content.php?menu_id=4&content_id=621, April 17, 2007.

Pfeiffer, J. W. ed. 1991. **Strategic Planning : Selected Readings**. San Diego:
 Pfeiffer & Company.

Pitts, R.A. and L. David. 2000. **Strategic Management: Building and Sustaining Competitive
 Advantage**. 2nd ed. Cincinnati: South-western Publishing Co. อ้างใน พิบูลย์ ทีปะปาล.
 2546. **การจัดการเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.

Primozic, K.I. *et al.* 1991. **Strategic Choices: Supremacy, Survival or Sayonara**. New York:
 MacGraw-Hill, Inc.

Robertson, J. 2004. **Developing a Knowledge Management Strategy** (Online).
www.steptwo.com.au/papers/kmc_kmstrategy/index.htm, April 6, 2006.

Schermerhom, J.R. 2002. **Management**. 7th ed. New York: John Wiley & Sons. อ้างใน
 พิบูลย์ ทีปะปาล. 2546. **การจัดการเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.

Sharplin, A. 1985. **Strategic Management: International Student Edition**. New York:
 McGraw-Hill Book Co.

- Singapore Productivity and Standards Board. 2001. **Primer on Knowledge Management**. Singapore: Integrated Press Pte. Ltd.
- Steiner, G.A. 1979. **Strategic Planning: What Every Manager Must Know**. New York: The Free Press.
- Tregoe, B.B. *et al.* 1989. **Vision in Action: Putting a Winning Strategy to Work**. New York: Simon & Schuster Inc.
- Verber, N.W. 1995. **A study of a doctoral program in Higher Education as a Field of Study Using a Strategic Planning Model**. University of Georgia. Dissertation Abstracts International (Volume 56-08).
- Vlok, D. 2004. **An Assessment of the Knowledge Processing Environment in an Organisation – A Case Study**. A Dissertation Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Master of Business Administration (MBA). Rhodes University.
- Wheelen, T.L. and J. David Hunger. 2002. **Strategic Management and Business Policy**. Upper Saddle River: Pearson Education, Inc.
- Wiig, K.M. 1996. in The Knowledge Management Forum. **What is Knowledge Management** (Online). www.km-forum.org/what_is.htm, August 11, 2007.
- Zack, M. H. 1999. Developing a Knowledge Strategy. **California Management Review**. 41(3) Spring. 125-145. cited in Singh, Cristena. 2005. **Knowledge Strategy in Small Organization: The Office of Small Business** (Australia). in Rao, Madanmoham (ed.). 2005. **Knowledge Management Tools and Techniques**. Burlington: Elsevier Inc.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถาม

แบบสอบถามผู้ประกอบการ
เรื่อง ความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ชื่อผู้สัมภาษณ์.....วันที่.....เดือน.....2552 เวลา.....น.

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ

1 () ชาย 2 () หญิง

2. อายุ

1 () น้อยกว่า 20 ปี 2 () 20-30 ปี 3 () 31-40 ปี
 4 () 41-50 ปี 5 () 51-60 ปี 6 () มากกว่า 60 ปี

3. การศึกษาสูงสุด

1 () ไม่เคยเข้ารับการศึกษ 2 () ประถมศึกษา 3 () มัธยมศึกษา
 4 () ปวช. / ปวส. / อนุปริญญา 5 () ปริญญาตรี 6 () สูงกว่าปริญญาตรี

4. สถานภาพสมรส

1 () โสด 2 () แต่งงาน อยู่ด้วยกัน
 3 () แต่งงาน อยู่คนละที่ 4 () หม้าย,หย่า,แยกกันอยู่

5. อาชีพหลัก

1 () ข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ 2 () พนักงานบริษัทเอกชน
 3 () ธุรกิจส่วนตัว 4 () นักเรียน นักศึกษา
 5 () เกษตรกร 6 () แม่บ้าน
 7 () รับจ้าง 8 () ว่างาน
 9 () อื่นๆ (ระบุ).....

6. จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อยู่ด้วยกันขณะนี้ (รวมตัวเองด้วย) คน

7. รายได้ของสมาชิกในครอบครัวรวมกัน ต่อเดือนโดยประมาณ

- 1 () ต่ำกว่า 3,000 บาท 2 () 3,001 – 6,000 บาท 3 () 6,001 - 10,000 บาท
4 () 10,001-15,000 บาท 5 () มากกว่า 15,000 บาท

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบการ

8. ท่านประกอบอาชีพเสริมประมาณ

- 1 () น้อยกว่า 1 ปี 2 () 1-2 ปี
3 () 3-4 ปี 4 () มากกว่า 4 ปี

9. ท่านประกอบอาชีพเสริมในช่วงเวลาใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1 () ทุกวัน
2 () ทุกครั้งเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน
3 () เมื่อสมาชิกในครอบครัวหรือผู้นำบอกให้ทำ
4 () อื่น ๆ (ระบุ).....

10. สาเหตุสำคัญที่ท่านเลือกประกอบอาชีพเสริม (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

- 1 () ทำอยู่แล้ว 2 () เคยเป็นลูกจ้างมาก่อน
3 () ลงทุนไม่มากและขั้นตอนไม่ยุ่งยาก 4 () มีคนแนะนำให้ทำ
5 () อื่น ๆ (ระบุ)

11. เงินลงทุนในการประกอบอาชีพเสริมที่ท่านทำเริ่มแรกประมาณ บาท

12. เงินลงทุนเริ่มแรกมาจากที่ใด

- 1 () เงินออม 2 () กู้เงิน มีดอกเบี้ย
3 () ยืมเงิน ไม่มีดอกเบี้ย 4 () อื่น ๆ (ระบุ)

19. สินค้าหรือบริการของท่าน เคยได้รับรางวัล หรือเกียรติบัตร หรือ ประกาศนียบัตรหรือไม่

1 () เคย ได้รับจาก

2 () ไม่เคย

20. ท่านเป็นสมาชิกกลุ่ม, ชมรม, สมาคมอะไรบ้าง

1 () กลุ่มเกษตรกร

2 () กลุ่มอาชีพ

3 () กลุ่มสหกรณ์การเกษตร

4 () กลุ่มแม่บ้าน

5 () กลุ่มออมทรัพย์

6 () กลุ่มวัฒนธรรม

7 () อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน)

8 () อื่น ๆ (ระบุ).....

ตอนที่ 3 ความคาดหวังในอาชีพเสริม

21. ท่านมีความคาดหวังอะไรก่อนที่จะมาประกอบอาชีพเสริมนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1 () ต้องการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

2 () ไม่ต้องการไปทำงานในกรุงเทพ ฯ หรือต่างจังหวัด

3 () ต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4 () อื่น ๆ (ระบุ).....

22. ท่านคาดหวังอะไรบ้างในการประกอบอาชีพเสริมนี้

1 () ไม่คาดหวังอะไรมาก ทำพอมีรายได้เลี้ยงชีพไปวัน ๆ

2 () คาดหวังที่จะมีเงินเก็บออม

3 () มีเงินเก็บออมและขยายกิจการให้ใหญ่โตขึ้นเรื่อย ๆ

23. ท่านต้องการให้ลูกประกอบอาชีพเสริมนี้หรือไม่

1 () ต้องการ เพราะ

2 () ไม่ต้องการ เพราะ

24. ในความคิดเห็นของท่าน อย่างไรจึงจะเรียกว่า ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม

1 () มีรายได้พอเลี้ยงชีพไปวัน ๆ

2 () ประกอบอาชีพเสริมแล้วมีเงินเก็บออม

3 () มีเงินเก็บออมและขยายกิจการได้

4 () อื่น (ระบุ)

ตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมกับชุมชนในการประกอบอาชีพเสริม

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยทำ

เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริง

4.1 การเข้าร่วมประชุม อบรม ได้แก่

4.1.1 การอบรมสำรวจความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม
2549 ณ โรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม

4.1.2 การประชุมวางแผนเตรียมอบรมหลักสูตรเตรียมความพร้อมชุมชนและ
กลุ่มเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริม เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2549 ณ โรงเรียนคำเขื่อนแก้ว
วิทยาคม

4.1.3 การอบรมหลักสูตรเบื้องต้นการประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2549 ณ โรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม

การเข้าร่วมกิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	ทุก ครั้ง	เกือบ ทุกครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
1. เมื่อมีการนัดหมายประชุม อบรม ท่านเข้าร่วมประชุม บ่อยแค่ไหน				
2. เมื่อประธานที่ประชุมหรือวิทยากรถามโดยไม่เจาะจงว่า ถามผู้ใด ท่านได้ตอบคำถามบ่อยแค่ไหน				
3. เมื่อประธานที่ประชุมหรือวิทยากรถามท่าน ท่านได้ ตอบคำถามบ่อยแค่ไหน				
4. เมื่อประธานที่ประชุมหรือวิทยากรถามโดยไม่เจาะจงว่า ถามผู้ใด เพื่อให้เสนอแนะแนวทางดำเนินงานหรือ แก้ปัญหาต่าง ๆ ท่านได้เสนอแนะบ่อยแค่ไหน				
5. เมื่อประธานที่ประชุมหรือวิทยากรถามท่าน เพื่อให้ เสนอแนะแนวทางดำเนินงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ท่าน ได้เสนอแนะบ่อยแค่ไหน				

การเข้าร่วมกิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	ทุก ครั้ง	เกือบ ทุกครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
6. หลังจากประชุม อบรมแล้ว เมื่อท่านได้รับมอบหมายงานให้ทำ ท่านทำบ่อยแค่ไหน				
7. เมื่อท่านพบปัญหา อุปสรรคในการทำงาน ท่านได้ปรึกษาหารือกับสมาชิกหรือคณะกรรมการกลุ่ม ฯ บ่อยแค่ไหน				
8. ในการประชุมกลุ่มอาชีพเสริม ท่านได้นำเสนอปัญหา อุปสรรคหรือข้อเสนอแนะในแต่ละประเด็นบ่อยแค่ไหน				
9. เมื่อการประชุม อบรมเสร็จสิ้นแต่ละครั้ง ท่านได้ให้ความร่วมมือในการประเมินผลบ่อยแค่ไหน				

4.2. กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษานาร่อง (Pilot Study) เมื่อวันที่ 12-13 สิงหาคม

2549

การเข้าร่วมกิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	ทุก ครั้ง	เกือบ ทุกครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
10. เมื่อมีการประชุมเตรียมความพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว ท่านได้เข้าร่วมประชุมบ่อยแค่ไหน				
11. ในที่ประชุมเตรียมความพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวแต่ละครั้ง ท่านได้ให้เสนอความคิดเห็นแต่ละประเด็นบ่อยแค่ไหน				
12. เมื่อผู้นำชุมชนขอความร่วมมือให้ท่านช่วยเหลือทำความสะอาดบริเวณสาธารณะในหมู่บ้านเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ท่านทำบ่อยแค่ไหน				

การเข้าร่วมกิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	ทุก ครั้ง	เกือบ ทุกครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
13. เมื่อผู้นำชุมชนขอความร่วมมือให้ท่านช่วยเหลือทำความสะอาดและตกแต่งบ้านพักโฮมสเตย์ สำหรับให้นักท่องเที่ยวพัก ท่านให้ความช่วยเหลือบ่อยแค่ไหน				
14. เมื่อผู้นำชุมชนขอความร่วมมือให้ท่านไปบริการหรืออำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว ท่านให้ความร่วมมือบ่อยแค่ไหน				
15. เมื่อพบนักท่องเที่ยว ท่านได้สอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการบริการบ่อยแค่ไหน				
16. ในการประชุมสรุปผลการประเมินการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา นำร่อง (Pilot Study) ท่านได้แสดงความคิดเห็นในแต่ละประเด็นบ่อยแค่ไหน				

4.3 กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวครั้งแรก (ต้อนรับนักท่องเที่ยวจากกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร) เมื่อวันที่ 21-23 ธันวาคม 2549

การเข้าร่วมกิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	ทุก ครั้ง	เกือบ ทุกครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
17. เมื่อมีการประชุมเตรียมความพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว ท่านได้เข้าร่วมประชุมบ่อยแค่ไหน				
18. ในที่ประชุมเตรียมความพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวแต่ละครั้ง ท่านได้ให้นำเสนอความคิดเห็นแต่ละประเด็นบ่อยแค่ไหน				
19. เมื่อผู้นำชุมชนขอความร่วมมือให้ท่านช่วยเหลือทำความสะอาดบริเวณสาธารณะในหมู่บ้านเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ท่านให้ความช่วยเหลือบ่อยแค่ไหน				

การเข้าร่วมกิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	ทุก ครั้ง	เกือบ ทุกครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
20. เมื่อผู้นำชุมชนขอความร่วมมือให้ท่านไปบริการหรือ อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ท่านให้ความ ร่วมมือบ่อยแค่ไหน				
21. เมื่อพบนักท่องเที่ยว ท่านได้สอบถามความพึงพอใจ ของนักท่องเที่ยวต่อการบริการบ่อยแค่ไหน				
22. ในการประชุมสรุปผลการประเมินการจัดการ ท่องเที่ยวครั้งแรก ท่านได้แสดงความคิดเห็นในแต่ละ ประเด็นบ่อยแค่ไหน				

4.4 การก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท

การเข้าร่วมกิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	ทุก ครั้ง	เกือบ ทุกครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
23. เมื่อมีการประชุมดำเนินการก่อสร้างศูนย์ฯ แต่ละครั้ง ท่านได้เข้าร่วมประชุมบ่อยแค่ไหน				
24. ในการประชุมเตรียมการก่อสร้างศูนย์ฯ แต่ละครั้ง ท่านได้เสนอแนะ แต่ละประเด็นบ่อยแค่ไหน				
25. เมื่อผู้นำชุมชนขอความร่วมมือให้ท่านช่วยเหลือ แรงงานในการก่อสร้างศูนย์ฯ ท่านให้ความร่วมมือ บ่อยแค่ไหน				
26. เมื่อผู้นำชุมชนขอความร่วมมือให้ท่านบริจาควัสดุ อุปกรณ์ เช่น ไม้ ตะปู หนุ่ยแปก วัสดุก่อสร้างอื่น ๆ ฯลฯ ท่านได้บริจาคบ่อยแค่ไหน				
27. เมื่อที่ประชุมเตรียมการก่อสร้างศูนย์ฯ ขอความ ร่วมมือให้ท่านบริจาคเงินก่อสร้างศูนย์ฯ ท่านได้ บริจาคบ่อยแค่ไหน				

การเข้าร่วมกิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	ทุก ครั้ง	เกือบ ทุกครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
28. เมื่อที่ประชุมเตรียมการก่อสร้างศูนย์ฯ ขอความร่วมมือให้ท่านบริจาคอาหาร น้ำดื่ม เครื่องดื่ม ในการก่อสร้างศูนย์ฯ ท่านได้บริจาคบ่อยแค่ไหน				
29. เมื่อท่านพบปัญหา อุปสรรคในการก่อสร้างศูนย์ฯ ท่านได้รายงานให้ผู้นำชุมชนทราบบ่อยแค่ไหน				
30. ในการประชุมสรุปผลการดำเนินการก่อสร้างศูนย์ฯ แต่ละครั้ง ท่านได้เสนอแนะในแต่ละประเด็นบ่อยแค่ไหน				

ตอนที่ 5 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม	ระดับความเป็นจริงของตัวท่าน				
	เป็น จริง มาก ที่สุด	เป็น จริง มาก	เป็น จริง ปาน กลาง	เป็น จริง น้อย	เป็น จริง น้อย ที่สุด
ปัจจัยส่วนบุคคล					
1. เมื่อท่านตั้งใจว่าจะทำงานอะไร ท่านต้องทำให้สำเร็จ					
2. ท่านมั่นใจว่าท่านมีความสามารถในการผลิตสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพ					
3. ท่านมีเป้าหมายในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อมีรายได้เลี้ยงชีพ					
4. ท่านมีใจรักอาชีพเสริมที่ท่านทำ					
5. ท่านปรับปรุงสินค้าหรือการบริการลูกค้าอย่างต่อเนื่อง					
6. ท่านชอบดูโทรทัศน์ หรืออ่านหนังสือพิมพ์ หรืออ่านวารสาร เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาสินค้าหรือบริการของท่าน					

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม	ระดับความเป็นจริงของตัวท่าน				
	เป็น จริง มาก ที่สุด	เป็น จริง มาก	เป็น จริง ปาน กลาง	เป็น จริง น้อย	เป็น จริง น้อย ที่สุด
7. ท่านชอบที่จะเข้ารับการอบรมอาชีพ เพื่อนำความรู้มาพัฒนาคุณภาพสินค้าหรือบริการของท่านอยู่เสมอ					
8. ท่านมีเพื่อนหรือญาติช่วยให้ข้อมูลข่าวสาร					
9. ท่านรู้จักแหล่งวัตถุดิบราคาถูกเพื่อนำมาผลิตสินค้าหรือบริการ					
10. ท่านรู้ความเคลื่อนไหวราคาสินค้าหรือบริการ					

ตอนที่ 5 ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม	ระดับความเป็นจริงของตัวท่าน				
	เป็น จริง มาก ที่สุด	เป็น จริง มาก	เป็นจริง ปาน กลาง	เป็น จริง น้อย	เป็น จริง น้อย ที่สุด
11. ท่านสามารถแก้ไขข้อผิดพลาดในการทำงานด้วยตัวเองเสมอ					
12. ท่านเป็นผู้ที่รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่นได้เสมอ					
13. คู่สมรสและบุตรให้ความสำคัญในการประกอบอาชีพเสริม					
14. สมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือในการผลิตสินค้าหรือบริการลูกค้า					
ปัจจัยด้านแรงจูงใจ					
15. ท่านชอบอาชีพเสริม เพราะมีอิสระในการทำงาน					
16. ท่านชอบอาชีพเสริม เพราะทำให้ท่านมีความสุขในการทำงาน					

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม	ระดับความเป็นจริงของท่าน				
	เป็น จริง มาก ที่สุด	เป็น จริง มาก	เป็นจริง ปาน กลาง	เป็น จริง น้อย	เป็น จริง น้อย ที่สุด
17. ท่านชอบอาชีพเสริม เพราะให้ประโยชน์คุ้มค่าต่อ การทำ					
18. ท่านชอบอาชีพเสริม เพราะใช้เงินลงทุนน้อย เนื่องจากมีทรัพยากรในท้องถิ่น					
19. ท่านชอบอาชีพเสริม เพราะทำให้ท่านเกิดความรู้สึก มั่นคงในการประกอบอาชีพเสริม					
20. ท่านมีความศรัทธาผู้นำชุมชนว่าสามารถช่วยเหลือ ชาวบ้านให้ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ เสริมได้					
21. ท่านมีความมั่นใจว่าการประกอบอาชีพเสริมจะสำเร็จ เพราะมีการกำกับดูแลจากผู้นำชุมชนและ คณะกรรมการกลุ่มอย่างใกล้ชิด					
22. ท่านมีความมั่นใจว่าการประกอบอาชีพเสริมจะ ประสบผลสำเร็จเพราะชุมชนมีความสามัคคี					
ปัจจัยด้านกลยุทธการตลาดและการสนับสนุน					
23. การมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จใน การประกอบอาชีพเสริม					
24. สินค้าหรือบริการของท่านมีคุณภาพ					
25. สินค้าหรือบริการมีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์ เฉพาะตัว					
26. ร้านค้าของท่านกว้างขวาง สามารถเข้าถึงกลุ่มสินค้า ได้สะดวก					
27. ทำเลการค้าของท่านเหมาะสม ทำให้ขายสินค้าหรือ บริการได้ดี					

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม	ระดับความเป็นจริงของตัวท่าน				
	เป็น จริง มาก ที่สุด	เป็น จริง มาก	เป็นจริง ปาน กลาง	เป็น จริง น้อย	เป็น จริง น้อย ที่สุด
28. ท่านหรือผู้ขายในร้านของท่านมักจะให้คำแนะนำ สินค้าสม่ำเสมอ					
29. ท่านหรือผู้ขายในร้านของท่านมีอัธยาศัยดี เช่น ยิ้ม แย้ม พูดเพราะ					
30. การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนหรือผู้นำชุมชน เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบ ผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม					

ตอนที่ 5 ความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม

ประเด็นความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม	ระดับความเป็นจริงของตัวท่าน				
	เป็น จริง มาก ที่สุด	เป็น จริง มาก	เป็นจริง ปาน กลาง	เป็น จริง น้อย	เป็น จริง น้อย ที่สุด
31. นับตั้งแต่ประกอบอาชีพเสริมมา ท่านมีกำไร จากการประกอบอาชีพเสริมมาโดยตลอด					
32. นับตั้งแต่ประกอบอาชีพเสริมมา ท่านมีเงินออม จากการประกอบอาชีพเสริมมาโดยตลอด					
33. อาชีพเสริม ทำให้มีเงินพอใช้จ่ายประจำวัน					
34. ในช่วงปีที่ผ่านมา มียอดขายหรือบริการสูงกว่า เมื่อปีที่เริ่มต้นประกอบอาชีพเสริม					
35. ลูกค้าส่วนใหญ่ พึงพอใจในคุณภาพสินค้าของท่าน					
36. ลูกค้าส่วนใหญ่ พึงพอใจในการบริการ เช่นการ ต้อนรับ การแนะนำสินค้า					

ประเด็นความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม	ระดับความเป็นจริงของตัวท่าน				
	เป็น จริง มาก ที่สุด	เป็น จริง มาก	เป็นจริง ปาน กลาง	เป็น จริง น้อย	เป็น จริง น้อย ที่สุด
37. อาชีพเสริม ทำให้สมาชิกครอบครัวของท่านไม่ต้อง ย้ายถิ่นไปทำงานที่กรุงเทพ ฯ หรือนอกหมู่บ้าน					
38. อาชีพเสริม ทำให้สมาชิกครอบครัวมีความสัมพันธ์ ที่ดีต่อกัน					
39. อาชีพเสริม ทำให้ท่านมีชื่อเสียง					
40. อาชีพเสริม ทำให้ผู้นำท้องถิ่นมอบหมายงานสำคัญ ให้ท่านทำเสมอ					
41. อาชีพเสริม ทำให้ท่านมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน บ้าน					
42. การประกอบอาชีพเสริม ทำให้ท่านได้พัฒนาตนเอง					
43. ท่านพึงพอใจรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม					
44. ท่านพึงพอใจที่ได้นำความรู้ ทักษะมาประกอบ อาชีพเสริม					
45. ท่านพึงพอใจที่มีส่วนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในการประกอบอาชีพเสริม					
46. การประกอบอาชีพเสริมทำให้เกิดความสามัคคี ในชุมชนของท่าน					

47. ความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมด้านอื่น ๆ (ระบุ)

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ศึกษาภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต. คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ. อำนาจเจริญ
สำรวจเมื่อวันที่ 5-7 พฤษภาคม 2549

เนิน 420

ที่ตั้ง อยู่บริเวณภูบก หมู่ที่ 12 บ้านคำเดือยกลาง ต. คำเขื่อนแก้ว อ. ชานุมาน อยู่ห่างจาก บ้านคำเดือย หมู่ที่ 2 ประมาณ 4.5 กิโลเมตร ลักษณะเป็นภูเขาที่เคยเป็นที่ตั้งฐานปฏิบัติการของกลุ่มคน ผู้ฝึกฝั้ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ต่อต้านรัฐบาล โดยมีกองกำลังติดอาวุธ จำนวน 200 – 300 คน ในห้วงปี พ.ศ. 2506 – 2528 ซึ่งเรียกตนเองว่ากองทัพปลดแอกแห่งชาติไทย มีถ้ำขนาดใหญ่ที่เคยใช้เป็น ห้องประชุม บรรจุนได้ประมาณ 300 คน มีห้องปฏิบัติการ มีซากเครื่องใช้ ฐานฝึกอาวุธ แครนออน บริเวณนี้เป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในอุทยานแห่งชาติภูสระดอกบัว สามารถมองเห็นความเคลื่อนไหว ต่างๆ ที่พื้นราบและภูเขาอื่นๆ ในเขตอำเภอชานุมาน อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี อำเภอ คอนตาล จังหวัดมุกดาหาร อำเภอลือกลั่นกาฬ จังหวัดยโสธร มองเห็นแม่น้ำโขง และอุทยานแห่งชาติ มุกดาหารได้

1. จุดเด่นที่น่าจะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

1.1 เป็นสถานที่เคยเป็นที่ตั้งกองบัญชาการผู้ฝึกฝั้ลัทธิคอมมิวนิสต์ภาคอีสาน สำหรับ วางแผนปฏิบัติการและออกโจมตี

1.2 มีถ้ำที่ผู้ฝึกฝั้ลัทธิคอมมิวนิสต์ใช้เป็นห้องประชุม บรรจุนได้ 300 คน และถ้ำ สำหรับบัญชาการโจมตี ประมาณ 6-7 ถ้ำ

2. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติ และผจญภัยได้แก่ การศึกษาพืชสมุนไพร การเดินป่า การตั้งแคมป์ การถ่ายรูป การศึกษาท้องฟ้า/ ดาว การปีนเขา/ไต่เขา

3. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้แก่ ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเนิน 420

4. ซ่อ้อยของเนิน 420 เส้นทางจากบ้านคำเคือย หมู่ที่ 2 ไปภูเขาที่เป็นที่ตั้งของเนิน 420 เป็นถนนดิน ทางแคบ บางช่วงมีน้ำขัง มีโคลน และเป็นภูเขาที่สูงชัน บางช่วงต้องลอดโพงหินเล็กๆ ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของเนิน 420 เช่น ถ้ำประชุม ถ้ำบัญชาการ พบร่องรอยทางประวัติศาสตร์น้อยมาก ส่วนองค์ประกอบการท่องเที่ยวอื่นๆ มีแต่ป่าไม้และพืชสมุนไพร

5. สิ่งที่น่าจะพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ จัดทำถนนขึ้นไปที่จุดที่ตั้งฐานปฏิบัติการ ซึ่งต้องลงทุนสูง ไม่คุ้มค่า เพราะสิ่งที่จะไปดู มีร่องรอยค่อนข้างน้อย และอาจจะทำให้เกิดการตัดไม้ทำลายป่า เกิดการขนย้ายสมุนไพรหรือพันธุ์พืชที่หายากออกไป

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับต่ำ

สระดอกบัว

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บริเวณเนิน 420 ของยอดภูสระดอกบัว มีแอ่งน้ำในหินขนาดกว้างประมาณ 2-5 เมตร จำนวน 6 แห่ง มีน้ำขังตลอดปี มีบัวพันธุ์ขนาดเล็กต่างๆ ขึ้นเต็มสระ ชาวบ้านเล่าว่า บัวเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติตั้งแต่บรรพบุรุษ

1. จุดเด่นของภูสระดอกบัว ได้แก่

1.1 เป็นแหล่งต้นน้ำธาร

1.2 มีสระดอกบัวที่เป็นแอ่งน้ำในหินขนาดกว้างประมาณ 2-5 เมตร จำนวน 6 แห่ง มีน้ำขังตลอดปี มีบัวพันธุ์ต่างๆ ขนาดเล็กขึ้นเต็มสระ และออกดอกตามฤดูกาล

2. ระหว่างเส้นทางที่จะถึงหรือบริเวณสระดอกบัว มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติและผจญภัย ได้แก่ การศึกษาพืชสมุนไพร การศึกษาพันธุ์ไม้ การเดินป่า การตั้งแคมป์ การถ่ายรูป การศึกษาท้องฟ้า/ดูดาว การปีนเขา/ไต่เขา การศึกษาหิน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น หินที่มีหินเกลี้ยง หินที่ผิวหยาบ หินที่มีสีแตกต่างกัน

3. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
ไม่มี

4. ข้อดีของสระดอกบัว เส้นทางจากบ้านคำเดือย หมู่ที่ 2 ไปภูเขาที่เป็นที่ตั้งของ
สระดอกบัวบริเวณเนิน 420 เป็นถนนดิน ทางแคบ บางช่วงมีน้ำขัง มีโคลน และเป็นภูเขาที่สูงชัน
บางช่วงต้องลอดโพงหินเล็กๆ ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของสระดอกบัวค่อนข้างน้อย
เพราะบัวจะออกดอกเป็นช่วง ส่วนองค์ประกอบการท่องเที่ยวอื่นๆ มีแต่ป่าไม้และพืชสมุนไพร

5. สิ่งที่น่าจะพัฒนาเพิ่มเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

5.1 สำรวจแหล่งที่จะให้นักท่องเที่ยวปีนเขา

5.2 สำรวจแหล่งที่จะจัดกิจกรรมกระโดดบันจี้จัม

5.3 ปรับปรุงสถานที่สำหรับกระโดดหอสูง ในการฝึกอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่าย
พลเรือน (อพปร.) ทหาร ดำรวจ ลูกเสือหรือกลุ่มที่ต้องการผจญภัย

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับต่ำ

หมู่บ้านภูไท (ตั้งอยู่ที่ บ้านคำเดือย ม.2 ต.คำเขื่อนแก้ว)

ชาวบ้านคำเดือยเป็นชนเผ่าภูไท จัดตั้งเป็นหมู่บ้านประมาณ พ.ศ. 2362 เป็นชนเผ่าที่อพยพ
มาจากเมืองเซโปน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ใช้ภาษาภูไทเป็นภาษาพูด ไม่มี
ตัวอักษร มีการนับถือผีบรรพบุรุษ นับถือศาสนาพุทธ มีประเพณีที่สำคัญคือ ประเพณีกินหมูล้างดิน
ประเพณีเปิดประตูเล่าข้าว เป็นต้น มีวัฒนธรรมเฉพาะ ได้แก่ การทอผ้า การจักสาน การผลิตเครื่องมือ
ทำการเกษตร เครื่องใช้ในครัวเรือนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการละเล่นพื้นเมือง มีเครื่องดนตรีของ
ชนเผ่า

1. จุดเด่นของหมู่บ้านภูไท ที่น่าจะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

1.1 มีประเพณีที่สำคัญ ได้แก่

- ประเพณีกินหมูล้างดิน (เพื่อสั่งสอนคนทำผิดกฎหมายชน ให้สมาชิกของชุมชน ไม่ชิงสุกก่อนห่าม ให้รักษาประเพณีไว้จนกว่าจะถึงวันแต่งงาน)

- ประเพณีเปิดประตูเจ้าข้าว ตรงกับวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 (เป็นวันที่ชนเผ่าเจ้าข้าวมาร่วมกันไถ่ถอนก่อนที่จะนำไปสืเป็นข้าวสารหรือนำไปขาย เพื่อความเป็นสิริมงคลและขอบคุณแม่โพสพ) ฯลฯ

1.2 มีภาษาภูไทที่ใช้สื่อสารเฉพาะชนเผ่า

1.3 มียาสมุนไพร ที่หมอยาประจำหมู่บ้านผลิตใช้รักษาโรค เช่น ยาเสริมอายุวัฒนะ (เสริมสมรรถภาพทางเพศ) ยาบรรเทาโรคเอดส์ ริดสีดวง โรคกระเพาะ โรคเบาหวาน นิ้วในไต ฯลฯ

1.4 มีงานหัตถกรรม ได้แก่ การจักสานภาชนะนั่งข้าวเหนียว (หวด) อุปกรณ์จับปลา ล่าสัตว์ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.5 มีการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า ได้แก่ การรำนกกาบบัว การเส็งกลอง เป็นต้น

1.6 มีการแสดงความสามารถพิเศษใช้ภูมิปัญญาชนเผ่าในการเป่ามื่อ ใบไม้ กระบอง ไม้ไผ่ ต่อข้งข้าว เพื่อใช้เรียกสัตว์หรือทำเป็นเสียงดนตรี

1.7 มีการแสดงใช้สัญญาณเคาะดังเรียกหมู่บ้านให้ออกมาจากป่า เป็นต้น

1.8 หมู่บ้านคำเดือย หมู่ที่ 2 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ประจำปี 2548 จำนวน 3,000,000 บาท จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอำนาจเจริญ ในการก่อสร้างหมู่บ้านภูไท (สาธิตวิถีชีวิตชนเผ่าภูไท) เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว

2. ข้อดีของหมู่บ้านภูไท ชนเผ่าภูไทยังค้นหาเอกลักษณ์ สัญลักษณ์ที่แท้จริงของตนเอง ไม่พบ

3. สิ่งที่น่าจะพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

3.1 ให้มีการฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรมของชนเผ่า ได้แก่ ประเพณีกินหมูล้างดิน ประเพณีเปิดประตูเล่าข่าว การรำภูไท การรำนกกาบบัว การเส็งกลอง (แข่งขันการตีกลองให้เสียงดังที่สุด) เป็นต้น

3.2 ส่งเสริมให้นาภูมิปัญญาชนเผ่ามาสร้างเป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เช่น จัดงาน วันของดีชนเผ่าภูไท มีการนำชมสถานที่ท่องเที่ยว ชมการแสดงการเส็งกลอง รำนกกาบบัว ชมการแสดงความสามารถเฉพาะบุคคล (เรียกนก เรียกสัตว์ป่า) ชมและซื้อสินค้าชนเผ่า ยาสมุนไพร พันธุ์ไม้พื้นเมือง อาหาร งานหัตถกรรม ผ้าทอมือ เป็นต้น

3.3 ให้ความรู้การสร้างอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การจัดบ้านให้เป็นโฮมสเตย์, การผลิตสินค้าที่ระลึก การผลิตยาสมุนไพร การเพาะชำกล้าสมุนไพร การผลิตอาหาร และการบริการนักท่องเที่ยว

3.4 สนับสนุนและส่งเสริมให้ประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง

3.5 ส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับสูง

ภูคำเดือย

ที่ตั้ง อยู่หมู่ที่ 12 บ้านคำเดือย ต. คำเขื่อนแก้ว อ. ชานุมาน อยู่ห่างจากบ้านคำเดือย หมู่ที่ 2 ประมาณ 2.5 กิโลเมตร ลักษณะมีแผ่นหินขนาดใหญ่คล้ายกำแพง บางแห่งยื่นออกมา ชาวบ้านเรียกว่าผาหินสอ เดิมชาวบ้านนำหินไปทำเป็นดินสอพูนเขียนหนังสือ มีบ่อน้ำในพื้นหินเรียกว่า

บ่อพระอินทร์ บนยอดเขามีลานหินบริเวณกว้างมากกว่า 1 ไร่ ในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม จะมี ดอกหญ้าสีเหลือง สีแดง สีส้มเงิน ออกดอกสวยงามจำนวนมากบนยอดเขา มีจุดชมวิว

1. จุดเด่นที่น่าจะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

1.1 มีลานหินกว้าง สามารถบรรจุคนได้ ไม่ต่ำกว่า 1,000 คน สามารถปฏิบัติกิจกรรม ศึกษาท้องฟ้า เล่นรอบกองไฟ ตั้งแคมป์ วาดภาพธรรมชาติ มีจุดชมวิว สามารถมองเห็นทิวเขาอำเภอ เสนาคนคมที่สวยงาม

1.2 มีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ (บ่อพระอินทร์) มี 1 แห่ง กว้างประมาณ 1 เมตร ความลึก ไม่สามารถประมาณได้ จะมีน้ำตลอดปีแม้ว่าจะตกเท่าไรก็ไม่หมด

1.3 ถ้ำหินสอ จะเป็นหน้าผาที่เป็นหินชนวน มี 2 ถ้ำ คือ สีแดงและสีเขียว เดิมชาวบ้าน นำมาใช้เขียนกระดานชนวน และอดีตบริเวณนี้เป็นสถานที่ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ใช้เป็นสถานที่ ประชุมก่อนโจมตี

1.4 ลานหมาจิ้งจอก เป็นลานหินขนาดกว้าง ปัจจุบันมีการปรับปรุงเป็นสถานที่ปฏิบัติ ธรรม บริเวณโดยรอบลานหิน จะมีต้นหญ้ามูกกระต่าย หญ้าพยับหมอกและหญ้าอื่นๆ ในเดือน กรกฎาคม - ตุลาคมจะออกดอกสีเหลือง แดงม่วง สีส้มเงิน ซึ่งจะออกดอกในเดือน กรกฎาคม- ตุลาคม บริเวณนี้ยังมีกระต่ายป่าอยู่จำนวนมาก และมีต้นข่อยหิน ต้นไม้พื้นเมืองจำนวนมากราย ล้อมรอบๆ ลานหิน มีถังบรรจุน้ำขนาด 1,000 – 1,100 ลิตร ไม่ต่ำกว่า 25 ถัง สำหรับบริการนำผู้มา ปฏิบัติธรรม

2. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติ และผจญภัยได้แก่ การชมความงามของดอกหญ้า , พันธุ์ไม้ท้องถิ่น การศึกษาชีวิตกระต่ายป่า พืชสมุนไพร การเดินป่า การปีนเขา/ไต่เขา การตั้งแคมป์ การถ่ายภาพ การวาดภาพธรรมชาติ การศึกษาท้องฟ้า/ดูดาว เป็นต้น

3. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อเรื่องบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ของชนเผ่าภูไท

4. ข้อดีของภูค้ำเตี้ย ได้แก่ บริเวณบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์มีการติดตั้งเครื่องสูบน้ำ วางท่อพีวีซี สีฟ้า ทำให้ความตื้นเดิมลดลง ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศมีค่าน้อย ความหลากหลายทางชีวภาพที่ปรากฏอยู่ค่าน้อย ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ค่าน้อย และขาดองค์ประกอบการท่องเที่ยวอื่นๆ

5. สิ่งที่น่าจะพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่

5.1 ปรับปรุงถนนให้รถยนต์วิ่งได้สะดวก และจัดให้มีบริเวณจอดรถ

5.2 คูหาหญ้า ต้นข่อยหิน ต้นฮัง อาจปลูกเพิ่มเติมให้หนาแน่นกว่าเดิม เพื่อจัดเทศกาลชมดอกข่อยหิน ดอกฮัง ดอกหญ้า เป็นต้น

5.3 จัดทำห้องน้ำให้เพียงพอ

5.4 ควรปลูกพืชสมุนไพรเพิ่มเติม และเพาะพันธุ์พืชสมุนไพรเพื่อเป็นสินค้า

5.5 กำหนดมาตรการดูแลรักษาป่าและห้ามลักลอบนำพืชสมุนไพรจำนวนมากออกไปเพื่อการค้า

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับสูง

ภูถ้ำบึง

ที่ตั้ง อยู่หมู่ที่ 5 บ้านเหล่าแก้วแมง ต. คำเขื่อนแก้ว อ. ชานุมาน อยู่ห่างจากบ้านคำเดือน หมู่ที่ 2 ประมาณ 3 กิโลเมตร ลักษณะเป็นเนินเขาเตี้ยๆ อยู่ถัดจากภูถ้ำพระ มีวัดอยู่บริเวณเชิงเขา หลังศาลาการเปรียญมีหน้าผาและถ้ำขนาดใหญ่ มีค้างคาวอยู่จำนวนมากเป็นหมื่นตัว (บึง เป็นภาษาไท แปลว่า ค้างคาวพันธุ์ตัวเล็กๆ) บนยอดเขามีลานหินกว้าง มีบ่อน้ำในลานหิน ปากบ่อน้ำขนาดเล็ก ภายในกว้างลักษณะคล้ายโถ่ง มีน้ำขังตลอดปี บริเวณใกล้ๆ จะมีป้อมปราการที่เป็นจุดชมวิว มองเห็นทิวทัศน์สวยงาม

1. จุดเด่นของภูธำบึงที่น่าจะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่ ที่ถ้ำค้างคาว จะมีค้างคาวประมาณหมื่นตัวอาศัยอยู่ นักท่องเที่ยวสามารถชมและศึกษาวิถีชีวิตค้างคาวได้ โดยค้างคาวจะกลับเข้าถ้ำเวลาประมาณ 06.00 น. และออกจากถ้ำเวลาประมาณ 18.00 น.

2. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติ และผจญภัยได้แก่ ไม่มี

3. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมได้แก่ ไม่มี

4. ข้อดีของภูธำบึง บนเนินเขาเหนือถ้ำค้างคาว มีสิ่งก่อสร้าง เช่น ถังเก็บน้ำฝน ห้องน้ำ ห้องครัว โดยก่อสร้างที่ไม่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติหรือกลมกลืนกับธรรมชาติ

5. สิ่งที่น่าจะพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

5.1 ควรปรับปรุงสิ่งก่อสร้างของวัดบนเนินเขา ควรให้กลมกลืนเป็นธรรมชาติ เช่น ถังเก็บน้ำฝน ห้องน้ำ ห้องครัว เป็นต้น

5.2 ควรปรับปรุงจุดชมค้างคาวให้มีบริเวณสำหรับนักท่องเที่ยวพักผ่อน

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับต่ำ

ภูธำพระ

ที่ตั้ง อยู่ที่หมู่ที่ 6 บ้านสงยาง ต. คำเขื่อนแก้ว อยู่ห่างจากบ้านคำเดือย หมู่ที่ 2 ประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นส่วนหนึ่งของภูสระดอกบัวส่วนหน้า ลักษณะเป็นเนินเขา ยอดเขามีลานหิน 1,015 ไร่ สลับกับป่าเต็งรังและ ป่าไม้เบญจพรรณ ในเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม จะมีดอกหญ้าสีเหลือง สีแดง สีม่วง ออกดอกอยู่ทั่วไป ภายในมีถ้ำพระพุทธรูปและมีบริเวณสำหรับปฏิบัติธรรมหรือกิจกรรมทางศาสนา บรรจุคนได้ประมาณ 500 คน

1. จุดเด่นของภูมิลำพระ ที่น่าจะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

1.1 มีถ้ำภายในมีพระพุทธรูปจำนวนมาก ทั้งแบบโบราณและปัจจุบัน เช่น พระที่ทำด้วยไม้ ทำด้วยครั่ง มีลานกว้างบรรจุคนได้ประมาณ 500 คน ชาวบ้านใช้สถานที่แห่งนี้จัดกิจกรรมวันสงกรานต์

1.2 บริเวณยอดเนินเขา มีลานขนาดกว้าง สามารถจัดกิจกรรมศึกษาธรรมชาติ

2. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติ และผจญภัยได้แก่ การศึกษาพืชสมุนไพร การเดินป่า การตั้งแคมป์ การถ่ายรูป การศึกษาท้องฟ้า/ ดาว การปีนเขา/ไต่เขา แรลลี่ จักรยานเสือภูเขา

3. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้แก่ ศึกษาประวัติความเป็นมาของลำพระ ร่วมกิจกรรมงานประเพณีสงกรานต์ที่ภูมิลำพระ

4. ข้อดีของภูมิลำพระ ได้แก่ ถนนเป็นลูกรังในบางช่วง เป็นดินร่วนปนทรายในบางช่วง ภายในถ้ำมีการปรับปรุง คัดแปลงโดยการปูพื้นด้วยกระเบื้องมัน มีการวาดภาพที่ผนังด้วยช่างฝีมือประณีต ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหรือความโดดเด่นที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย ส่วนองค์ประกอบการท่องเที่ยวอื่นๆ มีแต่พันธุ์ไม้ ใจอดหิน เท่านั้น

5. สิ่งที่น่าจะพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

5.1 จัดทำเส้นทางคนเดินรอบหน้าผา

5.2 จัดทำห้องน้ำ ห้องส้วมบริการนักท่องเที่ยว

5.3 จัดทำป้ายบอกตำแหน่งจุดต่างๆ

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลาง

ป่าชุมชน

ป่าชุมชนจะกระจายอยู่ทั่วตำบล มี 12 แห่ง ได้แก่ 1) ป่าช้า บ้านคำแก้ว หมู่ที่ 1 จำนวน 70 ไร่ 2) ป่าภูมะโรง บ้านคำแก้ว หมู่ที่ 1 จำนวน 1,711 ไร่ 3) ป่าคอนปู้ตา บ้านคำแก้ว หมู่ที่ 1 จำนวน 80 ไร่ 4) ป่าหอเมือง บ้านเมืองเก่า หมู่ที่ 7 จำนวน 15 ไร่ 5) ป่าหนองแฝก บ้านคำเด้อย หมู่ที่ 8 จำนวน 231 ไร่ 6) ป่าวัดคงเย็น บ้านคำเด้อย หมู่ที่ 2 จำนวน 225 ไร่ 7) ป่าดงเหลใหญ่ บ้านดงแสนแก้ว หมู่ที่ 4 จำนวน 1,100 ไร่ 8) ป่าบ้านโคกจิกจั่น บ้านโคกจิกจั่น หมู่ที่ 3 จำนวน 30 ไร่ (ป่านี้มีกระรอกจำนวนมาก จนออกมากินพืชของชาวไร่) 9) ป่าช้าบ้านโคกจิกจั่น บ้านโคกจิกจั่น หมู่ที่ 3 จำนวน 25 ไร่ 10) ป่าคอนเจ้าปู่ บ้านดงสำราญ หมู่ที่ 10 จำนวน 25 ไร่ 11) ป่าวัดดงแสนแก้ว บ้านดงแสนแก้ว หมู่ที่ 4 จำนวน 50 ไร่ 12) ป่าหนองหล่ม บ้านสงยาง หมู่ที่ 6 จำนวน 437 ไร่ ป่าชุมชนทั้ง 12 แห่ง ยังคงอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าประเภทกระรอก กระแต มีระเบียบการใช้ป่า มีลำห้วยอยู่ทางตะวันออก มีน้ำตกตลอดปี มีกฎและวิธีการอยู่กับป่าและรักษาป่า

1. จุดเด่นของป่าชุมชน

1.1 มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ จำนวน 12 แห่ง กระจายทั่วตำบล มีสัตว์ป่าขนาดเล็ก ได้แก่ กระรอก กระแต ไก่ป่า กระต่าย หมูป่า เป็นต้น

1.2 มีวัฒนธรรมการดูแลรักษาป่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ได้แก่ การสร้างกฎรักษาป่า การบวชป่า

1.3 มีผักป่า แมลง หนอนไม้ สัตว์ป่าที่เป็นอาหารทุกฤดูกาล

2. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติ และผจญภัยได้แก่ การศึกษาพืชสมุนไพร พืชพื้นเมือง การเดินป่า การดูนก การตั้งแคมป์ การถ่ายรูป

3. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้แก่ ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้าน ร่วมกิจกรรมงานประเพณีประจำปี ศึกษาเรียนรู้ของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง

4. ข้อดีของป่าชุมชน ป่าบางแห่งถูกทำลาย บุกรุกเพื่อทำไร่ และบางหมู่บ้านไม่มีมาตรการป้องกันบุคคลต่างถิ่นที่มานำของป่าออกไปครั้งละจำนวนมาก

5. สิ่งที่น่าจะพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

5.1 การจัดกิจกรรมพิธีการบวชป่า นอกจากการห้ามตัดต้นไม้แล้ว ควรมีการปลูกต้นไม้ที่มีผลให้สัตว์ป่าได้กินเป็นอาหาร เช่น ตะขบ ดันไทร หรือพืชอื่นๆ

5.2 มีการปลูกพืชสมุนไพรเพิ่มเติม

5.3 มีการเพาะพันธุ์สมุนไพรเพื่อจำหน่าย

5.4 สร้างความเข้มแข็งในการดูแลรักษาป่า

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลาง

เขาศีรีวงกต

ที่ตั้ง อยู่ที่บ้านคำแสนแก้ว หมู่ที่ 1 อยู่ห่างจากบ้านคำเคือ หมู่ที่ 2 ประมาณ 3 กิโลเมตร ลักษณะเป็นเนินเขาเชื่อมต่อกับภูมะโรง มีพื้นที่ 1,170 ไร่ มีวัดอยู่เชิงเขา มีเนื้อที่ 50 ไร่ บริเวณวัดมีหินขนาดใหญ่วางซ้อนเรียงต่อกันบางแห่งเป็นหน้าผาสูงชัน ด้านล่างมีรอยแยกของหินเป็นทางเดินคดเคี้ยวไปมา ด้านหน้าของหน้าผามีลานหินกว้าง บรรจุคนได้ประมาณ 300 คน สามารถจัดเป็นที่ปฏิบัติธรรมได้

1. จุดเด่นของเขาศีรีวงกต ที่น่าจะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

1.1 มีทางเดินรอบโขดหินที่แยกจากกัน สลับซับซ้อนไปมา ลักษณะคล้ายกับเขาศีรีวงกตในนิทานไทย

1.2 มีลานหินขนาดใหญ่ สามารถใช้เป็นที่พักปฏิบัติธรรมได้

2. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติ และผจญภัยได้แก่ การศึกษาพันธุ์ไม้ พืชสมุนไพร ไม้ดอกตามฤดูกาล การตั้งแคมป์ การถ่ายรูป การศึกษาท้องฟ้า/ดูดาว

3. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้แก่ ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน เข้าร่วมงานประเพณี

4. ข้อดีของเขาคีรีวงกต ได้แก่ การขาดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวอื่นๆ และที่เชิงเขามีวัดซึ่งเป็นสถานที่ต้องการความสงบ ถ้านักท่องเที่ยวมีจำนวนมากอาจเป็นการรบกวน

5. สิ่งที่น่าจะพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

5.1 ตกแต่งทางเดินระหว่างรอยแยกของหินให้เป็นค้ายกลคล้ายคีรีวงกตในนิทานไทย เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ผจญภัยในค้ายกลนี้

5.2 ฝึกมัคคุเทศก์แนะนำการทดลองเดินในค้ายกลนี้

5.3 บรรจุกิจกรรมค้ายกลในแฟ้มเก็บทัวร์

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลาง

กุ่มะโรง

ที่ตั้ง อยู่ที่บ้านคำแก้ว หมู่ที่ 1 ต. คำเขื่อนแก้ว อยู่ห่างจากเขาคีรีวงกต 1 กิโลเมตร มีพื้นที่ 1,500 ไร่ บนยอดเขามีหน้าผาสูงเรียกว่า ภูใหญ่ เป็นจุดชมวิวที่สามารถมองเห็นแม่น้ำโขง มีวัดกุ่มะโรงตั้งอยู่บริเวณเนินเขา เป็นสถานที่หลวงปู่ศุข และหลวงปู่มั่นภูริทัตโต เกจิอาจารย์ที่ประชาชนเคารพนับถือมาปฏิบัติธรรม ในวันที่ 8-9 มกราคมของทุกปี ถือเป็นงานบุญประเพณีมัสกาลหลวงปู่ศุข หลวงปู่มั่นภูริทัตโต

1. จุดเด่นของกุ่มะโรงที่น่าจะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

- 1.1 มีศาลาหลวงปู่เกษ หลวงปู่มั่นภูริทัตโต สร้างเป็นที่ระลึกเมื่อครั้งที่ท่านมาปฏิบัติ
ธรรม
- 1.2 มีลานหินกว้าง มีป่าไม้ร่มรื่น สำหรับปฏิบัติธรรม
- 1.3 มีถนนไปสถานที่ปฏิบัติธรรมและศึกษาธรรมชาติที่สะดวก ร่มรื่น
- 1.4 มีสถานที่สำหรับเดินจงกรมหลายแห่ง ทั้งที่เป็นธรรมชาติและก่อสร้างขึ้น
- 1.5 ในวันที่ 8-9 เดือนมกราคม ของทุกปี จะมีการทำบุญครอบหลวงปู่เกษมรณภาพ
และนมัสการหลวงปู่มั่นภูริทัตโต โดยเกจิอาจารย์ชื่อดังทั่วภาคอีสานตลอดทั้งอุบาสก อุบาสิกาจะ
มาร่วมปฏิบัติธรรม รักษาศีลแปลจำนวนมาก
- 1.6 มีนกป่าจำนวนมาก
2. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติ
และผจญภัยได้แก่ การศึกษาการศึกษาพันธุ์ไม้เบญจพรรณ พืชสมุนไพร การชมนก การเดินป่า
การถ่ายรูป
3. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
ได้แก่ ศึกษาประวัติความเป็นมาการปฏิบัติธรรมของหลวงปู่มั่นภูริทัตโต หลวงปู่เกษ ร่วมงาน
ประเพณีทำบุญครอบหลวงปู่เกษมรณภาพ และนมัสการหลวงปู่มั่นภูริทัตโต ในวันที่ 8-9
มกราคม ของทุกปี
4. ข้อดีของภูมูมิโรง ด้านความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยว
มีน้อย แม้ว่าจะมีประวัติศาสตร์ที่เกจิอาจารย์ชื่อดังเคยมาปฏิบัติธรรมอยู่ แต่ยังไม่ได้เก็บรวบรวม
หรือนำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์ ด้านองค์ประกอบการท่องเที่ยวอื่นๆ ค่อนข้างน้อย
5. สิ่งที่น่าจะพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อที่จะให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

5.1 สร้างรูปเหมือนหลวงปู่มั่นภูริทัตโต เพื่อเป็นที่สักการะของผู้ศรัทธาทั่วไป และระลึกถึงสถานที่ที่ท่านเคยมาปฏิบัติธรรม

5.2 ศึกษาประวัติการมาปฏิบัติธรรมของหลวงปู่มั่นภูริทัตโต และจัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่

5.3 จัดทำป้ายแนะนำสถานที่ต่างๆ ในบริเวณวัดและตามเส้นทางปฏิบัติของหลวงปู่มั่นภูริทัตโต

5.4 รักษาสภาพเดิมของธรรมชาติให้คงอยู่ แล้วพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ไฝ่ธรรมะ

5.5 ปลุกต้นไม้ที่ให้ผลสำหรับนกและสัตว์ป่าใช้เป็นอาหารเพิ่มขึ้น เช่น ตะขบ ไทร เป็นต้น เพื่อเป็นสถานที่ศึกษานก

5.6 เพาะพันธุ์พืชท้องถิ่น พืชที่ให้ผลที่เป็นอาหารนกหรือสัตว์ป่า เพื่อเป็นสินค้า

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับสูง

ลานหินต้นฮังและต้นข่อยหิน

ที่ตั้ง มีอยู่ทั่วไปทุกแห่งของเนินเขาในตำบลคำเขื่อนแก้ว ต้นฮังและต้นข่อยหินจะเกิดทั่วไปบนรอยแยกของลานหินและบริเวณใกล้เคียง ต้นฮังจะออกดอกสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ในปลายเดือนมกราคม ส่วนต้นข่อยหินจะออกดอกสีขาว กลิ่นหอมอ่อนๆ ชาวบ้านนำดอกข่อยหินมาแช่น้ำดื่มคล้ายดอกมะลิ จะออกดอกช่วงปลายเดือนมกราคมเช่นกัน ผลของต้นข่อยหินมีสีชมพูรับประทานได้ รสเปรี้ยวอมหวาน ส่วนแก่นไม้ของต้นข่อยหิน นำมาทดสอบพิษอาหาร มีต้นหญ้านานาชนิดเกิดรายรอบต้นฮัง ต้นข่อยหิน ซึ่งจะออกดอกในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม มีสีเหลือง สีม่วง สีแดง จำนวนมาก

1. จุดเด่นของลานหินต้นฮังและต้นข่อยหิน ที่น่าจะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

1.1 ความสวยงามของดอกต้นฮังและข่อยหิน ที่ออกดอกเต็มต้น ส่งกลิ่นหอมอ่อนๆ ออกดอกปลายมกราคม- กุมภาพันธ์ ส่วนดอกหญ้าจะมีหลากสี มีกระด่ายป่าอยู่ในกอหญ้าให้นักท่องเที่ยวชม

1.2 ชมดอกอุตุพิช ที่มีกลิ่นเหม็น จะออกดอกในเดือนมีนาคม – เมษายน

2. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติ และผจญภัยได้แก่ การศึกษาพันธุ์ไม้ พืชสมุนไพร ศึกษาชีวิตกระด่ายป่า การตั้งแคมป์ การถ่ายรูป การศึกษาท้องฟ้า/ดูดาว ศึกษารอยแยกของหินเป็นทางยาวคล้ายกับเกิดจากแผ่นดินไหว

3. ระหว่างเส้นทางที่จะถึง มีแหล่งที่จะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ได้แก่ ไม่มี

4. ข้อดีของลานหินต้นฮังและต้นข่อยหิน ได้แก่ บริเวณต้นฮังและต้นข่อยหินบางแห่ง ถูกทำลายขาดการดูแลรักษา ชาวบ้านยังไม่เห็นความสำคัญ

5. สิ่งที่น่าจะพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่

5.1 จัดกิจกรรมชมดอกฮัง ดอกข่อยหิน ปลายเดือนมกราคม หรือดอกอุตุพิชบานในเดือนมีนาคม – เมษายน

5.2 มีการปลูกต้นฮัง ต้นข่อยหิน หญ้าพันธุ์ต่างๆ เพิ่มเติมและบำรุงรักษาให้เจริญงอกงาม

5.3 เพาะพันธุ์ ต้นฮัง ต้นข่อยหิน เพื่อเป็นสินค้า

5.4 นำผลิตภัณฑ์จากต้นฮัง ต้นข่อยหิน มาทำเป็นผลิตภัณฑ์หรือของที่ระลึก

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลาง

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริม

กรณีศึกษา การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการอาชีพชีฟเสริม

กรณีศึกษาที่ 1 : อาชีพเสริมโฮมสเตย์ และประกอบอาหาร

นางสิรินทิพย์ สอนวงศ์ อายุ 50 ปี เกิดที่บ้านไม้ฝาด ตำบลไม้ฝาด อำเภอเสถียร จังหวัดตรัง อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 30 ปี คู่สมรสชื่อ นายสมชัย สอนวงศ์ อายุ 55 ปี มีบุตรด้วยกัน 4 คน ได้แก่ บุตรคนที่ 1 กำลังศึกษาปริญญาตรี ปี 2 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี คนที่ 2 กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี ปี 1 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี คนที่ 3 กำลังศึกษาที่ โรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม ม. 5 คนที่ 4 กำลังศึกษาชั้น ม.2 โรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม อาชีพหลักเป็นแม่บ้านและทำไร่มันสำปะหลัง สวนปาล์มน้ำมัน สวนยาง การปลูกยางพาราปลูกได้ 2 ปี ยังกรีดยางไม่ได้จึงยังไม่มีรายได้ ปาล์ม น้ำมันปลูกได้ 3 ปี ยังไม่ออกผลจึงยังไม่มีรายได้ มันสำปะหลังปลูกประมาณ 20 ไร่ อยู่ระหว่างเก็บเกี่ยวได้ไร่ละประมาณ 5 ตัน แต่ราคามันไม่สูงตามที่คาดหวังคือ 2 บาท/ตัน ต้องการให้ผลผลิตทางการเกษตรราคาสูง เช่น ให้อาหารมันสำปะหลังกิโลกรัมละ 2 บาท จึงอยู่ได้และคุ้มทุน ปาล์ม น้ำมันต้องการรัฐส่งเสริมการตลาดที่ใกล้บ้านโดยเฉพาะเครื่องกลั่นน้ำมันปาล์มเพื่อลดราคาค่าขนส่ง ส่วนยางพาราต้องการให้รัฐบาลให้การสนับสนุนด้านกล้ายางพันธุ์ดีและสนับสนุนเงินหมุนเวียน ราคาที่ไม่ควรต่ำกว่ากิโลกรัมละ 50 บาท ประกอบอาชีพเสริมโฮมสเตย์ และประกอบอาหารประมาณ 3 ปี มีความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อต้องการมีรายได้เสริมเป็นทุนส่งลูกทั้ง 4 คนให้เรียนจบมหาวิทยาลัยและนำไปใช้จ่ายในครอบครัว โดยสนใจเข้ากลุ่มอาชีพทั้ง 2 เพราะเห็นว่าหลักสูตรโฮมสเตย์จะทำให้รู้จักดูแลบ้านให้สะอาด รู้จักการบริการที่ถูกต้อง ส่วนหลักสูตรทำอาหารเป็นงานที่ชอบ ถนัด และเป็นสิ่งจำเป็นเพราะได้ทำอาหารให้ครอบครัวกินทุกวัน ทั้ง 2 หลักสูตรดีมาก วิทยากรถ่ายทอดวิชาความรู้ได้ดี ทำให้ตนเองและเพื่อที่เข้ารับการอบรมได้พัฒนาตนเองอย่างมาก ครั้งแรกที่ทดลองให้นักท่องเที่ยวจากจังหวัดอ่างทองมาพัก 4 คน ได้ค่าที่พักรวม 600 บาทต่อ 1 คืน โดยคิดค่าที่พักคนละ 100 บาท ค่าอาหารเช้าคนละ 50 บาท ซึ่งไม่ได้ลงทุนอะไรมากนักเพียงแต่รักษากันให้สะอาด ดูแลความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวและทำอาหารเข้าให้กิน ซึ่งถือว่าได้กำไร หลังจากนั้นก็มีนักท่องเที่ยวมาพักบ้างแต่ไม่บ่อยนัก นางสิรินทิพย์ฯ กล่าวว่ามีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมโฮมสเตย์ แต่เห็นยังไม่ประสบผลสำเร็จด้านรายได้เพราะนักท่องเที่ยวพักที่โฮมสเตย์น้อยลง ส่วนมากจะพักในตัวเมืองหรือทางเดินที่เนินเขาภูเขาเดียว เพราะบรรยากาศดี แต่ประสบผลสำเร็จในด้านอื่นๆ ได้แก่ มีความภูมิใจที่นักท่องเที่ยวชมเชยว่าบ้านสะอาดน่าอยู่ อาหารอร่อยและสมาชิกครอบครัวอวยชัยดี ซึ่งภาคภูมิใจที่ตนเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่เมนูอาหารพื้นเมืองและไข่เจียวที่อร่อยและเป็นเอกลักษณ์ให้นักท่องเที่ยวรู้

ความสำเร็จนี้เพราะได้รับความรู้และทักษะจากหลักสูตรที่เข้ารับการอบรม และยังทำให้พ่อบ้านและลูกๆ ได้กินอาหารที่อร่อย ถูกสุขลักษณะและทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างครอบครัวทุกคนช่วยเหลือในการการทำความสะอาดบ้าน บริการนักท่องเที่ยว ส่วนการประกอบอาชีพเสริมทำอาหารเป็นการรวมกลุ่มแม่บ้านที่ผ่านการอบรมทำอาหารเพื่อประกอบอาหารเลี้ยงนักท่องเที่ยวทั้งอาหารกลางวัน อาหารเย็นในงานพาแลง ซึ่งได้รับค่าตอบแทนครั้งละ 100-200 บาท ต่อครั้ง เมื่อรวมกับค่าที่พักโฮมสเตย์ ประมาณ 1,200 บาทต่อเดือน ก็นับว่าเป็นรายได้ที่ดี ทำให้มีเงินเก็บออมเล็กน้อยและนำไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เป็นค่าขนมลูกๆ ซึ่งในช่วงเริ่มต้นโครงการตั้งแต่ปลายปี 2549 เป็นต้นมาจะมีรายได้ดีพอสมควรเพราะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว มีงานเทศกาลไหว้หลวงปู่่มั่น การแข่งขันจักรยานเสือภูเขา และงานอื่นๆ ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน มีการจัดประชุมอบรมและศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท ทำให้มีรายได้อย่างต่อเนื่อง แต่ในปี 2551 นักท่องเที่ยวลดลงเพราะผู้นำชุมชนได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ กิจกรรมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจึงน้อย นางสาวสิรินทิพย์ ฯ เล่าว่ามีความถนัดในการทำอาหารหลายประเภท ทั้งอาหารคาว อาหารหวาน อาหารของภาคใต้ ภาคกลางและอาหารพื้นเมืองของชาวภูไท จึงได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่มอาหารให้เป็นผู้คิดเมนูอาหารและนำเสนอในที่ประชุมเพื่อเลือกเมนูอาหารที่จะทำสำหรับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มเสมอ โดยมีการประชุมคัดเลือกเมนูอาหารให้เหมาะกับลักษณะของนักท่องเที่ยว นางสาวสิรินทิพย์ ฯ จะร่วมกับกลุ่ม ฯ ไปซื้อวัตถุดิบที่ตลาดมุกดาหารหรือตลาดดอนตาล แล้วกลุ่ม ฯ ก็ช่วยกันทำอาหาร รวมทั้งการกำกับดูแล การตั้งสำหรับการเสิร์ฟอาหาร การทำความสะอาดถ้วยชาม ภาชนะและครัว เมื่องานเสร็จทุกอย่างแล้วจึงได้รับเงินค่าตอบแทน นางสาวสิรินทิพย์ ฯ เล่าว่าตนเองประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมทำอาหารเพราะได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่มให้เป็นผู้นำได้เสนอเมนู ซึ่งตนได้นำความรู้จากการอบรมมาดัดแปลงเมนูอาหาร โยใช้พืชผักที่มีในท้องถิ่นเป็นวัตถุดิบเป็นหลัก เป็นสิ่งที่ภาคภูมิใจมากและภาคภูมิใจมากที่สุดเมื่อนักท่องเที่ยวชมว่าอาหารอร่อยและกินอาหารจนหมด ส่วนคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จในด้านการทำอาหารคือมีการประชุมหารือกับกลุ่มเพื่อคัดเลือกเมนูอาหารให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว เลือกวัตถุดิบที่สด สะอาด การเตรียมวัตถุดิบต้องสะอาดจัดใส่ภาชนะอย่างสวยงามก่อน ภาชนะใส่อาหารต้องสะอาด ซึ่งตนมีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมทั้ง 2 อาชีพนี้มาก เพราะยังทำให้ตนได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่ม ผู้นำท้องถิ่นไว้วางใจให้เป็นผู้นำในการทำอาหารเลี้ยงนักท่องเที่ยวทุกครั้ง ทำให้ตนเองมีชื่อเสียงในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนมักจะมอบหมายงานทำอาหารและต้อนรับนักท่องเที่ยวทุกครั้ง ยังเป็นการสร้างความสามัคคีระหว่างชาวคำเดือยและในหมู่บ้านด้วย นางสาวสิรินทิพย์ ฯ เล่าว่าการประกอบอาชีพเสริมโฮมสเตย์และทำอาหารเป็นอาชีพที่ทำให้จิตใจเบิกบานเพราะทำให้บ้านสะอาด การปลูกไม้ดอก ไม้

ระดับที่บ้าน มีต้นไม้สีเขียว ให้ความร่มเย็น อากาศดีเป็นธรรมชาติ ทำให้ได้รับการพัฒนาความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในครอบครัวและในการประกอบอาชีพเสริมด้วย ส่วนเทคนิคการตลาดคือการจัดบ้านให้สะอาด ปลอดภัย สมาชิกในบ้านมีใจบริการ มีอัธยาศัยดี ปัญหา อุปสรรคคือ มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในหมู่บ้านไม่ต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะผู้นำท้องถิ่นควรจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านทุกเดือน ซึ่งนางสิรินทิพย์ ฯ บอกว่าสามารถให้บริการโฮมสเตย์และประกอบอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวได้อย่างไม่มีปัญหา ซึ่งจะช่วยให้มีรายได้เสริมที่มั่นคงต่อไป

กรณีศึกษาที่ 2 : ประกอบอาหาร

นางดารุณี ภักดี อายุ 46 ปี เกิดที่บ้านคำเคือย หมู่ที่ 12 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ขามเฒ่า จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 46 ปี คู่สมรสชื่อ นายปรีดา ภักดี อายุ 46 ปี มีบุตรด้วยกัน 2 คน ได้แก่ นายอภิเดช ภักดี อายุ 23 ปี เรียนจบ ปวส. ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ฯ ยังเป็นโสด และนางสาวปริญญากุณย อายุ 19 ปี เรียนจบ ม.3 แต่งงานแล้ว ปัจจุบันอยู่บ้านช่วยแม่ทำนา นางดารุณี ฯ ประกอบอาชีพเสริมคือ เปิดร้านเสริมสวยประมาณ 10 ปี ได้รับความรู้เรื่องการเสริมสวยโดยการเข้าอบรมในที่ต่างๆ หลังจาก นางดารุณี ฯ เรียนจบชั้น ม.3 ก็ได้ไปทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ ฯ อยู่พักหนึ่งแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ จึงกลับบ้านและแต่งงานหลังจากมีลูกแล้วตนเองอยากจะแบ่งเวลาภาระของสามี จึงเริ่มแสวงหาความรู้ด้วยการเข้ารับการฝึกอบรมในที่ต่างๆ หลังจากนั้น จึงได้เปิดร้านของตนเองขึ้นโดยการเปิดบ้าง ปิดบ้างตามเวลาที่มี รายได้ในการประกอบอาชีพเสริมนี้ไม่ได้มากมายอะไร เฉลี่ยประมาณเดือนละ 1,000 -1,200 บาทต่อเดือน ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนหรือละแวกใกล้เคียง นางดารุณี ฯ เล่าว่าตนเองเป็นคนขยัน หนักเอาเบาได้ แต่บางครั้งก็เกิดความท้อบ้าง ตนเองก็พยายามฝึกฝนตนเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อที่จะได้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมนี้ ส่วนแรงจูงใจในการประกอบอาชีพช่างเสริมสวยเพราะต้องการมีรายได้เจือจุนครอบครัวและตนมีความรู้ มีความถนัดในอาชีพนี้ ช่างเสริมสวยเป็นอาชีพที่ต้องอดทน จะต้องเอาใจลูกค้าเพื่อให้ลูกค้าพอใจจึงจะประสบความสำเร็จ ในด้านเทคนิคการตลาด

นางดารุณี ฯ เล่าว่าต้องจัดสถานที่ให้สะอาด ช่างมีอัธยาศัยดี ต้องหมั่นฝึกฝนหาประสบการณ์อยู่เสมอ ปัญหาปัจจุบันคือมีลูกค้าน้อย ราคาถูก ถ้าเก็บค่าบริการมากก็จะมีกำไรน้อย ปัญหา อุปสรรคคือ หมู่บ้านคำเคือยเป็นชุมชนเล็ก ผู้ที่จะมาใช้บริการเสริมสวยน้อย รายได้ก็ไม่พอกับรายจ่าย อยากให้มีการจัดงานเพื่อให้มีนักท่องเที่ยวมาและพักค้างคืนในหมู่บ้าน จะได้มีงานเข้าร้านมากๆ และมีรายได้จากการประกอบอาหารด้วย สำหรับการประกอบอาชีพเสริม

ทำอาหารจนได้สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มทำอาหาร โดยเข้ารับการอบรมทำอาหารเพื่อประกอบอาหารเลี้ยงนักท่องเที่ยว เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านกลุ่มฯ จะเรียกสมาชิกไปประชุมวางแผนจัดทำอาหาร นางดารุณี ฯ เล่าว่ามีความถนัดในการทำอาหารหลายประเภททั้งอาหารคาว อาหารหวาน อาหารของภาคกลางเพราะเคยไปอยู่กรุงเทพฯ และอาหารพื้นเมืองของชาวภูไท จึงได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่มอาหารให้เป็นผู้คิดเมนูอาหารและนำเสนอในที่ประชุมเพื่อเลือกเมนูอาหารที่จะทำสำหรับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มเสมอ โดยมีการประชุมคัดเลือกเมนูอาหารให้เหมาะกับลักษณะของนักท่องเที่ยว นางดารุณี ฯ จะช่วยสมาชิกทำอาหารโดยร่วมกับนางสิรินทิพย์ ฯ ในการปรุงอาหารคาว รวมทั้งการกำกับดูแล การตั้งสำรับ การเสิร์ฟอาหาร การทำความสะอาดถ้วยชาม ภาชนะและครัว เมื่องานเสร็จทุกอย่างแล้วจึงได้รับเงินค่าตอบแทนครั้งละ 100-200 บาท รวมประมาณ 600 บาทต่อเดือน ซึ่งนำไปใช้จ่ายหมดไม่มีเก็บออม นางดารุณี ฯ เล่าว่าตนเองประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมทำอาหารเพราะได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่มให้เป็นผู้นำเสนอเมนู เป็นผู้ปรุงอาหาร ตนได้นำประสบการณ์เมื่อครั้งไปทำงานที่กรุงเทพฯ ในการทำอาหาร การรักษาความสะอาดภาชนะมาแนะนำสมาชิกกลุ่มอาหารด้วย ทำให้ภาคภูมิใจมากที่สมาชิกยอมรับ ผู้นำชุมชนไว้วางใจและดีใจที่สุดเมื่อนักท่องเที่ยวชมว่าอาหารอร่อยและกินอาหารจนหมด ส่วนคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จในด้านการทำอาหารคือมีการประชุมหารือกับกลุ่มเพื่อคัดเลือกเมนูอาหารให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว เลือกวัตถุดิบที่สด สะอาด การเตรียมวัตถุดิบต้องสะอาดจัดใส่ภาชนะอย่างสวยงามก่อน ภาชนะใส่อาหารต้องสะอาด ส่วนความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมทำอาหารนั้น นางดารุณี ฯ เล่าว่าตนมีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมแต่ยังไม่พึงพอใจด้านรายได้ เพราะได้ค่าแรงวันละ 100-200 บาทต่อการทำอาหารประมาณครึ่งวัน ซึ่งถ้าตนทำงานที่ร้านเสริมสวยอาจจะมียาได้มากกว่านี้ แต่ตนประสบผลสำเร็จในด้านอื่นๆ ได้แก่ ได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่ม ผู้นำท้องถิ่นไว้วางใจให้เป็นผู้ในการทำอาหารเลี้ยงนักท่องเที่ยวทุกครั้ง ทำให้ตนเองมีชื่อเสียงในหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีการช่วยเหลือกัน ชุมชนมีความสามัคคี ทุกคนที่ผ่านการอบรมแต่ละหลักสูตรได้พัฒนาตนเอง ทำให้สามารถนำความรู้ ทักษะมาใช้ในการประกอบอาหารในครอบครัวสามีและลูกได้กินอาหารอร่อย ถูกสุขลักษณะ และสมาชิกในครอบครัวได้กินอาหารอร่อยเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นางดารุณี ฯ เล่าว่า สามีให้การสนับสนุนให้มาช่วยเหลือกลุ่มอาชีพเสริมทำอาหารเพราะเห็นว่ามีประโยชน์ต่อครอบครัวและได้ช่วยเหลือหมู่บ้านด้วย ส่วนค่าตอบแทนครั้งละ 100-200 บาทนั้นได้นำไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ซึ่งในช่วงเริ่มต้นโครงการตั้งแต่ปลายปี 2549 เป็นต้นมาจะมีรายได้ดีพอสมควรเพราะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว ผู้นำชุมชนได้จัดกิจกรรมบุญประเพณีและมีการประสานงานให้หน่วยงานราชการมาประชุม อบรมและศึกษาดูงานที่ศูนย์

การเรียนรู้หมู่บ้านภูไทบอย ทำให้มีรายได้ทั้งจากการเสริมสวยและค่าแรงทำอาหารอย่างต่อเนื่อง แต่ในปี 2551 นักท่องเที่ยวลดลงเพราะผู้นำชุมชนได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ กิจกรรมการการท่องเที่ยวจึงน้อย ส่วนเทคนิคที่ทำให้ประสบผลสำเร็จในด้านการทำอาหารคือ มีการประชุมหารือกับกลุ่มเพื่อคัดเลือกเมนูอาหารให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว เลือกว่าวัตถุดิบที่สด สะอาด การเตรียมวัตถุดิบต้องสะอาดจัดใส่ภาชนะอย่างสวยงามก่อน ภาชนะใส่อาหารต้องสะอาด ปัญหาอุปสรรคคือ มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในหมู่บ้านไม่ต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะผู้นำท้องถิ่นควรเร่งประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยว หรือจัดงานบุญประเพณีและเชิญนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างจังหวัดมาเที่ยวในหมู่บ้าน จะทำให้ทุกกลุ่มอาชีพมีรายได้ เชื่อกันว่าชาวคำเดืยสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวได้ดีเพราะมีประสบการณ์และผ่านการอบรมมาแล้ว

กรณีศึกษาที่ 3 : ประกอบอาหาร

นางปรางทอง อ่อนวรรณ อายุ 45 ปี เกิดที่บ้านคำเดืย หมู่ที่ 12 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ. อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 45 ปี คู่สมรสเสียชีวิตแล้ว มีบุตรด้วยกัน 4 คน ได้แก่ นายเอก วิทย์ อ่อนวรรณ ประกอบอาชีพรับจ้างและเรียนไปด้วย อยู่ที่กรุงเทพฯ คนที่ 2 ทำงานและเรียน ด้วยอยู่ที่กรุงเทพฯ คนที่ 3 สำเร็จการศึกษาแล้วและทำงานแล้วอยู่ที่กรุงเทพฯ คนที่ 4 ด.ช. ไตรมาส อ่อนวรรณ อายุ 11 ปี อาศัยอยู่ด้วยกันนางปรางทองประกอบอาชีพเสริมประกอบอาหารที่ศูนย์ พัฒนาเด็กเล็ก ประมาณ 8 ปี และอาชีพเสริมประกอบอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว มีความคาดหวัง ในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อให้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัวเพราะว่าหลังจากที่สามีเสียแล้วตน ต้องภาระต่างๆ แทนสามี ตนเองมีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมทั้ง 2 อาชีพและรับเงินที่ถูกไป ทำงานที่กรุงเทพฯ ส่งมาให้บ้างเล็กน้อย การประกอบอาชีพเสริมคาดว่าจะมีเงินเก็บออมได้บ้าง นางปรางทองฯ ได้สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มอาหารเพราะว่าชอบทำอาหาร และมีความถนัดในการทำอาหาร โรงเรียนจึงได้เล็งเห็นความสามารถของนางปรางทองฯ จึงได้จ้างให้มาประกอบอาหารที่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและทำอาหารเลี้ยงครู อาจารย์ด้วย เมื่องานงานประเพณีในหมู่บ้านหรือมี นักท่องเที่ยวมาในหมู่บ้านจะไปพร้อมกับสมาชิกกลุ่มอาหารไปประกอบอาหารอยู่เสมอและได้รับ ค่าตอบแทนครั้งละ 100-200 บาท รวมประมาณ 600 บาทต่อเดือน ถ้าเป็นงานเทศกาลของหมู่บ้านก็ ช่วยเหลือฟรีโดยไม่คิดค่าตอบแทน เมื่อเริ่มต้นโครงการมีรายได้ดี แต่ต่อมามีรายได้ลดลงเพราะ นักท่องเที่ยวมาน้อยลง นางปรางทองฯ มีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมและประสบ ผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมนี้เพราะได้ทำงานที่ตนเองชอบและถนัด ได้ความรู้มาทำอาหาร ให้สมาชิกในครอบครัวกิน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความพึงพอใจและมีความสุขมาก

เมื่อนักท่องเที่ยวหรือมีบุคคลชมว่าอาหารที่ตนทำนั้นมีรสชาติดี อร่อยและกินอาหารหมด นางปรางทองฯ บอกว่าตนเองเป็นคนตั้งใจทำงานมีความมานะ อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ตนเป็นคนขยัน หมั่นฝึกฝน ชอบอ่านวารสารเกี่ยวกับอาหาร ชอบดูโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้องรายการอาหารเสมอ ซึ่งการประกอบอาหารทำให้นางปรางทองได้รับความไว้วางใจจากผู้นำชุมชนให้ไปช่วยเหลืองานอยู่เสมอ เพื่อนบ้านให้ต่างยอมรับ มีความเป็นมิตรที่ดี เมื่อมีงานเทศกาลหรือนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน ตนเองจะได้รับมอบหมายให้ร่วมทำอาหาร โดยเป็นผู้ปรุงอาหารร่วมกับสมาชิกอีก 2-3 คน และเป็นผู้ดำเนินการทำอาหารโดยมีหน้าที่ชี้แนะ กำกับให้สมาชิกคนอื่นๆ จัดเตรียมผัก เนื้อ ปลา และเครื่องปรุง นางปรางทองฯ เล่าว่าตนมีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมทำอาหาร เพราะได้ทำงานที่ตนชอบ มีความถนัดจึงเป็นงานที่ทำไม่ยากและตนเองก็มีความสุขมากที่ได้ทำ ได้มีเพื่อน ได้กำกับดูแลเพื่อนสมาชิกให้ทำอาหารจำนวนมากเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาจากหลากหลายในเวลาจำกัด มันเป็นการพิสูจน์ถึงความสามารถในการบริหารจัดการคน บริหารเวลาของตนเองซึ่งสมาชิกยอมรับ ผู้นำชุมชนไว้วางใจ ทำให้ตนเองมีชื่อเสียงด้วย นอกจากนี้ยังได้รับค่าตอบแทนวันละ 100-200 บาท แม้จะเป็นเงินไม่มากแต่เมื่อรวมกับค่าจ้างจากศูนย์เด็กเล็กก็พอเก็บออมไว้ใช้เมื่อคราวจำเป็น การประกอบอาหารแต่ละครั้งทำให้ประหยัดเพราะได้กินอาหารไปด้วย ไม่ต้องซื้ออาหารในมือนั้น ทำให้มีเงินเก็บออม และเห็นว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มอาหารและผ่านการอบรมการทำอาหารจากผู้เชี่ยวชาญทำให้ได้นำความรู้มาพัฒนาอาชีพทำอาหารที่ศูนย์เด็กเล็กของตนเองด้วย นางปรางทองฯ เล่าว่าลูกๆ สนับสนุนให้ตนเองประกอบอาชีพเสริมนี้เพราะมีรายได้และได้กินอาหารอร่อย ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การได้รับการอบรมตามโครงการทำให้ได้พัฒนาการทำอาหารของตนที่สามารถนำความรู้อาหารภูมิปัญญาประยุกต์กับอาหารสมัยใหม่ ได้ทำอาหารอร่อยให้ครอบครัวกินทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้นางปรางทองฯ สามารถทำงานกลุ่มฯ ได้อย่างเต็มที่ ส่วนเทคนิคที่ทำให้ประสบผลสำเร็จในด้านการทำอาหารคือมีการประชุมหารือกับกลุ่มเพื่อคัดเลือกเมนูอาหารให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว เลือกวัตถุดิบที่สด สะอาด โดยเลือกพืชผักที่มีในท้องถิ่นจะได้สด ส่วนการเตรียมวัตถุดิบต้องแยกชนิด เชียง สำหรับวัตถุดิบแต่ละประเภท อย่างใช้ปะปนกันเพราะจะทำให้มีกลิ่นไม่สะอาด การตัดผักต้องสับยาวสม่ำเสมอ จัดเตรียมวัตถุดิบใส่ภาชนะวางเรียงตามลำดับที่จะปรุงทั้งหมดก่อนปรุง ส่วนเครื่องปรุงต้องใหม่ ภาชนะใส่อาหารต้องสะอาด เมนูอาหารควรให้มีหลายสี เช่น สีเขียวของผัก สีแดงของมะเขือเทศ สีเหลืองของฟักทอง เป็นต้น หรือเมนูผลไม้ไม่ต้องแปลกโดยใช้มีดที่คน และมีหลายสี เช่น สีแดงส้มของมะละกอ สีเหลืองของสับปะรด สีขาวของฝรั่ง เป็นต้น เพราะว่าถ้าอาหารมีหลายสีและจัดวางเรียงอย่างสวยงามในจานที่สะอาดจะทำให้อาหารหรือผลไม้ที่น่ากินมากยิ่งขึ้น ส่วนปัญหาอุปสรรคคือมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในหมู่บ้านน้อยลง ไม่คึกคักเหมือนเริ่มต้นโครงการ ทำให้รายได้น้อยลง ข้อเสนอแนะผู้นำท้องถิ่น

ควรประสานงานหน่วยงานราชการให้มาจัดประชุม อบรมที่ศูนย์การเรียนรู้บ่อยๆ หรือประชาสัมพันธ์ให้มีนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างจังหวัดมาเที่ยวในหมู่บ้าน จะทำให้สมาชิกกลุ่มอาชีพมีรายได้

กรณีศึกษาที่ 4 : อาชีพเสริมประกอบอาหาร

นางประยูร โสวันนา อายุ 42 ปี เกิดที่บ้าน คำเคื่อย หมู่ที่ 2 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 42 ปี คู่สมรสชื่อนายไกรศรี โสวันนา อายุ 48 ปี มีบุตรด้วยกัน 2 คน ได้แก่ คนแรก น.ส. พัชรีดา โสวันนา กำลังศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ปีที่ 2 คนที่ 2 น.ส. มณัฐยา โสวันนา กำลังศึกษาอยู่ที่โรงเรียนชานุมานวิทยาคม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นางประยูรฯ ประกอบอาชีพเสริมคือการขายอาหาร ส่วนมากเป็นอาหารปรุงสุก จำหน่ายถุงละ 10-20 บาท โดยที่ปรุงอาหารตามความรู้ที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษ บางวันก็ขาดทุนเพราะขายไม่ได้ ชาวบ้านบอกว่าไม่อร่อย ตนเองได้ลองฝึกลองดูในการปรุงอาหารด้วยสัดส่วนต่างๆ แต่ก็ยังไม่อร่อย แม้ว่าจะใส่ผงชูรส ใส่รสดี

ซึ่งเพิ่มต้นทุนแต่ยังไม่คงที่ บางวันก็อร่อย บางวันก็ไม่อร่อย ทำให้ขาดทุนบ้างในบางวัน ได้ทำหยุดไปพักหนึ่งเพราะว่าขายไม่ได้ รอทำอย่างเดียวกแต่มีรายจ่ายมากทนนไม่ไหวจึงเริ่มทำอาหารขายใหม่อีก หลังจากได้สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มทำอาหารและได้อบรมประกอบอาชีพเสริมทำอาหาร ทำมาประมาณ 1ปีครึ่ง มีความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อมีรายได้พอเก็บออมไว้ใช้และส่งลูกเรียนและใช้จ่ายเมื่อเจ็บป่วย ในสมัครเข้ากลุ่มประกอบอาชีพเสริมทำอาหารเพื่อตนเองมีความชอบ มีความถนัดในการทำอาหาร และได้ทำอาหารขายเป็นอาชีพเสริมทุกวันอยู่แล้ว หลังจากที่ได้รับรู้จากการอบรมหลักสูตรการทำอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว 2 หลักสูตรแล้วตนเองได้นำความรู้ไปประยุกต์กับเทคนิคการทำอาหารที่ตนเองได้รับมาจากบรรพบุรุษ ได้คิดแปลงวิธีการปรุงอาหารโดยไม่ใส่ผงชูรส โดยใส่พืชผักอย่างอื่นที่มีความหวานแทนซึ่งก็ได้รสชาติไม่แตกต่างจากการใส่ผงชูรส และได้สอบถามเทคนิคการปรุงอาหารจากสมาชิกกลุ่มฯ อยู่เสมอเพื่อปรับปรุงอาหารที่ทำขายประจำวัน หลังจากเข้าอบรมกับโครงการนี้แล้วได้นำความรู้ในการประกอบอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวมาประยุกต์กับความรู้เดิมที่มีอยู่และตั้งใจที่จะประกอบอาชีพเสริมนี้อย่างจริงจัง มีความพึงพอใจและประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมอาหารแล้ว เพราะมีรายได้จากการขายอาหารและค่าตอบแทนทำอาหารกับกลุ่มอาชีพเฉลี่ยประมาณ 2,500 บาทต่อเดือน ทำให้มีเงินใช้จ่ายประจำวัน มีเงินเก็บออมบ้าง ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นเพื่อนบ้านนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่สัญจรไปมา นางประยูร ฯ มีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพ

เสริมเพราะตนเองทำอาหารแล้วมีความสุขกว่าทำอาชีพอื่นๆ เพราะตนเองชอบกิน ชอบชิมและอยากให้คนอื่นกินอาหารที่มีรสชาติอร่อย สะอาด ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย ได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้านและผู้นำชุมชนมอบหมายงานทำอาหารและต้อนรับนักท่องเที่ยวทุกครั้ง เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนบ้านเพราะได้ทำงานร่วมกัน และตนได้พัฒนาความรู้ในการทำอาหารด้วย ส่วนคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ นางประยูร ฯ บอกว่าการทำอาหารเป็นอาชีพที่ต้องอดทนกับการติชมของลูกค้า เราต้องหาวิธีการต่างๆ มานำเสนอลูกค้าอยู่เสมอโดยการดูจากตำราต่างๆ แรงจูงใจในการประกอบอาชีพประกอบอาหารเป็นอาชีพที่อิสระ แต่เราต้องเป็นคนที่ขยันในการคิดค้นหรือปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา ในด้านเทคนิคการตลาดต้องผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ สะอาดและปลอดภัย นำรับประทานแต่ราคาไม่แพง ปัญหา อุปสรรค คือ ขาดวัตถุดิบหรืออาหารที่สดเพราะบ้านเราห่างไกลกับตลาดสดไม่ค่อยสะดวกในการเดินทางไปตลาด

กรณีศึกษาที่ 5 : อาชีพเสริมจำหน่ายขนมไทยและประกอบอาหาร

นางคำออร์ ราชวังเมือง อายุ 58 ปี เกิดที่บ้านคำเคือย หมู่ที่ 2 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ขามุนาม จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 58 ปี คู่สมรสชื่อนายสวัสดิ์ ราชวังเมือง อายุ 60 ปี มีบุตรด้วยกัน 1 คนคือ น.ส.พัทยา ราชวังเมือง กำลังศึกษาชั้นปี 3 ที่มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต (RBAC) กรุงเทพฯ นางคำออร์ ฯ ประกอบอาชีพเสริมทำขนมไทยและเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพเสริมทำอาหาร ขายขนมไทยมาประมาณ 10 ปี และประกอบอาชีพเสริมทำอาหาร ประมาณ 2-3 ปี มีความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมทำอาหารเพื่อต้องการมีรายได้เสริมนอกเหนือจากการทำนา ทำสวน ทำไร่ ไม่คาดหวังอะไรมากนักเพียงอยากมีรายได้พอเลี้ยงชีพไปวันๆ หรือมีเงินพอเก็บออมได้บ้าง เมื่อตอนฉุกเฉินจะมีเงินใช้หรือตอนชราทำงานไม่ได้ นางคำออร์ ฯ ได้รับความรู้การทำขนมไทยและ การทำอาหารจากบรรพบุรุษ ได้ศึกษาจากตำราอาหารที่ซื้อมาอ่าน อ่านแล้วฝึกทำขนมเอง และ ได้รับความรู้จากการอบรมหลักสูตรทำอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวตามโครงการ ได้นำความรู้มาปรับปรุงกับความรู้เดิม ส่วนสถานที่จำหน่ายคือที่โรงเรียนคำเขื่อนแก้ววิทยาคม ขายตั้งแต่เช้า บางวันจะมีคนมาซื้อที่บ้าน เมื่อมีนักท่องเที่ยวมา ก็จะนำไปขายตามแหล่งที่นักท่องเที่ยวอยู่ ขนมที่ทำ ได้แก่ ขนมสอไส้ ทองหยิบ ทองหยอด ข้าวต้มมัด ถั่วแปบ ฯลฯ โดยมีสามีและหลาน ช่วยทำ ในช่วงปิดเทอมลูกสาวจะทำด้วย เงินลงทุนตอนแรกประมาณ 4,000 บาทต่อสัปดาห์ ปัจจุบันมีเงินหมุนเวียนในการประกอบอาชีพเสริมนี้ประมาณ 5,000 บาท มีรายได้เฉลี่ย จากการขายขนมไทยและประกอบอาชีพเสริมอาหารประมาณ 5,600 บาทต่อเดือน ทำให้มีเงินใช้จ่ายประจำวัน

และมีเงินเก็บออม ลูกค้าได้แก่ นักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา ชาวบ้าน คนสัญจรไปมา นักท่องเที่ยว
สินค้าที่ขายดีคือ ขนมสอดไส้ เพราะราคาถูก อร่อยด้วย แป้งไม่เยอะหอมกะทิกลิ่นเอง

นางคำอรฯ มีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมและคิดว่าตนประสบผลสำเร็จ
ในการประกอบอาชีพเสริมนี้ เพราะเป็นงานที่ตนเองมีความถนัดมากกว่างานอื่นๆ ตนชอบทำอาหาร
ทำขนม คุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ คือ มีความตั้งใจในการทำขนม ใช้ความ
ประณีตละเอียดอ่อน เจอปัญหาที่หาทางแก้ก็อดทนจนสำเร็จ ต้องผลิตขนมให้มีคุณภาพ แรงจูงใจ
ในการประกอบอาชีพคือเป็นอาชีพอิสระที่ต้องตรงเวลาในการไปจำหน่าย ใช้ทักษะ ฝีมือที่ละเอียด
สินค้าที่สวยงาม ผลิตเท่าไรก็ขายหมด อาชีพนี้ทำงานอย่างนี้สามารถทำได้เรื่อยๆ ทำได้ทุกวัน
เพราะคนชอบกินขนม ด้านเทคนิคการขายต้องบริการที่ดี ดันเข้าให้ทันลูกค้า ราคาไม่แพงสามารถ
ต่อรองได้ ส่วนประกอบอาชีพเสริมทำอาหารนั้น ได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มโดยมีความคาดหวัง
ว่าจะมีรายได้เพิ่มเติมจากการขายขนม ได้พัฒนาตนเองให้มีความรู้ไปพัฒนาการทำอาหารและขนม
ไทยของตนเอง และได้รับความไว้วางใจจากเพื่อนบ้านและผู้นำชุมชนมอบหมายงานให้ทำขนม
หวานหรือจัดผลไม้สำหรับนักท่องเที่ยวทุกครั้ง ครอบครัวได้ช่วยเหลือกันทำให้เกิดความสัมพันธ์
อันดีในครอบครัว การเป็นสมาชิกกลุ่มอาหารเพราะมีความชอบ มีความถนัดในการทำอาหารทั้ง
อาหารหวานและอาหารคาว จึงไม่ยุ่งยากในการทำ นางคำอรฯ เล่าว่า มีความถนัดในการทำอาหาร
หวานมากกว่าเพราะทำเป็นอาชีพเสริมทุกวัน จึงได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่มอาหารให้เป็นผู้
ผู้คิดเมนูอาหารหวานหรือผลไม้เคียงต้อนรับนักท่องเที่ยว ส่วนมากไม่ได้ช่วยเหลือทำอาหารคาว
เพราะได้แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบคนละส่วน เมื่องานเสร็จทุกอย่างแล้วจึงได้รับเงินค่าตอบแทน
ครั้งละ 100-200 บาท นางคำอรฯ เล่าว่าตนเองประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม
ทำอาหาร เพราะได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่มให้เป็นผู้รับผิดชอบทำขนมหวานและผลไม้
ซึ่งมีผู้ช่วยเหลือ 2 คน เป็นสิ่งที่ภาคภูมิใจที่ได้รับ ความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่มและผู้นำชุมชน และ
มักจะได้รับคำชมเชยเสมอว่าของหวานอร่อยหรือเลือกผลไม้ได้รสชาติดี น่ากิน ส่วนคุณลักษณะที่
เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จในด้านการทำอาหารหวานคือมีการหารือกับทีมงานเพื่อคัดเลือก
เมนูของหวานหรือเลือกผลไม้ที่มีตามฤดูกาล ผลไม้ที่นิยมจัดในพาเลงได้แก่ มะละกอ สับปะรด
ชมพู เป็นต้น ส่วนอาหารหวานที่นิยมได้แก่ ลอดช่อง ข้าวเหนียวคำ สาธุ บัวลอยไข่หวาน เป็นต้น
เทคนิคในการทำของหวานให้อร่อยคือเลือกมะพร้าวที่แก่จัด ชูดด้วยกระต่ายชูดมะพร้าว เคี้ยวกะทิ
ให้พอดี รสไม่หวานมาก ส่วนวัตถุดิบในการทำของหวานต้องคัดเลือกที่มีคุณภาพ สะอาด ภาชนะ
ทุกอย่างต้องสะอาด คนทำต้องร่างกายสะอาด เล็บมือสะอาด ภาชนะใส่ของหวานต้องเป็นถ้วย
กระเบื้องไม่ใหญ่นัก ตักให้พอดีอิ่ม ถ้าตักมากเกินไปจะทำให้คนกินไม่หมดและอาจบอกว่าไม่

อร่อย ส่วนความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมทำอาหารนั้น นางคำอ ๑ เล่าว่าคนมีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมนี้ แม้ว่าจะได้ค่าตอบแทนครั้งละ 100-200 บาทก็ตาม หรือทำให้เสียเวลาทำขนมขายที่บ้านก็ตาม แต่ทำให้ตนสามารถขายขนมได้เพิ่มขึ้น เพราะว่าเมื่อมีงานในท้องถิ่น ผู้นำมักจะซื้อขนมจากตนเสมอ ซึ่งเป็นการหาลูกค้าวิธีหนึ่งด้วย นอกจากนี้ยังได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่ม ผู้นำท้องถิ่นไว้วางใจให้เป็นผู้นำในการทำอาหารหวานเลี่ยนนักท่องเที่ยวทุกครั้ง ทำให้ตนเองมีชื่อเสียงในด้านขนมหวานในหมู่บ้าน และยังได้พัฒนาตนเองโดยได้นำความรู้ ทักษะมาใช้ในการประกอบอาหารในครอบครัว สามิและลูกได้กินอาหารอร่อย ถูกสุขลักษณะทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว นางคำอ ๑ เล่าว่า สามิให้การสนับสนุนให้มาช่วยเหลือกลุ่มอาชีพเสริมทำอาหารเพราะเป็นการให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนและได้เพื่อนด้วย โดยที่สามิได้ช่วยทำงานบ้านแทนต้นด้วยปัญหา อุปสรรคในการประกอบอาชีพเสริมขนมไทยคือขนมไม่สามารถเก็บได้นาน ต้องขายภายในวันเดียวมิฉะนั้นขนมจะบูดเน่า ส่วนปัญหา อุปสรรคในการประกอบอาชีพเสริมทำอาหาร ไม่มี อยากให้มีนักท่องเที่ยวหรือกิจกรรมในหมู่บ้านบ่อยๆ จะได้ขายขนมได้มากและได้ค่าตอบแทนทำอาหารร่วมกับสมาชิกกลุ่มอาหารด้วย

กรณีศึกษาที่ 6 : อาชีพเสริมผลิตเฟอร์นิเจอร์

นายลือชัย พลเลิศ อายุ 43 ปี เกิดที่บ้านคำเดือย หมู่ที่ 2 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 43 ปี คู่สมรสชื่อนางดวงใจ พลเลิศ อายุ 42 ปี มีบุตรด้วยกัน 4 คน คนที่ 1 ศึกษาอยู่กรุงเทพ ๑ คนที่ 2 เรียนอยู่ชั้น ม.5 คนที่ 3 เรียนอยู่ชั้น ป.3 คนที่ 4 สองขวบครึ่ง นายลือชัย ๑ ประกอบอาชีพเสริมผลิตเฟอร์นิเจอร์ไว้ภายในบ้านอย่างจริงจังประมาณ 5 ปี ซึ่งเป็นอาชีพรองจากการทำนา นายลือชัย ๑ ได้รับความรู้จากการเป็นลูกมือช่างในหมู่บ้านและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ วงกบประตู หน้าต่าง ค้ำจอบ ค้ำเสียม โต๊ะอาหาร เก้าอี้ แคร่ลูกกระนาค เป็นต้น ซึ่งทำจากไม้ประดู่ ไม้ชิงชัน ไม้ยูง เป็นต้น ส่วนผลิตภัณฑ์อื่นๆ ได้แก่ ป้ายชื่อวางบนโต๊ะ ป้ายร้าน ที่เสียบากวางบนโต๊ะทำงาน เป็นต้น นายลือชัย ๑ เล่าว่ามีความถนัดในการผลิตเฟอร์นิเจอร์จากไม้เนื้อแข็ง ใช้เงินลงทุนตอนแรกประมาณ 30,000 บาท ปัจจุบันมีเงินหมุนเวียนในการประกอบอาชีพเสริมนี้ประมาณ 50,000 บาท มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 3,000 บาท ลูกค้า ได้แก่ ข้าราชการ บุคคลทั่วไป นักท่องเที่ยว นายลือชัย ๑ มีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมนี้และคิดว่าตนเองประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมนี้ เพราะมีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว มีเงินเก็บออม เป็นงานที่ชอบ มีความถนัด ชอบงานนี้เพราะตนได้จินตนาการและทักษะที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาผลิตเป็นสินค้า เมื่อผลิตภัณฑ์สำเร็จ สวยงามและลูกค้าพอใจ

ตนเองจะมีความสุขที่ได้ใช้ความสามารถและความละเอียดถี่ถ้วนผลิตผลงานออกมาซึ่งคนอื่นทำไม่ได้ ภรรยาและลูกก็ให้การสนับสนุน โดยที่จะช่วยทำงานที่ไร่หรืองานบ้านเพื่อให้ตนได้ใช้จินตนาการและมีสมาธิการสร้างผลงานอย่างเต็มที่ ได้ใช้ความรู้ ได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว และทำให้ตนมีชื่อเสียง นอกจากนั้นผู้นำชุมชนและเพื่อนบ้านยอมรับ ชมเชยอยู่เสมอ เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาชมจะได้รับมอบหมายให้นำผลงานไปแสดงหรือให้นักท่องเที่ยวมาชมที่บ้านเสมอ ซึ่งนับว่าผู้นำชุมชน เพื่อนบ้านให้เกียรติตนเองอย่างมาก ถ้าประกอบอาชีพเสริมอย่างอื่นอาจไม่ประสบผลสำเร็จเท่านี้ นายลือชัย ฯ เล่าว่าการที่ชาวบ้านรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ทำให้เกิดการช่วยเหลือกัน เกิดความสามัคคีในหมู่บ้าน ซึ่งดีกว่าอดีต คุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จคือตนเองมีความตั้งใจทำงาน เมื่อมีปัญหา อุปสรรคในการทำงานก็ได้อดทนไม่ย่อท้อ ผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากสินค้าของคนอื่นๆ มีการปรับปรุงรูปแบบเฟอร์นิเจอร์อยู่เสมอ สามารถผลิตสินค้าจากไม้เนื้อแข็งได้ตามที่ลูกค้าต้องการ ส่วนแรงจูงใจในการประกอบอาชีพคือเป็นอาชีพมีความอิสระในการทำงาน ใช้ทักษะฝีมือที่ละเอียดก็จะได้สินค้าที่สวยงาม มีคุณภาพ ผลิตเท่าไรก็ขายหมด อาชีพเสริมนี้สามารถทำได้อย่างต่อเนื่องถ้าผลิตสินค้ามีคุณภาพ ในด้านเทคนิคจะต้องผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ เลือกใช้เฉพาะไม้ที่แข็งแรง ทนทาน รูปทรงทันสมัยสไตล์โมเดิร์น ทันสมัยตามสมัย สีสันดูฉลาด ราคาไม่แพง สามารถต่อรองราคาได้ มีบริการที่ดีในการพูดคุยกับลูกค้า ปัญหา อุปสรรค คือ ไม้ที่นำมาทำมีราคาแพงและหายาก ต้องการให้ผู้นำชุมชนจัดหานักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องและพาไปออกร้านตามงานต่างๆ ทั้งในจังหวัด ต่างจังหวัดหรือกรุงเทพ ฯ ตนสามารถผลิตเฟอร์นิเจอร์ที่สวยงามและสร้างชื่อเสียงให้หมู่บ้านได้

กรณีศึกษาที่ 7 : อาชีพเสริมปลูกกล้วยน้ำว้าและนวดแผนไทย

นายสกรณ์ ราชวังเมือง อายุ 45 ปี เกิดที่บ้านคำเคือย ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 45 ปี สถานะภาพโสด ประกอบอาชีพเสริมทำไร่และนวดแผนไทย ประกอบอาชีพเสริมนี้มาประมาณ 5 ปี ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมทำไร่ เนื่องจากมีที่ดินมากจึงปลูกยางพาราและกล้วยน้ำว้า ส่วนความคาดหวังในการประกอบอาชีพนวดแผนไทยเพราะต้องการรายได้เสริมและมีเพื่อน ด้านการปลูกยางพาราได้ลงทุนซื้อพันธุ์ยางมาทดลองปลูก ส่วนการปลูกกล้วยเห็นว่าเป็นพืชที่ปลูกง่าย บรรพบุรุษได้ปลูกกล้วยมาโดยตลอด ไม่ต้องลงทุนอะไรเลยเพียงแค่ดูแลไม่ให้วัว ควายหรือสัตว์เลื้อยไปทำลายต้นกล้วยเท่านั้น กล้วยสามารถขายได้ตลอดทั้งปี ในหมู่บ้านมีตลาดนัดทุกวันพุธและเสาร์หรือช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามา

ในหมู่บ้านจะขายได้ดี ส่วนอาชีพเสริมการนวดแผนไทยได้รับความรู้จากการอบรมตามโครงการที่โรงเรียนบ้านคำเคื่อย ซึ่ง อบต. ได้เชิญวิทยากรจากวิทยาลัยอาชีวศึกษาสิงหนครไปให้ความรู้ ลูกคามีทั้งในชุมชนและนอกชุมชนตลอดจนบริการนักท่องเที่ยว เมื่อมีงานเทศกาลหรือบุญประจำปี นายก อบต. จะมอบหมายให้กลุ่มนวดแผนไทยไปออกร้านเพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวงาน

โดยบริการฟรี นายสหกรณ์ ฯ มีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมทั้งสองและคิดว่าตนเองประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมนี้ เนื่องจากมีรายได้จากการนวดครั้งละ 50-200 บาท เป็นงานที่ไม่ต้องลงทุน ใช้แต่แรงและทักษะเท่านั้น ส่วนรายได้เฉลี่ยเฉพาะนวดแผนไทยประมาณ เดือนละ 1,000 บาท ทำให้มีเงินพอใช้จ่ายประจำวัน มีเงินเก็บออมบ้างแต่ไม่มากนัก อาชีพนวดแผนไทยสามารถทำได้ทุกวันเพราะในหมู่บ้านมีคนต้องการนวดเสมอ แม้จะไม่ได้มากนักแต่ก็ได้อย่างสม่ำเสมอแม้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านก็ตาม และยังทำให้ตนมีชื่อเสียงในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนไว้วางใจและมอบหมายงานสำคัญให้ทำเสมอ นอกจากนี้ยังได้รับความรู้จากลูกค้าที่พูดคุยกันขณะนวดอีกด้วย และยังได้เพื่อนที่เป็นสมาชิกกลุ่มนวดแผนไทยและเพื่อนสมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านหรืองานเทศกาล สมาชิกทุกกลุ่มอาชีพจะมาร่วมประชุมวางแผน ทำให้เกิดความสามัคคี เป็นมิตรต่อกัน มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน และผู้นำชุมชนไว้วางใจ มอบหมายงานให้ทำอยู่เสมอซึ่งตนเองพอใจที่จะให้บริการเมื่อผู้นำชุมชนร้องขอ

นายสหกรณ์ ฯ เล่าว่ามีความชอบในการปลูกกล้วยตั้งแต่เด็กเพราะพ่อแม่ปลูกมาอย่างต่อเนื่อง ดันกล้วยทำให้ครอบครัวมีรายได้เลี้ยงชีพ ที่บ้านมีรายได้เสริมจากการขายใบกล้วย หน่อกล้วย กล้วยสุก กล้วยดิบและยังได้นำต้นกล้วย ใบกล้วยไปทำบุญในงานวัดต่างๆ นายสหกรณ์ ฯ เห็นว่าอาชีพเสริมปลูกกล้วยช่วยให้ครอบครัวตนเองมีเงินเก็บออมได้ตั้งแต่เด็กเป็นต้นมา ส่วนการนวดแผนไทยเป็นอาชีพเสริมใหม่ที่ได้รับความรู้และทักษะหลังจากเข้ากลุ่มประกอบอาชีพเสริมตามโครงการ ได้บริการนักท่องเที่ยวเป็นบางครั้งและในเทศกาลอื่นๆ เช่น มีการปฏิบัติธรรม ก็ได้ไปบริการฟรีซึ่งทำให้ได้บุญ มีความสุขทางใจและมีเพื่อนสมาชิกที่มีความเป็นมิตร ทุกคนช่วยเหลือกัน มีน้ำใจต่อกัน ด้านคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม นวดแผนไทยคือมีมนุษยสัมพันธ์ดี คุยสนุก ชอบร้องเพลง ไม่ถือตัว มีความเอื้อเฟื้อต่อทุกคน ชอบหาความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ มาพัฒนาตนเองอยู่ ได้นำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาตนเองในการประกอบอาชีพเสริม ส่วนแรงจูงใจในการประกอบอาชีพเสริมปลูกกล้วยถือเป็นอาชีพที่ชอบมาตั้งแต่เด็ก เห็นพ่อแม่ทำมา เห็นรายได้ เห็นความเป็นมิตรของเพื่อนบ้านที่พ่อแม่แบ่งปันกล้วย ใบกล้วยให้เพื่อนบ้านหรือชุมชนเมื่อมีงานเทศกาล ซึ่งแม้ว่าตนเองจบแค่ชั้น ป.4 ก็สามารถปลูกกล้วยเป็นอาชีพเสริมได้เพราะไม่ต้องใช้ความรู้สูงมากนัก ประกอบกับมีที่ดินว่างเปล่ามากมาย อาชีพเสริมปลูกกล้วยจึงน่าจะทำให้เกิดรายได้ตลอดไป ส่วนอาชีพเสริมการนวดแผนไทยเป็นอาชีพ

ที่ใช้ทักษะและภูมิปัญญาไทย เป็นงานที่แปลกดี ทำตนมีชื่อเสียง ผู้นำท้องถิ่นไว้วางใจมอบหมายงานสำคัญให้ทำเสมอ เพื่อนบ้านสามัคคี ชุมชนเข้มแข็ง ในด้านเทคนิคการตลาดด้านนวดแผนไทย คือ ต้องเป็นคนยิ้มง่าย ไม่เกร็งขริบ พุดจาพเราะ คุยสนุกสนาน จึงทำให้มีงานนวดอยู่เสมอแม้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านก็รับจ้างนวดให้คนในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง ส่วนเทคนิคการตลาดสำหรับอาชีพเสริมนวดแผนไทยก็ต้องแต่งกายสะอาด เรียบร้อย ร่างกายต้องสะอาดด้วย ปัญหาอุปสรรค คือในด้านเมื่อกล้วยมีจำนวนมากไม่มีตลาดหรือเครื่องมือแปรรูปกล้วย อยากให้ผู้นำท้องถิ่นหรือโครงการจัดอบรมการแปรรูปกล้วยและจัดหาตลาดส่งกล้วยและผลิตภัณฑ์จากกล้วยหรือจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกเดือนจะได้ขายกล้วยและบริการนวดด้วย ซึ่งปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยววันน้อยมาก

กรณีศึกษาที่ 8 : อาชีพเสริมจักสานไม้ไผ่

นายปรีชา ราชวังเมือง อายุ 53 ปี เกิดที่บ้านคำเดือย หมู่ที่ 12 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 53 ปี คู่สมรสชื่อนางมัจฉา ราชวังเมือง อายุ 50 ปี มีบุตรด้วยกัน 4 คน คนแรกนายนาวัน ราชวังเมือง คนที่ 2 นายพิทักษ์ ราชวังเมือง คนที่ 3 นายพัฒนา ราชวังเมืองและคนที่ 4 เด็กชายอนุสรณ์ ราชวังเมือง นายปรีชา ฯ ประกอบอาชีพเสริมคือการจักสานไม้ไผ่ ประกอบอาชีพเสริมนี้มาประมาณ 7 ปี ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อมีรายได้เลี้ยงครอบครัวและมีเงินฝากธนาคาร มีรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 3,000 บาท ส่วนยอดขายก็สม่ำเสมอไม่มีนักท่องเที่ยวมา เพราะสามารถขายได้ตลอดปีให้กับเพื่อนบ้าน คนสัญจรไปมา อาชีพเสริมนี้เป็นงานที่ชอบมาตั้งแต่เด็กเพราะได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้เห็นคุณปู่ ย่า ลุง พ่อ แม่ทำงานจักสานไม้ไผ่มาโดยตลอด นายปรีชา ฯ เริ่มฝึกฝนจักสานอย่างจริงจังเมื่ออายุประมาณ 15 ปี โดยสนใจการสานกระติบข้าว (เป็นลายและตัวหนังสือ) นายปรีชา ฯ เห็นว่าการสานกระติบข้าวเป็นลายมีตัวหนังสือเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษชาวภูไทไว้ วัตถุประสงค์คือไม้ไผ่ได้มาจากป่าดงคำเดือยและที่ปลายนาของตนเอง นายปรีชา ฯ จะเลือกไม้ไผ่ไผ่ ซึ่งเป็นไม้ไผ่พื้นเมืองต้นเล็กๆ เนื้อไม้เหนียวที่มีความคงทน นำมาสานเครื่องใช้ได้หลายชนิด เช่น ตะกร้า ข้อง กระชัง กระติบข้าว โดยเน้นการสานเป็นลวดลายมีตัวหนังสือ เป็นงานที่ลงทุนน้อยแต่ต้องใช้ทักษะและความละเอียดในการจักดอกหรือเหลาดอกให้สม่ำเสมอ ย้อมด้วยสีให้สดใส ก็จะได้ผลผลิตที่สวยงาม ลูกค้า ได้แก่ เพื่อนบ้าน บุคคลที่สัญจรผ่านหมู่บ้านและนักท่องเที่ยวนิยมซื้อเป็นของฝาก นายปรีชา ฯ มีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมและคิดว่าตนประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมนี้เพราะว่ามีรายได้ตลอดปีแม้ว่าจะไม่มากนักแต่ก็มีเงินพอเก็บออมและใช้จ่าย

ในชีวิตประจำวันโดยไม่เคียดแค้น และมีความสุขในการทำงานเพราะเป็นงานอิสระ ได้รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษเอาไว้ คนมีชื่อเสียงในการจักสานและได้รับความไว้วางใจจากผู้นำชุมชน สถาบันการศึกษาได้เชิญเป็นวิทยากรสอนกลุ่มอาชีพเสมอ เมื่อได้รับเชิญเป็นวิทยากรจะมีความสุขมากที่ได้ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวภูไทไม่ให้สูญหายโดยจะถ่ายทอดให้ทั้งหมด ไม่ปิดบังอำพราง รวมทั้งครอบครัวได้ช่วยเหลือกันในการผลิต การขาย ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อนบ้านรักกัน ชุมชนมีความสามัคคี ส่วนคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จคือการสนองตอบความต้องการของลูกค้าให้ได้ เช่น เมื่อมีลูกค้าสั่งจองและกำหนดเวลารับสินค้าก็ต้องรีบทำและส่งงานตามกำหนดเวลา โดยเฉพาะลูกค้าหนุ่มสาวที่กำหนดซื้อความในสินค้าที่เป็นข้อความฝากรักไว้ที่กระดืบข้าว เช่น “ฉันรักคุณ” “รักคนมอง ของคนอ่าน” และอื่นๆ จะต้องทำอย่างดีเป็นพิเศษเพื่อให้ผู้รับพึงพอใจและต้องผลิตสินค้าที่มีคุณภาพดี ถ้ายังไม่สวยงามหรือไม่มีคุณภาพจะรี้อทำใหม่หรือหยุดทำในวันนั้นเพราะตนไม่มีสมาธิ ถ้าทำไปผลผลิตก็ไม่สวยงามหรือไม่มีคุณภาพวันต่อมาจึงรี้อทำใหม่ เทคนิคการตลาดคือราคาต้องไม่แพง ลูกค้าต่อรองราคาได้ มีการลดราคาบ้างถ้าซื้อมากหรือคนที่รู้จักกันหรือลูกค้าประจำต้องลดพิเศษ มีการพูดคุยที่เป็นกันเอง ปัญหา อุปสรรคคือ งานจักสานเป็นที่ใช้ฝีมือ ใช้ทักษะและใช้เวลา ทำให้ปวดหลังและปวดตา และไม่ได้รับการอบรมด้านการจักสานจากวิทยากรรุ่นไม่ ความรู้ที่มีได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและการฝึกฝนด้วยตนเอง ส่วนเทคนิคการตลาดคือ ในการสานกระดืบข้างเล็กๆ มีลายที่ละเอียด ต้องเลือกไม้ไผ่ที่ไม่อ่อนหรือแก่เกินไป ดอกต้องเรียบและขนาดสม่ำเสมอ สีต้องสม่ำเสมอ การย้อมตอนเช้าโดยใช้ภาชนะปากกว้างเพื่อให้สีน้ำส้เข้าถึงเนื้อดกได้อย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ และต้องย้อมในวันที่มีแดดหรือมีลมโกรก จะทำให้ดอกแห้งเร็วและสีสวยงาม ต้องมีสมาธิในการสานจึงจะได้กระดืบข้าวเล็กๆ ที่สวยงามและเป็นของที่ระลึกที่มีคุณค่า การตั้งราคาต้องไม่สูงนัก เพราะถ้าตั้งราคาสูงมักจะขายไม่ได้ นายปรีชาฯ เล่าว่าครอบครัวให้การสนับสนุนให้ตนมีอิสระในการทำงานจักสาน โดยภรรยาและลูกช่วยกันทำงานที่ไร่นาและงานบ้าน อยากให้ผู้นำชุมชนและหน่วยงานราชการนำสินค้านี้ไปขายให้คนรวยที่เมืองทองธานีหรืองานใหญ่ๆ ที่กรุงเทพฯ เชื่อว่าผู้ซื้อจะชอบและให้ราคาดีและอยากให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านมากๆ อยากให้ผู้นำพาไปจำหน่ายสินค้าจักสานในการแสดงสินค้าตามงานใหญ่ๆ ตลอดปี

กรณีศึกษาที่ 9: อาชีพเสริมช่างเฟอร์นิเจอร์

นายอ่อนจันทร์ อุ่นอ่อน อายุ 42 ปี เกิดที่บ้านคำเดือย หมู่ที่ 2 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 42 ปี คู่สมรสชื่อนางอ่อนตา บุรัตน์ อายุ 41 ปี มีบุตรด้วยกัน 6 คน ได้แก่ คนแรก นายนพกรณ์ อุ่นอ่อน คนที่ 2 นางสาวศิริพร อุ่นอ่อน คนที่ 3 เด็กชายอมรศักดิ์ อุ่นอ่อน คนที่ 4 นางสาวประภัสสร อุ่นอ่อน คนที่ 5 เด็กหญิงสลักจิตร์ อุ่นอ่อน และคนที่ 6 เด็กหญิงวิลักษณ์ อุ่นอ่อน ประกอบอาชีพเสริมช่างไม้ ช่างเฟอร์นิเจอร์ ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ วงกบประตู หน้าต่าง โต๊ะอาหาร เก้าอี้ เฟอร์นิเจอร์ ชั้นวางของ โต๊ะวางโทรทัศน์ ป้ายชื่อวางโต๊ะทำงาน ที่เสียบปากกาวางโต๊ะทำงาน หรือสิ่งของเครื่องใช้ทุกประเภทที่ทำจากไม้เนื้อแข็งทุกสามารถทำได้ทุกอย่าง ประกอบอาชีพเสริมนี้มาจริงจังมาประมาณ 6 ปี ถือเป็นอาชีพรองจากการทำนา ส่วนการเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพนี้ความคาดหวังว่าจะมีรายได้เพิ่มอีก มีเงินพอใช้จ่ายในครอบครัว มีเงินส่งบุตรเล่าเรียนสูงๆ มีเงินเก็บออม ไม่ชอบการไปทำงานต่างถิ่นเพราะอยู่ที่ไหนก็มีเงินได้ถ้าเรามีความขยัน งานที่ทำสามารถหาวัตถุดิบในหมู่บ้านได้เพราะบ้านคำเดือยมีป่าไม้มาก ได้แก่ ป่าดงคำเดือย ที่ท้องไร่ปลายนา มีไม้จำนวนมากที่สามารถนำมาผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือนที่จะสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวได้ แต่ปัจจุบันต้องระมัดระวังไม้ตัดไม้เพราะตำรวจจะจับ จึงต้องหาซื้อไม้หรือรากไม้ที่มีในป่ามาผลิตแทน นายอ่อนจันทร์ ฯ เล่าว่าตนชอบงานก่อสร้างและงานผลิตเฟอร์นิเจอร์เพราะเคยเป็นลูกมือให้ช่างอื่นๆ ในหมู่บ้าน เคยไปฝึกฝนการทำเฟอร์นิเจอร์ที่อำเภอชานุมานประมาณ 6 เดือนแล้วกลับมาฝึกด้วยตนเองที่บ้านระยะหนึ่ง โดยลงทุนซื้อเครื่องมือ เช่น กบไสไม้ เลื่อยวงเดือน ขนาด 2.5 นิ้ว และเครื่องมืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ลูกค้าส่วนใหญ่คือเพื่อนบ้านในชุมชน คนสัญจรไปมา นักท่องเที่ยว ต่อมาฝีมือดีขึ้นมากก็รับจ้างจากคนนอกพื้นที่ด้วย เมื่อหมู่บ้านมีโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ได้เข้ากลุ่มด้านช่างและได้ไปร่วมสร้างศูนย์การเรียนรู้ในหมู่บ้านเกือบทุกครั้ง เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านผู้นำชุมชนจะแนะนำให้นักท่องเที่ยวมาชมเฟอร์นิเจอร์ที่ตนเองผลิตที่บ้าน แม้ว่านักท่องเที่ยวจะไม่ซื้อแต่ก็มีความสุขที่เป็นส่วนหนึ่งที่สร้างชื่อเสียงให้หมู่บ้าน ส่วนรายได้ประมาณ 4,000 บาทต่อเดือน พอใช้จ่ายประจำวันโดยไม่เดือดร้อนและเก็บออมบ้าง แม้ว่าจะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาก็มีรายได้สม่ำเสมอจากการรับจ้างและขายเฟอร์นิเจอร์ นายอ่อนจันทร์ ฯ มีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมและคิดว่าตนเองได้ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมนี้เพราะมีรายได้นอกเหนือจากการทำนา ได้สร้างชื่อเสียงให้หมู่บ้าน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักภูมิปัญญาของชาวภูไทที่ตนได้ใช้ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์เพื่อบ้านและผู้นำชุมชนยอมรับและมอบหมายงานสำคัญให้ทำเสมอ การมีกลุ่มอาชีพเสริมต่างๆ ทำให้ชาวคำเดือยและชุมชนเกิดความสามัคคี ครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ตนเองมีความ

ตั้งใจในการผลิตสินค้าให้สวยงามและมีคุณภาพ เทคนิคการตลาดคือมีความจริงใจต่อลูกค้า ไม่เอาเปรียบลูกค้า กำหนดราคาสินค้าระดับปานกลาง จึงทำให้ขายได้อย่างสม่ำเสมอตลอดมา คุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จคือเป็นคนง่ายๆ ไม่จุกจิก รับงานในราคาเป็นกันเอง ตรงไปตรงมาและซื่อสัตย์สุจริต แรงจูงใจในการประกอบอาชีพคือ เนื่องจากไม่ค่อยมีคนประกอบอาชีพนี้มากนักในชุมชน จึงคิดว่า ทำอาชีพที่แตกต่างจากคนอื่นๆ ที่สำคัญคือต้องการเงินให้ลูกๆ ได้เรียนหนังสืออย่างเต็มที่ ภรรยาและลูกให้กำลังใจในการทำงานด้วยดี โดยภรรยาช่วยด้อนรับแขก แนะนำสินค้า ช่วยขาย ส่วนลูกก็ช่วยผลิต เทคนิคสู่ความสำเร็จคือ ซื่อสัตย์ จริงใจต่ออาชีพ กำหนดราคามาตรฐานเท่าเทียมกัน ปัญหา อุปสรรค คือวัตถุดิบเริ่มมีน้อยลง งานเข้าน้อย รายได้ก็ลดลง อยากให้มีการอบรมหลักสูตรการผลิตสินค้าที่ระลึกจากไม้เนื้อแข็งหรือเกี่ยวกับงานไม้อื่น ๆ

กรณีศึกษาที่ 10: อาชีพเสริมผลิตยาสมุนไพร

นายสุวรรณ ราชวังเมือง อายุ 66 ปี เกิดที่บ้านคำเดือย หมู่ที่ 12 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 66 ปี คู่สมรสชื่อนางแดง ราชวังเมือง อายุ จำไม่ได้ มีบุตรด้วยกัน 4 คน คนแรก นายชัยราช ราชวังเมือง คนที่ 2 นายสายคำ ราชวังเมือง คนที่ 3 นางสาวตุ๊ก ราชวังเมือง คนที่ 4 นายฐิติกร ราชวังเมือง ประกอบอาชีพเสริมเป็นหมอยาสมุนไพร ประกอบอาชีพเสริมนี้มาจริงจังมาประมาณ 5 ปี ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมต้องการมีรายได้เพิ่มมากขึ้นและช่วยเหลือพี่น้องในชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียง ลุงสุวรรณฯ มีความรู้ด้านสมุนไพรจากปู่ตาชายที่เป็นหมอยาสมุนไพรของชนเผ่าภูไท ได้สอบถามผู้ที่มีความรู้และสมาชิกกลุ่มยาสมุนไพรเสมอเพื่อปรับปรุงคุณภาพยา สนใจดูโทรทัศน์เกี่ยวกับยาสมุนไพร และได้รับการอบรมจากโครงการโดยวิทยากรจากวิทยาลัยการอาชีพเลิงนกทา เมื่อเริ่มทำอาชีพเสริมนี้ครั้งแรกได้ไปหาสมุนไพรจากป่าคำเดือยมาตากแห้ง ลงทุนครั้งแรกโดยซื้อเครื่องบดยาราคาประมาณ 5,000 บาท แล้วได้พัฒนาวิธีการบดยาและสูตรผสมด้วยยาต่างๆ อยู่ตลอดเวลาจนทุกวันนี้สามารถผลิตยาสมุนไพรรักษาโรคมากมาย มีรายได้เฉลี่ยจากขายสมุนไพรประมาณเดือนละประมาณ 1,500 บาท ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นประชาชนในท้องถิ่น ชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงและนักท่องเที่ยวเป็นบางครั้ง ลุงสุวรรณฯ มีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริม คิดว่าตนเองประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมนี้เนื่องจากมีรายได้พอเลี้ยงชีพประจำวัน มีเงินเก็บออมเล็กน้อย และเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นยาสมุนไพรของชาวภูไทไว้ มีความสุขทุกครั้งที่ได้ผู้นำชุมชนได้มอบหมายให้ไปต้มยาสมุนไพรสำหรับนักท่องเที่ยวและได้อธิบายสรรพคุณยาให้นักท่องเที่ยวและอาชีพนี้ลงทุนน้อยเพราะมีพืชสมุนไพรจำนวนมากในป่าดงคำเดือยและในหมู่บ้าน การผลิตยาสมุนไพรทำ

ให้สมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำงานเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ ของชาวบ้านทำให้เกิดการช่วยเหลือกัน เกิดความสามัคคีระหว่างชาวบ้านและชุมชน ซึ่งในอดีตแบ่งกันเป็นฝ่าย ไม่ถูกกัน ส่วนคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จคือมีความจริงใจในการช่วยเหลือคนเจ็บป่วย มีการสอบถามอาการและให้ยาที่ผลิตเองและคิดราคาไม่แพง ทำให้ผู้ป่วยมีความศรัทธาต่อลุงสุวรรณฯ สิ่งที่ทำให้เป็นแรงผลักดันในการประกอบอาชีพเสริมนี้คือความสงสารพี่น้องในยามเจ็บป่วยที่เดินทางไปหาหมอในอำเภอยากเพราะไม่มียานพาหนะ และไม่มีเงิน จะไปหาหมอแต่ละครั้งลำบากมาก ลุงสุวรรณฯ จึงอยากช่วยเพื่อนบ้านเนื่องจากตนพอมีความรู้เรื่องยาสมุนไพรรักษาโรคที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษชาวภูไท เมื่อมีกิจกรรมสำคัญในหมู่บ้าน เช่น การปฏิบัติธรรม นักท่องเที่ยวมาในหมู่บ้าน นายก อบต. มักจะให้นายยาสมุนไพรไปบริการนักท่องเที่ยวหรือผู้มาปฏิบัติธรรมหรือมาร่วมกิจกรรมอื่นๆ โดยไม่คิดเงินแต่จะได้นิมนต์ โดยจะดื่มหรือเคี้ยวสมุนไพรทั้งคืนก่อนถึงวันงานเพื่อให้ได้ยาที่มีคุณภาพ จึงทำให้เพื่อนบ้านมีความรัก ศรัทธาในตัวลุงสุวรรณฯ และภูมิใจที่ได้รับคำขอบคุณจากนักท่องเที่ยว ชาวบ้านหรือผู้ป่วยที่ลุงสุวรรณฯ ให้กินยาสมุนไพรแล้วมีอาการดีขึ้น และซื้อยาสมุนไพรกลับบ้านด้วย เดิมชาวบ้านคำเดียวรุ่นใหม่ไม่สนใจภูมิปัญญานี้ เมื่อโครงการได้รื้อฟื้นให้มีการอบรมการผลิตยาสมุนไพรโดยนำความรู้ใหม่ๆ ผสมกับภูมิปัญญาของชาวภูไทจึงเป็นสิ่งที่ลุงสุวรรณฯ มีความภูมิใจมากที่สุด ลุงสุวรรณฯ เล่าว่าภรรยาและลูกสนับสนุนให้ประกอบอาชีพเสริมนี้ โดยลูกช่วยพาไปเก็บสมุนไพร ภรรยาและลูกช่วยกันปรุงยา ช่วยจำหน่าย จึงขอบคุณนายก อบต. ที่สนับสนุนโครงการนี้ ปัญหา อุปสรรค คือขาดเงินทุนในการซื้อเครื่องบดยาและอยากให้มีย่านักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านมากๆ

กรณีศึกษาที่ 11: อาชีพเสริมนวดแผนไทยและประกอบอาหาร

นางกิมหงว พวงทอง อายุ 32 ปี เกิดที่บ้านคำเดียว หมู่ที่ 12 ต.คำเจ็อนแก้ว อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 32 ปี คู่สมรสชื่อนายนารัก พวงทอง อายุ 38 ปี มีบุตรด้วยกัน 3 คน คนแรกกำลังเรียนชั้น ม.2 คนที่ 2 กำลังเรียนชั้น ป.6 คนที่ 3 ยังเล็กอยู่ อยู่กับแม่ นางกิมหงว ประกอบอาชีพเสริมนวดแผนไทยและประกอบอาหารมาประมาณ 3 ปี ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อมีรายได้เสริมหลังจากการทำงานเพื่อจะมีเงินเก็บออมพอเลี้ยงครอบครัว ส่วนลักษณะการดำเนินการความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมอาหารเหมือน นางปรางทอง ฯ นางประยูร ฯ เพราะอยู่กลุ่มเดียวกัน ทำอะไรเหมือนกัน ส่วนการประกอบอาชีพเสริมนวดแผนไทยได้รับความรู้มาจากบรรพบุรุษและได้รับการอบรมการนวดตามโครงการทำให้มีความมั่นใจการประกอบอาชีพเสริมนวดแผนไทย เมื่อมีชาวบ้านเคล็ดขัดยอกหรือเส้นเอ็นตึงก็เรียกให้ นางกิมหงว

ๆ มาขนาดให้ โดยให้ค่าแรงระหว่าง 20 -200 บาท ตามแต่จะให้โดยที่ นางกิมหาวฯ ไม่เรียกร้อง
 จำนวนเงิน มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมขนาดแผนไทยและประกอบอาหารประมาณเดือน
 ละ 1,600 บาท นางกิมหาวฯ เล่าว่ามีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมขนาดแผนไทยและ
 ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมนี้เนื่องจากมีรายได้สม่ำเสมอแม้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามา
 ในหมู่บ้านเพราะชาวบ้านค้าเคียวหลายคนนิยมการนวด มีเงินพอใช้จ่ายประจำวันและเก็บออมบ้าง
 เล็กน้อย ทำให้ผู้นำท้องถิ่นและเพื่อนบ้านรวมถึงสมาชิกกลุ่มขนาดแผนไทยและกลุ่มอาชีพอื่นๆ
 มีความรู้สึกที่ดีต่อ นางกิมหาวฯ เมื่อมีปัญหาอะไรก็ให้การช่วยเหลือไม่ทอดทิ้งกัน ส่วนการได้รับ
 การอบรมหลักสูตรขนาดแผนไทยตามโครงการนั้น นางกิมหาวฯ เห็นว่าเป็นหลักสูตรที่ดีทำให้
 ตนเองได้พัฒนาความรู้ ทักษะในการนวด ซึ่งได้นำความรู้ไปผสมผสานกับความรู้ที่ได้รับจาก
 บรรพบุรุษมา นอกจากนี้การที่ได้ช่วยคนที่เจ็บป่วยให้ทุเลาความเจ็บปวดทำให้เกิดความรู้สึกว่าได้
 ช่วยเหลือคนอื่นให้พ้นทุกข์ เป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ นางกิมหาวฯ มักจะพูดให้กำลังใจหรือเล่าเรื่อง
 เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอื่นๆ ตามที่ได้รับการอบรมมาหรือเรื่องประเพณี วิถีชีวิตของชาวภูไทให้
 ลูกคำฟัง ซึ่งทำให้ผู้มารับการนวดมีคลายเครียดหรืออาการดีขึ้นแม้จะได้ค่าตอบแทนเล็กน้อยก็ตาม
 บางครั้ง นางกิมหาวฯ ก็ให้บริการนวดฟรีเพราะถือว่าเป็นการทำบุญ นางกิมหาวฯ เล่าว่าสามีและลูก
 สนับสนุนให้ประกอบอาชีพเสริมนี้ เพราะมีรายได้สม่ำเสมอ ไม่ต้องลงทุนมาก โดยสามีและลูกช่วย
 ทำงานบ้านเพื่อให้ นางกิมหาวฯ ได้ไปประกอบอาชีพนวดได้เต็มที่ นางกิมหาวฯ เล่าว่าการนวดเป็น
 งานที่ตนเองชอบเพราะตอนที่ตนยังเล็กได้รับการฝึกทักษะการนวดจากแม่และเคยนวดให้ยามา
 ตั้งแต่เด็กๆ และได้รับเงินตอบแทนทุกครั้ง คิดว่าการนวดเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง
 สมาชิกในครอบครัวและเป็นงานที่ช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหาย คุณลักษณะที่เป็น
 ปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมขนาดแผนไทยนี้ นางกิมหาวฯ เล่าว่า
 จะต้องใจรัก มีใจบริการ มีความอดทน ไม่รังเกียจลูกค้าเพราะบางครั้งต้องนวดฝ่าเท้าหรือนวด
 ให้กับคนที่มีกลิ่นตัวหรือร่างกายไม่สะอาด ลูกค้าบางคนจุกจิก ขี้บ่นก็ต้องอดทนไม่แสดงความ
 รังเกียจหรือโมโห บางครั้งลูกค้าจะตำหนิเมื่อนวดเบาหรือแรงเกินไป ในการนวดแต่ละครั้งจะหมั่น
 ชักถามลูกค้าเป็นระยะๆ เพื่อคิดหาวิธีการที่เหมาะสมกับลูกค้าแต่ละคน จะหมั่นถามว่าเบาเกินไป
 หรือแรงเกินไปหรือตรงกับจุดที่เคล็ดขัดยอกหรือไม่ เพื่อประเมินผลการนวดและหาเทคนิคที่ได้รับ
 การอบรมมาเพื่อให้ลูกค้าคลายเครียดหรือลดการปวดเมื่อยและเกิดความพึงพอใจในฝีมือการนวด
 แต่ละครั้ง คำแนะนำของลูกค้าแต่ละคนได้นำมาปรับปรุงวิธีการนวดของตนอยู่เสมอ ส่วนแรงจูงใจ
 ในการประกอบอาชีพเสริมขนาดคือถือเป็นงานอิสระไม่มีใครบังคับเหนี่ยวรั้ง อยุ่ไม่ต้องใช้ความคิด
 ให้หนักสมองเพียงแต่ใช้ทักษะใช้ฝีมือในการนวด เทคนิคการประกอบอาชีพเสริมนี้ก็ต้องหมั่น
 ชักถามลูกค้าเป็นระยะๆ เพื่อประเมินผลการนวดเพราะว่าลูกค้าแต่ละคนมีสภาพร่างกายที่แตกต่างกัน

ผู้นวดต้องร่างกายสะอาด ไม่มีกลิ่นตัว เล็บมือสะอาด แต่งกายสะอาด มิดชิด ชวนลูกค้าคุยขณะนวด เพื่อไม่ให้ลูกค้ากังวลและลืมอาการที่ไม่สบาย คิดค่าบริการถูกและมีน้ำใจช่วยเหลืองานชุมชน เมื่อนายก อบต. ขอร้องให้ช่วยเหลือในบริการนักท่องเที่ยวหรืองานเทศกาลก็จะให้ความร่วมมือ โดยไม่คิดค่าตอบแทน ปัญหา อุปสรรค คือ ต้องการให้จัดอบรมการนวดในขั้นที่สูงขึ้นเพื่อ พัฒนาการนวดให้สามารถบริการลูกค้าได้หลากหลาย

กรณีศึกษาที่ 12: อาชีพเสริมทอผ้า

นางทองแยง เคนอ่อน อายุ 43 ปี เกิดที่บ้านคำเคือย หมู่ที่ 12 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ขามุนี จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 43 ปี คู่สมรสชื่อนายประยูร เคนอ่อน อายุ 44 ปี มีบุตรด้วยกัน 1 คน ประกอบอาชีพทำไร่ทำนา นางทองแยง ฯ ประกอบอาชีพเสริมทอผ้ามาประมาณ 20 ปี ได้รับความรู้การทอผ้ามาจากบรรพบุรุษ โดยคุณแม่เป็นผู้สอนตั้งแต่นางทองแยง ฯ เรียนระดับประถมศึกษา เมื่อเสร็จจากการทำนาแต่ละปีแม่จะทอผ้าโดยที่นางทองแยง ฯ เป็นลูกมือและจะสอนวิธีการทอผ้าตลอดเวลา บางครั้งก็ให้ลองทอผ้าแทนแม่ เมื่อนางทองแยง ฯ จบชั้นประถมปีที่ 4 ได้ไปทำงานรับจ้างตามบ้านในกรุงเทพฯ พอกลับมาแต่งงานจึงได้ฝึกทออย่างจริงจัง โดยคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมทอผ้าเพื่อมีรายได้เสริมนอกเหนือจากการทำนาเหมือนแม่ อยากมีเงินเก็บออมส่วนตัวเพื่อใช้ในคราวจำเป็น ซึ่งสามีและลูกสนับสนุน โดยสามีพาไปซื้อฝ้ายจากตลาด ช่วยเหลืองานบ้าน งานที่ไร่นาเพื่อให้นางทองแยง ฯ ได้ทอผ้าอย่างเต็มที่และไม่มีกังวลต่องานอื่นๆ ทำให้ได้ใช้ความคิดในการออกแบบลาย ออกแบบสีได้อย่างมีสมาธิและฝ้ายออกมาสวยงาม ทำให้เกิดความสามัคคีที่ดีในครอบครัว นางทองแยง ฯ มีความสุขทุกครั้งที่ได้เห็นผ้าที่ตนทอนั้นสวยงาม เนื้อผ้าละเอียด ได้รับชมชมคำเพื่อนสมาชิกและลูกค้า โดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ ผ้าฝ้ายลายขิด ผ้าฝ้ายข้อมคราม ที่ลูกค้าชื่นชอบและซื้อ นางทองแยง ฯ มีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมทอผ้าเพราะได้มีรายได้บ้าง แม้ว่าจะมีกำไรเล็กน้อย มีรายได้เฉพาะการขายผ้าเฉลี่ยประมาณ 600 บาทต่อเดือน คิดว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จด้านรายได้จากการทอผ้า เพราะมีรายได้ต่ำกว่าหารายได้โดยอื่นโดยการทำไร่มันสำปะหลัง หาอาหารธรรมชาติเพื่อลดค่าใช้จ่าย ส่วนผ้าที่ขายยังไม่ได้ก็เก็บรักษาไว้ถือเป็นการออมเงินอีกวิธีหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้คิดอะไรเพราะได้ทำงานที่ตนเองชอบ ได้รักษาภูมิปัญญาทอผ้าของชาวภูไทที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และทำให้ได้รับความไว้วางใจจากผู้นำชุมชนในการสาธิตการทอผ้าเมื่อนักท่องเที่ยวหรือคณะที่มาศึกษาดูงาน และมีเพื่อนสมาชิกที่ดี ให้ความช่วยเหลือทุกอย่าง การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ ฯ ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน ได้ร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็น ได้ร่วมกันทำงานซึ่งเป็นการพัฒนาตนเองในด้านความรู้และการพัฒนาหมู่บ้าน

ทำให้ชาวคำเดือยเป็นพี่น้องเครือญาติกันหมด แต่คิดว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จในด้านรายได้เพราะจำหน่ายผ้าได้น้อย ไม่มีตลาดที่แน่นอน เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในหมู่บ้านจึงจะขายได้ ประกอบกับราคาฝ้ายแพงขึ้นทำให้มีกำไรน้อย ถ้าคิดค่าแรงในการทอก็ขาดทุน มีผ้าที่ทอแล้วขายไม่ได้จำนวนมากต้องเก็บรักษาไว้อย่างดี บางครั้งทำให้หมดกำลังใจในการทอผ้าแต่ยังไม่ย่อท้อ มีความตั้งใจว่าจะยังคงทอผ้าต่อไปเพราะเป็นงานที่ชอบ สามิและลูกก็สนับสนุน เป็นกำลังใจเสมอ ถ้าผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานอื่นๆ ช่วยหาตลาดให้สามารถจำหน่ายได้ทุกเดือนหรือมีสัญลักษณ์ผ้าที่ต้องการ นางทองแยงฯ บอกว่าสามารถทอผ้าได้ตามที่ลูกค้าต้องการทุกประเภท นางทองแยงฯ เล่าว่าจะใช้ความรู้ ทักษะและความชำนาญที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาผลิตผ้าที่มีคุณภาพตามที่กำหนดทุกประการ นอกจากนี้นางทองแยงฯ ยังประกอบอาชีพเสริมวาดแผนไทย โดยเข้ารับการอบรมตามโครงการและได้เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพเสริมวาดแผนไทยด้วยแต่ไม่ได้ให้บริการวาดทั่วไป จะวาดให้สามิหรือนวดในงานบุญประจำปีตามที่นายก อบต. ร้องขอ คุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จในการทอผ้าให้สวยงามและมีคุณภาพคือขณะทอผ้าต้องมีสมาธิ ใจจดจ่อกับการทอผ้า มีความอดทนและต้องได้รับกำลังใจจากสามิและลูก สามิต้องแบ่งเบาภาระงานบ้านและงานที่ไร่นาจึงจะมีสมาธิที่ดี เลือกฝ้ายที่มีคุณภาพ เลือกสีที่มีคุณภาพทั้งสีเคมีและสีจากธรรมชาติ ใช้แรงกระตุ้นในการทออย่างสม่ำเสมอจะทำให้ได้ผ้าเนื้อนุ่ม โดยเฉพาะผ้าครามที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่ากูไท จะต้องเลือกใบครามที่ได้ขนาดพอดีและมีกรรมวิธีย้อมเฉพาะตามที่บรรพบุรุษชาวกูไททำมาจึงจะให้สีครามที่คงทน อาชีพเสริมทอผ้าเป็นงานที่ต้องทำด้วยใจรัก ใช้ทักษะ ส่วนปัญหาอุปสรรค คือหาตลาดไม่ได้ ทอแล้วไม่มีที่จำหน่าย ฝ้ายราคาแพง มีกำไรน้อย ข้อเสนอแนะผู้นำท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรหาตลาดให้ และจัดอบรมหลักสูตรการแปรรูปผ้าพื้นเมืองเป็นสินค้าที่ระลึก

กรณีศึกษาที่ 13: อาชีพเสริมประกอบอาหารและทอผ้า

นางวินใจ ผ่องราศรี อายุ 51 ปี เกิดที่บ้านคำเดือย หมู่ที่ 2 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ขามนิคม จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 51 ปี คู่สมรสชื่อนายคำมี อายุ 46 ปี มีบุตรด้วยกัน 5 คน คนแรก อายุ 34 ปี ทำงานอยู่กรุงเทพ ฯ มีลูก 2 คน มีสามิอาชีพขับรถแท็กซี่ คนที่ 2 เพศหญิง อายุ 32 ปี เป็นแม่บ้าน มีลูก 2 คน สามิทำงานขายไส้กรอกที่กรุงเทพ ฯ คนที่ 3 เพศชาย อายุ 21 ปี ทำงานเป็นช่างซ่อมเครื่องจักรอยู่กรุงเทพ ฯ คนที่ 4 เพศชาย อายุ 19 ปี เป็นโสด ทำงานอยู่กรุงเทพ ฯ นางวินใจฯ ประกอบอาชีพเสริมประกอบอาหารและทอผ้า ประกอบอาชีพเสริมทอผ้ามานานโดยเริ่มทอผ้าเมื่ออายุ 14 ปีและประกอบอาชีพเสริมทำอาหารประมาณ 2-3 ปี ความคาดหวังในการ

ประกอบอาชีพเสริมคือต้องการมีรายได้เสริมจากการทำนา การประกอบอาชีพเสริมทอผ้าสามารถขายได้ตลอดถ้ามีคนพาไปรษขาย วิธีการผลิตเริ่มต้นจากซื้อฝ้าย ครั้งละ 3,000-4,000 บาท แล้วนำมาทอเป็นผ้ามัดหมี่ ดินซิ่น ผ้าขาว ผ้าขาวม้า ผ้าครามเพื่อผลิตเสื้อผ้าหม้อฮ่อม เสื้อผ้าคราม โดยตั้งการา ดังนี้ ฝ้ายสูงฝืนละ 200-300 บาท เสื้อผ้าครามตัวละ 300 บาท ผ้าขาวเมตรละ 20 บาท ผ้าขาวม้าฝืนละ 100 บาท ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านซื้อกันเอง มีนักท่องเที่ยวซื้อบ้าง ขายให้นักท่องเที่ยวได้ในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านเท่านั้น โดยนายก อบต. จะบอกให้ไปออกร้านที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว หรือเมื่อมีการจัดนิทรรศการหรืองานต่าง ๆ ที่หน่วยงานราชการหรือหน่วยงานพัฒนาชุมชนจัดขึ้น ก็จะนำไปขายตามแหล่งที่บอก สินค้าที่ขายดีคือผ้าฝ้ายทอมือสีขาวเพื่อนำไปไปแปรรูป รองลงมาคือผ้าคราม ส่วนมากจะขายให้กันเองระหว่างชาวบ้านเพราะเชื่อว่า ผ้าครามมีสรรพคุณเป็นยารักษาโรค คนที่ใส่ผ้าฝ้ายครามจะทำให้บรรเทาจากการเป็นโรคได้ ชาวภูไทใช้ใบครามนำมาทำเป็นลูกประคบรักษาโรค เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย ดังนั้นผ้าครามจึงรักษาโรคได้แต่นักท่องเที่ยวหรือคนทั่วไปไม่รู้จึงไม่ซื้อ และผ้าครามสีไม่สดใสจึงไม่เป็นที่นิยมของคนปัจจุบันนางเวินใจ ฯ เล่าฟังว่า “ เคยท้อ อยากเขา ฝ่ายกะแพง กำไรกะน้อย เฮ็ดแล้วจักสืขายให้ผี , การทอผ้าบ่ถือการกันมัน เฮ็ดแล้วกะบ่ได้ขาย บ่ได้เงิน บ่คือรับจ้างกันมันเข้า ยามแลงกะได้เงินแล้ว ส่วนความพึงพอใจ นางเวินใจ ฯ เล่าว่ามีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมทอผ้าเพราะใจรักในการทอผ้า แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จด้านรายได้เพราะมีกำไรน้อย ไม่มีการตลาดส่งสินค้าไปขาย ต้องเก็บผ้าที่ทอไว้นาน จึงคิดว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จในด้านรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมทอผ้า แต่ประสบผลสำเร็จในการมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมกลุ่มทอผ้าด้วยกันหลายๆ คน ทำให้ได้คุยกัน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ได้ทราบข่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในหมู่บ้านและเหตุการณ์อื่น ๆ จากการพูดคุยกัน ได้ผลิตเพลงเสียงเพลงจากวิทยุ ได้กินข้าวร่วมกับเพื่อน ๆ ทำให้มีความสุข คลายเครียดได้ และผู้นำชุมชนไว้วางใจให้ร่วมต้อนรับนักท่องเที่ยวและสาธิตการทอผ้าเมื่อมีผู้ใหญ่ หรือคณะศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้ ด้านการประกอบอาชีพทำอาหารเป็นงานที่ตนเองถนัดเพราะก็ทำกินทุกวัน เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจะได้รับค่าตอบแทนในการทำอาหารครั้งละ 100-200 บาทเสมอ รวมรายได้เฉลี่ยจากการประกอบอาชีพเสริมทั้ง 2 อาชีพประมาณ 1,200 บาท พอใช้จ่ายประจำวันและเก็บออมบ้าง จากการเข้าร่วมอบรมทำอาหารตามหลักสูตรทำให้ได้นำความรู้มาพัฒนาตนเอง ได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยได้ปรับปรุงการทำอาหารที่บ้านซึ่งได้รับคำชมเชยจากสามี และสามีให้การสนับสนุนให้ประกอบอาชีพเสริมทั้งสอง โดยได้ช่วยทำงานบ้าน ทำงานที่ไร่นา ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ส่วนคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จในด้านการทอผ้าคือ มีใจรักและหมั่นสอบถามเพื่อนถึงเทคนิคการย้อม การทอเพื่อนำมาปรับปรุงการทอผ้าของตน และต้อง

รวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือกันในการขาย ส่วนอาชีพเสริมประกอบอาหารต้องเป็นคนที่มิชอบบริการ
บริการ ชอบมีเพื่อน ชอบสังคม เพราะในสิ่งที่เราไม่รู้สามารถสอบถามจากเพื่อนๆ ได้ ปัญหา
อุปสรรค คือฝ่ายราคาแพง ทอผ้าแล้วไม่มีตลาดขาย ทำให้ไม่มีทุนหมุนเวียน ผ้าทอมีกำไรน้อย หา
ตลาดขายผ้าไม่ได้ และยังถูกพ่อค้าคนกลางจากจังหวัดอำนาจเจริญ โกงผ้าไปขายแล้วไม่จ่ายเงิน ได้แค่
ผ้าขาวม้า 20 ผืน ผ้ามัดหมี่ 7 เมตรๆ ละ 120 บาท ผ้าพันคอ 10 ผืนๆ ละ 30 บาท ข้อเสนอแนะขอให้
นายกฯ ตามทวงเงินคืนให้และหาตลาดให้อาจเป็นการจัดอบรมที่ศูนย์การเรียนรู้ เพื่อกลุ่มฯ จะได้
นำผ้าไปขาย และหาตลาดขายผ้าให้ด้วย

กรณีศึกษาที่ 14: อาชีพเสริมประกอบอาหารและทอผ้า

นางปราณี มาตรา อายุ 42 ปี เกิดที่จังหวัดหนองคาย อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 25 ปี คู่สมรสชื่อ
นายชม มาตรา อายุ 55 ปี มีบุตรด้วยกัน 3 คน คนแรก เพศชาย อายุ 20 ปี ยังเป็นโสด ช่วยพ่อแม่ทำนา
คนที่ 2 เพศชาย อายุ 18 ปี ทำงานก่อสร้างอยู่กรุงเทพฯ ฯ รายได้วันละ 185 บาท คนที่ 3 เรียนอยู่ชั้น
ป.6 นางปราณี ฯ ประกอบอาชีพเสริมทอผ้าและทำอาหาร ประกอบอาชีพเสริมทำอาหารประมาณ
2-3 ปี ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อมีรายได้พอเก็บออมและใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน
ส่วนการประกอบอาชีพเสริมทอผ้าเพราะต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และต้องการมีเพื่อน
มีความรู้การทอผ้าจากบรรพบุรุษ ได้เคยช่วยเหลือแม่ทอผ้ามาตั้งแต่เด็ก ทอผ้าพอใช้ในครอบครัว
ขายบ้างเล็กน้อย ส่วนการประกอบอาชีพเสริมทำอาหาร เห็นว่าเป็นงานที่ทำอยู่ทุกวันประกอบกับ
ได้รับความรู้จากการอบรมตามโครงการ ทำให้สามารถพัฒนาตนเองให้มีความรู้ในการทำอาหารที่
ถูกและสามารถประยุกต์การทำอาหารสมัยใหม่กับการทำอาหารพื้นเมืองของชนเผ่าภูไทที่สามีชอบได้
เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาในหมู่บ้าน นางชวนเพื่อนบ้านจะมาเรียกให้ไปช่วยกลุ่มฯ ทำอาหาร โดยได้รับ
ค่าตอบแทนครั้งละ 100-200 บาท ถ้าเป็นงานบุญประจำปี งานเทศกาลที่ผู้นำร้องขอก็จะช่วยทำอาหาร
โดยไม่คิดค่าตอบแทน อาหารที่ถนัด ได้แก่ ส้มตำ แกงป่า อ่อมห้วย อ่อมหอยขม มีความถนัดใน
การทำอาหารพื้นบ้าน(อาหารภูไท) มากกว่ากว่า ในการทำอาหารเลี้ยงนักท่องเที่ยวแต่ละครั้งกลุ่มฯ
จะประชุมคัดเลือกเมนูอาหารให้เหมาะกับลักษณะของนักท่องเที่ยว เมนูที่นิยมมากที่สุดคือ ต้มข่า
ไก่บ้าน ส้มตำลาว ลายหมู ต้มปลานิล ต้มจืดผักกาดทอง นางปราณีฯ จะร่วมกับกลุ่มฯ ไปซื้อวัตถุดิบ
ที่ตลาดมุกดาหารหรือตลาดคอนตาล แล้วกลุ่มฯ ก็ช่วยกันทำ รวมทั้งการกำกับดูแล การตั้งสำรับ
อาหารเสิร์ฟอาหาร การทำความสะอาดถ้วยชาม ภาชนะและครัว เมื่องานเสร็จทุกอย่างแล้วจึงได้รับ
เงินค่าตอบแทน นายปราณี ฯ เล่าว่าชอบอาชีพเสริมทำอาหารเพราะได้พัฒนาตนเองให้มีความรู้
ในการทำอาหารซึ่งตนได้นำความรู้ไปทำอาหารให้ครอบครัวกิน ทำแล้วได้ค่าตอบแทน แม้จำนวน

ไม่มากนักแต่ก็พอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามีคนชมว่าอาหารอร่อย และที่สำคัญคือการมีเพื่อนบ้านที่ดี เมื่อมีปัญหาอื่น เพื่อนในกลุ่มเดียวกันจะช่วยเหลือทุกครั้ง นางปราณี ฯ เล่าว่าตนเองประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมทำอาหารเพราะได้รับค่าจ้างครั้งละ 100-200 บาท มีรายได้เฉลี่ยจากการประกอบอาชีพเสริมประมาณเดือนละ 1,200 บาท แม้ไม่มากนักแต่ก็พอใช้จ่ายประจำวันและเก็บออมบ้าง มีความภูมิใจที่ได้เสนอเมนูอาหารที่ตนได้รับความรู้จากการอบรมมากับเมนูอาหารท้องถิ่นซึ่งเมื่อตนได้เสนอเมนูแกงอ่อมรวมผักพื้นเมืองและสมาชิกกลุ่ม ฯ เห็นชอบให้จัดทำเลี้ยงนักท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่ภาคภูมิใจและภาคภูมิใจมากที่สุดเมื่อนักท่องเที่ยวชมว่าอาหารอร่อยและกินอาหารจนหมด ซึ่งทำให้ได้รับการยอมรับจากเพื่อนสมาชิกกลุ่มฯ ตลอดจนผู้นำชุมชน และสามี ลูกให้การสนับสนุนให้ประกอบอาชีพเสริมทั้ง 2 นี้ เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ชาวคำเดือยมีความสามัคคีและเข้มแข็ง นับว่าประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมประกอบอาหาร ส่วนคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จในด้านการทำอาหารคือมีการประชุมหารือกับกลุ่มเพื่อคัดเลือกเมนูอาหารให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว เลือกวัตถุดิบที่สด สะอาด การเตรียมวัตถุดิบต้องสะอาด จัดใส่ภาชนะอย่างสวยงามก่อนปรุง ถ้าให้นักท่องเที่ยวมาเห็นกระบวนการจัดเตรียมวัตถุดิบที่สะอาด จะทำให้นักท่องเที่ยวเชื่อมั่นในอาหารที่จัดเลี้ยง ส่วนภาชนะสำหรับปรุงอาหารภาชนะใส่อาหารต้องสะอาด แก้วน้ำต้องตรวจสอบว่าสะอาดก่อนนำไปให้นักท่องเที่ยว ส่วนอาชีพเสริมทอผ้า ทำเป็นงานอดิเรกเพื่อใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก เมื่อมีนักท่องเที่ยวต้องการจึงนำมาขายบ้าง ปัญหา อุปสรรคคือ มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในหมู่บ้านไม่ต่อเนื่อง อยากให้ผู้นำชุมชนจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอเพราะจะทำให้มีรายได้เสริมและเป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพต่างๆ

กรณีศึกษาที่ 15: อาชีพเสริมทอผ้าและประกอบอาหาร

นางไพรมณี สิมพันธ์ อายุ 58 ปี เกิดที่บ้านคำเดือย หมู่ที่ 12 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 58 ปี สถานภาพการสมรส หย่าร้าง มีบุตร 3 คน คนแรกเป็นเพศหญิง อายุ 34 ปี แต่งงานแล้วแยกไปอยู่กับสามีในหมู่บ้าน คนที่ 2 เพศชาย อายุ 24 ปี แต่งงานแล้วแยกไปอยู่กับครอบครัวในหมู่บ้าน คนที่ 3 เพศชาย อายุ 21 ปี เป็นโสดอาศัยอยู่กับตน ช่วยงานทุกอย่าง นางไพรมณี ฯ ประกอบอาชีพเสริมทอผ้าและประกอบอาหาร ประกอบอาชีพเสริมอาหารทำมาประมาณ 2-3 ปี มีความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อมีรายได้เสริมจากการทำนา และมีเงินออม มีเงินใช้จ่ายประจำวัน ส่วนการประกอบอาชีพเสริมทอผ้าได้รับความรู้มาจากแม่โดยที่เคยช่วยเหลือแม่ทอผ้าตั้งแต่นางไพรมณี ฯ เป็นเด็ก หลังเสร็จสิ้นการทำนาแต่ละปีจะมีเวลาว่าง

มากแม่ก็จะทอผ้า จึงทำให้มีความรู้การทอผ้ามาตั้งแต่เด็ก ปัจจุบันได้แยกทางกับสามีจึงมาเข้ากลุ่ม
 ทอผ้าและทำอาหารเพื่อต้องการค่าตอบแทนและต้องการมีเพื่อนคุย ไม่คาดหวังว่าการประกอบ
 อาชีพเสริมทั้งสองจะได้เงินมาก เพียงแต่ได้เพื่อนก็พอแล้ว เพราะงานบ้านและงานที่ไร่นาลูกชาย
 คนเล็กก็ช่วยทำจึงไม่คาดหวังอะไรมากนัก การทอผ้าก็ทอพอใช้ในครอบครัวมีแบ่งขายบ้างเล็กน้อย
 ส่วนการประกอบอาชีพเสริมอาหารนั้น ก็ไม่คาดหวังอะไรเพราะเข้ากลุ่มเพราะเพื่อนในกลุ่มทอ
 ผ้าชวนไปอบรม ตนเห็นว่ามีประโยชน์ที่ได้รับความรู้ในการทำอาหารใหม่ ๆ ที่สามารถนำมา
 ปรับปรุงการทำอาหารกินประจำวันและได้พัฒนาตนเอง และยังได้ค่าตอบแทนในการทำอาหาร
 เลี้ยงนักท่องเที่ยวครั้งละ 100-200 บาท ซึ่งดีกว่าอยู่เฉยๆ แต่ถ้าเป็นงานประเพณีในหมู่บ้าน งาน
 เทศกาล ผู้นำชุมชนมาบอกให้ไปช่วยทำอาหารที่วัดหรือที่ อบต. ก็ไม่คิดค่าตอบแทน มีรายได้จาก
 การประกอบอาชีพเสริมประมาณเดือนละประมาณ 1,200 บาท พอใช้จ่ายประจำวันและเก็บออม
 บ้างแต่ไม่มากนัก ภาระหลังรายได้ลดลงเพราะนักท่องเที่ยวมาน้อย อาหารที่ถนัด ได้แก่ ส้มตำ
 แกงป่า อ่อมหอย แก้วก้อยไก่จิ้มผักนึ่ง การประกอบอาหารส่วนมากจะเป็นลูกมือเพราะไม่คล่องตัว
 เหมือนสมาชิกกลุ่มที่อายุน้อย มีหน้าที่ในการทำความสะดวก ผัก หั่นผัก เตรียมด้วยขาม ทำความ
 สะอาดภาชนะ และตั้งสำหรับ เมื่อประธานกลุ่มหรือคณะกรรมการกลุ่มสั่งการอย่างไรก็ทำตาม นางไพร
 มณี เล่าว่ามีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมทอผ้าและทำอาหาร เพราะว่าทำให้ตนมีเพื่อน
 คุย เพราะสมาชิกกลุ่มทอผ้า 5-6 คน จะรวมกันทอผ้าที่ศูนย์การเรียนรู้ ทำให้ได้พูดคุยกัน
 แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือกัน กินข้าวเที่ยงร่วมกัน ได้ฟังข่าว ฟังเพลงจากวิทยุขณะทอผ้า
 เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาในหมู่บ้านสมาชิกกลุ่มทอผ้าก็ไปช่วยทำอาหาร จึงถือว่าประสบผลสำเร็จใน
 การประกอบอาชีพเสริมทั้ง 2 อาชีพในด้านที่มีเพื่อนและผู้นำท้องถิ่นไว้วางใจ ซึ่งลูกชายก็ตามใจให้
 ประกอบอาชีพเสริมนี้ ถ้าแม่ทำแล้วสบายใจลูกก็ไม่ว่าอะไร ตามใจแม่ทุกอย่าง แต่คิดว่ายังไม่
 ประสบผลสำเร็จด้านรายได้เพราะมีรายได้น้อย ไม่สม่ำเสมอ นักท่องเที่ยวมาไม่ต่อเนื่อง แต่ได้
 เพื่อน ชาวบ้านสามัคคี ชุมชนเข้มแข็ง ตนได้พัฒนาเพราะมีความรู้จากการอบรม ส่วนคุณลักษณะที่
 เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จในด้านการทอผ้าการมีสมาธิและมีอารมณ์ดี จะทำให้ไม่หลงลืม
 การใช้แรงทอที่สม่ำเสมอจะทำให้ได้เนื้อผ้าที่เรียบ ส่วนการทำอาหารให้อร่อยและถูกใจ
 นักท่องเที่ยว สมาชิกกลุ่มต้องรู้ว่ามีนักท่องเที่ยวชอบอาหารประเภทใดก็ทำตามใจนักท่องเที่ยว การ
 เตรียมปรุงอาหารต้องทำตามที่ประธานกลุ่มบอก ได้แก่ ล้างผัก ล้างเนื้อ ล้างปลาต้องล้างทำความสะอาด
 สะอาดและ ใสในภาชนะที่สะอาด ล้างภาชนะทุกอย่างให้สะอาด ให้แยกมีดสำหรับหั่นผัก หั่นเนื้อ
 หั่นปลาคนละประเภท อย่าใช้ปะปนกัน การตั้งสำรับให้ทำตามที่ได้รับทราบมา น้ำดื่มสำหรับ
 นักท่องเที่ยวควรเป็นน้ำขวดไม่ใช่ น้ำฝนหรือน้ำจากบ่อ ปัญหา อุปสรรค คือมีนักท่องเที่ยวเข้ามาใน
 หมู่บ้านไม่ต่อเนื่อง ทำให้ไม่มีรายได้ไม่สม่ำเสมอ

กรณีศึกษาที่ 16: อาชีพเสริมทอผ้า ประกอบอาหารและปลูกพืชผักสวนครัว

นางกนกจักรแก้ว พลเลิศ อายุ 46 ปี เกิดที่บ้านคำเดือย หมู่ที่ 12 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 46 ปี คู่สมรสชื่อนายสมเพชร พลเลิศ มีบุตรด้วยกัน 4 คน คนแรก เพศชาย อายุ 18 ปี อาชีพทำนา คนที่ 2 เพศชาย อายุ 17 ปี บวชเรียนอยู่ที่วัดศรีเดือย คนที่ 3 เพศหญิง อายุ 13 ปี กำลังเรียนชั้น ม. 1 คนที่ 4 อายุ 5 ปี นางกนกจักรแก้ว ๑ ประกอบอาชีพเสริมทอผ้า ประกอบอาหาร และปลูกพืชผักสวนครัว เป็นกลุ่มเดียวกับ นางเวินใจ ผ่องราศี นางไพรมณี สิมพันธ์ นางปราณี มาตรา นางทองแยง เคนอ่อน การประกอบอาชีพเสริมทอผ้าและประกอบอาหารมีรูปแบบ วิธีการและความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมคล้ายกัน มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมเฉลี่ย 1,200 บาทต่อเดือน พอใช้จ่ายประจำวันและเก็บออมเล็กน้อย ลักษณะความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมเหมือนเพื่อนๆ จึงขอนำเสนอเฉพาะการประกอบอาชีพเสริมปลูกพืชผักสวนครัว นางกนกจักรแก้ว ๑ เล่าว่า สมาชิกกลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว มีจำนวน 8 คน มีนายบุญกัน ปักชีพันธ์ เป็นประธาน หลังจากที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมของศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท จำนวน 530,000 บาท ผู้นำชุมชนได้จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การปลูกผักให้ ได้แก่ จอบ เสียม พลั่ว คราด บัวรดน้ำ ซึ่งพอเพียง มีการใช้เครื่องสูบน้ำขึ้นมาสำหรับรดน้ำผัก ทุกคนช่วยเหลือกันอย่างดี ผักที่ปลูกครั้งแรกได้ผลดีมาก ผักที่ปลูกได้แก่ ผักคะน้า ผักบุ้ง ใบแมงลัก ใบกะเพรา หอม ผักสลัด เป็นต้น เริ่มแรกมีปัญหาเรื่องแมลงศัตรูพืชรบกวนแต่ไม่มากนัก ใช้ปุ๋ยมูลวัวควายที่มีในท้องถิ่น มีการใช้ปุ๋ยชีวภาพบ้าง ผักที่ปลูกสามารถขายให้ชาวบ้านได้และสมาชิกเก็บไปกินด้วย ปลูกได้ประมาณ 2-3 รุ่น เกิดปัญหาเครื่องสูบน้ำเสียซ่อมไม่ได้ สมาชิกต้องใช้ถังน้ำไปตักน้ำจากสระมารดผัก นางกนกจักรแก้ว ๑ เล่าว่า มันเหมื่อย สระน้ำจะอยู่ไกลเต็บ หาบน้ำขึ้นมารดผักมันกะเมื่อย กะเขาปลูก นางกนกจักรแก้ว ๑ เล่าต่อว่า ปลูกกะพอได้ขายอยู่ ปลูกยังกะขายได้หมด แต่ตักน้ำมันเหมื่อย ถ้ามีเครื่องสูบน้ำอีกกะลิปลูกอีก นางกนกจักรแก้ว ๑ สำหรับความคิดเห็นต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมปลูกพืชผักสวนครัว นางกนกจักรแก้ว ๑ บอกว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จเพราะไม่สามารถปลูกผักต่อไปได้อีกเพราะเครื่องสูบน้ำเสีย ถ้ามีระบบน้ำที่ดีคิดว่าอาชีพเสริมปลูกผักสวนครัวจะประสบผลสำเร็จเพราะมีวัสดุอุปกรณ์ปลูกอย่างครบครัน สมาชิกมีความรู้และทักษะในการปลูกผัก ผักสามารถขายให้ชาวบ้านได้ตลอดและสามารถขายให้น้ำไปประกอบอาหารให้นักท่องเที่ยวได้ แปลงปลูกผักอยู่ใกล้ศูนย์การเรียนรู้ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้สำหรับคณะศึกษาดูงานได้ง่าย ซึ่งจะเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ และสมาชิกยังได้นำผักไปประกอบอาหารที่บ้านได้ด้วย นางกนกจักรแก้ว ๑ เล่าว่า สามปีและลูกสนับสนุนให้นางประกอบอาชีพเสริมทั้ง 3 อาชีพ

โดยช่วยเหลืองานบ้าน งานที่ไร่นา ให้นางนางงจักรแก้ว ฯ เข้ากลุ่มประกอบอาชีพเสริมได้อย่างเต็มที่

กรณีศึกษาที่ 17: อาชีพเสริมทอผ้าและประกอบอาหาร

นางวิทยา ผิวอ่อน อายุ 58 ปี เกิดที่บ้านคำเคื่อย หมู่ที่ 8 ต.คำเขื่อนแก้ว อ.ชานุมาน จ. อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 58 ปี สถานภาพหย่าร้าง มีบุตร 1 คนเพศชายอายุ 24 ปี ยังเป็นโสด ทำงานอยู่ที่กรุงเทพ ฯ ตำแหน่งพนักงานขับรถของโรงงาน นางวิทยา ฯ ประกอบอาชีพเสริมทอผ้าและ ประกอบอาหาร เริ่มทอผ้ามาประมาณ 30 ปี การทอผ้าเริ่มแรกทอผ้าเพื่อใช้ในครอบครัวเมื่อมีคนต้องการจึงขาย ไม่ได้ตั้งใจทอผ้าเพื่อเป็นอาชีพเสริมอย่างจริงจังเพราะปัจจุบันอายุมากแล้ว สายตาไม่ดี แต่ยังชอบทอผ้าเพราะได้เพื่อน โดยจะรวมกลุ่มกันทอที่ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท การทอผ้าหลาย ๆ คน ทำให้คุยกัน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ได้รู้ข่าวเหตุการณ์ที่แต่ละคนเล่าให้ฟัง มีวิทยุของกลุ่มเปิดเพลงให้ฟังขณะทอผ้า เพราะที่บ้านไม่มีใครคุยด้วย ความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมการทอผ้าไม่ได้คาดหวังเรื่องเงินทองแต่ต้องใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพราะที่บ้านไม่มีงานอื่นทำ การทอผ้าทำให้มีเพื่อนคุย ไม่ได้ทอมากแต่ทอพอใช้ในครัวเรือน ถ้าคนต้องการก็ขายบ้าง ส่วนการประกอบอาชีพเสริมอาหารนั้นเพราะเพื่อนกลุ่มทอผ้าชวนให้ไปอบรม ซึ่งได้รับความรู้ดีมากนำมาพัฒนาตนเอง วิทยากรเก่ง ให้ความรู้ในการนำพืช ผักที่มีในท้องถิ่นมาทำอาหาร รู้วิธีทำอาหารให้อร่อยโดยไม่ใส่ผงชูรส รู้วิธีการรักษาความสะอาดครัว ด้วยขาม ตนเองจะมีรายได้จากค่าตอบแทนในการไปช่วยทำอาหารให้นักท่องเที่ยวครั้งละประมาณ 100-200 บาท ถ้าเป็นงานบุญประเพณี เมื่อผู้นำชุมชนร้องขอให้ไปช่วยทำอาหารที่วัดหรือที่ อบต. ก็จะไม่คิดค่าแรงเหมือนสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ มีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมเฉลี่ย 1,200 บาท ต่อเดือน พอใช้จ่ายประจำวันและเก็บออมเล็กน้อย รายได้ลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อเริ่มโครงการปีแรกเพราะนักท่องเที่ยวลดลง อาหารที่ถนัดที่สุดคือ น้ำพริกภูไทกินกับนึ่งผัก อ่อมหอย แกงหน่อไม้ เป็นต้น ส่วนการประกอบอาหารส่วนมากเป็นลูกมือ โดยช่วยล้างผัก หั่นเนื้อ หั่นปลา ทำความสะอาดภาชนะ ตั้งสำรับ เป็นต้น นางวิทยา ฯ เล่าว่ามีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมทอผ้าและทำอาหารซึ่งตนเองคิดว่าประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมทั้ง 2 เพราะมีรายได้ และได้เพื่อน เมื่อมีปัญหาเพื่อนสมาชิกได้ให้ความช่วยเหลือทุกอย่าง แม้ว่าจะมีรายได้เล็กน้อยแต่ก็พอใช้จ่ายประจำวัน เป็นงานที่ไม่หนักเพราะมีสมาชิกช่วยเหลือกัน ส่วนมากคนหนุ่มสาวจะเข้มแข็งตนเองสูงอายุไม่ต้องทำอะไรมากนัก เพียงช่วยเหลือบ้างเล็กน้อย คนมีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมทั้ง 2 อาชีพนี้ เพราะทำให้เพื่อนบ้านยอมรับ มีเพื่อนคุยไม่เหงา ชาวบ้านมีความ

สามัคคี ชุมชนเข้มแข็ง ผู้นำท้องถิ่นไว้วางใจมอบงานให้ทำอาหารและต้อนรับนักท่องเที่ยว ตั้งใจว่าจะประกอบอาชีพเสริมนี้ต่อไป เทคนิคในการประกอบอาชีพเสริมการทอดผ้าคือ ต้องมีสมาธิในการทอด สีและลวดลายต้องมีความเป็นกฎไทจึงจะขายได้ราคาดี ซึ่งพื้นเป็นสีดำหรือคราม ลวดลายเป็นสีแดง เนื้อผ้าต้องนุ่ม ส่วนการประกอบอาชีพเสริมทำอาหารก็ทำตามที่หัวหน้ากลุ่มบอกให้ทำ ต้องทำให้ได้ทุกอย่าง ไม่บ่นให้สมาชิกรำคาญก็พอ นางวิทยาฯ เล่าว่าตนไม่ใช่ผู้ปรุงอาหารเป็นแต่ผู้ช่วยเท่านั้น ส่วนปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพเสริมคือ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านน้อย ทำให้มีรายได้ไม่สม่ำเสมอ

กรณีศึกษาที่ 18: อาชีพเสริมผลิตและขายยาสมุนไพร

นายบุญโฮม สุรสิทธิ์ อายุ 66 ปี เกิดที่บ้านนาเวียง หมู่ที่ 1 ต. นาเวียง อ. เสนางค์
จ. อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 46 ปี คู่สมรสชื่อ นางบุญมี สุรสิทธิ์ อายุ 54 ปี มีบุตรด้วยกัน 3 คน คนแรกทำงานอยู่จังหวัดศรีสะเกษ อาชีพทำนาและปลูกหอม คนที่ 2 มีครอบครัวแล้วอาศัยอยู่ด้วยกัน มีลูก 4 คน เรียนอยู่ชั้น ป.6 ป.4 ป.2 และอีกคนหนึ่งยังไม่เข้าโรงเรียน คนที่ 3 เพศชาย แต่งงานแล้ว มีลูก 1 คน นายบุญโฮม ฯ ประกอบอาชีพเสริมผลิตและขายยาสมุนไพร ประกอบอาชีพเสริมนี้มาประมาณ 10 ปี มีความคาดหวังในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อมีรายได้เสริมจากการทำนา มีเงินเก็บออมและใช้จ่ายประจำวัน ได้ช่วยเหลือคนป่วยและได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไว้ ความรู้ด้านพืชสมุนไพรและการผลิตยาสมุนไพรนั้น นายบุญโฮม ฯ ได้รับการถ่ายทอดมาจากคุณปู่ คุณย่า โดยเริ่มประกอบอาชีพเสริมการผลิตยาสมุนไพรอย่างจริงจังเมื่ออายุ 35 ปี นายบุญโฮม ฯ เล่าว่า หลังจากเรียนจบชั้น ป.4 แล้วได้บวชเรียนอยู่ที่บ้านนาเวียง อ. เสนางค์นิคม จังหวัดอำนาจเจริญ ประมาณ 4 ปี บวชพระ ประมาณ 8 ปี สึกเมื่ออายุประมาณ 30 ปี หลังจากนั้นได้ไปช่วยพี่ชายขายยาสมุนไพรประมาณ 4 ปี- ระหว่างอยู่กับพี่ชายได้เรียนรู้เรื่องยาสมุนไพรตั้งแต่ชนิดของพืชสมุนไพร การปรุงยา ตลอดจนการตลาด พี่ชายได้พาไปเก็บพืชสมุนไพรที่ป่าดงคำเคื่อย เป็นส่วนใหญ่และที่อื่นๆ บ้าง ได้อ่านตำราการผลิตยาสมุนไพรจากตำราของปู่ ในราวปี 2506 ได้ย้ายมาอยู่บ้านคำเคื่อยเพราะใกล้แหล่งหาสมุนไพรและมีอาชีพเก็บพืชสมุนไพรขาย ได้เงินวันละประมาณ 300-400 บาท สมุนไพรที่สำคัญ ได้แก่ กวางนอน ตาไก่ ตากวาง ใบหม่อน ดอกเสี้ยว เป็นสมุนไพรที่นำมาสกัดเป็นยารักษาโรคความดัน โรคเบาหวาน รักษาตาเหลือง (ดีซ่าน) โรคไต บำรุงเลือด นอกจากนี้ยังทำพืชสมุนไพรตากแห้งขายมัดละ 100 บาท ปัจจุบันยาพืชสมุนไพรมีจำนวนน้อยลงเพราะมีคนจากต่างถิ่นนำรถปิกอัพมาเก็บพืชสมุนไพรที่ดงคำเคื่อยเป็นจำนวนมาก มาจากหลาย ๆ จังหวัด ปัจจุบันนายก อบต. มีมาตรการป้องกันการลักลอบเก็บพืชสมุนไพรเพื่อการค้า

สำหรับคนต่างถิ่น จึงพอมีพืชสมุนไพรให้ตนเองทำเป็นอาชีพได้บ้าง ขณะนี้ตนได้รับมอบหมายจากนายก อบต. ให้เป็นผู้นำในการปลูกพืชสมุนไพรที่ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท กำลังออกงานดี พืชสมุนไพรที่ปลูก ได้แก่ พวงราช ขมิ้นชัน และอื่น ๆ มากมาย ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนทั่วไปและนักท่องเที่ยว นายบุญโฮม ฯ มีความพึงพอใจในการประกอบอาชีพเสริมนี้มาก บอกว่าตนประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริมเพราะมีรายได้เลี้ยงครอบครัวอย่างต่อเนื่องโดยไม่เดือดร้อนตลอดปี มีความภูมิใจที่ได้รักษาคนให้หายป่วยหรือทุเลาความเจ็บปวดลง ดีมีความสุขมากที่สุดเมื่อผู้ป่วยกลับมามีความสุขแข็งแรง ทำให้รู้สึกว่าได้ทำบุญมหาศาลทำให้ตนแต่มีความสุข เพื่อนบ้านก็ให้ความเคารพนับถือ ผู้นำท้องถิ่นก็ไว้วางใจ ให้เป็นผู้อาวุโส เป็นคณะกรรมการของหมู่บ้าน และภรรยาและลูกก็เป็นกำลังใจและสนับสนุนให้ประกอบอาชีพเสริมนี้ โดยช่วยหาพืชสมุนไพร ช่วยปรุงช่วยจำหน่าย เป็นการแบ่งเบาภาระของตนอย่างมากและยังทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว นายบุญโฮม ฯ เล่าว่าคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จคือการมุ่งมั่นศึกษาหาความรู้ตลอดเวลา จะอ่านตำรารักษาผู้ป่วยของปู่จนเข้าใจและฝึกฝนทำตามตำราจนสามารถผลิตยารักษาผู้ป่วยให้ทุเลาหรือหายขาดได้ ซึ่งต้องหมั่นสังเกตและจดบันทึกความรู้ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติ ความรู้จากตำรา ความรู้จากการสอบถามพี่ชายหรือผู้อื่นๆ ซึ่งต้องเป็นคนขยันอ่านหนังสือ ต้องเฝ้าหาความรู้อยู่ตลอดเวลา เมื่อเห็นคนไม่ต้องการให้ได้ว่าพืชสมุนไพรหรือไม่ใช้รักษาโรคอะไร และตนเองได้ไปเรียนแพทย์แผนโบราณกับพี่ชาย เรียนแพทย์แผนโบราณที่ห้างขายยาธรรมจันทร์โฮสจ.ขอนแก่น ร้านแสงจันทร์เภสัช อ.พังโคน จ.สกลนคร โดยสอบถามข้อมูลจากพี่ชายและผู้อื่นๆ ว่าแหล่งไหนดีที่สุดจึงไปสมัครเรียน และเรียนด้วยความตั้งใจจนสามารถรู้พืชสมุนไพรทุกชนิด สามารถผลิตยาที่มีคุณภาพได้ เทคนิคการตลาดคือ มีการแจกยาสมุนไพรฟรี มียาตัวอย่างให้ลองกินก่อน มีการบรรยายสรรพคุณและมีสลากบรรยายสรรพคุณยา มีการมอบนามบัตรให้ลูกค้าทำให้มีลูกค้ามากมาย ที่สามารถส่งยาทางไปรษณีย์และโอนเงินเข้าธนาคาร เมื่อนักท่องเที่ยวมาในหมู่บ้านได้ตัวยามาเจริญอาหารมานักท่องเที่ยวกินฟรีตามที่นายก อบต.บอก และขายยาไปด้วย ยาที่มีการสั่งจองมากที่สุดได้แก่ ยาอายุวัฒนะ ยารักษาโรคเบาหวาน ยาแก้ความดัน เป็นต้น มีรายได้ต่อเดือนไม่แน่นอน บางเดือนก็มาก บางเดือนก็น้อย ขายสมุนไพรแห้งมัดละ 100 บาท เฉลี่ยเดือนละไม่ต่ำกว่า 15 มัด ประมาณ 1,500 บาท บางเดือนมากกว่านั้น ปัญหา อุปสรรค คือขาดเครื่องมือ อุปกรณ์การผลิตยา เช่น เครื่องบด ปัจจุบันใช้ครกใบเล็กๆ บดยา อยากที่เครื่องบดที่ทันสมัย อยากให้นายก อบต. หาเครื่องบดยาที่ทันสมัยให้และให้นายกฯ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกเดือน จะทำให้มีรายได้เสริมสม่ำเสมอ

กรณีศึกษาที่ 19: อาชีพเสริมเลี้ยงปลา

นายบุญมี พลเลิศ อายุ 55 ปี เกิดที่คำเดือย หมู่ที่ 12 ต. คำเขื่อนแก้ว อ. ชานุมาน จ. อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 55 ปี คู่สมรสชื่อ นางสมศรี พลเลิศ อายุ 54 ปี มีบุตรด้วยกัน 7 ประกอบอาชีพเสริมเลี้ยงปลา ประกอบอาชีพเสริมนี้เมื่อสร้างศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไทเสร็จแล้ว เดิมนั้นยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพการท่องเที่ยว เพราะคิดว่ากลุ่มนี้คงไปไม่รอด แต่หลังจากที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านและผู้นำชุมชนได้ระดมกันสร้างศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านภูไท จึงได้เข้าร่วมประชุม จึงทำให้ตัดสินใจเข้ากลุ่มเลี้ยงปลา และได้ช่วยเหลือด้านแรงงานในการก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้เรื่อยมา จนศูนย์การเรียนรู้ผ่านการประเมินและได้เงินสนับสนุนจำนวน 530,000 บาท ผู้นำท้องถิ่นได้จัดสรรงบประมาณให้แต่ละกลุ่มดำเนินการประกอบอาชีพเสริม กลุ่มของตนมีจำนวน 9 คน ได้ร่วมกันเลี้ยงปลาที่สระของศูนย์การเรียนรู้ เริ่มแรกทุกคนก็ช่วยเหลือกันดี ต่อมาเมื่อเงินหมดไม่มีเงินซื้ออาหารปลา ก็ปล่อยให้ปลาหากินอาหารธรรมชาติไปตามบุญตามกรรม ไม่อยากไปเฝ้าบ่อปลา สมาชิกได้จับปลาไปกินบ้าง ตอนกลางคืนมีคนไปขโมยปลาบ้าง ปลาก็หมด จึงไม่ได้ทำต่อไป ถือว่าตนและสมาชิกกลุ่มนี้ไม่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม เพราะว่าขาดการวางแผนว่าถ้าอาหารปลาหมดจะทำอย่างไร เพราะทุกคนคิดว่าจะได้รับเงินสนับสนุนอยู่เรื่อยๆ จึงไม่สนใจเตรียมแก้ปัญหา และสมาชิกกลุ่มขาดความรับผิดชอบ ไม่มาเฝ้าบ่อปลา ไม่เอาใจใส่ต่อหน้าที่เหมือนกลุ่มอื่นๆ

กรณีศึกษาที่ 20: อาชีพเสริมมัลลเทศก์

นายสมพร คันทะรุชา อายุ 36 ปี เกิดที่คำเดือย หมู่ที่ 12 ต. คำเขื่อนแก้ว อ. ชานุมาน จ. อำนาจเจริญ อยู่หมู่บ้านนี้ประมาณ 36 ปี ยังเป็นโสด ประกอบอาชีพเสริมมัลลเทศก์ ประกอบอาชีพเสริมนี้ประมาณ 2-3 ปี มีจำนวนสมาชิกในกลุ่ม 6 คน เมื่อแรกเริ่มที่นายก อบต. จัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่เวลานั้นยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มมัลลเทศก์ เพราะคิดว่าตนเองไม่มีความรู้และไม่มีพรสวรรค์ที่จะเป็นมัลลเทศก์ได้ เมื่อเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านนายก อบต. จึงให้ไปเป็นมัลลเทศก์ โดยให้เป็นผู้บรรยายให้นักท่องเที่ยวฟังเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน แนะนำสินค้า ประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งตนได้ศึกษาความรู้จากเอกสารที่ อบต. ผลิตและสอบถามจากหัวหน้าชนเผ่าภูไทและผู้อาวุโสในหมู่บ้าน และมีความจากการอ่านอ่านวารสาร นิตยสารเกี่ยวกับอาชีพและการท่องเที่ยวอยู่แล้ว จึงเป็นมัลลเทศก์ไม่ยากนัก เมื่อทำหน้าที่มัลลเทศก์ให้คณะท่องเที่ยวแต่ละคณะ จะได้ค่าตอบแทนครั้งละ 200 บาท มีรายได้เฉลี่ยเฉพาะการ

ประกอบอาชีพเสริมมัลกุเทศก์ ประมาณ 600 บาทต่อเดือน เทคนิคการเป็นมัลกุเทศก์ให้ประสบผลสำเร็จคือการแต่งกายต้องสะอาด สุภาพ พูดภาษาไทยกลางและภาษาภูไทชัดเจน การนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งต้องจำประวัติและเล่าอย่างต่อเนื่อง สามารถตอบคำถามนักท่องเที่ยวได้ทุกคำถาม และที่สำคัญที่สุดสำหรับการเป็นมัลกุเทศก์ของกลุ่มท่องเที่ยวบ้านคำเดือยคือสามารถพูดโน้มน้าวให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจซื้อสินค้าของชาวบ้านให้ได้มากที่สุด ซึ่งต้องรู้จังหวะ เวลาที่จะต้องนำเสนอ เช่น หลังจากที่น่านักท่องเที่ยวเดินชมเนินเขาจนเหนื่อยและหยุดพักก่อนรับประทานอาหารกลางวัน ก็นำเสนอขายส้มสมุนไพร โดยบรรยายว่าเป็นยาอายุวัฒนะกินแล้วจะกินข้าวได้มากและมีกำลังแข็งแรงหรือรับบริการนวดแผนไทย อาการเคล็ดขัดยอกจะทุเลาทันที เป็นต้น ส่วนความเห็นในประเด็นความสำเร็จในการประกอบอาชีพมัลกุเทศก์ นายสมพร ฯ เล่าว่า ประสบผลสำเร็จเพราะมีรายได้จากการทำงาน มีรายได้ครั้งละไม่ต่ำกว่า 200 บาท แม้จะเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนและจำนวนน้อยก็ตาม พ่อมีพี่น้องก็สนับสนุนให้ทำเพราะเป็นการช่วยเหลือหมู่บ้านนายก อบต. ซึ่งเป็นผู้นำให้ความสำคัญมาขอเรื่องด้วยตนเอง และทำให้ตนเองมีบทบาทสำคัญในการต้อนรับนักท่องเที่ยวทุกครั้ง และตนมีความสุขทุกครั้งที่ได้ทำหน้าที่มัลกุเทศก์และมีความภาคภูมิใจที่เป็นผู้มีส่วนเผยแพร่ภาษาภูไท ประวัติและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชนเผ่าภูไทให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ส่วนปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพเสริมนี้คือขาดความรู้ในการเป็นมัลกุเทศก์ เพราะนายก อบต. ไม่ได้จัดอบรมหลักสูตรนี้ จึงอยากให้มีการจัดอบรมหลักสูตรมัลกุเทศก์ และให้มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องตนจะทำหน้าที่มัลกุเทศก์ให้ดีที่สุด ซึ่งที่ผ่านมาตนได้ปฏิบัติหน้าที่มัลกุเทศก์ทุกครั้งและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มอาชีพมาโดยตลอด

ภาคผนวก ง

กรณีศึกษาการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการอาชีพเสริม

**แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อาชีพ นวดแผนไทย**

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ต. คำเขื่อนแก้ว
อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ

ด้านทักษะ

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทักษะในการประกอบอาชีพ		
		มีทักษะ มาก	มีทักษะ ปานกลาง	มีทักษะ น้อย
1	มีทักษะในการนวดแบบกดจุด จับเส้น			
2	มีทักษะในการนวดฝ่าเท้า			
3	มีทักษะในการประคบสมุนไพรสด			
4	มีทักษะในการนวดน้ำมัน			

ด้านทุน

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทุนที่มีในการประกอบอาชีพ		
		มี มาก	มี ปานกลาง	มี น้อย
5	มีความรู้เรื่องการนวดแบบชนเผ่าภูไท			
6	มีเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพเสริม			
7	มีอุปกรณ์การนวด เช่น เสื่อ หมอน ผ้าปูที่นอน เป็นต้น			
8	มีสมาชิกในครอบครัวที่จะช่วยเหลือท่านในการประกอบอาชีพเสริม			
9	มีเครือข่ายที่จะช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริม			
10	ท่านมีบุคคลหรือหน่วยงานสนับสนุนในการประกอบอาชีพเสริม			

ด้านสถานการณ์

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับการทราบสถานการณ์ในการประกอบอาชีพ		
		ทราบมาก	ทราบปานกลาง	ทราบน้อย
11	ทราบลักษณะลูกค้า			
12	ทราบค่าบริการนวดในพื้นที่อื่น			
13	ทราบแหล่งฝึกทักษะการนวดเพิ่มเติม			
14	ทราบข่าวสารการประกอบอาชีพเสริมนวด			

หมายเหตุ ท่านมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมหลักสูตร นวดแผนไทย หรือไม่

() ต้องการ () ไม่ต้องการ

**แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อาชีพ โฮมสเตย์**

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ต. คำเขื่อนแก้ว
อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ

ด้านทักษะ

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทักษะในการประกอบอาชีพ		
		มีทักษะ มาก	มีทักษะ ปานกลาง	มีทักษะ น้อย
1	มีทักษะในการตกแต่งบ้านให้น่าอยู่			
2	มีทักษะในการใช้ภาษาภาษาไทยกลาง			
3	มีทักษะทำอาหารไทยกลาง			
4	มีทักษะในการอำนวยความสะดวกแก่แขกที่มาพักอาศัยด้วย			

ด้านทุน

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทุนที่มีในการประกอบอาชีพ		
		มี มาก	มี ปานกลาง	มี น้อย
5	มีห้องนอนสำหรับให้นักท่องเที่ยว			
6	มีเครื่องนอน เช่น พูก ผ้าปูที่นอน มุ้ง หมอน ผ้าห่มที่สะอาด			
7	มีห้องน้ำที่สะอาด			
8	สมาชิกครอบครัวมีความเต็มใจให้นักท่องเที่ยวพักแรมที่บ้าน			
9	มีเครือข่ายช่วยในการประกอบอาชีพเสริมโฮมสเตย์			
10	มีบุคคลหรือหน่วยงานสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมโฮมสเตย์			

ด้านสถานการณ์

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับการทราบสถานการณ์ในการประกอบอาชีพ		
		ทราบมาก	ทราบปานกลาง	ทราบน้อย
11	ทราบลักษณะลูกค้าที่ชอบพักโฮมสเตย์			
12	ทราบราคาค่าที่พักโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น			
13	ทราบแหล่งอบรมหรือศึกษาดูงานด้านโฮมสเตย์			
14	ท่านทราบข่าวสาร ความเคลื่อนไหวในการประกอบอาชีพเสริมโฮมสเตย์			

หมายเหตุ ท่านมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมหลักสูตร โฮมสเตย์ หรือไม่

() ต้องการ () ไม่ต้องการ

**แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อาชีพ ผลิตยาสมุนไพร**

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ต. คำเขื่อนแก้ว
อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ

ด้านทักษะ

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทักษะในการประกอบอาชีพ		
		มีทักษะ มาก	มีทักษะ ปานกลาง	มีทักษะ น้อย
1	มีทักษะในการหาพืชสมุนไพร			
2	มีทักษะในการเลือกพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพ มาใช้ผลิตยา			
3	มีทักษะในการผลิตยาสมุนไพร			
4	มีทักษะในการเก็บรักษาที่ผลิตแล้วไม่ให้เสื่อม คุณภาพ			

ด้านทุน

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทุนที่มีในการประกอบอาชีพ		
		มี มาก	มี ปานกลาง	มี น้อย
5	มีสมุนไพรเพียงพอที่จะผลิตยา			
6	มีเงินทุนในการประกอบอาชีพเสริม			
7	มีวัสดุ อุปกรณ์ในการผลิตยา			
8	มีสมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือในการประกอบ อาชีพเสริม			
9	มีเครือข่ายช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริม			
10	มีบุคคลหรือหน่วยงานสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม			

ด้านสถานการณ์

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับการทราบสถานการณ์ในการประกอบอาชีพ		
		ทราบมาก	ทราบปานกลาง	ทราบน้อย
11	ทราบคุณลักษณะลูกค้าที่นิยมยาสมุนไพร			
12	ทราบราคายาสมุนไพรในพื้นที่อื่น			
13	ทราบแหล่งฝึกอบรมพัฒนายาสมุนไพร			
14	ทราบข่าวสารการประกอบอาชีพเสริมสมุนไพร			

หมายเหตุ ท่านมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมหลักสูตร ผลิตยาสมุนไพร หรือไม่

() ต้องการ () ไม่ต้องการ

**แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อาชีพ ผลิตสินค้าจักสานไม้ไผ่**

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ต. คำเขื่อนแก้ว
อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ

ด้านทักษะ

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทักษะในการประกอบอาชีพ		
		มีทักษะ มาก	มีทักษะ ปานกลาง	มีทักษะ น้อย
1	มีทักษะในการเลือกไม้ไผ่มาจักสาน			
2	มีทักษะในการจักสานไม้ไผ่เป็นสินค้าที่ระลึก			
3	มีทักษะรักษาสีของเครื่องจักสานให้คงทน			
4	มีทักษะในการป้องกันแมลงทำลายเครื่องจักสานไม้ไผ่			

ด้านทุน

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทุนที่มีในการประกอบอาชีพ		
		มี มาก	มี ปานกลาง	มี น้อย
5	มีไม้ไผ่ในการผลิตสินค้า			
6	มีเงินทุนในการประกอบอาชีพเสริมจักสานไม้ไผ่			
7	มีวัสดุ อุปกรณ์ในการผลิตสินค้าจักสานไม้ไผ่			
8	มีสมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริมนี้			
9	มีเครือข่ายช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริมนี้			
10	มีบุคคลหรือหน่วยงานสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมนี้			

ด้านสถานการณ์

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับการทราบสถานการณ์ในการประกอบอาชีพ		
		ทราบมาก	ทราบปานกลาง	ทราบน้อย
11	ทราบลักษณะสินค้าจักสานไม้ไผ่ที่ลูกค้าต้องการ			
12	ทราบราคาสินค้าจักสานไม้ไผ่ในพื้นที่อื่น			
13	ทราบแหล่งฝึกทักษะการจักสานไม้ไผ่			
14	ทราบข่าวสารการประกอบอาชีพเสริมจักสานไม้ไผ่			

หมายเหตุ ท่านมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมหลักสูตร **ผลิตสินค้าจักสานไม้ไผ่** หรือไม่

() ต้องการ () ไม่ต้องการ

แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อาชีพ อาชีพเสริมประกอบอาหาร

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ต. คำเขื่อนแก้ว
 อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ

ด้านทักษะ

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทักษะในการประกอบอาชีพ		
		มีทักษะ มาก	มีทักษะ ปานกลาง	มีทักษะ น้อย
1	มีทักษะในการทำอาหารพื้นเมืองชนเผ่าภูไท			
2	มีทักษะในการทำอาหารไทยภาคกลาง			
3	ท่านทักษะในการทำขนมหวานไทย			
4	มีทักษะในการเลือกผลไม้ที่รสชาติดี			

ด้านทุน

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทุนที่มีในการประกอบอาชีพ		
		มี มาก	มี ปานกลาง	มี น้อย
5	มีวัตถุดิบในการทำ เช่น ผัก ปลา เนื้อสัตว์ เครื่องเทศ ฯลฯ			
6	เงินทุนในการประกอบเสริมอาหาร			
7	มีวัสดุ อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพเสริมอาหาร			
8	มีสมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริมนี้			
9	มีเครือข่ายช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริมนี้			
10	มีบุคคลหรือหน่วยงานสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมนี้			

ด้านสถานการณ์

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับการทราบสถานการณ์ในการประกอบอาชีพ		
		ทราบมาก	ทราบปานกลาง	ทราบน้อย
11	ทราบเมนูอาหารที่นักท่องเที่ยวแต่ละภาคต้องการกิน			
12	ทราบราคาอาหารแต่ละประเภทในพื้นที่อื่น ๆ			
13	ทราบแหล่งฝึกทักษะการทำอาหาร			
14	ทราบข่าวสารการประกอบอาชีพเสริมอาหาร			

หมายเหตุ ท่านมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมหลักสูตร อาชีพเสริมประกอบอาหาร หรือไม่
 () ต้องการ () ไม่ต้องการ

**แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อาชีพ มัคคุเทศก์**

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ต. คำเขื่อนแก้ว
อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ

ด้านทักษะ

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทักษะในการประกอบอาชีพ		
		มีทักษะ มาก	มีทักษะ ปานกลาง	มีทักษะ น้อย
1	มีทักษะในการพูดภาษาไทยกลาง			
2	มีทักษะในการพูดภาษาญไท			
3	ท่านมีทักษะเล่าเรื่องราว			
4	มีทักษะในการสร้างความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว			

ด้านทุน

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทุนที่มีในการประกอบอาชีพ		
		มี มาก	มี ปานกลาง	มี น้อย
5	มีข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว			
6	มีความชอบในการเดินทางท่องเที่ยว			
7	มีใจรักงานบริการผู้อื่น			
8	มีสมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ เสริมมัคคุเทศก์			
9	มีเครือข่ายช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริม มัคคุเทศก์			
10	มีบุคคลหรือหน่วยงานสนับสนุนการประกอบอาชีพ เสริมมัคคุเทศก์			

ด้านสถานการณ์

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับการทราบสถานการณ์ในการประกอบอาชีพ		
		ทราบมาก	ทราบปานกลาง	ทราบน้อย
11	ทราบความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม			
12	ทราบค่าตอบแทนของมัคคุเทศก์ในพื้นที่อื่น			
13	ทราบแหล่งฝึกทักษะมัคคุเทศก์			
14	ทราบข่าวสารการประกอบอาชีพเสริมมัคคุเทศก์			

หมายเหตุ ท่านมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมหลักสูตร มัคคุเทศก์ หรือไม่

() ต้องการ () ไม่ต้องการ

**แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อาชีพ ทอผ้าและผลิตสินค้าที่ระลึกจากผ้าพื้นเมือง**

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ต. คำเขื่อนแก้ว
อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ

ด้านทักษะ

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทักษะในการประกอบอาชีพ		
		มีทักษะ มาก	มีทักษะ ปานกลาง	มีทักษะ น้อย
1	มีทักษะในการทอผ้าพื้นเมือง			
2	มีทักษะในการย้อมสีผ้าด้วยสีธรรมชาติ			
3	มีทักษะในการเย็บผ้าด้วยจักร			
4	มีทักษะในการเย็บผ้าด้วยมือ			

ด้านทุน

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทุนที่มีในการประกอบอาชีพ		
		มี มาก	มี ปานกลาง	มี น้อย
5	มีผ้าพื้นเมืองในการผลิตสินค้า			
6	มีเงินทุนในการผลิตผ้าพื้นเมือง			
7	มีวัสดุ อุปกรณ์ในการผลิตผ้าพื้นเมือง			
8	มีสมาชิกในครอบครัวเหลือในการประกอบอาชีพ เสริมนี้			
9	มีเครือข่ายเหลือในการประกอบอาชีพเสริมนี้			
10	มีบุคคลหรือหน่วยงานสนับสนุนการประกอบอาชีพ เสริมนี้			

ด้านสถานการณ์

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับการทราบสถานการณ์ในการประกอบอาชีพ		
		ทราบมาก	ทราบปานกลาง	ทราบน้อย
11	ทราบชนิดของสินค้าผ้าทอพื้นเมืองที่เป็นที่นิยมของลูกค้า			
12	ทราบราคาสินค้าผ้าทอในพื้นที่อื่น			
13	ทราบแหล่งฝึกทักษะการเพิ่มมูลค่าผ้าทอมือ			
14	ทราบข่าวสารการประกอบอาชีพนี้			

หมายเหตุ ท่านมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมหลักสูตร ทอผ้าและผลิตสินค้าที่ระลึกจากผ้าพื้นเมือง หรือไม่

() ต้องการ () ไม่ต้องการ

**แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อาชีพ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกจากวัสดุที่มีในท้องถิ่น**

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ต. คำเขื่อนแก้ว
อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ

ด้านทักษะ

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทักษะในการประกอบอาชีพ		
		มีทักษะ มาก	มีทักษะ ปานกลาง	มีทักษะ น้อย
1	มีทักษะในการผลิตสินค้าที่ระลึกจากวัสดุในท้องถิ่น			
2	มีทักษะในการเลือกวัสดุในท้องถิ่นมาผลิตสินค้าที่ระลึก			
3	มีทักษะในการรักษาสีของสินค้าที่ระลึกจากวัสดุในท้องถิ่น			
4	มีทักษะในการป้องกันแมลงทำลายสินค้าที่ระลึกจากวัสดุในท้องถิ่น			

ด้านทุน

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทุนที่มีในการประกอบอาชีพ		
		มี มาก	มี ปานกลาง	มี น้อย
5	มีวัตถุดิบในการผลิตสินค้าที่ระลึกจากวัสดุในท้องถิ่น			
6	มีเงินทุนในการประกอบอาชีพเสริมผลิตสินค้าที่ระลึกจากวัสดุในท้องถิ่น			
7	มีวัสดุ อุปกรณ์ในการผลิตสินค้าที่ระลึกจากวัสดุในท้องถิ่น			
8	มีสมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือในการผลิตสินค้านี้			
9	มีเครือข่ายช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริมนี้			
10	มีบุคคลหรือหน่วยงานสนับสนุนการประกอบอาชีพนี้			

ด้านสถานการณ์

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับการทราบสถานการณ์ในการประกอบอาชีพ		
		ทราบมาก	ทราบปานกลาง	ทราบน้อย
11	ทราบลักษณะสินค้าที่ระลึกจากวัสดุในท้องถิ่น ที่ลูกค้าต้องการ			
12	ทราบราคาสินค้าที่ระลึกจากวัสดุในท้องถิ่นในพื้นที่อื่น			
13	ทราบแหล่งฝึกทักษะการผลิตสินค้าที่ระลึกจากวัสดุในท้องถิ่น			
14	ทราบข่าวสารการประกอบอาชีพนี้			

หมายเหตุ ท่านมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมหลักสูตร ผลิตสินค้าที่ระลึกจากวัสดุที่มีในท้องถิ่น หรือไม่

() ต้องการ () ไม่ต้องการ

**แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อาชีพ ปลูักผักปลอดสารพิษ**

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ต. คำเขื่อนแก้ว
อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ

ด้านทักษะ

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทักษะในการประกอบอาชีพ		
		มีทักษะ มาก	มีทักษะ ปานกลาง	มีทักษะ น้อย
1	มีทักษะในการปลูักผักปลอดสารพิษได้			
2	มีทักษะในการเลือกพันธุ์ผักที่จะปลูักแต่ละฤดูกาล			
3	มีทักษะในการป้องกันแมลงศัตรูพืช			
4	มีทักษะในการเก็บเกี่ยวผักเป็นที่ต้องการของลูกค้า			

ด้านทุน

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทุนที่มีในการประกอบอาชีพ		
		มี มาก	มี ปานกลาง	มี น้อย
5	มีที่ดินปลูักผักปลอดสารพิษ			
6	มีเงินทุนในการปลูักผักปลอดสารพิษ			
7	มีแหล่งน้ำในการปลูักผักปลอดสารพิษ			
8	มีสมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือในการปลูักผักปลอดสารพิษ			
9	มีเครือข่ายช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริมนี้			
10	มีบุคคลหรือหน่วยงานที่จะสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมนี้			

ด้านสถานการณ์

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับการทราบสถานการณ์ในการประกอบอาชีพ		
		ทราบมาก	ทราบปานกลาง	ทราบน้อย
11	ทราบประเภทผักปลอดสารพิษที่ค้าต้องการ			
12	ทราบราคาผักปลอดสารพิษในพื้นที่อื่น			
13	ทราบแหล่งฝึกทักษะการปลูกผักปลอดสารพิษ			
14	ทราบข่าวสารการประกอบอาชีพปลูกผักปลอดสารพิษ			

หมายเหตุ ท่านมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมหลักสูตร ปลูกผักปลอดสารพิษ หรือไม่

() ต้องการ () ไม่ต้องการ

**แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อาชีพ เพาะชำกล้าไม้**

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ต. คำเขื่อนแก้ว
อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ

ด้านทักษะ

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทักษะในการประกอบอาชีพ		
		มีทักษะ มาก	มีทักษะ ปานกลาง	มีทักษะ น้อย
1	มีทักษะในการเตรียมวัสดุเพาะชำกล้าไม้			
2	มีทักษะในการเพาะพันธุ์เมล็ด			
3	มีทักษะในการตอนกิ่ง			
4	มีทักษะในการปักชำ			

ด้านทุน

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทุนที่มีในการประกอบอาชีพ		
		มี มาก	มี ปานกลาง	มี น้อย
5	มีดินแม่พันธุ์หรือเมล็ดพันธุ์			
6	มีเงินทุนในการประกอบอาชีพเสริมเพาะชำกล้าไม้			
7	มีวัสดุ อุปกรณ์ในการเพาะชำกล้าไม้			
8	มีสมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือในการเพาะชำกล้าไม้			
9	มีเครือข่ายเหลือในการประกอบอาชีพเพาะชำกล้าไม้			
10	มีบุคคลหรือหน่วยงานสนับสนุนการประกอบอาชีพ เพาะชำกล้าไม้			

ด้านสถานการณ์

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับการทราบสถานการณ์ในการประกอบอาชีพ		
		ทราบมาก	ทราบปานกลาง	ทราบน้อย
11	ทราบประเภทกล้าไม้ที่ปลูกค้ำนิคม			
12	ทราบราคากล้าไม้แต่ละชนิดในพื้นที่อื่น			
13	ทราบแหล่งฝึกทักษะการเพาะชำกล้าไม้			
14	ทราบข่าวสารการประกอบอาชีพเพาะชำกล้าไม้			

หมายเหตุ ท่านมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมหลักสูตร เพาะชำกล้าไม้ หรือไม่

() ต้องการ () ไม่ต้องการ

**แบบสัมภาษณ์ความพร้อมในการประกอบอาชีพเสริมท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อาชีพ การแสดงทางวัฒนธรรม**

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ต. คำเขื่อนแก้ว
อ. ชานุมาน จ. อานาจเจริญ

ด้านทักษะ

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทักษะในการประกอบอาชีพ		
		มีทักษะ มาก	มีทักษะ ปานกลาง	มีทักษะ น้อย
1	มีทักษะในการร้องเพลงพื้นเมืองชนเผ่าภูไท			
2	มีทักษะในการฟ้อนรำพื้นเมืองชนเผ่าภูไท			
3	ท่านมีทักษะแสดง			
4	มีทักษะแต่งตัวประกอบการแสดง			

ด้านทุน

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับทุนที่มีในการประกอบอาชีพ		
		มี มาก	มี ปานกลาง	มี น้อย
5	มีเสื้อผ้าประกอบการแสดง			
6	มีเงินทุนในการซื้อเครื่องตกแต่งประกอบการแสดง			
7	มีความชอบในการแสดง			
8	มีสมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริมนี้			
9	มีเครือข่ายช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริมนี้			
10	มีบุคคลหรือหน่วยงานสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมนี้			

ด้านสถานการณ์

ที่	ศักยภาพของท่าน	ระดับการทราบสถานการณ์ ในการประกอบอาชีพ		
		ทราบ มาก	ทราบ ปานกลาง	ทราบ น้อย

หมายเหตุ ท่านมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมหลักสูตร การแสดงทางวัฒนธรรม หรือไม่
 () ต้องการ () ไม่ต้องการ

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ- นามสกุล	นายวิทยา จิตรมาศ
วัน เดือน ปีที่เกิด	21 สิงหาคม 2499
สถานที่เกิด	จังหวัดอำนาจเจริญ
ประวัติการศึกษา	2523 ปริญญาตรี การศึกษบัณฑิต มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ 2539 ปริญญาโท พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สาขาการวิเคราะห์และวางแผน (เกียรตินิยม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และได้รับ 2 รางวัล ดังนี้ - เกียรตินิยมตรี - โล่รางวัลเรียนดีเกียรตินิยม
ผลงานดีเด่น	
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดนครราชสีมา
สถานที่ทำงาน	สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด นครราชสีมา หอประชุมเปรม ติณสูลานนท์ (ชั้นล่าง) ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา 30000